ANNA FUNDER

POVEŞTI DIN SPATELE ZIDULUI BERLINULUI

CÂŞTIGĂTOARE A PREMIULUI SAMUEL JOHNSON PENTRU NONFICŢIUtJE CARTE APĂRUTĂ ÎN 23 DE ŢĂRI

STASILAND

ANNA FUNDER

CÂŞTIGĂTOARE A PREMIULUI SAMUEL JOHNSON PENTRU NONFICŢIUNE CARTE APĂRUTĂ ÎN 23 DE ŢĂRI

STASILAND

POVEŞTI DIN SPATELE ZIDULUI BERLINULUI

Cuprins

Harta Germaniei, 1945-1990 Harta Zidului Berlinului, 1961-1989 *Capitolul 1* Berlin, iarna 1996
Capitolul 2 Miriam
Capitolul 3 Podul Bornholmer
Capitolul 4 Charlie
Capitolul 5 Palatul cu linoleum
Capitolul 6 Cartierul general al Stasi
Capitolul 7 Mirosul de bosorogi
Capitolul 8 Apelurile telefonice
Capitolul 9 Julia n-are o poveste a ei
Capitolul 10 Iubitul italian
Capitolul 11 *Maior* N.
Capitolul 12 Dansul Lipsi
Capitolul 13 Von Schni...
Capitolul 14 Când te simţi mai prost
Capitolul 15 *Herr* Christia
n*Capitolul 16* Omul socialist
Capitolul 17 Trasarea liniei
Capitolul 18 Stema
Capitolul 19 Klaus
Capitolul 20 *Herr* Bock din Golm

Capitolul 21 Frau Paul *Capitolul 22* înţelegerea
Capitolul 23 Hohenschönhausen
Capitolul 24 Herr Bohnsack
Capitolul 25 Berlin, primăvara 2000
Capitolul 26 ' Zidul
Capitolul 27 Cei care descâlcesc
Capitolul 28 Miriam si Charlie
Mulţumiri

Carte Pentru
Toţ

i**Anna Funder** s-a născut la Melbourne, în 1966. A lucrat ca avocat specializat în drept internaţional şi ca producător de radio şi televiziune. în 1997, a beneficiat de o bursă de rezidenţă ca scriitor la Australia Centre, din Potsdam.

Stasiland. este prima lucrare a Annei Funder şi a fost publicată în 23 de ţări. Cartea a fost nominalizată pentru numeroase premii literare în Australia şi în Marea Britanie, incluzând Age Book of the Year Award, Queensland Premier's Literary Awards, *Guardian* First Book Award, Index Freedom of Expression Awards şi W.H. Heinemann Award. în iunie 2004, a primit Premiul Samuel Johnson, din partea BBC Four. Anna Funder este si autoarea unui roman, *All That I Am.* Locuieşte în Sydney, cu soţul şi copilul lor

. ANNA FUNDER

CÂŞTIGĂTOARE A PREMIULUI SAMUEL JOHNSON PENTRU NONFICJIUNE CARTE APĂRUTĂ ÎN 23 DE ŢĂRI

STASILAND

POVESTI DIN SPATELE ZIDULUI BERLINULUI

i

Traducere din limba engleză MIHNEA GAFIŢA
LITERA
Bucureşti 2020

Stasiland - Stories from Behind the Berlin Wall Anna Funder

Copyright © 2003 Anna Funder Credit foto copertă © Robert Lackenbach/ Time Life Pictures/Getty Images Toate drepturile rezervate

Carte Pentru Top este parte a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777 e-mail: comenzi@litera.ro
Ne puteţi vizita pe www.litera.ro

Stasiland

Poveşti din spatele Zidului Berlinului Anna Funder

Copyright © 2019 Grup Media Litera pentru versiunea în limba română Toate drepturile rezervate

Editor: Vidraşcu şi fiii Redactor: Georgiana Harghel Corector: Georgiana Enache Copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare şi prepress: Ana Vârtosu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României FUNDER, ANNA
Stasiland. Poveşti din spatele Zidului Berlinului / Anna Funder; trad. din lb. engleză de Mihnea Gafiţa. - Bucureşti: Litera, 2019 ISBN 978-606-33-4474-

9ISBN EPUB 978-606-33-5717-6 I. Gafiţa, Mihnea (trad.)

821.111-31=135.1

Pentru Craig Allchi

nHarta Germaniei, 1945-1990

Harta Zidului Berlinului, 1961 - 1989

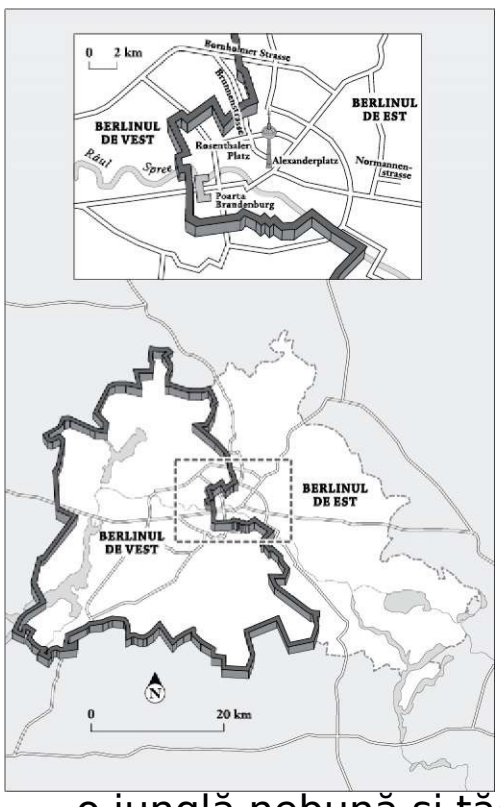

„... o junglă nebună şi tăcută, sub sticlă"
Carson McCullers, *The Member of the Wedding* (*Participant la nuntă* - 1946)

„Voi amândoi, violatorul şi victima (colaborator! vioară!), sunteţi legaţi, poate pe vecie, de obscenitatea celor ce v-au fost dezvăluite, de cunoaşterea tragică a lucrurilor de care sunt capabili oamenii. Cu totii suntem vinovaţi."

Breyten Breytenbach, *The True Confessions of an Albino Terrorist (Adevăratele confesiuni ale unui terorist albinos* - 1985)

„«Juriul să se gândească bine ce verdict va da» - le-a spus Regele, pentru a douăzecea oară în acea zi. «Ba nu, ba nu!», a strigat Regina. «Mai întâi sentinţa - pe urmă verdictul.»"

Lewis Carroll, *Alice's Adventures in Wonderland (Aventurile lui Mice în Ţara Minunilor* - 1865)

Capitolul 1

BERLIN, IARNA 1996

Sunt mahmură şi fac slalom ca o maşină prin mulţimea din gara Alexanderplatz. De mai multe ori, calculez greşit cât sunt de lată şi mă frec de câte un coş de gunoi sau de un panou de afişaj. Până mâine, or să-mi apară vânătăi pe piele ca nişte imagini dintr-un negativ.

Un bărbat se întoarce din poziţia în care stătea, cu faţa la perete, zâmbind şi trăgându-şi în sus fermoarul pantalonilor. îi lipsesc şireturile de la pantofi şi câţiva dinţi din gură; are faţa şi încălţările una mai lăbărtată decât celelalte. Un alt bărbat, îmbrăcat c-o salopetă, manevrează un măturoi cât un nivelator de zgură la tenis, cu care împrăştie granule dezinfectante de-a lungul peronului. Descrie arce în pudră verde, amestecată cu chiştoace de ţigări şi urme de urină. Un beţiv matinal merge cu o călcătură de parcă s-ar teme că nu-l ţine pământul.

Am de gând să iau metroul până la Ostbahnhof - Gara de Est -, de unde să mă urc în trenul regional, care să mă ducă la Leipzig, la câteva ore de mers de aici. M-aşez pe o bancă verde, mă uit la plăcile de gresie verde, respir aer verde. Brusc, nu mă mai simt prea bine. Simt nevoia să ies la suprafaţă, şi repede, aşa c-o iau înapoi pe scări în sus. La nivelul solului, Alexanderplatz este o întindere monstruoasă de beton cenuşiu, special concepută să-i facă pe oameni să se simtă mărunţi. Si reuşeşte.

Afară ninge. O iau prin zloată către locul unde ştiu că se află toaletele. Ca şi liniile de tren, şi ele sunt săpate în pământ, dar nimeni nu s-a gândit să le conecteze cu gara pe care o deservesc. în timp ce cobor scările, mirosul puternic de antiseptic mi se pare insuportabil.

O femeie masivă, cu şorţ vineţiu şi machiaj strident, mă întâmpină jos de tot. Stă aplecată peste o tejghea cu panouri de sticlă, păzindu-şi averea de prezervative, tampoane şi pătrate de hârtie igienică. E clar că este o femeie care nu se teme de reziduurile vieţii. Are o piele netedă si lucioasă si multe bărbii moi. Să tot aibă vreo saizes'cinci de ani.

- Bună dimineaţa, zic.

Mă simt stingheră. Am auzit poveşti despre cum li se cântărea bebeluşilor ce îngurgitau ca hrană şi ce scoteau pe partea cealaltă ca fecale, într-o tentativă bizară de măsurare a vieţii. întotdeauna mi s-a părut nepotrivit un

ajutor dintr-ăsta, mămos. Folosesc toaleta, ies şi pun o monedă în farfurioara din faţa ei. îmi trece prin minte că scopul granulelor dezinfectante este să mascheze mirosurile trupurilor umane cu ceva si mai rău.

- Cum e pe-acolo, pe sus? întreabă madama de la toalete, făcând semn cu capul către partea de sus a scărilor.
- Destul de frig, răspund, aranjându-mi ghiozdănelul pe spate. Dar nu-i chiar aşa de rău, nu-i prea multă zloată neagră.
- Asta încă nu-i nimic, zice, fornăind pe nas. Nu ştiu dacă s-o iau drept ameninţare sau lăudăroşenie. Este ceea ce se numeşte bot de *berliner Schnauze*[1]. E vorba de atitudine, ti se spune verde-n faţă. Nu vreau să mai stau aici, dar nu vreau nici să ies la suprafaţă, în frig. Atât de puternic e mirosul dezinfectantului, că nu-mi dau seama dacă mă simt mai bine sau mai rău.
- De douăs'cinci de ani sunt aici, din iarna lui '75. Am văzut si mult mai rău de-atât.
- E mult de-atunci.
- Ba bine că nu. Am clienţii mei regulaţi, dacă mă credeţi. Ei mă cunosc, eu îi cunosc. Am avut şi-un prinţ odată, un *von* de-ăsta, Hohenzollern.

Mi-nchipui c-o bagă pe-asta cu prinţul, indiferent cu cine vorbeşte. Dar uite că merge - m-a făcut curioasă.

- A-ha... înainte sau după căderea Zidului?
- 'Nainte. Venise din Vest, într-o călătorie de-aia, de-o zi. Primeam şi vestici - şi nu puţini, să ştiţi. M-a invitat - şi-şi bate uşor pieptul voluminos, cu palma desfăcută - la

palatul lui. Da' bineînţeles că n-aş fi putut merge.
Bineînţeles că n-ar fi putut merge. Zidul Berlinului se întindea pe mai mulţi kilometri de aici în ambele direcţii şi nu se putea trece peste el. împreună cu Marele Zid chinezesc, a fost una dintre cele mai lungi construcţii ridicate vreodată, pentru a-i ţine pe oameni despărţiţi unii de alţii. Femeia îşi pierde credibilitatea văzând cu ochii, dar povestea ei devine din ce în ce mai bună, în compensaţie. Şi dintr-odată, uite, nu mai simt absolut nici un miros.

- Aţi călătorit pe undeva, de când a căzut Zidul? întreb.

îşi lasă capul pe spate. Observ că şi-a dat cu creion dermatograf mov, care, din unghiul de-acum, pare fosforescent.

-încă nu, zice. Da' mi-ar plăcea. în Bali, ceva de genul ăsta. Sau în China. Exact aşa, în China. Râcâie cu unghiile date cu ojă pe tejgheaua de sticlă şi priveşte visătoare la semidistanţă, peste umărul meu stâng. Ştiţi ce mi-ar plăcea cu-adevărat să fac? Zău că mi-ar plăcea s-arunc o privire la Zidul ăla de la ei.

De la Ostbahnhof, trenul se aşterne la drum şi atinge viteza de croazieră. Mişcarea lui ritmică mă linişteşte ca o legănare, îmi acoperă darabana pe care o bat cu degetele. Vocea conductorului se aude recitând opririle la staţia de amplificare: Wannsee, Bitterfeld, Lutherstadt Wittenberg. în partea de nord a Germaniei, locuiesc la capătul cenuşiu al spectrului: clădiri cenuşii, pământ cenuşiu, păsări cenuşii, arbori cenuşii. Pe fereastră, oraşul,

apoi câmpiile se îndreaptă în direcţia opusă, în alb şi negru.

Seara de ieri e cufundată într-o ceată fumurie - o nouă sesiune la cârciumă, cu Klaus şi prietenii lui. Dar nu e genul de mahmureală din care aştepţi să ieşi, ca dintr-o beznă la lumină. Este genul mai captivant, în care sinapsele distruse încep să se refacă, numai că, uneori, n-o mai iau pe căile bătătorite, ci îşi creează conexiuni diferite, noi şi stranii. Mi-amintesc lucruri pe care nu mi le-aminteam înainte - lucruri care nu izvorăsc din stocul ordonat de amintiri, pe care le numesc trecutul meu. Mi-amintesc mustata mamei mele, văzută la lumina soarelui, mi-amintesc senzaţia usturătoare de foame şi pierdere din adolescenţă, mi-amintesc mirosul de cretă arsă al frânelor de tramvai în timpul verii. Crezi că ţi-ai îndosariat şi pus bine trecutul, cu subiect şi predicat, dar el stă ascuns pe undeva şi aşteaptă să revină la viată.

Tin minte cum am învătat nemteste - o limbă atât de frumoasă, atât de ciudată - la şcoală în Australia, pe partea cealaltă a planetei. Ai mei au rămas interzişi, când m-au văzut învăţând o limbă atât de nelalocul ei, de urâtă, plus că - deşi pentru ei era, bineînţeles, prea complicat să spună aşa ceva - mai era şi limba duşmanului. Dar mie- mi plăcea stilul ei de cărămidă peste cărămidă, faptul că forma cuvinte lungi şi suple, punând alte cuvinte mai scurte unul după altul. Puteai să formulezi lucruri care n-aveau nume în engleza mea din Australia - *Weltanschauung, Schadenfreude, sippenhaft, Sonderweg,*

Scheissfreundlichkeit, Vergangenheitsbewăltigung-. îmi plăcea paleta cuprinzătoare de expresii care te făceau să ajungi de la „din toată inima" la „cu inima grea". Şi-mi plăcea ordinea, francheţea pe care bănuiam că o are acel popor. Pe urmă, în anii 1980, am venit să locuiesc o vreme în Berlinul de Vest si m-am întrebat mult, si
> '>
înverşunat, ce putea să se-ntâmple dincolo de Zidul ăla.

O femeie cu pântecul cât un butoi, care stă vizavi de mine, îşi desface nişte sandviciuri cu pâine neagră. Pân-acum, a reuşit să se poarte ca şi cum eu n-aş fi de faţă, cu toate că, dacă nu suntem atente, genunchii ni se pot atinge. Are pictate pe sprâncene două arcuri suplimentare, ori de surprindere, ori de ameninţare.

Mă gândesc la ce sentimente am căpătat faţă de fosta Republică Democrată Germană. O ţară care nu mai există, în schimb, eu ce fac?, o cutreier cu trenul - printre case dărăpănate şi oameni rătăciţi. Sentimentul acesta se cere definit printr-un termen scurt şi la obiect: singura descriere care-mi vine în minte este fantezie horror. Este un sentiment prostesc, dar nu vreau să scap de el. Fantezia ţine de visurile comuniştilor germani de a crea o lume mai bună din cenuşa trecutului lor nazist: de la fiecare după posibilităţile sale, fiecăruia după necesităţile sale. Groaza vine de la ceea ce au făcut în numele acelor visuri. Germania de Est a dispărut, însă rămăşiţele ei pământeşti se află şi acum la locul crimei.

Tovarăşa mea de drum scoate un pachet de ţigări West, care par să fie marca numărul unu pe-aici, de la căderea Zidului. îşi aprinde una şi suflă prima gură de fum, cum ar veni, peste capul meu. Când ajunge la filtru, o stinge de capacul rabatabil al coşului de gunoi, îşi încrucişează mâinile peste mijloc şi adoarme. Expresia de pe chip, trasată cu creionul, nu i se schimbă.

Prima oară am vizitat Leipzigul în 1994, când se împlineau cinci ani de la căderea Zidului, în noiembrie 1989. Germania de Est încă mai avea aerul unei grădini secrete, împrejmuite cu ziduri, un loc pierdut în timp. Nu m-ar fi mirat ca lucrurile să aibă gusturi diferite aici - merele ca perele sau, de pildă, vinul ca sângele. Leipzigul a fost nucleul a ceea ce toată lumea numeşte acum *die Wende* - Momentul de Cotitură. Această *Wende* a fost revoluţia paşnică- împotriva dictaturii comuniste din Germania de Est, unica revoluţie încununată de succes din toată istoria Germaniei. Startul ei s-a dat - si cea mai mare parte a ei s-a desfăşurat - la Leipzig. Acum, după alţi doi ani, iată-mă pe drumul de întoarcere acolo.

în 1994, am găsit un oraş construit prin adăugiri succesive. Străzi înguste, întortocheate, ganguri cu pereţii scorojiţi, care străbăteau clădirile şi te scoteau, când nu te aşteptai, tocmai în cvartalul următor, arcade joase pe care oamenii se revărsau în baruri subterane. Harta mea n-avea mai nimic în comun cu felul în care se desfăşura viaţa în Leipzig. Cunoscătorii erau capabili s-o ia pe scurtături ascunse, de-a

curmezişul clădirilor, să se strecoare pe alei nemarcate, printre blocuri, mergând acum pe deasupra, îndată după aceea pe dedesubt. M-am rătăcit fără speranţă. Pornisem în căutarea muzeului fostei Stasi-, din clădirea zisă *Runde Ecke* - „Colţul rotund" -, unde fuseseră înainte birourile poliţiei secrete estgermane. Simţeam nevoia să văd cu ochii mei măcar o parte din uriaşul aparat care fusese Ministerul Securităţii Statului din Germania de Est.

Stasi era o armată internă, prin care guvernul ţinea totul sub control. Treaba ei era să ştie totul despre toată lumea, folosind orice mijloace pe care le avea la dispoziţie. Ştia cine-ţi venea în vizită, ştia cu cine vorbeai la telefon, ştia şi dacă nevasta-ţi punea coarne. Era o birocraţie metastazică în toată societatea est-germană: pe faţă sau pe ascuns, în fiecare şcoală, în fiecare fabrică, în fiecare bloc de locuinţe, în fiecare cârciumă, exista câte cineva care le dădea informări celor de la Stasi despre colegi şi prieteni. Deşi obsedată de amănunte, Stasi a eşuat cu desăvârşire în a prevedea sfârşitul comunismului şi, odată cu el, sfârşitul ţării însăşi. în decursul anilor 1989 şi 1990, a fost efectiv întoarsă pe dos: astăzi - armă a spionajului stalinist, iar mâine - muzeu. în cei patruzeci de ani cât a existat, aşa-numita „Firmă" a generat echivalentul cantitativ al tuturor arhivelor din istoria germană, începând din Evul Mediu. Aşezate unul lângă altul, în picioare, dosarele deschise de Stasi propriilor concetăţeni ar fi format un şir lung de 180 de kilometri.

Am găsit, până la urmă, clădirea *Runde Ecke* şi era enormă. Am urcat un şir de trepte până la nişte uşi mari, duble, placate cu metal şi presărate cu capete de ghinturi. M-am făcut mică, parc-aş fi fost Alice pregătită să pătrundă în Ţara Minunilor. în partea dreaptă, era un dreptunghi mai palid pe faţada de ciment, o porţiune a clădirii care nu se înnegrise de la smog. Acolo fusese fixată o placă pe care scria „Ministerul Securităţii Statului - Divizia Leipzig", sau cam aşa ceva. Placa fusese scoasă în timpul revoluţiei, dintr-un fel de bucurie amestecată cu frică, si n-o mai văzuse nimeni de atunci.

M-am învârtit în interior. Toate birourile rămăseseră exact asa - înfricoşător de ordonate - cum fuseseră abandonate în acea noapte, în care demonstranţii ocupaseră clădirea. Telefoanele cu cadran stăteau ca la montă, câte două. Tocătoarele de hârtie fuseseră aruncate afară pe fereastră, în spate, după căderea finală şi după încercarea disperată a celor de la Stasi de a distruge dosarele cele mai compromiţătoare. Deasupra unuia dintre birouri, trona un calendar din 1989, cu o femeie goală de la talie în sus, dar, în cea mai mare parte, pereţii erau decoraţi cu însemne comuniste. Celulele stăteau cu porţile deschise, ca şi cum ar fi fost gata să primească alţi prizonieri. Cu toate că Miss Decembrie făcea şi ea ce putea, clădirea în ansamblu îti crea o senzaţie de umed si birocratic.

Comitetul cetătenesc în administrarea căruia se afla muzeul

montase nişte panouri mari de afişaj, din cele mai ieftine plăci aglomerate. Pe unul dintre ele, am văzut o reproducere după celebra fotografie de la manifestaţiile din toamna lui 1989: o mare de oameni, cu lumânări în mâini, stăteau cu gâturile arcuite şi se uitau spre clădire în sus, privindu-i ochi în ochi pe cei care pân-atunci îi controlaseră. Ştiau că de-acolo, din acele birouri, vieţile lor erau ţinute sub observaţie, manipulate şi, uneori, distruse. Erau expuse şi copii ale unor telexuri din ce în ce mai panicate, trimise de la sediul central de la Berlin al „Firmei" aici, unde ofiţerii Stasi se baricadaseră în clădire, cu ferestrele acoperite cu folie metalizată. Mesajele erau de genul: „Asiguraţi toate sediile Ministerului"; „Protejaţi toate obiectivele secrete".
Preferatele mele erau pozele cu protestatarii ocupând clădirea Stasi, pe 4 decembrie 1989, şi aşezându-se pe vine pe coridoare, cu feţele surprinse, ca şi cum s-ar fi aşteptat să li se ceară să plece. Când intraseră în clădire, gardienii de la Stasi le ceruseră demonstranţilor să se legitimeze, ca într-o parodie stranie a controlului pe care tocmai în acel moment nu-l mai aveau. Demonstranţii, încă în stare de soc, îşi scoseseră ascultători buletinele din portofele. După care, puseseră stăpânire pe sediul Stasi.
Mistere mari si mici au ieşit la iveală, când s-au deschis dosarele.
Poate nu în ultimul rând, ticurile omului obişnuit de pe stradă. Următorul document se afla expus:

Semnale pentru observare

1. Atenţie! Subiectul se apropie.
- Atinge-ţi nasul cu mâna sau batista.
2. Subiectul îşi continuă deplasarea, trece mai departe sau pe lângă tine.
- Netezeşte-ţi părul cu mâna sau ridică scurt pălăria.
3. Subiectul stă pe loc.
- Pune-ţi o mână pe burtă sau du-o la spate.
4. Agentul Observator vrea să încheie observarea, fiindcă îi este ameninţată acoperirea.
- Apleacă-te şi leagă-ţi şireturile.
5. Subiectul se întoarce.
- Ambele mâini la spate sau pe burtă.
6. Agentul Observator vrea să stea de vorbă cu Şeful de Echipă sau cu alţi Agenţi Observatori.
- Deschide-ti servieta sau alt obiect echivalent si cercetează-i continutul.

99

9

îmi şi închipuiam baletul stradal surdomut: agenţii care-şi trimiteau semnale unii altora de la un colţ de stradă la celălalt, pipăindu-şi nasurile, burţile, cefele şi părul, legându-şi iar şi iar şireturile, ridicându-şi pălăriile către străinii care treceau prin dreptul lor şi frunzărindu-şi hârtiile - o coregrafie pentru nişte cercetaşi malefici.

în partea din spate a clădirii, trei încăperi adăposteau artefacte specifice pentru Stasi, în vitrine de sticlă. Am văzut acolo o cutie de peruci şi mustăţi false, împreună cu tuburi mici de clei pentru fixarea lor. Erau nişte genţi de vinii pentru femei, cu microfoane încorporate şi deghizate în petale de flori, care tapetau poşetele. Erau

microfoane care fuseseră plantate în pereţii unor apartamente şi un vraf de scrisori care nu mai ajunseseră în Vest. Unul dintre plicuri era scris de o mână de copil, cu creioane colorate - fiecare literă din adresă cu o altă culoare.

O vitrină conţinea, pur şi simplu, nişte borcane goale. Stăteam şi mă holbam la ele, când s-a apropiat de mine o femeie. Arăta ca o versiune feminină a lui Luther, doar că era frumoasă. Cincizeci si ceva de ani să fi avut, cu pometii obrajilor proeminenţi şi o privire directă. Mi s-a părut prietenoasă, dar şi că ştia prea bine că râdeam, în sinea mea, de un regim care le pretindea celor pe care-i controla să semneze angajamente de fidelitate, care semănau cu nişte certificate de căsătorie, care confisca felicitările trimise de copii bunicilor şi care dactilografia protocoale inepte la birouri peste care vegheau femei cu sânii mari. Era *Frau* Hollitzer, curatoarea muzeului.

Mi-a explicat că borcanele din faţa noastră conţinuseră „eşantioane de miros". Stasi dezvoltase o metodă cvasistiintifică, „eşantionarea mirosurilor", prin care să-i găsească pe delincvenţi. Teoria spunea că fiecare dintre noi are propriul miros identificabil, pe care ni-l lăsăm pe tot ce atingem. Aceste mirosuri pot fi captate şi apoi, cu ajutorul unor câini dresaţi pentru adulmecare, comparate, pentru a găsi o potrivire. Stasi îşi ducea câinii şi borcanele într-un loc unde suspecta că avusese loc o întâlnire ilegală şi verifica dacă şi în ce măsură câinii reuşeau să adulmece

mirosurile persoanelor ale cărora esenţe olfactive fuseseră esantionate în acele borcane.

Cele mai multe asemenea mostre de mirosuri erau colectate pe ascuns. Stasi pătrundea fraudulos, de exemplu, în apartamentul cuiva şi lua câte ceva de îmbrăcat, care fusese purtat cât mai aproape de piele, de obicei lenjerie. Dacă nu aşa, câte un „suspect" era chemat la interogatoriu, sub un pretext oarecare, şi scaunul de vinii pe care stătuse acea persoană, bărbat sau femeie, era şters apoi cu o bucată de pânză nouă. Obiectul de îmbrăcat sau bucata de pânză erau depuse apoi într-un borcan sigilat. Recipientele acelea semănau cu nişte borcane obişnuite, în care se pun gemuri. Pe o etichetă scria: „Numele: *Herr* [Nume] / Timp: 1 oră / Obiect: chiloţi de muncitor".

Când au pătruns în această clădire, cetăţenii Leipzigului au găsit o vastă colecţie de mirosuri esantionate. Pe urmă, borcanele au dispărut. Abia în iunie 1990 au reapărut - în „cămara de mirosuri" a poliţiei din Leipzig. Numai că erau goale. După toate aparenţele, poliţia din Leipzig le luase, ca să le folosească ea însăşi, chiar şi în perioada ulterioară căderii Zidului, când se puseseră şi aici bazele democraţiei. Pe borcane mai erau încă etichetele meticuloase. Erau atât de multe, încât se putea înţelege că Stasi - Divizia Leipzig colectase eşantioane de mirosuri de la tot ce putea însemna opoziţie politică în această parte a Saxoniei. Nu mai ştie nimeni la cine sunt acum aceste

cârpe şi ciorapi vechi, nici de ce le-ar putea păstra cineva.

Mai târziu, *Frau* Hollitzer mi-a povestit despre Miriam, o tânără al cărei soţ murise într-o celulă din arestul Stasi, aflat în apropiere. Umblau zvonuri că „Firma" îi făcuse chiar şi o înmormântare de faţadă, mergând până acolo încât să înlocuiască sicriul plin cu altul gol şi să incinereze cadavrul propriu-zis, ca să distrugă orice dovezi ale cauzei morţii omului. îmi şi închipuiam groparii mituiţi, prefăcându-se că se opinteau sub greutatea unui sicriu gol, sau poate opintindu-se pe bune, sub greutatea unui sicriu burduşit cu optzeci de kile de ziare vechi sau de pietre. îmi închipuiam cum trebuie să fi fost să nu ştii dacă soţul tău se spânzurase ori fusese omorât de cineva cu care te întâlneai pe stradă, eventual. M-am gândit că mi-ar fi plăcut să stau de vorbă cu acea Miriam, înainte ca imaginaţia să-mi creeze nişte false amintiri.

Atunci, m-am întors acasă, în Australia, dar, acum, iată-mă din nou la Berlin. Nu mi-am putut alunga din minte povestea lui Miriam, naraţiunea din auzite a unei femei pe care n-o cunoşteam. Mi-am găsit o slujbă cu jumătate de normă în televiziune şi m-am pus pe scormonit după câteva dintre aceste poveşti dintr-o ţară care o luase rău de tot pe arătură.

Berliner Schnauze **este un termen de jargon folosit pentru a descrie o persoană al cărei limbaj întruchipează un anumit dialect dezvoltat de-a lungul secolelor în Berlin şi Brandenburg, (n.red.)**

în ordine, în limba germană, în original: concepţie despre lume, bucurie de răul altuia, cu mentalitate de

clan, drum preferabil, prietenie de căcat, desăvârşirea trecutului (n.tr.)

Istoricul dr. Klaus-Dietmar Henke afirmă că „revoluţia paşnică" din 1989 a fost „unica revoluţie reuşită din istoria Germaniei. Est-germanii au contribuit cu unul dintre cele mai splendide momente la istoria ţării noastre, la modul foarte tulburat în care naţiunea noastră a descoperit şi acceptat libertatea individuală şi pe cea politică drept valori esenţiale." în comunicarea intitulată „Ridicarea interdicţiilor legate de oprimare - dosarele Stasi", de la cea de-a 26-a Conferinţă Bianuală a Asociaţiei Internationale a Barourilor, tinută la Berlin, în 1996, el mai spune că numărul dosarelor generate de Stasi este „aproximativ egal cu toate arhivele produse în istoria Germaniei, din Evul Mediu până azi". Pe-atunci, dr. Henke era Reprezentantul Federal pentru Dosarele Serviciului de Securitate a Statului al Fostei Republici Democrate Germane, adică şeful departamentului de cercetare din cadrul Autorităţii de Studiere a Dosarelor Stasi. (n.a.)

Abreviere pentru Staatssicherheit (Securitatea Statului), formată după acelaşi principiu ca, de exemplu, Gestapo, abreviere de la Geheime Staatspolizei (Poliţia Secretă a Statului), din perioada nazistă (n.tr.

)Capitolul 2

MIRIAM

Lucrez la serviciul internaţional de televiziune din ceea ce se numea

Berlinul de Vest. Este un serviciu înfiinţat de guvern după război, pentru a transmite în lumea întreagă o germanitate benignă. Treaba mea este să răspund la scrisorile unor telespectatori la care au ajuns transmisiunile noastre si care au anumite neclarităti.

La Poşta Telespectatorului, sunt un fel de metis între o mătuşă care tratează probleme sentimentale, o asistentă din domeniul cercetării şi o destinatară de mesaje îndesate în sticle. „Stimată Poştă a Telespectatorului, caut adresa clinicii

doctorului Manfred von Ardenne, fiindcă vreau să încerc tratamentul său cu temperaturi ultra- înalte, pentru cancerul în stadii avansate, aşa cum am văzut în reclama transmisă de dumneavoastră..."; „Stimată Poştă a Telespectatorului, mii de mulţumiri pentru programul interesant pe care l-aţi difuzat, despre solicitanţii de azil din ţara voastră. Am şaisprezece ani şi locuiesc la Akra. Puteţi, vă rog, să-mi trimiteţi informaţii despre azilul..." Din când în când, ne scrie câte un neonazist din Missouri sau de la Liverpool, solicitând informaţii despre „grupurile-mamă" din Germania de Est. Un bărbat din Birmingham, Alabama, mi-a trimis o fotografie cu el însuşi în uniformă, stând în spatele unui morman de cadavre, la eliberarea lagărului de concentrare de la Bergen Belsen, în 1945. Mi-a scris: „Vă mulţumesc pentru emisiunea dumneavoastră legată de a cincizecea aniversare de la încheierea păcii. Aş vrea să ştiţi că-mi aduc aminte cu mare drag de primirea de care am avut parte noi, americanii, din partea germanilor obişnuiţi. Prin sate, oamenii nu mai aveau de nici unele, dar, când am ajuns acolo, ne-au primit cu generozitate, ca pe nişte rude..." Eu formulez răspunsurile cuvenite, pe un ton reţinut. Uneori, mă-ntreb cum ar fi să fiu de naţionalitate germană.

Şeful meu este Alexander Scheller, un bărbat înalt, care tocmai a împlinit patruzeci de ani şi are o poză cu nevasta lui blondă - o figură severă -, o scrumieră de sticlă şi o cană de cafea care stă permanent

pe biroul său vast, dar altminteri gol. Bate întruna darabana cu degetele în tăblia mesei, agitat de-atâta cafeină şi nicotină. Spre lauda lui, îmi face onoarea şi se poartă cu mine ca şi cum ceea ce fac eu acolo, răspund la corespondenţa telespectatorilor, este la fel de important ca şi ceea ce fac jurnalştii şi tehnicienii angajaţi ai televiziunii. în urmă cu o lună, am stat de partea cealaltă a biroului mare şi gol, pentru că-şi făcuse timp să stea de vorbă cu mine, după ce-i cerusem o întrevedere. Uwe Schmidt, loctiitorul lui Scheller, era si el de fată. Treaba de

j > j

adjunct a lui Uwe este, în primul rând, aceea de a-l face pe Scheller să pară destul de important încât să aibă un adjunct. în al doilea rând, treaba lui este să pară ocupat şi mereu grăbit, ceea ce-i pare mai dificil, de vreme ce nu are practic nimic de făcut. Scheller şi Uwe sunt amândoi vestici. Uwe are o energie de jurnalist de televiziune comparabilă cu a lui Scheller, numai că energia lui e sexuală, nu chimică. Pe Uwe-l părăsesc toate iubitele, aşa că este, în cele mai multe momente ale zilei şi aproape în compania oricui, tulburat peste măsură de dorinţă.
Mie-mi place Uwe, şi-mi pare rău pentru el, fiindcă ştiu că, tot căutând motivul pentru care-l părăsesc iubitele, a început să se consume de unul singur pe dinăuntru. De curând, l-am văzut cântând în maşina lui, la semafor, cu lacrimi în ochi, pe englezeşte, „Ce

doamnă esti o dată, si de două, si de trei oooori!" La întrevederea
cerută de mine, stând la celălalt capăt al biroului, şi-a dat seama singur că se uita la mine pofticios, iar eu mi-am dat seama că nu auzise o vorbă din ce spusesem.
- Ce ziceai? a întrebat.
Nu-mi rămânea decât s-o iau de la capăt.
- Am primit o scrisoare de la un german care trăieşte în Argentina, ca răspuns la ştirea despre femeile care descâlcesc.
- Femeile care descâlcesc? Ce femei care descâlcesc? s-a mirat Uwe, încercând să-şi amintească despre ce ştire era vorba.
- Care stau la Nürnberg şi încearcă să descâlcească dosarele trecute prin tocător, pe care Stasi n-a reuşit să le pună pe foc, să le dea la topit.
- Corect. Ştiu ce spui, a zis Scheller, care bătea în tăblia biroului cu vârful ascutit al unui creion.
- Omul zice c-a plecat după război, de la Dresda. Ne-ntreabă dacă nam putea face o emisiune despre cum stau lucrurile, de fapt, pentru poporul est-german acum, în loc - zice el - să tot insistăm pe ce se face pentru verii săraci din Est.
- Femei care descâlcesc..., a bombănit Uwe.
Am tras aer adânc în piept.
- Şi eu sunt de acord cu el - vorbim întruna despre ce şi cum face Germania *pentru* oamenii din fosta RDG. Ar fi minunat să facem o emisiune şi din punctul esticilor de vedere. De exemplu, să descoperim ce-nseamnă s-aştepţi ca o parte a vieţii tale să

fie reconstituită dintr-un morman de fâşii de hârtie.

- Stii că noi nu transmitem intern, a zis Scheller, asa că n-are nici un rost să realizăm emisiuni spre satisfacţia RDG-iştilor.

M-am uitat la Uwe, care stătea într-o parte, cu călcâiele sprijinite pe hectarul de birou al lui Scheller. îşi rostogolea un stilou peste articulaţiile degetelor, pierdut în cine ştie ce reverie. îl cam încâlceau femeile care descâlcesc.

- Ştiu, ştiu, i-am spus lui Scheller. Da' Germania de Est - mă gândesc, atât, c-ar trebui să prezentăm unele dintre poveştile de- acolo. De-aici, vreau să zic.

- Ce fel de poveşti? a întrebat Scheller. Din spatele lui, calculatorul a scos un sunet ca de clopoţel, semn că primise un mesaj pe *e-mail.*

- Ştiu şi eu? am zis, pentru că nu ştiam, pe bune. Trebuie să existe oameni care s-au revoltat împotriva regimului cine ştie cum, sau care au fost făcuţi prizonieri pe nedrept. (Simţeam că mă ambalez şi deveneam destul de periculoasă.) Adică, ce vreau să zic?, după al Doilea Război, oamenii au scormonit prin toate cotloanele după cele mai mici semne de rezistenţă faţă de Hitler - de parcă o fărâmă de mândrie naţională ar fi putut fi salvată sau legată de doi-trei studenţi pacifişti şi de-un grup de aristocraţi prusaci. De ce nu şi-aici? Trebuie să fi existat o rezistentă cât de mică fată de dictatură, nu?

- Nu mai sunt o naţiune, mi-a trântit-o Scheller, ţâfnos.

- Stiu, dar au fost o naţiune.
- Uite, a zis el, vorbim despre germanii care au făcut comunism timp de patruzeci de ani, şi au mers înapoi, nu înainte, şi tot ce vor acum este să aibă suficienţi bani, ca să-şi cumpere televizoare mari şi să-şi permită vacanţe în Majorca, la fel ca toată lumea. Au făcut un experiment şi au dat greş.
- Bine, şi ce-mi propui, atunci, să-i răspund omului ăstuia? l-am întrebat, simţind chiar şi eu că ridicam vocea. Eventual, să-i spun că nimănui de pe-aici nu-i pasă de germanii din est şi de poveştile lor, pentru că ei nu fac parte din imaginea pe care vrem s-o proiectăm peste ocean?
- Pentru Dumnezeu!, a exclamat Scheller. N-ai să găseşti marea naraţiune despre curajul omenesc pe care o cauţi - ar fi ieşit la lumină cu ani în urmă, imediat după 1989. Nu sunt decât o gloată de cârcotaşi călcaţi în picioare, cu câţiva - câţiva, nu mai mulţi - activişti pentru drepturi civile printre ei, concilianţi nevoie mare. Doar c-au avut ghinionul nenorocit să se trezească în spatele Cortinei de Fier. Ce te-a pălit? a mai zis, lăsându-şi capul pe spate.

Uwe şi-a dat picioarele jos de pe birou.

- Te simţi bine?

M-a condus înapoi la biroul meu, îndatoritor ca un medic al cărui pacient a primit o veste proastă. Simplul fapt că m-a însoţit mi-a spus că reusisem să creez o breşă.

- Pur şi simplu, nu-l interesează, mi-a spus.
- Oamenii ăştia nu interesează pe nimeni.

- Uite ce e, a zis Uwe şi m-a apucat de deasupra încheieturii, întorcându-mă către el ca un partener de dans. (Avea ochii verzi şi uşor migdalaţi, dinţii scurţi şi egali, ca nişte perle.) Probabil c-ai dreptate. Pe nimeni de-aici nu interesează - erau înapoiaţi, erau faliţi, şi toată treaba cu Stasi..., şi-a lăsat fraza în aer. (îi mirosea respiraţia a mentol.) ... E, cum să zic... stânjenitoare.

I-am răspuns argentinianului, mulţumindu-i pentru sugestie şi spunându-i că „din păcate, competenţele postului nostru se rezumă exclusiv la treburile şi ştirile curente, prin urmare suntem în imposibilitatea de a cerceta experienţe mai personale, mai «subiective»".

Acum o săptămână, a scris din nou. Era furios şi mi-a reamintit că istoria se compune din experienţe personale. Spunea că problemele adevărate erau îngrămădite sub preş în Germania de Est, şi oamenii - odată cu ele. Că germanilor le trebuiseră douăzeci de ani, după război, ca să aducă măcar în discuţie tot ce ţinea de regimul nazist, şi că procesul, iată, se repeta. „Unde-o s-ajungem, în 2010, poate chiar în 2020, până să ne-amintim ce s-a-ntâmplat acolo?", scria. Şi: „De ce sunt anumite lucruri mai uşor de rememorat cu cât a trecut mai *mult*
timp de când s-au petrecut?"

Femeia din faţa mea se trezeşte chiar în timp ce trenul intră în gara Leipzig. Fiindcă e ceva ce ţine de intimitate să te uiţi cum altcineva doarme, devine conştientă acum de prezenţa mea.

- 'Revedere, îmi spune şi părăseşte compartimentul.

Miriam Weber mă aşteaptă la capătul peronului, o femeie mică de statură şi nemişcată, în mijlocul şuvoiului de călători ajunşi la destinaţie. Ţine un singur trandafir în dreptul corpului, ca să ştiu cine este. Ne dăm mâna, fără să ne privim foarte atent la început, şi începem să vorbim despre trenuri, călătorii şi ploaie. Parc-aş fi la o întâlnire pe nevăzute, din moment ce fiecare s-a descris pe sine pentru cealaltă. Ştiu că Miriam nu şi-a mai spus povestea unui străin pân-acum.

Parcurgem Leipzigul cu maşina. Oraşul s-a transformat într-un imens şantier, o construcţie în devenire, cu vreun scop nou, care o fi el. Macaralele se rotesc pe deasupra unor găuri care se cască în pământ ca nişte răni. Oamenii le ignoră şi se revarsă, cu capetele în pământ, pe poteci şi alei. Pe unul dintre turnurile de beton, se roteşte o emblemă uriaşă a firmei Mercedes, ca şi cum ar valsa după noua muzică de-aici.

Apartamentul în care locuieşte Miriam se află sub acoperişul blocului. Cinci etaje de urcat pe scări - pe scări late, masive, cu o balustradă graţioasă, închisă la culoare. încerc să nu gâfâi prea zgomotos. încerc să nu mă gândesc la capul care mă doare. încerc să- mi aduc aminte când s-au inventat ascensoarele. Când ajungem la uşa ei, apartamentul de dincolo de ea se dovedeşte a fi un singur spaţiu mare şi luminos, chiar sub cornişe, plin de plante şi lămpi, de unde se vede peste tot Leipzigul.

De aici, ai putea vedea pe oricine se apropie.

Ne aşezăm pe nişte scaune mari de răchită. Acum, că mă uit la ea direct, Miriam este o femeie de patruzeci şi ceva de ani, cu părul tuns haios de scurt, cu smocurile din creştet stându-i în sus, ca unui băiat din benzi desenate, si cu nişte ochelari mici, rotunzi. Poartă un pulover lung, negru, şi pantaloni. Stă cu picioarele încovrigate sub ea. Are o voce surprinzător de sonoră, îngroşată de nicotină. Este atât de firavă, încât vocea pare să vină de nicăieri şi de peste tot, în acelaşi timp; nu e neapărat evident c-ar fi vocea ei, pentru că umple spaţiul şi parcă ne învăluie pe-amândouă.

- Am fost declarată Inamic al Statului - oficial - când aveam şaişpe ani. *Şaişpe,* repetă mai apăsat, uitându-se la mine prin ochelari, cu ochii ei mari şi albaştri. (în voce, i se amestecă un fel de mândrie că reusise să devină un asemenea duşman si uimire că tara ei însi făcuse duşmani din propriii copii.) Ştiţi cum este, adaugă, la şaişpe ani, parcă simţi un fel de mâncărime.

în 1968, vechea biserică a Universităţii din Leipzig a fost demolată brusc, fără nici cea mai vagă urmă de consultare publică. La două sute cincizeci de kilometri distanţă, Primăvara de la Praga era în plină desfăşurare, şi sovieticii încă nu-şi aduseseră tancurile pe străzi ca să-i zdrobească pe demonstranţii în favoarea democraţiei. Demolarea bisericii din Leipzig a oferit pretextul pentru exprimarea unei nemulţumiri foarte răspândite printre

locuitorii oraşului, pe care le-o inspiraseră verii lor cehi. La douăzeci şi trei de ani după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, generaţia următoare punea întrebări despre cum puseseră în practică părinţii lor idealurile comuniste.

Regimul est-german a interpretat demonstraţiile de la Leipzig ca fiind un semn al vremurilor, o cremene susceptibilă să scapere. Poliţiştii i-au întâmpinat pe oameni cu furtunurile cu apă şi i-au arestat pe mulţi dintre ei. Miriam şi prietena ei, Ursula, au considerat că nu era corect.

- La şaisprezece ani, ţi-ai făcut o idee în materie de dreptate, şi nouă, pur şi simplu, ni s-a părut că nu era corect. Nu eram noi, propriu-zis, împotriva statului - nu merseserăm cu gândurile pân- acolo. Am considerat că nu era just, atâta tot, să-i brutalizezi pe oameni, şi s-aduci cai, şi-aşa mai departe.

Cele două fete au hotărât că se cerea făcut ceva. De la un magazin de papetărie, au cumpărat un set pentru copii de ştampilat cu cerneală, cu litere mici de cauciuc, care se aliniau pe o bară-suport.

- Găseaţi de cumpărat aşa ceva? am întrebat, ştiind că şapirografele, maşinile de scris şi, mai târziu, copiatoarele nu puteau fi folosite, în RDG, decât în baza unui regim strict (chiar dacă nu sută la sută eficient) de licenţiere.
- După ce-am făcut noi, nu s-au mai găsit, zâmbeşte Miriam. Cei de la Stasi le-au cules pe toate de pe rafturi.

Miriam şi Ursula s-au pus pe confecţionat fluturaşi: „Consultare, nu tunuri cu apă!" şi

„Popor din republica populară, vorbeşte!"
Le-au lipit prin oraş într-o noapte. Purtau mănuşi, ca să nu lase amprente.
- Citiserăm şi noi romane, la fel de multe ca toată lumea, zice Miriam, râzând.
Ea ducea fiţuicile ascunse în jachetă; Ursula îşi ascunsese tubul de lipici şi pensula într-o cutie de lapte. Erau isteţe - îşi lipeau manifestele în cabine telefonice, peste instrucţiunile de folosire, şi în staţiile de tramvai, peste orarele de circulaţie.
- Voiam să fim sigure că le citea lumea, zice Miriam.
Au parcurs un cerc mare prin oraş, după care au tăiat-o drept prin mijlocul lui. Au trecut prin faţa sediului regional al Partidului Comunist. Lucrurile mergeau bine.
- Ne-am uitat una la alta şi, pur şi simplu, n-am rezistat.
Au intrat în sediu şi i-au spus celui care facea de pază că veniseră să- 1 întâlnească pe *Herr* Schmidt, sperând, aşa, la plesneală, că se afla în clădire cineva cu acel nume. Nu şi-au pus problema ce-ar fi făcut dacă vreun *Herr* Schmidt şi-ar fi făcut apariţia. Gardianul a dat un telefon. Pe urmă, a pus receptorul în furcă şi a zis: „Ăăă... nu. tovarăşul Schmidt nu este aici pe moment."
Fetele au spus că nu-i nimic, reveneau ele a doua zi.
- Pe drumul de ieşire, erau nişte coloane frumoase, netede...
Miriam este convinsă şi acum că, dacă s-ar fi oprit la ce făcuseră
până atunci, ar fi scăpat neprinse. Dar, pe drumul spre casă, au făcut pasul care s-a

dovedit a fi prea mult. Când au trecut prin faţa blocului în care locuiau câţiva dintre colegii lor de şcoală, au lăsat fluturaşi în cutiile de scrisori a doi băieţi pe care-i cunoşteau. A doua zi, unul dintre părinţi a sunat la poliţie.

- De ce să suni la poliţie pentru prostiile pe care le găseşti în cutia de scrisori? întreb.

- Pentru că erau nişte proşti sau poate pentru că erau membri de partid, cine ştie?

- Mi se pare ceva inofensiv, zic.

Miriam se uită la mine cu o privire calmă, dar severă.

- Pe-atunci, nu era deloc inofensiv. Se numea delict de răzvrătire.

în Germania de Est, informaţia se învârtea într-un circuit închis, între guvernanţi şi debuşeurile lor de presă. De vreme ce guvernul controla ziarele, revistele şi televiziunea, să te pregăteşti să devii jurnalist era efectiv totuna cu a te pregăti să devii purtător de cuvânt al celor de la conducere. Accesul la cărţi era restrictionat. Cenzura

punea o presiune constantă asupra scriitorilor şi era de la sine înţeleasă pentru cititori, care se învăţaseră să citească mai mult printre rânduri. Singura sursă de informare în masă, pe care guvernanţii n-o puteau controla, era semnalul antenelor televiziunii din Vest, dar şi aici se străduiau: până la începutul anilor 1970, cei de la Stasi monitorizau direcţia în care erau îndreptate antenele care ieşeau din apartamentele oamenilor, şi-i pedepseau, dacă se dovedea că le aveau îndreptate către vest. Mai

târziu, însă, au renunţat: beneficiile cu efect soporific, obţinute din programele de reclame, trăgeau mai greu în balanţă, pare-se, decât pericolele pe care le reprezentau buletinele de ştiri din lumea liberă.
Poliţia secretă se ocupa de răzvrătire, nu cea obişnuită, *Volkspolizei-.* Cei de la Stasi lucrau metodic. I-au luat la întrebări pe toţi colegii băieţilor care primiseră manifestele în cutiile poştale. Au vorbit cu directorul, cu profesorii, cu părinţii. Au trecut câteva zile. Miriam şi Ursula s-au pus de acord asupra unui plan, în cazul în care ar fi fost arestate si încarcerate: nici una să nu recunoască nimic.

Lucrătorii de la Stasi au ajuns la o listă scurtă de suspecţi. Câţiva bărbaţi cu mănuşi, însoţiţi de câini, au periat casa lui Miriam.

- Şi noi, care credeam că fuseserăm atât de atente, că totul fusese aruncat şi orice probă, distrusă.

Oamenii de la Stasi au găsit câteva litere minuscule de cauciuc în covor. Părinţii lui Miriam le-au spus ofiţerilor că nu ştiau cum de asa

ceva se petrecuse în casa lor.
Ambele fete au fost plasate la izolator timp de o lună. N-au avut dreptul să primească vizite nici de la părinţi, nici de la vreun avocat,
după cum n-au avut acces la cărţi, la ziare sau la telefon.

La început, s-au ţinut de planul pe care şi-l făcuseră. „Nu, tovarăşe, nu ştiu nici cum

au ajuns fluturaşii acolo, nu, este imposibil să le fi pus ea." Dar Miriam zice:

- Până la urmă, tot ei câştigă. Aşa, ca-n filme. Au recurs la vechea stratagemă şi ne-au spus, fiecăreia dintre noi, că deja cealaltă recunoscuse, aşa c-am fi făcut mai bine să recunoaştem. După ce ţi se interzic vizitele, cărţile, ţi se interzice totul, te gândeşti: mai ştii, probabil c-o fi zis ce-o fi zis.

Cele două fete au fost eliberate, în aşteptarea procesului. Odată ajunsă acasă, Miriam s-a gândit: „Nici vorbă, nu se poate să mă trimită înapoi acolo". A doua zi dimineaţă, s-a urcat în trenul de Berlin. Era chiar de ajunul Anului Nou 1968, şi Miriam Weber avea de gând să treacă peste Zid

.Poliţia populară (în lb. germ., în orig.) (n.tr.)

Capitolul 3

PODUL BORNHOLMER

Durează mai puţin de două ore să ajungi de la Leipzig la Berlin, dar Miriam nu mai fusese niciodată acolo. Singură într-un oraş atât de mare, şi-a cumpărat o hartă de la gară.

- Voiam s-arunc o privire spre frontieră, în câteva locuri. Mă gândeam: nu se poate aşa ceva, trebuie să existe undeva un loc, pe unde să poţi trece peste monstruozitatea aia.

La Poarta Brandenburg, a rămas uimită de faptul că ajunsese efectiv lângă Zid. Nu-i venea să creadă c-o lăsaseră gardienii să se-apropie atât de mult. Dar era prea drept şi prea înalt ca să poată fi escaladat. Mai târziu, a aflat că, în porţiunea respectivă, toate instalaţiile de frontieră erau amplasate dincolo de Zid.

- Chiar dac-aş fi fost în stare să mă caţăr până sus de tot, n-aş fi reuşit decât să-mi

scot capul deasupra şi să le fac „Salut!", uite-aşa, cu mâinile, gardienilor estici - şi-şi flutură ambele braţe, în timp ce ridică din umeri.
La căderea serii, şansele păreau şi ele din ce în ce mai sumbre. Zice:
- Nu reuşisem să găsesc nici o fisură-n toată chestia aia.
Era înfrigurată şi nefericită. S-a urcat în metroul de suprafaţă, care s-o ducă până-n Alexanderplatz, de unde urma să ia trenul regional înapoi spre casă. Era întuneric, iar ea se ducea să se întoarcă la închisoare. Trenul se strecura printre clădiri ca printr-o ecluză, pe linia lui suspendată. Blocuri de-o parte şi de alta, cu faţade de beton neted şi ferestre dreptunghiulare, de câte cinci niveluri toate. Unele ferestre luminate, unele întunecate; unele cu plante, unele fără. Pe urmă, brusc, peisajul s-a schimbat. I-a luat ceva timp să observe pentuneric, dar dintr-odată a văzut că trecea pe deasupra unui gard înalt din plasă de sârmă.
- Ce m-am gândit: dacă eu trec pe-aici, pe lângă ditamai gardul de sârmă, pe care aş putea să-l şi ating cu mâna, păi, atunci Berlinul de Vest ar trebui să fie chiar dincolo, de cealaltă parte a gardului.
A coborât din tren, a trecut pe celălalt peron şi s-a urcat în alt tren, în direcţia opusă. Era chiar aşa, cum i se păruse de prima dată: un gard înalt din plasă de sârmă. A coborât iar, a schimbat trenurile şi a luat-o înapoi, de astă-dată coborând la staţia Podul Bornholmer.

Mai târziu, am căutat şi eu podul Bornholmer pe o hartă a oraşului. Auzisem de el şi credeam că era unul dintre punctele pe care Germania de Est şi Germania de Vest le foloseau pentru a face schimb de spioni. Acum, nu mai văd nimic altceva, când desfac o hartă a oraşului, decât acest pod. E ca şi cum ai observa, la un moment dat, că o persoană are un ochi puţin strâmb, şi pe urmă nu mai vezi nimic altceva la chipul respectiv.

Rareori se întâmpla ca o linie de tren din Est şi o linie de tren din Vest să se întâlnească, în Germania divizată. La podul Bornholmer, chiar şi acum, linia de tren din Vest face o buclă mare dinspre nord- vest către sud-vest, iar linia de tren din Est o altă buclă mare, dinspre sud-est către nord-est. Formele pe care le au, pe hartă, seamănă cu două profiluri mari de feţe care se pupă nas-în-nas, ca la populaţia maori.

La podul Bornholmer, graniţa trecea, măcar teoretic, de-a lungul spaţiului dintre liniile de tren. în alte locuri din Berlin, graniţa, care însemna şi Zidul, arăta ca o rană lungă prin trupul metropolei. Zidul străbătea case, trecea de-a lungul străzilor, de-a lungul canalelor şi bloca liniile de tren subterane. Aici, însă, în loc să taie linia de tren, est-germanii construiseră cele mai multe fortificaţii ale Zidului înaintea liniei de tren de pe partea de Est, îngăduindu-le trenurilor din Est să ajungă până la celălalt zid, la capătul fâşiei morţii.

- M-am uitat bine la cum erau dispuse lucrurile pe teren şi m-am gândit: nu e rău deloc.

De-acolo, de sus, Miriam vedea instalaţiile de frontieră, tot acel amestec îngrozitor de sârmă, ciment, asfalt şi nisip. Dar, până unde începeau toate, era un hectar şi ceva de mici loturi de grădină împrejmuite, fiecare cu propriul şopron minuscul. Aceste grădini, mari cât nişte batiste, reprezintă soluţia germană tradiţională faţă de nostalgia locuitorilor din blocuri de a ţine o grădină de zarzavat şi un şopron cu unelte. Aşa se formează câte o amestecătură de pătrăţele verzi în colţuri bizare ale terenului urban, de-a lungul şinelor de tren sau al canalelor - sau, acolo, la umbra Zidului.

Miriam s-a căţărat peste sau a trecut prin gardurile care despărţeau petecele de grădină, căutând să se apropie de Zid cât mai mult cu putinţă.

- Era întuneric si-am avut noroc, zice. Mai târziu, am aflat că patrulau, de obicei, şi grădinile-alea.

A reuşit să ajungă mai departe decât s-ar fi aşteptat, dar nu până la Zidul propriu-zis, pentru că în faţa lui creştea un „gard viu mare şi gros". A scotocit în şopronul cuiva după o scară şi chiar a găsit una. A rezemat-o de gardul viu şi s-a urcat pe ea. De acolo, de sus, a studiat bine împrejurimile.

Toată fâşia de frontieră era luminată de un sir de felinare uriaşe montate pe stâlpi, cu capetele înclinate slugarnic, după exact acelaşi unghi. Deasupra, începuseră să pocnească şi să fâsâie artificiile de Anul Nou. Podul

Bornholmer era cam la o sută cincizeci de metri depărtare. între Miriam şi Vest, era un gard din plasă de sârmă, o fâşie de patrulare, un gard de sârmă ghimpată, o stradă largă de douăzeci de metri, pentru maşinile care transportau personalul, şi o alee pietonală. Urma un şir de gherete ale santinelelor din Est, amplasate cam la o sută de metri una de alta şi, dincolo de ele, alte garduri de sârmă ghimpată. Miriam întinde mâna după o foaie de hârtie şi-mi desenează un snop de linii, ca să văd şi eu ce văzuse ea.

- Dincolo de toate astea, se vedea Zidul pe care-l zărisem şi din tren mai devreme, Zidul care urma linia ferată. Am presupus că dincolo şi de ăla era Vestul şi am avut dreptate. Puteam să şi greşesc, dar am avut dreptate.

Dacă exista vreun viitor pentru ea, peste acel Zid se găsea şi trebuia neapărat să ajungă până la el.

Stau pe scaun şi explorez semnificaţia cuvântului *amuţit,* întorcându-l pe toate părţile în mintea mea. Râd cu Miriam, care râde de ea însăşi, şi de îndrăzneala pe care o poţi avea la şaisprezece ani. La o asemenea vârstă, eşti invulnerabil. Râd cu ea despre cum este să scotoceşti prin şopronul altcuiva după o scară şi râd încă şi mai apăsat, când o găseşte. Râdem împreună la cât de puţin probabil sună totul, ca o persoană practic abia ieşită din copilărie să se strecoare prin grădina amplasată de Beatrix Potter- la picioarele Zidului, având grijă să nu dea nas în nas cu calcă-n-strâchini de dl McGregor şi căutând

o scară cu care să încerce să se caţăre pe fortificaţiile uneia dintre cele mai straşnic păzite frontiere de pe Pământ. Amândurora ne place fata de la vremea respectivă, iar mie-mi place şi femeia în care s-a transformat acea fată.

- Am şi-acum cicatricele pe mâini, de când am escaladat gardul de sârmă ghimpată, deşi nu se mai văd atât de bine, zice brusc, şi-mi întinde mâinile, să i le văd. Feţele palmelor îi sunt presărate cu cicatrice albe clar definite, fiecare cam de un centimetru lungime. Primul gard era din plasă de sârmă, cu un sul făcut din sârmă ghimpată, fixat în partea de sus.
- Ciudat, ştiţi, cum se punea sârma ghimpată, în spirale care formau un tub pe muchia de sus a gardului? Pantalonii mi s-au făcut ferfeniţă şi am rămas înţepenită acolo - prinsă de tubul ăla! Atârnam acolo! Nu-mi vine să cred că nu m-a văzut nimeni. Ca o păpuşă Pierrot[2] atârnată la vedere. Cumva, însă, a reuşit să se desprindă, fiindcă, după aceea, s-a lăsat în patru labe şi a luat-o de-a curmezişul arterei celei largi şi a fâşiei de patrulare. Toată zona era luminată ca ziua-n amiaza mare.
- M-am lăsat în genunchi şi pe coate şi am pornit. Dar am fost foarte atentă. Am înaintat foarte încet.

După fâşia de patrulare, a traversat şoseaua lată şi asfaltată. Nu-şi simţea trupul şi era invizibilă. Nu mai era, toată, decât terminaţii nervoase si frică.

De ce nu dădeau năvală după ea? Ce făceau acolo?

A ajuns la capătul fâşiei de asfalt şi ei tot nu veneau. La o înălţime cam de un metru de pământ, era un cablu suspendat. S-a oprit.

- îl văzusem de sus, de pe scară.

Credeam că era un sistem de alarmă sau ceva de felul ăsta, şi m-am trântit pe burtă chiar sub el.

S-a târât de-a latul ultimei fâşii, până la o adâncitură în Zid, unde sa aşezat pe vine şi s-a uitat înjur, ţinându-şi respiraţia.

- Acolo am rămas. Aşteptam să văd ce se putea întâmpla. Stăteam cu ochii căscaţi, fără să fac nimic.

Avea impresia că nu mai era mult şi-i cădeau globii oculari din găvane. Unde puteau fi oamenii ăia?

Ceva s-a mişcat, chiar lângă ea. Un câine. Un ciobănesc german uriaş, care stătea încordat în direcţia ei. Cablul pe care-l văzuse nu era vreo alarmă: avea câini legaţi cu lanţuri de el. Miriam nu s-a mişcat. Câinele nu s-a mişcat nici el. Ea s-a gândit că precis gardienii aveau să urmeze cu privirile direcţia în care stătea câinele încordat, şi-atunci ar fi văzut-o. A aşteptat să latre. Dacă se mişca din loc de-a lungul zidului, câinele ar fi atacat-o.

- Nu ştiu de ce n-a sărit la mine. Nu ştiu cum văd câinii, dar poate că fusese antrenat să atace ţintele în mişcare, oameni care fugeau de-a curmezişul, iar eu mersesem în patru labe. O fi crezut că eram vreun alt câine.

S-au uitat unul în ochii celuilalt, pentru un interval care lui Miriam i s-a părut lung. Pe urmă, a trecut un tren şi, în mod cu totul

neobişnuit, avea o locomotivă cu aburi. Si ea, si câinele au fost
> ' » ' >
acoperiţi de un abur fin.

-Poate c-atunci mi-o fi pierdut mirosul?

în cele din urmă, câinele s-a îndepărtat de ea. Miriam a rămas nemişcată încă un timp îndelungat. Se temea să nu se-ntoarcă după ea, dar nu s-a întors. Apoi s-a căţărat pe ultimul gard de sârmă ghimpată, ca s-ajungă în vârful Zidului care însoţea calea ferată. A văzut Vestul - maşini sclipitoare, străzi luminate puternic şi clădirea Springer Press. Vedea şi gardienii occidentali, în posturile lor de santinele. Era lat Zidul. Vreo patru metri avea în lăţime, pe care trebuia să-i traverseze, după care să se strecoare pe sub o balustradă. Asta era tot. Nu i-a venit să creadă. Voia să alerge acei ultimi câţiva paşi, până n-o prindeau, totuşi.

- Uite-aşa de-naltă era balustrada, nu mai mult, zice, ducând o mână la mijlocul coapsei, şi tot ce-aveam de făcut era să mă strecor pe sub ea. Fusesem atât de-atentă şi-atât de precaută. Acum, ce mi-am spus: patru paşi mai ai de făcut, FUGI, până nu te prind ăia. Dar aici - şi marchează c-un X, o dată, şi-nc-o dată, şi-nc-o dată, pe harta pe care tot ea mi-a desenat-o -, uite-aici, era o sârmă-capcană. (I s-a înmuiat vocea. Face X-ul şi-l reface, din ce în ce mai apăsat, de-mi vine să cred că hârtia mai are puţin şi se rupe.) N-am văzut sârma aia, zice.

Sirenele au izbucnit în urlete prelungi. Gheretele santinelelor din Vest şi-au aprins reflectoarele, şi ca s-o caute pe ea, şi ca să-i împiedice pe cei din Est s-o împuşte. Gardienii estici au venit repede şi-au luat-o.

„Nenorocito ce eşti!", i-a spus unul, un tânăr.
A fost dusă la Comandamentul Stasi din Berlin. I-au bandajat mâinile şi picioarele, motiv pentru care acolo şi-a dat şi ea seama, pentru prima oară, că era plină de sânge şi a simţit şi durerea. Avea sânge şi pe faţă, şi-n păr.
- Dar adevărul este că nu m-au văzut. Nimeni nici nu m-a zărit măcar.
Atât de-aproape fusese.
în Vest, neoanele sclipeau şi, pe deasupra capetelor tuturor, se dezintegrau artificiile în aer. Miriam a fost trimisă înapoi la Leipzig, în spatele unei dube de poliţie. Ofiţerul Stasi care o ancheta i-a spus că-i fuseseră contactaţi părinţii, care nu mai voiau să aibă nimic de-a face cu ea.
- L-ati crezut?
- Ăăă, nu. Nu cred, nu, zice, şi se opreşte. Era foarte greu să mai fii sigur de orice, de oricine. (întrebarea i se pare dificilă, aşa că-mi răspunde la alta.) Mă gândesc la bietul câine, probabil că l-au retrogradat, săracul de el, zice. Ori aşa, ori l-au împuşcat.
A fost ţinută într-o celulă de pe Dimitroffstrasse, recreată în Muzeul Stasi din vecinătate. Are doi metri pe trei, celula, şi, la un capăt, o ferestruică sigilată cu sticlă mată, sablată, amplasată oricum foarte sus. Are un prici cu o saltea, un closet şi o chiuvetă. Uşa e zdravănă, cu nituri de metal de sus până jos şi cu o ferestruică mobilă, prin care te urmărea gardianul. Este fixată într-un perete atât de gros, încât am senzaţia c-am intrat într-o ecluză pneumatică.

O dată în plus, Miriam n-a avut dreptul să dea un telefon, să cheme un avocat, să aibă vreun contact cu lumea din afară. Tot şaisprezece ani avea si se întorsese la izolare.

- Când veneau să mă ia şi să mă ducă la interogatoriu, zice zâmbind, măcar aveam ceva de făcut. Dar, atunci... - se opreşte puţin - ... atunci a început povestea cu adevărat sinistră.

Odată întoarsă la Leipzig, cei de la Stasi i-au dat realmente cât putea să ducă.

în timpul Războiului din Coreea, din anii 1950, circulau mituri despre metode obscene de tortură, practicate pe prizonierii de război americani. După ce erau capturaţi, aceştia erau duşi într-un lagăr şi reapăreau, după numai o săptămână, pe câte un peron de gară, bălmăjind, ca nişte automate, în faţa camerelor de luat vederi, despre cum se convertiseră la comunism. După război, s-a dezvăluit că, în ciuda tuturor zvonurilor, secretul militarilor coreeni nu ţinea nici de tradiţie, nici de vreo tehnologie sofisticată - era vorba, pur şi simplu, de privare de somn. Un om înfometat încă mai poate scuipa fiere, dar un zombi este surprinzător de maleabil.

Interogatoriile la care a fost supusă Miriam Weber, în vârstă de şaisprezece ani, s-au desfăşurat noapte de noapte, pe parcursul a zece nopţi, între orele 10 seara şi 4 dimineaţa. în celulă, se stingeau luminile la 8 seara, iar ea dormea două ceasuri, după care era trezită şi dusă în camera de interogatoriu. Era readusă în celulă cu două ceasuri înainte ca luminile să

fie reaprinse, la 6 dimineaţa. Nu i se permitea să doarmă în timpul zilei. Un gardian o supraveghea prin ferestruica de vizitare si, dacă o vedea motăind, izbea în usă.

- Din când în când, mă uitam la ochiul care se ivea la ferestruică, al celui care izbea în uşa de fier, şi mă gândeam: „De ce nu te mai duci tu naibii, ă?" şi trăgeam pe dreapta mai departe. Atunci, el intra, mă scutura şi-mi lua salteaua de pe prici, ca să nu mai am pe ce sta. Chiar c-aveau grijă de mine, să nu cumva să dorm. N-am cuvinte să explic, nici acum, cât de *kaput* e-n stare să te facă treaba asta.

Mai târziu, m-am documentat. Privarea de somn poate veni cu aceleaşi simptome ca şi înfometarea, mai ales la copii - victimele devin dezorientate şi reci. îşi pierd simţul trecerii timpului şi rămân blocate într-un prezent interminabil. Privarea de somn provoacă şi o serie de disfuncţii neurologice, care devin cu atât mai profunde, cu cât aceasta se prelungeşte. în cele din urmă, orele de trezie preiau logica unui vis, în care lucruri aparent fără legătură între ele devin relationate si nu mai simţi altceva decât furie, furie, furie fată de restul lumii, care nu-ti dă voie să te odihneşti.

Pentru Stasi, era de neconceput că o fată de şaisprezece ani, fără unelte, fără pregătire şi fără ajutor, fusese capabilă să se târască în patru labe de-a curmezişul marei „Bariere de Protecţie Antifascistă". Dezvăluindu-şi involuntar admiraţia, gardianul care a condus-o cel dintâi la

camera de interogatoriu a vrut să afle de la ea în ce club sportiv activa. Nu era membră a nici unui club.

Dar, punctul esenţial pe care se focaliza interogatoriul, noapte de noapte, era să fie făcută să spună ce organizaţie clandestină specializată în evadări o ajutase. Voiau să scoată de la ea numele membrilor şi descrierea lor fizică. Al cui plan fusese tentativa de evadare în ajunul Anului Nou, când era o noapte atât de zgomotoasă? Cum de ştiuse de grădinile împrejmuite de lângă podul Bornholmer, ca s-o ia pe-acolo, dacă nu mai fusese niciodată la Berlin? Cine o învăţase cum să se caţăre pe gardul de sârmă ghimpată? Şi, lucrul pe care insistau cel mai mult, cine o învăţase cum să treacă de câine?

j

- Pur şi simplu, nu puteau pricepe cum trecusem de câine, zice. Bietul câine!

Ceea ce nu înseamnă că nu-i purtau şi pizmă. I s-a spus că, şi dac-ar fi reuşit să ajungă de partea cealaltă, ar fi fost expediată înapoi, fiindcă era minoră. Ea a protestat şi le-a întors-o anchetatorilor:

- „Nu există aşa ceva! Nici vorbă să mă trimită înapoi aici, fiindcă aş fi fost refugiată politic din cauza persecuţiilor la care voi mă supuneţi şi care au început toate când am răspândit flutur aşii ăia!" - şi împunge cu bărbia înainte, imitând o puştoaică ţâfnoasă, care încă mai crede că există o plasă de siguranţă care s-o prindă în cădere.

Era un anchetator principal, *Major* Fleischer, dar uneori erau şi câte doi.

Amândoi aveau mustăcioare şi erau tunşi scurt, periuţă, şi aveau uniforme cenuşii, mulate pe ei. Celălalt, mai tânăr, stătea atât de ţeapăn, c-ar fi putut foarte bine să aibă o tavă de copt îndesată sub veston. *Major* Fleischer avea păr în urechi. Uneori, se prefăcea prieten cu ea, cu Miriam, „ca un unchi simpatic". Alteori, o ameninţa: „Mai există şi *alte* feluri în care putem trata problema, să ştii". Răspunsurile ei rămâneau, însă, la unul şi-acelaşi lucru: „M-am urcat în tren la Leipzig, mi-am cumpărat o hartă din gară, m-am căţărat peo scară, m-am târât pe burtă, am alergat s-ajung dincolo".

De zece ori câte douăzeci şi patru de ore, în care mai mult nu dormi decât dormi. De zece ori câte douăzeci şi patru de ore în care nu se poate spune că eşti propriu-zis treaz. în acele zile, ai tot timpul să mori, să te naşti, să te-ndrăgosteşti şi să-nebuneşti. Zece zile pot fi foarte lungi.

întrebare: Ce face spiritul omului, după zece zile de privare de somn şi zece zile de izolare, întrerupte numai de sesiunile de ameninţări nocturne?
Răspuns: Visează o soluţie.
într-a unsprezecea noapte, Miriam le-a dat ce-aşteptau de la ea.

- M-am gândit: Ce vreţi, voi ăştia, de fapt? Nu ştiu ce organizaţie clandestină de evadări? Păi, atunci, să v-o dau, nu?

Major Fleischer câştigase. „Ai văzut", i-a spus, „că n-a fost chiar atât de greu, ă? De ce nu ne-ai spus de mai înainte, ca să te scuteşti singură de toate necazurile astea?"

Au lăsat-o să doarmă două săptămâni încheiate, şi-n fiecare dintre ele, i-au dat câte o carte, să citească. Miriam a citit-o pe fiecare în prima zi, după care s-a pus pe memorat pagini, fâţâindu-se de colocolo prin celulă, cu cartea ţinută strâns la piept.

- Privind retrospectiv, zice, pare amuzant, dar, la vremea respectivă, nu era nimic altceva decât frustrare în stare pură, neamestecată cu nimic. Le-am născocit o asemenea poveste, că nici eu n-aş fi crezut o iotă din ea, nici măcar pe-atunci. Era sută la sută absurdă. Numai că indivizii erau atât de ahtiaţi după organizaţia lor de evadări, c-au înghiţit găluşca întreagă. Eu nu voiam nimic altceva decât să dorm.

Pivniţa lui Auerbach este o celebră instituţie din Leipzig. Este un bar şi restaurant subteran, cu mese şi bănci de stejar plasate în alcovuri lungi, cu tavanul curbat, exact ca într-o pivniţă. Pereţii şi tavanul sunt acoperite cu scene sumbre pictate, inspirate de *Faust-vl* lui Goethe: Faust întâlnindu-se cu Mefistofel, Faust trădând-o pe Margarethe, Faust cuprins de disperare. Aici venea să bea Goethe însuşi. Este locul potrivit în care să-ţi dai întâlnire cu diavolul. Iată povestea pe care le-a spus-o Miriam celor de la Stasi.

Totul a început când s-a dus la Pivniţa lui Auerbach să-şi întâlnească o prietenă, ca să mănânce chifle cu *pâté de foie-gras.* Prietena ei n-a venit, aşa că ea s-a aşezat la una dintre mesele lungi, de una singură, şi a început să mănânce. Localul era plin - doar se apropia Crăciunul. Patru bărbaţi s-au apropiat de ea şi au întrebat-o dacă

puteau să se aşeze la masa ei. S-au aşezat si ei să mănânce. Miriam i-a ascultat vorbind. Unul dintre ei avea un accent berlinez, în care se pronunţă *iut* în loc de *gut* (bun) şi *icke* în loc de *ich* (eu).
Miriam se distrează deja, când ajunge aici. Se uită la mine şi-i râde toată fata. Parcă se si revede la saisprezece ani si se simte fericită.
- Ei, şi i-am spus tipului - celui care dădea impresia că era mai-mare din tot grupul: „Sunteţi din Berlin?"
„Da", mi-a spus.
„Şi, deci, cum mai e pe la Berlin?", l-am întrebat, zice Miriam, făcând ochii mari şi adoptând iar mutra băiatului din benzi desenate.
„Mulţumesc, bine."
„Şi pe unde-anume locuiţi, în Berlin?"
„în Pankow."
„Şi-asta vine... ăăă, vine aproape de Zid?"
„De fapt, chiar este... Doar nu te gândeşti să-ncerci s-o ştergi pe- acolo, nu?"
„Ba da, exact la asta mă gândesc."
„I-auzi! Nu se poate să te duci de-a dreptul la Zid şi să te-aştepţi să găseşti unde te-ai dus locul potrivit pentru căţărat. Vino cu mine şi-ţi vând un pont."
Miriam a zis „OK", şi toţi cinci au plecat şi s-au urcat într-un taxi. Au luat-o spre sud, în principiu, dar nu avea cum fi sigură, pentru că deja se-ntunecase. Au ajuns la un apartament situat la etajul doi - poate chiar trei?, nu mai stia exact - al unui bloc de locuinţe. Usa de la

intrare n-avea plăcuţă cu numele proprietarului, aşa că, din păcate, nu ştia să spună cine locuia înăuntru. Bărbatul şi complicii lui au scos o hartă a Berlinului şi i-au arătat locul prin care putea trece dincolo. Pe urmă, au chemat un taxi, altul decât primul, şi au lăsat-o de unde o luaseră, la Pivniţa lui Auerbach, de unde ea s-a urcat în tren si s-a întors acasă.
Miriam râde. Se uită la mine cu aerul c-ar vrea să spună: „Aţi mai auzit vreodată, de când vă ştiţi, o poveste mai caraghioasă? Vă vine să credeţi c-au înghiţit-o?" îi întorc privirea, încurcată. încerc să-mi controlez expresia. De ce i se pare atât de puţin probabil să-ţi ofere cineva sugestii utile despre cum te poţi căţăra pe un zid? Am sentimentul că mă paşte o explicaţie fundamentală. Ţin capul ţeapăn, ca un câine care se uită la televizor: nu pricepe el despre ce-i vorba, dar cu siguranţă i se pare interesant.

Miriam, într-adevăr, îmi explică răbdătoare că era ceva de neconceput, în RDG, să-ntrebi un străin, adică o persoană care ţi-era cu desăvârşire străină, dacă locuia sau nu lângă frontieră. După cum era la fel de neconceput ca străinul respectiv să te-ntrebe dacă nu cumva te gândeai să evadezi. Şi mai de neconceput era ca străinul să- ţi ofere aşa, pe loc, ponturi pentru o evadare comodă. Relaţiile dintre oameni erau condiţionate de faptul că unul sau altul din cei doi putea fi, în realitate, unul dintre *ei.* Oricine suspecta pe oricine altcineva, iar neîncrederea pe care acest lucru o alimenta constituia fundaţia însăşi a

existenţei sociale. Pe Miriam ar fi putut-o denunţa bărbatul acela, pentru că-i pusese o întrebare legată de frontieră şi pentru că recunoscuse că se gândea să treacă peste acea frontieră. Iar ea l-ar fi putut denunţa pe el în egală măsură, pentru că se oferise din proprie initiativă si-i arătase ce si cum avea de făcut. Existau, în RDG, organizaţii clandestine care te ajutau să evadezi, dar aveai nevoie de- un intermediar ca să comunici cu ele. Nici vorbă nu putea fi ca lucrurile să se desfăşoare cu atâta voioşie, la nişte chifle cu *foie-gras* şi o bere.

Major Fleischer i-a cerut nume.

„Asta nu vă pot spune", a zis ea. „Nu i-am auzit chemându-se pe nume unii pe ceilalţi."

„Atunci, cum arăta conducătorul grupului?"

„Ăăă..., cam aşa de-nalt", a zis Miriam şi a ridicat o mână până deasupra capului. „Şi-arăta zdravăn, bine făcut, dacă mă-nţelegeţi."

Acum zâmbeşte, bucurându-se de ce fantezii putea să aibă în privinţa bărbaţilor.

- I-am spus că era chel complet. A, da, şi c-avea nişte picioare surprinzător de mici.

încep să râd şi eu în hohote, amuzată de pasiunea pentru detalii a ochiului de copil.

- Ăhă, chiar aşa suna povestea. Iar treaba cu picioarele surprinzător de mici le-a pus capac la toate! Şi-ncă ceva: l-am informat pe *Major* Fleischer c-aveam impresia că individul era client obişnuit la Pivniţa lui Auerbach, zice, râzând şi ea şi trăgând cu forţă din ţigară, în timp ce se aşază mai bine pe scaun.

Miriam îşi făcuse planul până la capăt - indiferent de câţi chelboşi cu picioarele mici ar fi găsit ăia pentru o recunoaştere din grup, ea n- ar fi reuşit să recunoască pe nici unul dintre cei care i-ar fi fost prezentaţi.
Au trecut două săptămâni până la următorul interogatoriu. A fost convocată la *Major* Fleischer, însă nu la ora 10 seara, ci după-amiaza. Ofiţerul îsi ţinea mâinile amândouă pe masă, ca si cum s-ar fi străduit să nu arunce cu ceva după ea.
„Oamenii mei" - a început să urle - „s-au dus acolo şi le-au îngheţat mâinile şi picioarele din cauza ta. Ce-ndrăzneală ai să spui asemenea basme! De ce, Doamne iartă-mă!, te-ai apucat să inventezi aşa ceva?"
„Voiam să dorm."
Major Fleischer i-a spus că atitudinea ei putea fi considerată inducere în eroare a Ministerului, ceea ce însemna delict penal. Acum, risca să fie încadrată la o pedeapsă şi mai mare. Şi nici pe departe nu i-ar fi fost bine, având în vedere c-ar fi putut stârni un război.
Miriam s-a gândit că precis era nebun. Dac-ar fi reuşit să se strecoare şi pe sub ultima balustradă, a continuat el, soldaţii est-germani ar fi tras în direcţia ei din spate, iar vest-germanii ar fi tras şi ei, ca represalii. Ar fi putut fi răspunzătoare de izbucnirea unui război civil. După care, a lăsat-o mai moale: „Dar aşa, de dragul tău, n-o să menţionez în dosar acest ultim episod. Să nu se spună vreodată că nu ne-am purtat cinstit cu tine."

Abia mai târziu a înţeles Miriam că el, de fapt, se proteja pe sine. Dac-ar fi fost întrebată la tribunal de ce inventase o asemenea poveste, ea ar fi spus: „Pentru că nu mă lăsau să dorm". După toate aparenţele, chiar şi în RDG, privarea de somn echivala cu tortura, iar tortura, cel puţin în cazul minorilor, nu făcea parte din politica oficială.
Rezultatul a fost că judecătorul i-a dat un an şi jumătate la Stauberg, închisoarea de femei de la Hoheneck. La sfârsitul celor trei zile de
9
proces, i-a spus: „Inculpată Juvenilă numărul 725, eşti conştientă, sper, că activităţile dumitale ar fi putut declanşa cel de-al Treilea Război Mondial".
Erau cu toţii nebuni, şi uite c-o băgau la beci.

Helen Beatrix Potter (1866-1943), autoare britanică de cărţi pentru copii (n.tr.) Personaj tipic de pantomimă şi din ***Commedia dell'arte,*** creat la sfârşitul secolului al XVII- lea (n.tr.

)Capitolul 4

CHARLIE

- Când am ieşit de la închisoare, practic nu mai eram o fiinţă umană, zice Miriam.

în prima ei zi la Hoheneck, a fost obligată să se dezbrace, să renunţe la hainele cu care venise şi să ia în braţe uniforma cu dungi albastre şi galbene. A fost condusă aşa, goală-puşcă, pe un coridor şi băgată într- o cameră în care se afla o cadă adâncă, placată cu faianţă. Două femei-gardian o aşteptau. Acolo a primit Botezul de Bun-Venit.

A fost, pentru ea, singura dată când a crezut cu-adevărat că urma să moară. Cada

era umplută cu apă rece. Una dintre femeile-gardian o ţinea de picioare, cealaltă - de păr. Au băgat-o cu capul sub apă un timp care lui Miriam i s-a părut o veşnicie, după care au tras-o de păr în sus şi au început să urle la ea. Pe urmă, iar au băgat-o cu capul sub apă. Nu putea face nimic să se apere şi nu putea să respire. Iar au scos-o: „Nenorocito ce eşti! Obraznică mică! Trădătoare proastă! Scârba naibii!" Şi iar sub apă. Când au tras-o din nou la suprafaţă, nu mai auzea decât insulte. S-a gândit că precis aveau de gând s-o omoare.

Miriam e supărată. Are vocea încordată şi nu-mi vine să mă uit la ea. Poate c-au bătut-o în asa hal, încât au scos din ea ceva ce n-a mai

recuperat niciodată.

Zice că şi prizonierele între ele se purtau cu brutalitate. Zice că prizonierele penale căpătau anumite avantaje, dacă le tratau abuziv pe cele politice. Zice că, timp de un an şi jumătate, nimeni nu i-a spus pe nume, doar pe număr. Zice că funcţiona un întreg sistem de trocuri şi tocmeli acolo, dacă nu chiar o economie, în materie de tampoane. Cum nu pot rămâne concentrată, când aud asemenea grozăvii, îmi las mintea să zburde, în voia ei, către serialele de comedie. Mă gândesc la vechea telenovelă *Prizoniera,* care se petrecea într-o închisoare de femei, unde zdroncăneau porţile de metal înaintea fiecărei pauze publicitare, iar la spălătorie lucra o lesbiană prietenoasă, care bântuia fantomatic prin aburi.

Dar Miriam şi-a regăsit ritmul. îmi spune că prizonierele de la Hoheneck munceau într-un atelier insalubru, unde făceau cămăşi. O zi obişnuită începea la ora 4 şi jumătate dimineaţa, când suna deşteptarea. Când în gaura cheii clincănea cheia directorului, prizonierele luau poziţia de drepţi, la perete. Atunci se striga prezenţa după numere. Erau şi numărate. Erau duse la micul dejun, apoi la locurile de muncă, unde iarăşi erau numărate. „Ca să fie siguri că nu fugise nimeni de la celulă până la sala de mese." Dacă voia să meargă la toaletă, lua poziţia de drepţi şi anunţa: „Inculpata Juvenilă nr. 725 solicită permisiunea de toaletă". Când se-ntorcea de-acolo, iar lua poziţia de drepţi: „Inculpata Juvenilă nr. 725 solicită permisiunea să revină". înainte să fie duse la masa de prânz, erau numărate. După masa de prânz, erau plimbate în cerc într-o curte interioară, ca să facă mişcare, pe urmă numărătoarea se relua. Prizonierele erau numărate şi răsnumărate, din momentul în care se trezeau până-n momentul în care se culcau. Iar Miriam zice, chicotind:

- Si stiti ceva? Mereu ieşeam acelaşi număr. Toate eram întotdeauna prezente.

închisoarea i-a lăsat câteva ticuri bizare. Miriam a scos din balamale toate uşile de prin apartamentele în care a locuit de-atunci. Nu-i vorba c-ar suferi atacuri de panică în spaţiile strâmte, doar c-o trec toate apele şi-o apucă frisoanele.

-Apartamentul ăsta e perfect pentru mine, zice, dând ochii roată peste spaţiul deschis.

-Cu lifturile cum vă descurcaţi? întreb, amintindu-mi de târâtul pe scări în sus.

- Exact, răspunde. Nici în lift nu pot să spun că-mi place.

într-o zi, după vreun an, soţul ei, Charlie, îşi făcea veacul prin casă, cântând la chitară. Miriam i-a spus ceva ce l-a provocat, iar el s-a întors brusc şi şi-a ridicat braţul, ca să-şi dea la o parte cureaua chitarei. Probabil că n-avea intenţia decât să-i spună ceva de genul: „E scandalos ce spui", sau s-o gâdile, sau s-o smotocească. Dar ea fugise deja. Până să-şi dea seama Charlie, ajunsese în curtea imobilului. Nu- si mai aduce aminte când si cum coborâse scările - fusese o reacţie automată de fugă din partea ei. Charlie a coborât şi el, ca s-o determine să vină înapoi. Era complet întors pe dos. Amândoi rămâneau surprinşi de ticurile ei, în primii câţiva ani cât au stat împreună.

Brusc, mă simt foarte obosită, parcă mi s-au înmuiat oasele. Ridic privirile şi văd că s-a întunecat afară. Aş vrea să vină cineva şi să-i facă un masaj. Aş vrea să vină cineva şi să-mi facă mie un masaj. Aş vrea ca directoarea binevoitoare a închisorii din tara TV să existe cu adevărat. Aş vrea ca lesbiana cu inimă de aur s-o fi protejat pe acea fetiţă, şi mă gândesc la ce mai urmează.

Când a fost eliberată, în 1970, Miriam avea şaptesprezece ani şi jumătate. Sora ei a

dus-o la un lac, să facă o baie. Salvamarul de-acolo i-a dat întâlnire, dar ea n-a fost în stare să reacţioneze nicicum. Tipul se numea Karl-Heinz Weber, dar toată lumea-i spunea Charlie. Văzând că Miriam nu reacţiona, a încercat să ajungă la ea prin sora ei. I s-a părut aşa de ciudată, aşa de tăcută. Voia să priceapă de ce şi cum.

- Cum eraţi pe-atunci? întreb.

- Ştiu şi eu, zice, probabil că pe el ar trebui să-l întrebaţi. El a fost cel care m-a readus în simţiri.

Şi Miriam se duce la celălalt capăt al camerei, la o valiză uzată, din care i se revarsă pe jos fotografiile. Găseşte una cu Charlie. Este un bărbat de douăzeci şi ceva de ani, cu părul şaten-deschis şi o faţă îngrijită, care se uită ţintă-n aparat. Este plasat, însă, curios de aproape de marginea stângă a pozei.

- Ei, da, pentru că pe mine m-am tăiat din ea, zice Miriam, apoi adaugă: Asta era poza noastră de nuntă.

Vreau să-ntreb... dar stau în banca mea. Miriam şi Charlie s-au mutat împreună. El avea pregătire de profesor de sport, studiase Educaţia Fizică şi Biologia. în RDG, sportul era strâns legat de politică. Guvernanţii scormoneau după tineri cu potenţial şi-i băgau cu forţa în instituţii de pregătire sportivă, întru gloria naţiunii.

- Ştia despre dopaj?

Copiilor din şcolile sportive li se dădeau hormoni pe post de vitamine. După un scandal declanşat după căderea Zidului, s-a aflat că pilulele accelerau creşterea şi

sporeau forţa, dar le transformau pe fete în băieţi, fie şi numai pe jumătate.

- Da, ştia despre asta, de la două persoane diferite. Ţin minte că le-a spus odată unor prieteni de-ai noştri să nu-şi dea fata la o instituţie dintr-asta. Dar nu ăsta-i motivul pentru a care a renunţat să mai fie profesor.

Când abia trecuse de douăzeci de ani, Charlie şi un prieten de-al lui au mers în vacantă la Marea Baltică. O ambarcaţiune suedeză se

apropiase destul de mult de coasta est-germană şi cei doi băieţi au pornit înot către ea, ca să vadă cât de departe în larg puteau ajunge.

- Nu cred că voiau să se urce la bord, nimic de felul ăsta, zice Miriam. A fost, aşa, ca o provocare între ei, dar în joacă, nimic mai mult.

Autorităţile i-au arestat, bănuindu-i că voiau să părăsească ţara. De- atunci, a început urmărirea soţului ei de către Stasi.

Charlie a simţit că nu mai putea să reprezinte în faţa elevilor statul care-i făcea aşa ceva. A renunţat la cariera de profesor şi s-a apucat de scris. Scria pentru revista *Eulenspiegel* şi adaptări pentru programe de televiziune. A lucrat ca producător delegat de filme şi câte ceva legat de teatru.

- A scris o cărţulie, zice Miriam, intitulată *Gestern wie heute (Ieri, ca şi azi),* despre cum dictatura de-aici era acelaşi lucru cu dictaturile din alte părţi.

A trimis-o în Germania de Vest, unde chiar i-au publicat-o.

- După ce ne-am mutat împreună - eu, fostă infractoare; el, sub supraveghere -, din când în când, veneau şi ne scotoceau prin casă, îşi aminteşte Miriam. Vecina noastră, o bătrână, văzând ce se-ntâmpla, sa oferit să ne păstreze la ea unele dintre cărţi şi manuscrisele lui Charlie, pentru că pe ea n-ar fi suspectat-o în vecii vecilor. Am făcut şi greşeli, totuşi. Ţin minte c-au venit odată aici, erau nişte măgădăi tineri, şi ne cotrobăiau prin sertare, ne răsturnau totul de pe birouri, ne căutau în colecţia de discuri. Unul dintre ei se cocoţase pe-o scară şi verifica rafturile de cărţi, şi-a găsit *Ferma Animalelor,* de Orwell, care era trecută pe lista neagră, bineînţeles. Ne-am ţinut amândoi respiraţia, când a tras-o de pe raft. Parcă văd coperta şi-acum: nişte porci, care ţineau sus un steag roşu. Ne-am uitat la tânărul ăla, cum se holba la porci şi la steag. Pe urmă, a pus-o înapoi. Ce-am putut să râdem dup-aceea! Ne-am gândit că văzuse porcii - asta nu era bine -, dar văzuse şi că ţineau sus un steag roşu şi că păreau să se afle la o cooperativă agricolă - probabil se gândise că totul era în regulă!

După ce se gândeşte o vreme, zice:

- Am fost împiedicată să studiez. Şi nici o slujbă nu-mi puteam lua. Indiferent în ce domeniu voiam să mă angajez, Stasi avea grijă să fiu respinsă. Angajatorii erau obligaţi să-mi verifice dosarul personal şi de fiecare dată se ciocneau de instrucţiunea: „Nu o angaja". îmi luasem obiceiul să fac o mulţime de fotografii. Până la urmă, tot ce puteam face era să le trimit la reviste, cu numele prietenilor mei pe ele, iar prietenii

îmi dădeau banii pe care-i primeau pentru munca mea. îşi înfoaie părul şi adaugă: într-un fel, deci, trăiam, şi-ncă trăiam foarte bine - nu mai trebuia să ne supunem bunăvoinţei tuturor structurilor şi autorităţilor de-aici, în care nu puteam avea încredere. Ne descurcam.

în 1979, sora lui Miriam şi soţul ei au încercat să fugă în Germania de Vest, ascunşi în portbagajul unei maşini. Charlie i-a dus cu maşina lui până la întâlnirea cu cărăuşul care urma să-i treacă fraudulos frontiera. Cei de la Stasi i-au monitorizat pas cu pas: cei doi soţi au fost pedepsiţi cu închisoarea, iar Charlie a fost lăsat în libertate condiţionată.

în septembrie 1980, cancelarul vest-german Helmut Schmidt avea programată o vizită oficială în RDG. în perioada respectivă, mişcarea Solidaritatea din Polonia reprezenta o sursă de tensiune pentru guvernele din Blocul Răsăritean, pentru că focaliza speranţele multora dintre cei conduşi de ele. în cele din urmă, vizita lui Schmidt a fost anulată, din cauza îngrijorării guvernului est-german c-ar fi putut da naştere unor demonstraţii în sprijinul democraţiei, chiar în fata camerelor de televiziune occidentale.

Totuşi, autorităţile est-germane se pregătiseră pentru acea vizită: îi adunaseră şi îi arestaseră pe toţi cei care ar fi putut protesta sau care i-ar fi putut stânjeni sub orice formă pe guvernanţi.

La vremea respectivă, Charlie era încadrat la capitolul suspiciune de „tentativă de fugă din Republică". El şi

Miriam depuseseră cereri de emigrare din RDG. Asemenea cereri erau aprobate, uneori, pentru că RDG, spre deosebire de oricare altă ţară din Blocul Răsăritean, îşi putea permite să scape de nemulţumiţi, aruncându-i peste bord, în Germania de Vest, unde erau primiţi automat, primind direct statutul de cetăţeni. Stasi îi punea, însă, pe toţi solicitanţii, sub o extremă supraveghere. Persoanele care depuneau cerere de emigrare erau suspectate, ce să vezi!, de intenţia de a părăsi ţara, ceea ce constituia - în alte condiţii decât prin acest proces îmbârligat şi arbitrar - o infracţiune. „Cererea de emigrare" era legală, dar autorităţile puteau, dacă aşa le venea lor, s-o ia ca pe o afirmare a faptului că nu-ţi plăcea în RDG. în acest caz, devenea o *Hetzschrift* (defăimare) sau o *Schmähschrift* (calomnie), prin urmare, o infracţiune cu caracter penal. Pe 26 august 1980, Charlie Weber a fost reţinut şi plasat într-o celulă din arest.

La început, Miriam n-a putut lua legătura cu el decât prin scrisori. Nu i-au fost îngăduite vizite, iar el nu i-a putut da telefon. în cele din urmă, a fost programată o vizită de jumătate de oră, pentru data de marţi, 14 octombrie. în ajunul acelei zile, cea mai recentă scrisoare a
lui Miriam către Charlie s-a întors, cu menţiunea scrisă de mână:

j

„Beneficii poştale reziliate". Alături de scrisoare, Miriam a găsit, în cutia poştală, o

notiţă de la Stasi: „Autorizaţia de vizitare pentru data de 14 octombrie 1980, retrasă". Miercuri, 15 octombrie, un poliţist obişnuit, în uniformă verde, a bătut la usa locuinţei lor:

„Aici locuieşte *Herr* Weber?"

„Da."

„Si dumneavoastră sunteti *Frau* Weber?"

„Da."

„Deci, trebuie să vă prezentaţi la sediul procuraturii districtuale şi să recuperaţi de acolo bunurile soţului dumneavoastră, care a decedat."

Până să-şi găsească Miriam vorbele, să-l întrebe ceva, plecase.

Republica Democrată Germană recunoştea, de formă, instituţiile democratice. Existau procurori, a căror treabă era să administreze justiţia, şi avocaţi, a căror treabă era să-i reprezinte pe clienţi, şi judecători, a căror treabă era să pronunţe sentinţe. Existau, măcar pe hârtie, partide politice, altele decât Partidul Socialist Unit, aflat la

conducere. în realitate, însă, nu existau decât Partidul si braţul său cel lung, Stasi. Adeseori, judecătorii primeau instrucţiuni de la Stasi, care, la rândul său, le transmitea mai departe dinspre Partid - mergând până la soluţia finală a judecăţii şi la durata sentinţei. Legătura dintre Partid, Stasi şi lege mergea de jos în sus: cei de la Stasi, consultându-se cu profesorii, recrutau studenţi obedienţi, care demonstrau o atitudine corespunzător de loială faţă de studierea legii. Am văzut

odată o listă cu subiecte pentru lucrări de diplomă, de la Şcoala de Drept de la Potsdam, din cadrul Stasi, care conţinea, de exemplu, o contribuţie memorabilă la suma cunoaşterii umane, intitulată: „Despre cauzele probabile ale patologiei psihologice a dorinţei de a comite infracţiuni legate de frontieră". Nu exista posibilitatea ca o persoană să se apere împotriva Statului, pentru că toţi avocaţii apărării şi toţi judecătorii erau parte a Statului.

Miriam s-a dus la *Major* Trost, procurorul răspunzător de investigarea condiţiilor în care murise Charlie. Acesta i-a spus că soţul ei se spânzurase. I-a spus că-i părea foarte rău, că toată lumea era, de fapt, profund, profund şocată. I-a spus că fusese imediat convocat la celulă.

Miriam l-a întrebat cu ce anume se spânzurase Charlie. De ce anume se spânzurase?

- Cunosc foarte bine celulele-alea - îmi spune mie -, nu există-n ele ţevi la vedere. Totul e neted înăuntru. Nici măcar nu există gratii le ferestre, pentru că ferestrele-s prea mici.

Major Trost i-a spus că nu ştia.

„Dar aţi fost convocat la celulă. Cum se poate să nu ştiţi? Nu se poate să nu fi văzut de ce anume atârna omul ăla."

„Nu" - şi Miriam dă din cap, imitând nepăsarea celuilalt.

„Bine, atunci cu ce s-a spânzurat?", a insistat ea, nevrând să renunţe.

Atunci, *Major* Trost i-a spus că Charlie se spânzurase cu elasticul de la betelia pantalonilor. Miriam nu l-a crezut. A tot

revenit la el la birou şi l-a tot întrebat. Cei de-acolo s-au purtat cu ea surprinzător de blând. Adjunctul lui *Major* Trost i-a spus că Charlie se spânzurase cu chiloţii. Altă dată, *Major* Trost însuşi i-a spus că se spânzurase cu un cearşaf de pat, făcut fâşii.

„Chiloţi sau cearşaf?", l-a înfruntat ea. „Chiloţi sau cearşaf? Măcar atâta lucru puteţi face, oameni buni, să vă puneţi poveştile de acord."

Major Trost şi-a pierdut răbdarea. I-a spus că, dacă nu părăsea imediat încăperea, punea să fie arestată.

Miriam a descoperit că trupul lui Charlie era ţinut la morgă, la secţia de anatomopatologie. S-a dus acolo, dar n-a fost lăsată să intre. Avea impresia că era urmărită.

S-a dus, pe urmă, să-l întâlnească pe avocatul lui Charlie, *Herr* X, care era reprezentantul la Leipzig al lui Wolfgang Vogel de la Berlin. Vogel era avocatul guvernamental răspunzător cu negocierea schimbului de persoane dintre Germania de Est şi Germania de Vest. Avea o listă de nume şi se tocmea cu omologul său din guvernul vest- german, în privinţa preţurilor cu care acele persoane urmau să fie, cum le spunea el, *freigekauft* - adică să li se „cumpere libertatea". Exista o scară de preţuri, care variau, pare-se, în funcţie de nivelul de educaţie al celui cumpărat. Un comerciant sau funcţionar era mai ieftin decât o persoană care avea doctoratul. Excepţie se făcea la cei care ţineau de cler - un pastor nu costa nimic, pentru că, de

obicei, gândea independent şi era preferabil, în ochii regimului, să scape de el. Pentru Germania de Est, comerţul cu oameni era o sursă de valută forte şi, concomitent, un mijloc de a scăpa de toţi cei care nu voiau să se conformeze.

Una dintre căile de acces pe lista lui Vogel, ceea ce-ţi conferea şansa de a scăpa din RDG, era să devii clientul unuia dintre reprezentanţii lui regionali. De aceea-l angajase Charlie Weber pe *Herr* X. Când Miriam s-a dus la întâlnirea cu el, *Herr* X avea deja cazul Weber (de- acum în cercetare pentru deces în arest) de opt săptămâni. Miriam s-a aşezat pe scaun la el în birou şi i-a cerut să-i spună ce aflase până-n acel moment.

Când *Herr* X a deschis dosarul de pe birou, în el se afla o singură foaie de hârtie: delegaţia, confirmată de Vogel, pentru preluarea cazului respectiv. în loc să-i spună el despre ce era vorba, avocatul a întrebat-o: „Frczu Weber, de ce nu-mi spuneţi *dumneavoastră* ce ştiţi?"

Miriam a simţit că-nebuneşte. De zile-ntregi, îmi spune, era stăpânită de genul de furie care te face să nu-ţi mai pese, să spui lucruri pe care, în mod obişnuit, le-ai ţine pentru tine. I-a răspuns că era treaba lui să cerceteze, ca să afle ce se-ntâmplase cu adevărat şi să-i spună şi ei. Dacă tot nu făcuse nimic pentru Charlie câtă vreme stătuse la închisoare, i-a spus, măcar atâta lucru să facă, să afle de ce murise si cum.

„Dumitale ţi se pare c-aş fi nebun?", i-a spus avocatul, pe un ton foarte rece. „Chiar

aşa? Doar nu te gândeşti serios c-o să mă duc la oamenii ăştia şi-o să-i întreb ce s-a-ntâmplat, nu? Pentru aşa ceva, fă bine să găseşte-ţi un alt prost, domnişoară."
Miriam e supărată din nou. Acolo, în spatele acelui birou, se găsea chipul însuşi al sistemului: o bătaie de joc de avocat, care-şi bătea joc de ea.
în ziua de marţi, 21 octombrie 1980, un angajat de la Stasi a venit la uşa ei, s-o informeze despre eliberarea cadavrului de la secţia de anatomopatologie şi despre faptul că Ministerul ar fi vrut să-i fie de ajutor în privinţa ceremoniei funerare.
Miriam i-a răspuns că era în stare să se descurce de una singură.
„Sigur că da, *Frau* Weber, i-a spus funcţionarul, dar vă gândiţi la o societate anume de pompe funebre?"
Miriam l-a trimis la dracu', după care şi-a găsit o capelă funerară mică şi discretă. Femeia de la birou era bătrână şi amabilă. I-a spus: „Ştiţi, *Frau* Weber, puteţi scăpa mai uşor dacă vă duceţi la Cimitirul de Sud, pentru că ei vă organizează acolo toată treaba, de la început până la sfârşit, şi vă completează şi toată hârţogăria, şi-aşa mai departe. Ar însemna mult mai puţină alergătură pentru dumneavoastră." Miriam n-a stat mult pe gânduri. A ieşit şi s-a dus glonţ la birourile Cimitirului de Sud. A bătut la uşă, iar dinăuntru i s-a spus să intre.
„Aţi întârziat - v-aşteptam ceva mai devreme", i-a spus bărbatul care stătea în spatele biroului de acolo.

„Poftim?! Cine v-a spus că vin? Pân-acum jumătate de oră, nici eu nu ştiam că vin aici."
„Ăăă... nu ştiu. Nu-mi amintesc."
în primul rând, individul i-a sugerat incinerarea în locul înmormântării.
Miriam a refuzat.
Ba, de fapt, i s-a spus, trebuia să se treacă la incinerare, pentru că nu le mai rămăseseră coşciuge.
„V-aduc eu coşciug", s-a oţărât Miriam.
Bărbatul a părăsit încăperea, dar s-a întors imediat.
„Astăzi, *Frau* Weber, e ziua dumitale norocoasă. Avem totuşi, un coşciug rămas."
Din păcate, însă, i-a spus tot el, nu era posibil ca răposatul să fie aşezat în coşciug expus, pentru ca persoanele îndoliate să-şi poată prezenta ultimele omagii. Fără nici un motiv.
„Dacă aşa e vorba să fie" - a zis Miriam -, „mă duc la un alt stabiliment funerar si alt cimitir."
„Nu, nu, nu, *Frau* Weber, nu-i nevoie de aşa ceva. Să văd ce pot face, în acest caz, pentru o expunere în sicriu."
în ziua dinaintea înmormântării, Miriam şi o prietenă de-a ei au dus la locul viitorului mormânt câteva dintre jerbele primite - erau prea multe, ca să le care pe toate a doua zi. Un individ se-aţinea pe-acolo, fuma, nu făcea mare lucru, observa.
O femeie în uniformă de funcţionar al cimitirelor s-a apropiat de ea.
„Cu înmormântarea Weber sunteţi?"
„Da."

„Ăăă... ce voiam să vă spun, să nu vă supăraţi mâine, dacă n-o să fie nici o expunere-n sicriu, pentru că s-ar putea-ntâmpla să nu fie."
Miriam s-a proţăpit în faţa ei, cu fumătorul destul de aproape, cât s- audă ce-i spunea.
„Să vă spun şi eu ceva de pe-acum: dacă nu-l văd expus în sicriu, nu
se mai face nici o înmormântare. Anulez totul cu toată lumea de fată,
j
uite-aici - o să fac un tămbălău cum n-aţi văzut de când sunteţi. M-AŢI ÎNŢELES?!"
A doua zi, l-a găsit pe Charlie expus în sicriu. Dar sicriul era plasat departe, în spatele unui panou gros de sticlă, iluminat practic de sub
el, de o lumină de neon vineţie.
j
- Chiar şi-n lumina aia sinistră, tot i se vedeau rănile de la cap. I-am văzut şi gâtul - uitaseră să i-l acopere. Nu existau semne de strangulare, nimic, zice, uitându-se drept în ochii mei. Ai fi zis caveau grijă să-i acopere gâtul, dacă voiau să se cramponeze de povestea că se spânzurase, nu?
De acolo, din capela funerară, sicriul a fost coborât la nivelul de mai jos şi a reapărut pe un cărucior, împins de angajaţii cimitirului către locul de înmormântare.
Toate aceste amănunte se derulează cu încetinitorul după trecerea timpului, parcă prinse în chihlimbarul memoriei. în acele minute care au trecut de la coborârea coşciugului până la reapariţia lui, aveau tot timpul să scoată corpul din el.

- O mulţime de oameni veniseră să asiste la înmormântare, zice Miriam, dar cred că erau şi mai mulţi de la Stasi de faţă. La poartă, era parcată o fiirgonetă cu antene de rază lungă şi, probabil, cu echipamente de înregistrare sonoră. Prin boschete, erau nişte inşi cu aparate de fotografiat la distanţă. Oriunde te uitai, de jur-împrejur, colcăia de indivizi cu staţii de emisie-recepţie. La clădirea unde erau birourile cimitirului, se muncea de zor: agenţii Stasi stăteau pe schele perechi-perechi. Toată lumea, fiecare dintre noi, a fost pozat pe rând. Şi se vedea foarte bine traseul procesiunii, de la capelă până la mormânt, după oamenii de la Stasi care-l marcau, ca nişte jaloane.

Când cortegiul a ajuns la locul mormântului, erau doi care stăteau aşezaţi pe-o podişcă, pregătiţi să observe tot ce mişca înjur.

- Nici n-a apucat bine ultima persoană să-şi depună florile, zice Miriam, că oamenii cimitirului s-au şi pus pe lucru, să răstoarne pământul peste coşciug - şi parc-a fost prea repede. Zău c-a fost prea repede.

Se ridică şi se-ndreaptă desculţă către un birou de la celălalt capăt al camerei, de unde ia nişte hârtii puse într-o mapă de plastic.

- V-am făcut o copie după actele astea, zice, întorcându-se la masa la care stăm.

Este o parte din dosarul făcut de Stasi lui Charlie Weber - un raport scris de mână de un anume *Major* Maler. în el figurează toate planurile diviziei, în clar, pentru organizarea şi supravegherea înmormântării Weber:

telefonul ei urmează a fi ascultat; în ziua dinainte, urmează a fi convocată pentru o „clarificare a circumstanţelor"; la locul respectiv urmează a fi utilizată tehnologie de înregistrare sonoră; urmează a se face o „documentare fotografică" a evenimentului; cetăţenii Republicii Federale Germania prezenţi la înmormântare urmează a fi supravegheaţi, pentru a garanta faptul că părăsesc Republica Democrată Germană până la ora interdicţiei de circulaţie din ziua respectivă. „Numele pastorului desemnat să oficieze slujba religioasă nu a putut fi precizat de semnatarul raportului de faţă. în condiţiile în care s-ar declanşa operaţiuni negativ duşmănoase în timpul înmormântării, toate cadrele au primit ordin să intervină în forţă, pentru a le înăbuşi, pe temeiul faptului că asemenea activităţi ar aduce atingere demnităţii umane în incinta cimitirului." *Major* Maler completa că administratorul Cimitirului de Sud, un anume *Herr* Mohre, le garantase cadrelor Stasi o libertate completă de mişcare cu ocazia „acţiunii" Weber şi că, în situaţia în care vreun lucrător de la Stasi ar fi fost luat la întrebări de angajaţi ai cimitirului, aceştia urmau să se adreseze tovarăşului Mohre, care stia
'>>'>
că *Major* Maler era ofiţer Stasi şi-l cunoştea pe numele său real, nu după identitatea de cadru acoperit.
Toate acestea Miriam le-ar fi putut deduce din ceea ce văzuse în ziua respectivă. îmi arată rândul următor şi mi-l citeşte cu voce tare: „Nu se cunosc informaţii precise cu privire la data incinerării. Aceasta va putea

fi aflată de la tovarăşul Mohre pe data de 31.10.80 sau după această dată." îmi întinde raportul:
- Pe 30 octombrie, deci, am îngropat un sicriu. Noi am îngropat *sicriul,* iar ei stabileau data incinerării pentru a doua zi. Ori nu era nimeni în acel sicriu, ori băgaseră pe altcineva în el.
Miriam s-a dus la Ministerul de Interne şi şi-a completat cererea de plecare definitivă din RDG cu solicitarea de „transportare sicriu". Voia să evadeze, şi voia să-l reînmormânteze pe Charlie în Germania de Vest.
La fiecare o lună, o lună şi ceva, era convocată la Stasi pentru câte o discuţie. Ani de zile a durat.
„Ce-i cu pretenţia asta cu transportarea sicriului?", o întrebau. „Ce vreţi să faceţi cu sicriul?"
„Ce credeţi c-aş putea să vreau să fac cu sicriul? Să-l port după mine la plimbare? Vreau să fac cu sicriul ce face toată lumea cu sicriele. Vreau să-l îngrop."
în 1985, i s-a spus:
„Probabil că vreţi să cercetati continutul sicriului, este?"
„Şi ce-i rău în asta? Ce-aş putea să descopăr, decât că s-a spânzurat, aşa cum spuneţi dumneavoastră?"
„Ştiţi că nu veţi găsi nimic în sicriu. Nu veţi putea dovedi nimic." „Păi, şi-atunci, de ce sunteţi atât de preocupaţi?", a întrebat Miriam, luând reacţia lor ca pe o recunoaştere a vinovăţiei.
După o vreme, a încetat să mai răspundă cărţilor poştale pe care le găsea în cutia de

scrisori şi prin care era convocată la birourile de la Stasi, „pentru clarificarea anumitor circumstanţe". Singurul lucru care devenea din ce în ce mai clar era că puterea le aparţinea lor, indiferent care erau acele circumstanţe.

- Era de-a dreptul caraghios. Am încetat să mai sper că aveam să scap vreodată. Se jucau cu mine, parc-aş fi fost un şoricel.

La ora 8 dimineaţa, într-o zi de mai 1989, lui Miriam i-a sunat telefonul. O sunau de la Stasi. Nu-i puteau spune pentru ce anume, dar era rugată să se prezinte la ei fără întârziere, chiar în ziua aceea, luându-si cu ea si actele de identitate.

S-a gândit că, dacă nu-i mai trimiteau cărţi poştale în cutia de scrisori, prin care s-o convoace „pentru clarificarea circumstanţelor", trecuseră la etapa convocării prin telefon. Avusese o noapte lungă. A mai dormit o vreme, după care s-a trezit, şi-a făcut un duş, apoi o primă cană de ceai.

La prânz, a sunat la uşă. Era unul de la Stasi, Divizia Afaceri Interne, care a întrebat-o direct:

„De ce mai sunteţi încă aici?"

„Aici locuiesc."

„Sunteţi chemată să vă prezentaţi de urgenţă la Minister şi s-aduceţi cu dumneavoastră si actele de identitate."

„Am tot timpul. Ziua-i încă la început, amice."

Omul s-a postat în faţa uşii ei.

S-a dus, până la urmă, la birourile Stasi. Un funcţionar i-a luat actele de identitate şi i-a

spus că trebuia să meargă la un fotograf, după care avea programare la un notar public. Pe urmă, trebuia să se întoarcă să-şi primească documentul de călătorie.
„Sunteţi în tren până diseară", i-a spus individul.
- Atunci am înţeles, în sfârsit, zice Miriam. Am rămas şocată.
„Sunt unsprezece ani" - le-am spus - „de când am depus cerere de emigrare, şi-acum nu pot să-mi iau rămas-bun de la prieteni?"
„Frau Weber, documentul de călătorie care v-a fost emis e valabil numai până la miezul nopţii, la noapte. Dacă sunteţi găsită pe teritoriul est-german după această oră, vă veţi afla într-o situaţie de ilegalitate şi veţi fi arestată. Vreau să vă reamintesc" - şi i-a fluturat prin faţa ochilor documentele ei de identitate - „că nu mai aveţi nici un document de identitate în această tară."
9
Trenul respectiv, din acea noapte, gemea de persoane care erau expulzate din RDG. Era ca şi cum oricine s-ar fi contaminat cu virusul *glasnost—vlw* trebuia să fie azvârlit dincolo de Zid. Miriam şi-a lăsat în urmă viaţa de pân-atunci, luându-şi cu ea doar o geantă mică de voiaj, în care avea două schimburi de haine. Prietenii urmau să-i împacheteze tot ce avea prin apartament. Din câte ştia în momentul acela, pleca pentru totdeauna. Habar n-aveau că Zidul avea să fie dat jos chiar în luna noiembrie a acelui an.
-în esenţă, deportarea mi-a venit unsprezece ani prea târziu şi şase luni prea devreme, zice.

Noaptea s-a lăsat, şi luminile oraşului se tot înmulţesc sub ochii noştri. Pe întuneric, ar putea fi orice oraş, din orice loc normal.

Unii oameni se simt confortabil când vorbesc despre vieţile lor, ca şi cum ar putea găsi un sens în succesiunea de evenimente întâmplătoare care au făcut din ei ceea ce sunt. Acest lucru presupune o încredere în viaţă, cu perspectivă de viitor; o convingere că există o legătură între cauză şi efect şi că ei înşişi reprezintă mai mult decât suma zilelor pe care le-au trăit. Pentru Miriam, trecutul s-a oprit la moartea lui Charlie. Amintirile ei despre picnicuri, sau despre ce şi cum gătea, sau despre vacanţe, despre viaţa ei reală, sunt amintiri despre cum „ea" era, de fapt, „noi", iar acelea erau lucrurile pe care ea şi Charlie le făceau împreună. Este ca şi cum timpul trecut de la moartea lui nu s-ar pune la socoteală; a fost un non-timp, care a subîntins o non-istorie. Miriam este curajoasă, şi puternică, şi distrusă, în acelaşi timp. Când vorbeşte, e ca şi cum existenţa ei n-ar mai fi reală pentru ea în sine - sună ca un epitaf compus încă din timpul vieţii, al unei vieţi care a fost.

-Când v-aţi întors la Leipzig? întreb.

-Păi, cu treaba asta pe care am declanşat-o în momentul de faţă, e mai bine că sunt aici. Nu-mi ia decât o oră să mă duc la birourile anchetatorilor de la Dresda - şi-mi zâmbeşte. Sper, zice - iar eu văd că, dincolo de zâmbet, se luptă să nu-i ţâşnească lacrimile -, sper cu- adevărat ca femeile care descâlcesc iţele la Nürnberg să

găsească măcar ceva legat de Charlie, în toate dosarele alea tocate.

Miriam vrea ca rămăşiţele lui Charlie să fíe exhúmate, ca să poată afla cu siguranţă ce s-a întâmplat cu el.

Mă uit la luminile de-afară. Ea vorbeşte mai departe:

- Nu cred că s-a sinucis. Nu cred c-a făcut asa ceva. Dintre noi doi, el a fost întotdeauna mai îngrijorat să nu fiu eu cea care să cedeze sub atâtea presiuni.

E-atât de greu pentru ea să nu ştie ce s-a-ntâmplat cu Charlie, pentru că, dacă el s-ar fi sinucis, ar fi abandonat-o, de fapt. Mă-ntreb ce se va-ntâmpla cu ea când o să-i dezgroape cu adevărat coşciugul. Dacă el a fost incinerat, înseamnă că nu mai e nimeni în coşciug sau, eventual, sunt rămăşiţele altei persoane. Dacă e, totuşi, Charlie, ce-o să-i spună ei acest lucru? O s-o elibereze, ca să-nceapă o viaţă nouă? Sau poate viaţa ei actuală o să-şi piardă raţiunea?

Miriam nu-şi permite să comande o exhumare privată, aşa încât speră ca ea să se facă în contextul cercetării penale a circumstanţelor morţii lui Charlie, care se află acum, pare-se, în plină desfăşurare sub auspiciile autorităţilor Germaniei reunificate. Care autorităţi au încercat deja de două ori să suspende cercetarea, iar ea tot de două ori s-a dus la Dresda, să le „bată cu pumnul în masă".

- Ştiţi, încearcă, pur şi simplu, să nu se mai gândească la trecut. Vor să pretindă că nimic din toate astea nu s-a-ntâmplat.

Foarte recent, procurorul de caz i-a scris lui Miriam că urma să suspende cercetarea,

fiindcă un fost angajat al Cimitirului de Sud îl „asigurase, în mod credibil" că nu se petrecuse nimic nelalocul lui în privinţa înmormântării Weber. Ea, în schimb, i-a trimis raportul, subliniind porţiunile care se refereau la scoaterea cadavrului de la „Anatomie" (numele de cod al morgii de la Stasi, ca şi cum cadavrele care erau eliberate din custodie ar fi provenit de la şcoala de medicină); detaliile supravegherii din timpul înmormântării propriu- zise; partea cu *Herr* Mohre, care cunoştea identitatea reală a omului de la Stasi care făcea aranjamentele împreună cu el; şi partea despre incinerare, programată să aibă loc a doua zi după înmormântare.

- Asta i-a făcut să se oprească, zice. Le-am scris: „Tot mai credeţi că nu s-a întâmplat nimic nelalocul lui în privinţa înmormântării Weber?"

Procurorul i-a răspuns că nu apucase încă să studieze partea respectivă din raportul întocmit de *Major* Maler. Când s-a interesat la Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi, Miriam a aflat că individul nici măcar nu depusese vreo cerere, ca să-l primească. O întreb:

- Vă-ntâlniţi vreodată cu foşti oameni de la Stasi, pe care să-i recunoaşteţi pe stradă? Cred că pe mine asta m-ar îngrozi, în acel mod lipsit de sens, în care ţi se pare oribil să dai peste cineva care ţi-a făcut vreodată un rău.

- Nu, slavă Domnului! Dar am încercat eu să-i găsesc pe cei care au avut de-a face cu cazul lui Charlie.

La scurt timp după revoluţia din 1989, Miriam s-a dus la cimitir, să-l găsească pe *Herr* Mohre, dar acesta dispăruse odată cu căderea Zidului.

- Stasi a incinerat o mulţime de oameni la Cimitirul de Sud, zice.

j

L-a găsit, în schimb, pe *Major* Maler. I-a telefonat şi i-a spus c-ar fi vrut să stea de vorbă cu el despre cazul Weber. S-au întâlnit într-o cafenea. Şi-a luat o prietenă cu ea, ca să aibă un martor prezent. Prietena ei a stat la masa de alături, fără ca *Major* Maler să ştie.

Major Maler i-a spus că nu ştia nimic.

„Nu, nu-mi spune nimic numele Weber."

„Bine, şi-atunci, de ce-aţi venit aici?", l-a întrebat Miriam.

„Ăăă..., voiam să văd ce vreţi de la mine."

„Păi, v-am spus la telefon ce voiam, să discut cu dumneavoastră despre chestiunea cu Weber."

„A, eu am crezut că *dumneavoastră* urma să-mi spuneţi mie ceva."

Oare voia să afle ce anume si cât stia Miriam, dacă urma să fie

> >

deconspirat, dacă urma să fie şantajat?

- Este uimitor ce poate face o revoluţie cu memoria oamenilor, zice Miriam, cu capul şi speteaza scaunului învăluite într-un nor de fum. Există şi compensaţii, în schimb, pentru faptul că sunt aici. în primul rând, apartamentul ăsta...

O sirenă trece lamentându-se şi se stinge în depărtare. Miriam are dreptate. Este o fecioară care s-a refugiat în turnul ei şi se simte în siguranţă.

- Şi mă gândesc la oamenii ăştia de la Stasi. în viaţa vieţilor lor nu sau gândit c-ar putea s-ajungă să nu mai existe şi că birourile lor ar putea să devină muzeu. Muzeu! - şi scutură din cap în timp ce scutură şi scrumul ţigării. Uite, asta-i ceva ce-mi place să fac. îmi place la nebunie să mă duc la *Runde Ecke* cu maşina şi să parchez acolo, în fată. Stau, asa, în maşină si am un sentiment de... triumf! - zice, si face un gest care porneşte vălurit şi se încheie ca o ghilotină. S-a zis cu voi toti, nenorociţilor!

9 [7]

9Unul dintre cele două concepte lansate şi susţinute în politica internaţională de fostul preşedinte al Uniunii Sovietice, Mihail Sergheievici Gorbaciov: perestroika („restructurare economică") şi glasnost („transparenţă a discursului"), care, puse în practică în URSS şi în ţările satelit ale acesteia din Blocul Răsăritean, au sfârşit prin a desfiinţa comunismul de tip sovietic, (n.tr.)

Capitolul 5

PALATUL CU LINOLEUM

E trecut bine de miezul nopţii când ajung înapoi la Berlin. Am venit cu trenul, cu un tren regional, o linie locală, după care am trecut prin parc, unde lucrurile nu sunt altceva decât nişte forme - negru pe negru. Povestea lui Miriam m-a întors pe dos. Nemaitrebuind să mă concentrez s-o ascult, a început să-mi pulseze iarăşi capul, de cum am ieşit din apartamentul ei. Nu-mi place deloc să mi se reamintească faptul că inima mea nu-i decât o pompiţă, care doar împinge-ntruna tot sângele ăla. E puţin spus că sunt obosită. Când ajung la locuinţa mea, parcă mă mişc în ralanti, încercând să trec o linie de sosire.

Clădirea mea este acoperită cu tencuială cenuşie de culoarea betonului, dar încă mai are nişte usi măreţe, arcuite, la intrare. La capătul arcadei pentru trăsuri, o pereche de uşi similare se deschid către curtea interioară, cu castanul ei şi pietrele de caldarâm dintre care au crescut buruieni. Locuiesc la primul etaj, dincolo de cutiile de scrisori, pe scări în sus, la dreapta. Nu mai verific dacă am corespondenţă, doar aprind lumina de pe hol şi o iau direct în sus. Pereţii de pe casa scărilor sunt acoperiţi cu graffiti în culori vii, dar imposibil de priceput, făcute cu spray-ul, şi care pot fi expresii ale bucuriei sau durerii, în funcţie de cum le priveşti, dar acum trec fără să mă uit la ele. Mă grăbesc să-mi bag repede cheia-n broască, până nu se stinge becul de pe hol, de la temporizatorul automat. Am ajuns cu bine acasă, unde mă simt în siguranţă.
înăuntru, luminile sunt aprinse. O voce zbiară:
- Nu te speria! Nu te speria!
Sunt îngrozită, nu speriată.
- Iartă-mă, iartă-mă, zice vocea.
Pompa din pieptul meu pompează, şi-anume de zor. îmi las rucsacul pe jos. O femeie stă căţărată pe o scară, înarmată cu o şurubelniţă. Este Julia, de la care închiriez apartamentul.
- Zău că-mi pare rău, zice din nou, întorcându-se către mine şi lăsând şurubelniţa jos.
- Nu-i nimic, răspund încet, gâfâind toată.

- Ştiu foarte bine cum este, zice. Uneori, vrei şi tu s-ajungi acasă şi să fii singură cu tine.
Asta trebuie să fie, de vreme ce locuiesc singură. Nu-i mai răspund nimic.
- Eu deşurubam aici, zice. Iau rafturile-astea. Sper că nu te deranjează.
- Nu mă deranjează.
- îmi trebuie la mine, că n-am deloc.
Locuiesc de şase luni în apartament, şi tot nu m-am obişnuit cu treaba asta. Mă gândesc: ar trebui să se oprească la un moment dat - şi sper să-nceteze cât încă mai am ceva mobilă rămasă. Julia lucra la agenţia de închirieri la care m-am dus când îmi căutam o locuinţă. S-a oferit să-mi subînchirieze apartamentul în care locuia în acel moment, până-i expira şi ei contractul de închiriere. Fusese o casă la comun, dar toată lumea se muta. Era mult prea mare numai pentru mine, apartamentul, dar era situat în fostul Berlin de Est, unde voiam să fiu şi eu, plus că mi-l puteam permite.
Şi era şi mobilat, chiar dacă numai „pe sponci", cum mă prevenise Julia. Ceea ce devenea si mai adevărat acum.
Ştiu că pe Julia o preocupă faptul că-i trebuie atât de mult timp să se mute şi că-mi goleşte, puţin câte puţin, apartamentul. Mi s-a mai întâmplat s-o liniştesc, spunându-i că nu-mi trebuie altceva decât un pat, un birou, un scaun şi-o cafetieră. La momentul respectiv, chiar aşa credeam, dar zilele trecute, când am găsit un vraf de hârtii mototolite, şerveţele folosite şi cutii de casete, pe care le pusesem în coş sub birou, unde pân-atunci stătuse coşul de

gunoi, mi s-a părut că era cazul să-i spun vreo două vorbe. Doar că-n momentul ăsta sunt prea obosită.

- Unde-ai fost? întreabă.
- Leipzig.
- A, de unde-a început totul, zice.
- Julia, nu te supăra, dar sunt frântă de oboseală. Trebuie neapărat să mă bag în pat. Hai să bem o cafea-mpreună cândva. Să vii aici, tot aşa. Numai c-aş prefera în cursul zilei.

îmi spune c-o să vină, dar nu stabilim vreo dată şi vreo oră, pentru că Julia consideră că întâlnirile prestabilite sunt nişte constrângeri intolerabile asupra vieţii ei. Ceea ce-ar putea explica de ce i s-a năzărit să facă amenajări interioare tocmai la această oră a nopţii.

Eu mă prăbuşesc în pat, ea continuă cu dezasamblările nocturne, dar atât de silenţios, încât n-o aud plecând cu toate rafturile, şi suporţii în formă de L, şi şuruburile îngrămădite în coşul de la bicicleta pe care probabil că şi-a coborât-o pe scări în jos mai devreme.

Dimineaţa, primul lucru pe care-l observ este că-mi văd respiraţia. O singură zi fără încălzire şi aerul de aici devine o gheţărie. Capul mie limpede, numai că ziua de ieri parc-aş fi petrecut-o într-o altă ţară. Al doilea lucru pe care-l observ este că, vizavi de pat, unde erau două lădiţe albastre de transportat laptele, pe post şi de noptieră, şi de măsuţă de toaletă, este un dreptunghi proaspăt scos la iveală, de linoleum cafeniu.

Când m-am mutat aici, tocmai asta mi-a plăcut, că erau puţine obiecte înăuntru.

Aveam două dormitoare, o cameră de zi enormă, cu ferestre la înălţimea coroanei copacilor, care dădeau înspre parc, şi o bucătărie de partea cealaltă, care dădea înspre curtea interioară. Apartamentul fusese renovat sub comunişti, care-i dăduseră un aspect de clădire de beton pe din afară şi unul practic pe dinăuntru, totul tapetat cu linoleum cafeniu, care se spăla, se ceruia şi era complet lipsit de orice şarm. Numai c-atunci era vară şi mi-a plăcut faptul că era o locuinţă luminoasă şi aerisită, cu verdeaţă şi de-o parte, şi de cealaltă.

Mi-am dat seama curând că totul era fie deja stricat, fie pe punctul de a se strica. Fiecare obiect îşi începuse existenţa ca o mobilă
utilitară dintr-o locuinţă din Est, cu mai bine de zece ani în urmă.
j
După căderea Zidului, s-au mutat aici nişte studenţi, şi nimic din ce a rămas nu li s-a părut nici măcar lor bun de luat, la plecare. Canapeaua din camera de zi a făcut gâlme şi este acoperită cu o cuvertură închisă la culoare, pe care mi-e şi frică s-o deranjez; şnurul de la jaluzeaua din bucătărie stă permanent ancorat de-un scaun de plastic, fiindcă altfel n-ar putea s-o ţină să nu cadă; arcurile de la salteaua pe care dorm dau să iasă afară prin faţa de pânză; iar la baie, care nu are ferestre şi e vopsită în verde ultramarin, ţevăria este o veşnică necunoscută.

în vestibul, Julia mi-a lăsat o găleată de tablă plină-ochi cu cărbuni. Probabil că s-a

dus azi-noapte în pivniţă, unde e întuneric-beznă, şi-a umplut-o. îndes cărbuni şi aprinzătoare în soba de teracotă cafenie. Cu toate c-o să dureze ore-n şir până să se încălzească, amabilitatea ei mă face deja să nu mai simt frigul aşa de tare.

Nu-i port pică Juliei, propriu-zis, că tot vine să ia din vechiturile astea de-aici. Stiu că nici ea nu stă mai bine unde locuieşte - într-o

garsonieră, în partea din spate a unui bloc situat nu departe. Ştiu că mirosurile de la pubelele de gunoi din curtea interioară se ridică vara până la geamul ei, aproape vizibile. Ştiu că tot anul are nişte vecini dezagreabili, şi unii cu alţii, şi cu propriile lor familii, şi că le-aude întruna certurile, de la ecourile care se rostogolesc prin curtea din spate. Ştiu că simte nevoia să fie singură, dar şi că suferă din această cauză şi că şi-a umplut camera de vechituri stricate, despre care simte că i-ar putea fi de folos vreodată în viaţă şi că nu e capabilă să renunţe la ele. Şi mai ştiu că are o pisicuţă care suferă de incontinenţă, ceea ce face ca locuinţa ei să miroasă, cum necum, a teamă.

Aşa că nu pot să mă supăr pe ea că şi-a păstrat un rând de chei şi că revine, din când în când, la fosta ei viaţă. Mă adaptez la fiecare nouă absenţă neaşteptată - covorul de cauciuc din baie, cafetiera, iar, acum - lădiţele de lapte. Mă aclimatizez la o atmosferă din ce în ce mai rarefiată. Nu calc decât pe potecile fără praf de pe linoleum, care leagă bucătăria de birou şi baia de pat.

Singurul sentiment care mă-ncearcă astăzi, când trec prin vestibul, unde până de curând au fost rafturile de cărţi, este prezenţa brusc predominantă a linoleumului în viaţa mea. în total, reuşesc să număr cinci feluri de linoleum numai în acest apartament odinioară grandios - şi toate sunt, fără excepţie, cafenii. Nuanţe de cafeniu: închis în vestibul, bălţat în dormitor, un alt cafeniu în cealaltă cameră, care o fi fost, eventual, de vreo altă culoare iniţial, dar care a sucombat în faţa regulilor casei, cafeniu-bej în bucătărie şi preferatul meu, imitaţie de parchet, în camera de zi.

Mă duc la bucătărie si-mi fac direct în termos cafeaua. Ceea ce mă
9
surprinde, locuind aici, este că, oricât de multe lucruri ai scoate din el, acest palat cu linoleum nu încetează să conţină toate cele necesare vieţii, în acelaşi timp refuzând cu obstinaţie să accepte un singur obiect, adus fie întâmplător, fie într-adins, care să-ţi înfrumuseţeze ori să-ţi bucure viaţa. în sensul acesta, mă gândesc, seamănă foarte bine cu Germania de Est însăsi.
9
îmi iau cana şi mă postez la fereastra camerei de zi. în parc e zăpadă şi pe jos, şi pe copaci, totu-i foarte luminos. Mi se amestecă respiraţia cu aburul cafelei şi se întind amândouă pe geam. îl şterg. în depărtare, se întinde metropola, cu turnul televiziunii din Alexanderplatz ca un ornament gigantic de pom de Crăciun, cu sclipiri albastre.

De-aici nu-l văd, însă-l ştiu chiar acolo, pe amplasamentul vechiului palat al regilor Prusiei, demolat de comunişti: fostul *Palast der Republik,* parlamentul Republicii

Democrate Germane. Este şi el cafeniu şi arată de parc-ar fi de plastic, plin de azbest şi bine ferecat. Nu e clar deloc ce rost are gardul de metal care-l înconjoară: protejează *Palast-vl* de oamenii care ar dori să-şi exprime părerea faţă de fostul regim sau îi protejează pe oameni de *Palast,* din motive de sănătate publică? Faţada este un lung dreptunghi metalic, alcătuit din dreptunghiuri mai mici de oglindă fumurie. Dacă te uiţi la ea, nu vezi
nimic înăuntru. în schimb, lumea exterioară si tot ce conţine ea se
> j
reflectă în forme frânte, cafenii. înăuntru, visurile se transformau în cuvinte, se luau decizii, se aplaudau anunţuri, se dădeau palme peste spate. înăuntru, putea să existe o cu totul altă lume, timpul se putea distorsiona şi puteai să dispari.

Ca în multe alte situaţii de-aici, nimeni nu poate hotărî dacă *Palast der Republik* ar trebui transformat într-un memorial care să se constituie într-un avertisment faţă de trecut, sau ar trebui să scape definitiv de el, pentru ca viitorul să poată fi abordat neîmpovărat de nimic, poate doar de riscul de a le repeta pe toate. în apropiere, buncărul lui Hitler a fost dezgropat în cursul unor lucrări de construcţii. Nici despre el n-a fost nimeni în stare să hotărască - un memorial ar putea deveni altar pentru neo-nazişti, dar eliminarea lui definitivă ar putea fi semnalul dorinţei de a uita ori de a nega. în cele din urmă, buncărul a fost îngropat la loc, aşa cum fusese. Primarul a zis că, poate, peste cincizeci de ani, oamenii vor fi

capabili să decidă ce este de făcut. Să-si amintească sau să uite - ce este mai sănătos?

Să-l demoleze ori să-l înconjoare cu un gard? Să-l scoată la lumină ori să-l lase acolo, în pământ?

între *Palast der Republik* şi apartamentul meu, se află cartierul Mitte, vechiul centru al Berlinului, cu clădirile lui cenuşii, cerul alb şi copacii dezgoliţi. Străzile din apropiere au fost redenumite: de la Marx-Engels-Platz - Schlossplatz (Piaţa Castelului); din Leninallee - Landsberger Allee; de la Wilhelm-Pieck-Strasse - Torstrasse (Strada Porţii), într-o acţiune masivă de redecorare ideologică. Totuşi, majoritatea clădirilor n-au fost încă renovate. Şi-au pierdut, în mare măsură, tencuiala şi arată acum rănite, cu porţiuni de cărămidă ieşite la iveală - sau ca nişte feţe tumefiate după o operaţie estetică. Sunt aşa cum erau şi înaintea căderii Zidului, cu excepţia spuzelii de farfurii ale antenelor prin satelit, de dimensiuni casnice, apărute în cadrele ferestrelor - o răbufnire de ciuperci albe, racordate la spaţiul cosmic. Tramvaiele sunt occidentale de-acum, printre primele lucruri care au trecut frontiera după ce Zidul n-a mai fost o piedică. Sunt ca nişte străfulgerări de galbene suspine, suspendate de fire, care alunecă prin cenuşiul peisajului.

Un tramvai opreşte chiar sub fereastra mea de la camera de zi. Se supune luminilor unui semafor de aici, de sub pervaz, chiar dacă nu există altul, pe partea cealaltă a străzii, care să-i fie pereche. Văd

că vatmanul are un tabloid - cu titluri ca nişte zbierăte în roşu şi negru - pe panoul cu butoane. în spatele lui, stau nişte oameni cu mine obosite, pentru care ziua de azi a venit mult prea devreme.

Nu-mi dau seama de ce semaforul ăsta face tramvaiul să oprească sub fereastra mea. Staţia propriu-zisă este la colţul străzii, adică o jumătate de cvartal mai departe. Aici, uşile nu se deschid niciodată pentru călători, care consimt să stea pe scaune, arestaţi. E foarte ciudat să vezi un tramvai, plus un şir de maşini în spatele lui, oprind aici nu pentru pietoni, nu pentru pasageri, pentru nici un motiv, în timp ce, în sensul celălalt, vehiculele îşi văd neîmpiedicate de drum, urcând panta în direcţia Prenzlauer Berg. Semaforul se schimbă, iar vatmanul, cu ochii pironiţi în gazetă, roteşte manivela şi pune hardughia de metal în mişcare.

Ies după ziar şi pâine şi trec prin parc. Vara, parcul acesta e plin de grupuri pestriţe de beţivani şi punkişti. Iarna, punkiştii se mută în staţiile de metrou, la căldură, iar beţivanii se instalează în refugiile de tramvai. Staţia de la colţ este ocupată azi de un bătrân cu o coamă ondulată şi slinoasă, o barbă uriaşă, ca de fetru, şi o mantie neagră, care-i flutură în jur. Avuţia lui, îndesată în pungi de plastic de-o parte şi de alta, îi foloseşte şi de pernă. Este atemporal şi măreţ, de parc-ar fi coborât dintr-un alt secol - un Rege al Iernii. Pe măsură ce călătorii coboară din tramvaie, dă din cap către ei, de parc-ar fi supuşi care-i aduc omagii la picioarele

tronului, îi face semn cu capul fiecăruia şi-l îndeamnă să-si vadă de drum.

Traversez către brutărie, trecând prin faţa unui panou pe care scrie: „Reclama te face mai bine cunoscut". Brutarul meu ţine, într-o oarecare măsură, cu tradiţia. Face franzele din grâu integral, din secară şi populare, stivuite ca nişte cărămizi prelungi pe rastelul de lângă peretele din spate. Dar acum, eliberat de constrângerile comerţului de stat asupra inventivităţii sale, pare să-şi pună în practică experimentul personal în materie de artă a vânzărilor. Pe partea stângă, sub tejgheaua de sticlă, sunt produsele coapte: gogoşi glazurate, plăcintă cu brânză şi tarte cu afine. De partea cealaltă, tot sub sticlă si etalate la fel de ordonat, se află un sortiment variat de cărţi broşate, cu titlurile în relief.

Mă serveşte o femeie cu permanentul făcut cam demult. Poartă un tricou care are un cap de leu imprimat pe el - leul are nişte paiete sclipitoare fixate exact acolo unde ar trebui să se afle sfârcurile femeii. Cumpăr o jumătate de franzelă de secară şi n-o întreb nimic de cărţi. Când ajung înapoi acasă, observ că Regele Iernii a traversat strada şi s-a postat aici, unde se opreşte tramvaiul fără motiv. Aşteaptă, dar nu coboară nici un călător pe care să-l întâmpine. în schimb, când mă apropii de el, se întoarce către mine şi se înclină, adânc şi periculos de mult.

Săptămâna care urmează, mă gândesc la Miriam şi la oamenii de la Stasi. Sunt curioasă ce putea să însemne să faci parte

din „Firmă" şi pe urmă să vezi că lumea ta şi locul tău în ea dispar. Fac o ciornă de anunţ şi-o trimit prin fax la rubrica de mesaje personale a ziarului din Potsdam:
Caut foşti ofiţeri Stasi şi colaboratori neoficiali, pentru interviuri. Publicare în limba engleză, anonimat şi discreţie garantate

.Capitolul 6

CARTIERUL GENERAL AL STASI

A doua zi, telefonul începe să sune încă de foarte devreme. Nu m-am gândit aşa de departe - nici nu mi-am închipuit ce poate să însemne să fiu sunată acasă de o serie de foşti militari, care şi-au pierdut puterea şi chiar ţara.

Sunt adormită. Ridic receptorul şi mă prezint.

- J a - Da. Răspund apelului dumneavoastră din *Märkische Allgemeine.*

-Ja...

Orbecăi să-mi găsesc ceasul. Este ora 7.35 dimineaţa.

-Cât plătiţi?

-Bitte? - Poftim?

- Trebuie să-nţelegeţi..., continuă vocea.

Mă ridic în fund şi-mi trag plapuma în jurul meu.

- Cu cine vorbesc?

- Asta nu contează, pentru moment, zice vocea, sigură pe ea. Trebuie să-nţelegeţi că unora dintre noi ne vine foarte greu, în această nouă Germanie, să ne mai găsim de lucru. Suntem discriminaţi în sens negativ şi umpluţi de lături de la un minut la altul, orbeşte, în acest... acest *Kapitalismus.* Dar învăţăm repede, aşa că vă-ntreb: cât de mult sunteţi gata să plătiţi pentru povestea mea?

- Nu ştiu... dacă nu ştiu despre ce fel de poveste e vorba.
- Am fost IM, zice vocea.

Mă tentează. IM însemna *inofizielle Mitarbeiter* sau „colaborator neoficial". Ştiu că nu voi găsi, probabil, mulţi care să stea de vorbă cu mine. Sunt cei mai detestaţi oameni din noua Germanie, pentru că, spre deosebire de ofiţerii în uniformă şi de personalul administrativ de la Stasi, care se duceau zilnic la slujbă ca nişte birocraţi ce erau, aceşti informatori îşi turnau familiile şi prietenii, care habar n-aveau.

- *Moment, bitte* - Un moment, vă rog, zic, şi-mi pun receptorul în poală.

Ţin minte ce mi-a spus Miriam, că informatorii susţin, de regulă, că informaţiile furnizate de ei n-au făcut rău nimănui. „Dar de unde pot
ei să stie la ce anume erau folosite?", se întreba ea. „Parcă tuturor li sa eliberat unul si-acelasi manual de scuze."

Ridic iarăşi receptorul şi-i spun că nu plătesc. Adică să răsplătesc un informator a doua oară? Plus că nici nu am bani.

Telefonul sună-ntruna. Stabilesc o serie de întâlniri cu foşti oameni de la Stasi: la Berlin, la Potsdam, în faţa unei biserici, într-o parcare, într-o cârciumă si la locuinţele lor.

Bucătăria mea dă înspre curtea interioară. Adesea văd mişcare dincolo de ferestrele altor apartamente. Astăzi, în unul dintre ele, un bărbat stă în picioare şi se uită în gol, parcă pierdut. E gol şi el. Eu sunt la telefon şi mă uit în altă parte, sperând că

nu se simte observat. Când mă-ntorc să pun receptorul în furcă, e tot acolo - pentru o clipă, mă gândesc: poate că nu m-a văzut. Dar, pe urmă, văd că şi-a tras perdeaua în dreptul penisului, ţinând-o ca pe-o togă de poliester, într- un gest de modestie statică.

Simt nevoia să ies din casă şi să plec de lângă telefon.

Afară este un frig muşcător şi umed. Nu bate vântul - parc-am fi fost cu toţii puşi la frigider. Prin atmosfera plină de linişte, respiraţiile oamenilor par tot atâtea comete. Iau metroul către Cartierul General al Stasi de pe Normannenstrasse, din suburbia Lichtenberg. Pliantul pe care l-am luat de la *Runde Ecke* arată o desfăşurare vastă de clădiri cu multe etaje, care acoperă o suprafaţă cât mai multe cvartale de oraş. Fotografia este făcută din aer şi, cum clădirile sunt amplasate în anumite unghiuri unele faţă de altele, tot complexul seamănă cu un cip de computer gigantic. De aici era condus tot acel aparat jalnic şi monolitic - de la Cartierul General al Stasi. Şi-n profunzimile acestei citadele, se afla biroul lui Erich Mielke, ministru pentru Securitatea Statului.

Pe 7 noiembrie 1990, la doar câteva luni după ce complexul a fost luat cu asalt de cetăţenii Berlinului, încăperile lui Mielke, inclusiv apartamentul său personal, au fost deschise publicului ca muzeu. Aşa- numitul Comisariat Federal pentru Dosarele Serviciului de Securitate a Statului al fostei Republici Democrate Germane (Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi) a preluat

controlul dosarelor. Oamenii vin aici, ca să-şi citească biografiile neautorizate.

Mă uit, printr-un perete de sticlă, într-o încăpere unde mai mulţi bărbaţi si femei stau fiecare la măsuţa lui. Se uită la nişte mape cenuşii sau rozalii si-si iau notite. Oare ce mistere se rezolvă astfel?

De ce n-au mai ajuns la universitate, de ce nu şi-au putut găsi o slujbă sau care prieten le-a spus Ălora despre volumul de Soljeniţîn[2] - interzis - descoperit în biblioteca lor? Numele unor terţe persoane menţionate în dosare sunt acoperite cu dungi groase, negre, pentru ca secretele altora să nu fie dezvăluite (că unchiul Frank îsi înşela nevasta, că vreun vecin era beţiv). Dar eşti îndreptăţit să-i cunoşti după numele reale pe ofiţerii Stasi şi pe informatorii care te-au spionat. în cele câteva momente cât mă uit la oamenii aceia, nimeni nu plânge, nici nu dă cu pumnul în perete.

Mă-ndrept spre clădirea principală, precum un şoricel într-un labirint. Vreau să-mi fac o idee despre omul care era mai mare peste tot complexul, înainte să mă-ntâlnesc faţă-n faţă cu câţiva dintre subalternii lui.

Numele Mielke a devenit deja sinonim cu Stasi. Victimele se simt dubios de onorate să-i găsească semnătura în dosarele lor, pe planurile de a-i observa „prin toate metodele disponibile", pe ordinele de arestare sau răpire, pe instrucţiunile adresate judecătorilor în privinţa duratei

stagiului lor în închisoare, pe ordinele de „lichidare". Onoarea e dubioasă, pentru că moneda e practic fără valoare - a semnat pentru atât de mulţi. Aparatul condus de Mielke, îndreptat în mare măsură împotriva propriilor concetăţeni, era o dată şi jumătate cât armata regulată a Republicii Democrate Germane.

După căderea Zidului, mass-media germană au numit Germania de Est „cel mai perfecţionat stat poliţienesc din toate timpurile". în final, Stasi avea 97 000 de angajaţi - mai mult decât suficienţi, ca să supravegheze o ţară cu şaptesprezece milioane de locuitori. Dar avea şi 173 000 de informatori diseminaţi în populaţia ţării. Estimările spun că, în al Treilea Reich al lui Hitler, exista un agent de la Gestapo la fiecare 2 000 de cetăţeni, iar, în Uniunea Sovietică a lui Stalin, câte un agent KGB la fiecare 5 830 de locuitori.- în RDG, era un ofiţer sau informator Stasi la fiecare 63 de oameni. Dacă mai sunt incluşi aici si informatorii ocazionali, raportul urcă, după unele estimări, la un informator pentru fiecare 6,5 cetăţeni. Oriunde se ivea vreo formă de opoziţie, Mielke descoperea duşmani şi, cu cât descoperea mai mulţi duşmani, cu atât angaja mai mult personal şi mai mulţi informatori, pentru a-i ţine sub control.

Aici, pe Normannenstrasse, 15 000 de birocraţi ai Stasi lucrau zilnic, administrând activităţile agenţiei din străinătate şi controlând supravegherea internă prin fiecare dintre cele paisprezece oficii regionale din RDG.

Din fotografii, se vede că Mielke este un bărbat mic de statură şi fără gât. Are ochii apropiaţi şi obrajii umflaţi. Are faţa şi aerul unui pugilist. îi plăcea să vâneze; un filmuleţ îl arată inspectând un şir de căprioare aliniate pe-o parte, ca şi cum ar fi la o paradă militară. îi plăceau şi medaliile pe care le primise, aşa că le purta pe piept, aliniate şi ele în şiruri care luceau ţipător. îi plăcea să şi cânte, mai ales marşuri înăltătoare si, bineînţeles, *Internaţionala.*
Cică psihopaţii, oamenii absolut netulburaţi de conştiinţă, pot deveni generali şi politicieni de o supremă eficienţă - poate că şi el era un asemenea om. Cu siguranţă era cel mai temut om din toată Republica Democrată Germană: temut de colegi, temut de membrii Partidului, temut de muncitorime şi de populaţia luată în ansamblu. „Nu suntem imuni la ticăloşii dintre noi", a spus Mielke odată, în faţa unei întregi adunări de ofiţeri Stasi de rang înalt, în 1982. „Dac-aş cunoaşte vreunul, n-ar mai apuca ziua de mâine. Scurt şi concis. Pentru că sunt umanist, de aceea susţin acest punct de vedere." Şi: „Toată vorbăria asta, dacă să execut ori să nu execut, în favoarea pedepsei cu moartea şi împotriva ei - nişte prostii, tovarăşi. Execut! Şi, când e necesar, fără vreo sentinţă judecătorească."

Mielke s-a născut în 1907 şi era fiul unui rotar berlinez.— La vârsta de paisprezece ani, a devenit membru al organizaţiei de tineret comuniste, iar, la optsprezece ani, membru al Partidului. De-a lungul întregului deceniu 1920 şi în primii ani ai deceniul următor, situaţia politică din Germania a

fost una volatilă, cu lupte de stradă între comunişti si nazişti si între comunişti si politie. Moartea unui comunist, în 1931, în timpul unei răzmeriţe izbucnite la Berlin, a determinat Partidul să ordone răzbunarea. Pe 8 august, la o demonstraţie din Biilowplatz, Mielke şi un alt comunist i-au omorât pe şeful poliţiei locale şi pe un aghiotant de-al său, împuşcându-i în spate de la doi paşi distanţă.

Mielke a fugit la Moscova, unde s-a înscris la Şcoala Internaţională Lenin, o bază de pregătire de elită pentru liderii comunişti, şi a lucrat pentru poliţia secretă a lui Stalin, NKVD—. în ianuarie 1933, Partidul Nazist a venit la putere în Germania. Unii dintre comuniştii răspunzători de asasinatele din Bülowplatz au fost condamnaţi la moarte, alţii - la pedepse grele cu închisoarea. A fost emis un mandat şi pentru arestarea lui Mielke.

Dar el nu s-a întors în Germania. La sfârşitul anilor 1930, s-a implicat în Războiul Civil din Spania; după propria-i mărturie, a fost arestat în Franţa, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Dar, apoi, Stalin l-a decorat cu diverse medalii pentru serviciile aduse: pare limpede că, de la mijlocul anilor 1930, oriunde s-a aflat, Mielke a fost un asasin tocmit al serviciilor secrete staliniste.

Când s-a sfârsit războiul, Mielke s-a întors în sectorul sovietic al Berlinului, unde era la adăpost de urmărirea penală. A lucrat în divizia de afaceri interne a forţelor poliţieneşti conduse de sovietici, în 1957, a organizat un puci împotriva şefului acelei

divizii şi a preluat funcţia de ministru al Securităţii Statului. A trecut imediat la consolidarea puterii sale în interiorul Partidului şi în toată ţara. în 1971, a participat la organizarea puciului care l-a adus la putere, ca secretar-general, pe Erich Honecker. Acesta din urmă l-a recompensat pe Mielke cu candidatura la un post de membru al *Politburo-vlui,* Biroul Politic de conducere al Partidului, şi cu o casă în complexul de lux al Partidului de la Wandlitz. De atunci înainte, cei doi Erich au condus tara.

9

Mielke era invizibil, dar portretul lui Honecker trona peste tot: în şcoli, în sălile Tineretului Liber German, în teatre şi deasupra bazinelor de înot. îl găseai în universităţi, în secţiile de poliţie, în taberele de vacanţă şi în turnurile de control ale gardienilor de frontieră. întotdeauna purta costum şi cravată, ochelari cu o ramă groasă, neagră, iar părul, mai întâi negru, apoi încărunţit - pieptănat pe spate, lăsându-i la vedere fruntea înaltă. în afară de faptul că era mic de statură, Honecker avea o prezenţă neremarcabilă, excepţie făcând gura stranie, cu buze pline, care părea să se lăţească într-un zâmbet, dar numai parţial.

Trecutul lui Honecker nu era diferit de al lui Mielke. Tatăl său fusese miner, iar el devenise membru al Asociaţiei *Jung Spartakus* (Tânărul Spartacus) la unsprezece ani şi al Tineretului Comunist, la paisprezece. Şi-a făcut ucenicia ca ţiglar de acoperişuri, înainte să se înscrie şi el, în anii 1930-1931, la Şcoala Lenin de la Moscova,

după care a lucrat clandestin pentru comunişti, împotriva regimului hitlerist. în 1937, a fost arestat de Gestapo şi condamnat la zece ani de închisoare pentru „pregătire de acte de înaltă trădare". A scăpat cu puţin înainte de sfârşitul războiului, când a început să-şi construiască treptat o carieră în Partidul care preluase puterea în Germania de Est.

După deviza proprie, Stasi era „scutul şi sabia" Partidului Comunist, care în RDG se numea *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands* (SED - Partidul Socialist Unit din Germania). Dar, în competenţele sale mai largi, Stasi apăra Partidul de popor, arestând, băgând la închisoare şi supunând la interogatorii pe oricine voia. Cei de la Stasi controlau toată corespondenţa, în camere secrete situate deasupra oficiilor poştale (copiau scrisori şi reţineau toate obiectele de valoare), şi interceptau, zilnic, zeci de mii de convorbiri telefonice. Plasau microfoane în camere de hotel şi spionau diplomaţi. Stasi avea universităţi proprii, spitale, centre sportive de elită şi programe de pregătire teroristă pentru libieni şi pentru vest-germanii membri ai Facţiunii Armata Roşie—. Stasi a împânzit zonele rurale cu buncăre secrete pentru membrii săi, în eventualitatea unui al Treilea Război Mondial. Spre deosebire de serviciile secrete din ţările democratice, Stasi era stâlpul principal de sprijin al puterii de stat. Fără Stasi şi fără ameninţarea tancurilor sovietice, pe care se sprijinea, regimul partidului unic SED n-ar fi supravieţuit.

Holul Cartierului General al Stasi este o vastă galerie interioară. O lumină difuză vine prin ferestrele din spatele unor scări care se înalţă în zigzag, către nivelurile birourilor. O femeie măruntă, care- mi aminteşte de-o infirmieră de spital - părul strâns, pantofi albi comozi -, însoţeşte un grup de turişti. Vizitatorii sunt vorbăreţi, mai mult bătrânei, care tocmai au descins dintr-un autocar cu numere de Bonn. Poartă haine în culori vii, din ţesături scumpe, şi au venit să arunce o privire la ce li s-ar fi putut întâmpla, dacă s-ar fi născut, ori ar fi rămas, mai spre Est.

Grupul de turişti se opreşte de jur împrejurul unei machete a complexului, în timp ce ghida le povesteşte ce-au găsit demonstranţii aici în seara de 15 ianuarie 1990, când au reuşit, în sfârşit, să pătrundă înăuntru. Spune că exista un magazin universal, cu bunătăţi care nu se găseau nicăieri altundeva în ţară. Era un coafor cu şiruri de uscătoare ca nişte căşti portocalii „pentru toate acele coafuri înspicate". Era o cizmărie şi, bineînţeles, o lăcătuşerie. Ghida îşi
încreteste nasul, ca să-si ridice ochelarii ceva mai sus - un reflex care
» > · >
aduce, mai degrabă, a gest de lehamite. Clădirea de alături, explică ea - unde erau arhivele -, nu se vedea din afara complexului, iar înăuntru, fusese amenajată o cameră tapetată cu foaie de cupru, pentru ca informaţiile vehiculate acolo să nu poată fi spionate prin satelit. Era şi un depozit de muniţie în clădirea centrală, şi un buncăr sub ea, pentru Mielke şi câţiva - puţini -

aleşi, în eventualitatea unei catastrofe nucleare. Mai spune ghida că berlinezii botezaseră locul acesta „Casa celor O Mie de Ochi".

Mă uit de jur împrejurul galeriei interioare. O săgeată mă-ndreaptă către o bibliotecă, o alta pe scări în sus, către o sală de expoziţie. Miroase a praf şi a aer stătut.

Pe urmă, o aud pe ghidă spunând ceva despre o „soluţie biologică". Vesticii au amuţit. Spune că ea şi cunoscuţii ei, în loc să aştepte o revoluţie, îşi puseseră speranţele în faptul că toţi acei *Marxisten-Senilisten* (marxişti senili) aflaţi la putere aveau să mai şi moară. La urma urmelor, zice, si iar îsi încreteste nasul, RDG avea cea mai îmbătrânită conducere din lume: „Probabil c-am bătut cine ştie ce record la capitolul ăsta". Numai că, spre deosebire de China, unde liderii erau scoşi din scenă practic morţi, ca să-i vadă lumea, gerontocraţii de aici demonstrau surprinzător de puţine semne ale declinului fizic. „Erau în stare de orice" - explică femeia -, „să-şi injecteze celule de oaie, ultradoze de oxigen, cine le mai ştie pe toate. Băieţii ăia voiau să trăiască veşnic." Apoi, trece să vorbească despre începutul sfârşitului.

Mielke şi Honecker se formaseră luptând cu nazismul - răul absolut. Şi au continuat să lupte cu Germania de Vest, pe care o vedeau ca succesoare a nazismului, timp de patruzeci şi cinci de ani după încheierea războiului. Asta si aveau de făcut, ca stat-satelit al Uniunii Sovietice şi ca redută a Blocului Răsăritean în lupta împotriva

Occidentului. Dar, în Germania de Est, au făcut acest lucru mai înverşunat şi cu mai mult entuziasm de-a dreptul pedant, decât polonezii, ungurii, cehii sau ruşii înşişi. Plus că n-aveau de gând să se oprească.

Când a venit la putere în Uniunea Sovietică, în 1985, Mihail Gorbaciov a introdus politicile de *perestroika* şi de *glasnost.* în iunie 1988, a proclamat principiul libertăţii de opţiune pentru guvernările din Blocul Răsăritean si a renuntat la utilizarea forţei militare sovietice pentru sprijinirea lor. Fără ameninţarea cu intervenţia sovieticilor, care să sugrume în faşă nemulţumirea populară, aşa cum se întâmplase în timpul revoltelor muncitoreşti de la Berlin, în 1953, din Ungaria, în 1956 şi de la Praga, în 1968, regimul din RDG nu avea cum să supravieţuiască. Alternativa era: schimbare sau război civil.

în comparaţie cu alte ţări din Blocul Răsăritean, Germania de Est nu a avut niciodată cine ştie ce cultură a opoziţiei. Poate că acest lucru sa datorat, fie şi parţial, unui nivel de trai mai *bun—,* poate fermităţii mai mari impuse de Stasi - sau, aşa cum au susţinut unii, disponibilităţii germanilor de a se supune autorităţii. Totuşi, în cea mai mare măsură, s-a datorat faptului că, spre deosebire de toate celelalte tări ale Blocului Răsăritean, Germania de Est avea unde să-si basculeze cetăţenii care-şi exprimau nemulţumirile - în Germania de Vest. îi băga

la închisoare, după care-i vindea Vestului pe valută forte. Numărul disidenţilor, însă, n-a putut atinge o masă critică decât în 1989, când schimbările din Uniunea Sovietică le-au dat curaj oamenilor obişnuiţi, care au ieşit în stradă.
> j >
Dar oamenii care conduceau RDG-ul se osificaseră. Nu erau interesaţi de reforme. Nici mai mult, nici mai puţin decât în 1988, au interzis filmele şi revistele sovietice, într-o încercare disperată de a-i împiedica pe oameni să se molipsească de idei noi.— Ba chiar, au adoptat o poziţie şi mai dură, exilând valuri întregi de elemente „negativ-duşmănoase" către Germania de Vest. Expulzarea grăbită a lui Miriam, din mai 1989, a fost parte a uneia dintre ultimele asemenea purjări.
Chiar şi aşa, nu puteau să expulzeze chiar pe toată lumea. Ar fi fost o măsură nepractică şi, chiar şi mai rău, le-ar fi putut da oamenilor ideea libertăţii după care tânjeau. „Aşa încât" - continuă ghida -, „gerontocraţii au venit cu o schemă nouă: să se descurce cu nemulţumiţii acasă."
Documentele găsite după căderea Zidului dezvăluie planuri meticuloase, care au circulat în tot deceniul 1980, pentru supravegherea, arestarea şi încarcerarea a 85 939 de est-germani, enumeraţi după nume. în „Ziua X"— (ziua în care era declarată o criză, orice fel de criză), funcţionarii Stasi din cele 211 filiale locale urmau să deschidă plicurile sigilate conţinând listele de oameni din zonele respective, care trebuiau să fie arestaţi.

Arestările trebuiau întreprinse rapid - 840 de oameni la fiecare două ore. Planurile conţineau prevederi exacte pentru utilizarea tuturor închisorilor şi a lagărelor disponibile, iar, dacă acestea se umpleau, pentru transformarea altor clădiri: foste centre de detenţie naziste, şcoli, spitale şi cămine de vacanţă ale fabricilor. Fiecare detaliu era mentionat: locul unde se afla soneria de la usa fiecărei
persoane care urma să fie arestată, cantitatea necesară de sârmă ghimpată, regulile de ţinută şi etichetă din lagăre: banderole „verzi, 2 cm lăţime" pentru cel mai bătrân ocupant al încăperii, „verzi, trei dungi, 2 cm lăţime" pentru cel mai bătrân ocupant al lagărului, galben cu literele CS pe negru pentru „Comandant de Schimb" - care urmau să fie purtate pe braţul stâng. Existau şi instrucţiuni scrise pentru efectele ce urmau să fie date fiecărei persoane la arestare:
2 p. şosete
2 prosoape
2 batiste
2 x chiloţi
1 x vestă lână
1 x pastă de dinţi + periuţă
1 x ustensile curătat încălţăminte
Femei:
în plus, materiale sanitare

Oamenii urmau să fie închişi pe termen nedefinit şi fără nici un motiv, dar trebuiau să aibă încălţările, dinţii si chiloţii curaţi.

Până la mijlocul anului 1989, demonstraţiile de după întâlnirile de

rugăciune de lunea, de la biserica Sfântul Nicolae din Leipzig, se răspândiseră peste tot în ţară: la Erfiirt, Halle, Dresda, Rostock. Oamenii protestau împotriva restricţiilor de călătorie, a lipsurilor de produse de bază şi a falsificării rezultatelor alegerilor.

Protestele i-au condus la birourile celor mai evidenţi reprezentanţi ai regimului - nu la Partid, ci la Stasi. Au strigat: „Democraţie, acum ori niciodată!", „Stasi, afară!" şi „SED, m-am săturat de tine!"

în august, ungurii au tăiat gardul de sârmă ghimpată de la graniţa lor cu Austria, creând astfel prima breşă din tot Blocul Răsăritean. Mii de est-germani s-au revărsat într-acolo şi au dat buzna peste frontieră, plângând şi de uşurare, şi de furie. Alte mii s-au dus la ambasadele vest-germane de la Praga şi Varşovia şi au creat acolo tabere, plus un coşmar diplomatic în relaţiile germano-germane. în fine, regimul a consimţit să le dea drumul să plece, cu condiţia ca trenurile care-i transportau în RFG să treacă prin RDG. Honecker a sperat să-i umilească pe „expulzaţi", confiscându-le actele de identitate. Şi voia să-i facă să se teamă - s-au temut - c-ar fi putut să oprească trenurile şi să aresteze pasagerii.

Asemenea planuri i s-au întors împotrivă lui Honecker. Oamenii din
trenuri si-au făcut ferfeniţă actele de identitate, cu lacrimi de bucurie
> j
în ochi. Mii de oameni s-au încolonat spre gări, ca să vadă cum ar fi putut să se urce şi ei în acele trenuri - sau măcar să-şi aclame compatrioţii.

La începutul lui octombrie, Leipzigul era un butoi cu pulbere. Operatorii staţiilor de benzină refuzau să alimenteze maşinile poliţiei; copiii militarilor nu erau primiţi la creşe. Cei care lucrau în centrul oraşului, lângă biserica Sfântul Nicolae, erau trimişi acasă devreme. Spitalele cereau mai mult sânge pentru perfuzii. Oamenii îşi făceau testamentele şi spuneau ceea ce şi-ar fi dorit să rămână în memoria copiilor lor, înainte ca ei înşişi să plece la demonstraţii. Circulau zvonuri c-ar fi fost aduse tancuri, elicoptere şi tunuri cu apă, în schimb veneau cărţi poştale de la prietenii care ajunseseră în Vest. Iar a ieşit lumea pe străzi.

Honecker a ordonat ca toţi „contrarevoluţionarii" din Leipzig să fie „stârpiţi din faşă", zicând că: „Nimic nu are voie să stea în calea înaintării socialismului"—. Pe 8 octombrie, Mielke a început să desfăşoare planurile pentru „Ziua X", ordonându-le filialelor Stasi locale să desfacă plicurile. Dar lucrurile ajunseseră deja prea departe, în loc să-i încarcereze pe oameni, cei de la Stasi s-au ascuns în propriile clădiri, închizându-se, de fapt, pe ei înşişi. în birourile regionale, aveau 60 000 de pistoale, peste 30 000 de mitraliere, grenade de mână, puşti pentru lunetişti, tunuri anti-tanc şi gaze lacrimogene. Frica de linşaj atinsese cote înalte. Poliţiştilor din Leipzig le-au fost arătate fotografii cu un poliţist chinez sfâşiat de mulţimea din Piaţa Tienanmen— şi li s-a spus: „Ori voi, ori ei". Dar li s-a şi ordonat să nu tragă şi să nu

folosească violenţa, decât dacă erau ei înşişi atacaţi.

Pe 7 octombrie 1989, Republica Democrată Germană şi-a sărbătorit patru decenii de existenţă, organizând o paradă grandioasă la Berlin, într-o mare de steaguri roşii, s-a ţinut o procesiune cu torţe aprinse şi au fost aduse tancuri. Gerontocraţii de pe podium purtau costume gri perlat, cu medaliile afişate la vedere. Mihail Gorbaciov stătea lângă Honecker, dar se vedea că era stânjenit, între mult mai bătrânii lideri germani. Venise ca să le spună că se terminase, ca să-i convingă să adopte politicile sale reformiste. Le-a vorbit făţiş despre pericolele de a „nu răspunde realităţii". Direct şi la obiect, a informat *Politburo-vl* est-german că „viaţa îi pedepseşte pe cei care ajung prea târziu". Honecker şi Mielke l-au ignorat, la fel cum au ignorat mulţimea care scanda: „Gorby, ajută-ne! Gorby, ajută-ne!"

La Leipzig, curajul extraordinar al oamenilor nu s-a clintit şi nici nu s-a transformat în altceva. Pe 9 octombrie 1989, 70 000 de protestatari au ieşit pe întuneric, îmbrăcaţi gros şi purtând lumânări. S-au adunat în jurul sediului de la *Runde Ecke* şi şi-au scandat lozincile: „Dezvăluiţi-i pe informatorii Stasi!" şi „Nu suntem huligani - suntem, poporul!", plus chemarea constantă, neîntreruptă: „Fără violenţă!" Din acea noapte, demonstraţiile s-au înmulţit, filmări cu ele au fost trimise clandestin în Vest şi Leipzigul a devenit cunoscut drept „Oraşul eroilor".

Proteste au început să aibă loc în faţa sediilor Stasi din toată ţara. Până şi în cele mai mici oraşe, însă, cei de la Stasi, în sediile respective, şi-au continuat munca meticuloasă, trimiţând fără excepţie la Berlin rapoarte— în legătură cu cererile mulţimilor de afară: „Stasi în fabrici!" (auzită la Zeulenroda), „Noi vă câştigăm banii!" (de la Schmalkalden) şi prevestirea: „Zilele voastre-s numărate!" (la Bad Salzungen). La Leipzig, demonstranţii au început să strige: „Ocupaţi acum clădirea Stasi!" şi „Nu plecăm de-aici!"

Partidul a încercat să-şi îmbunătăţească imaginea, dar era prea târziu. Pe 17 octombrie, Honecker a fost înlocuit de adjunctul său, Egon Krenz, care, deşi mai tânăr, era, în egală măsură, detestat. Apoi, pe 8 noiembrie, împotriva lui Honecker au fost demarate proceduri de cercetare, sub acuzaţiile de abuz în serviciu şi de corupţie.

Pe 9 noiembrie, încercând să facă faţă crizei, *Politburo-vl* s-a reunit si a decis că era cazul să renunţe la restricţiile de circulaţie. Urma ca

9 9 9

oamenilor să li se îngăduie să călătorească liber şi să nu li se interzică să părăsească ţara decât în „circumstanţe speciale". Şedinţa s-a prelungit până târziu în noapte. La momentul respectiv, regimul îşi făcuse un obicei din a ţine regulat câte o conferinţă de presă cu massmedia internaţionale. Giinter Schabowski, membru al *Politburo-vlui,* urma să susţină conferinţa de presă din acea seară. Nu luase parte la şedinţă, dar i se dăduse în grabă o minută,

cuprinzând hotărârea adoptată, pe care s-o citească în faţa jurnaliştilor.

Când a terminat de citit, nu a existat o reacţie vizibilă din partea oamenilor de presă, care luau parte la conferinţă: cu toţii îşi lăsaseră pixurile jos, iar microfoanele stăteau nebăgate în seamă. Dintr-odată, cineva a pus o întrebare: „De când intră în vigoare această nouă prevedere?"
Schabowski avea pungi sub ochi şi o faţă de copoi. S-a uitat încurcat pe foaia de hârtie. A întors-o pe dos, dar n-a găsit răspunsul nici acolo. A zis: „Intră în vigoare, ăăă... din câte ştiu eu... imediat".[22]

Hotărârea urma să devină operativă a doua zi, după ce gărzile de la frontiere ar fi primit instrucţiunile de punere în aplicare. Dar, din momentul în care lui Schabowski i-a ieşit pe gură porumbelul, a fost prea târziu. în câteva ore de la gafa lui, 10 000 de oameni au luat cu asalt punctul de control de la podul Bornholmer pe jos şi în Trabanturi, năvălind dincolo de Zid. în lumina de pe fâşia morţii, se vedeau acum respiraţia oamenilor şi gazele de eşapament ale maşinilor. Se auzea o simfonie de claxoane. Gardienii au stat cu degetele pe trăgaci, dar n-au primit ordin ce să facă. Pânã la urmă, comandantul punctului de control a decis că oamenii puteau trece, cu o singură condiţie: gardienii urmau să aplice ştampila de ieşire pe partea stângă a fotografiilor din paşapoartele elementelor „celor mai negative" (cei din fruntea coloanelor), ca să poată fi ulterior identificaţi si să li se refuze revenirea în tară.

Est-germanii n-au priceput şi nici nu le-a păsat. S-au revărsat în Berlinul de Vest. Când primii câţiva s-au întors cu doze de bere vestică, să arate unde fuseseră, gardienii au încercat să-i oprească să revină acasă, dar era deja prea târziu, se terminase totul, şi mulţimea, vestici şi estici deopotrivă, se căţărase pe Zid, strigând şi dansând

.E vorba despre *Arhipelagul Gvlag,* de Aleksandr Isaievici Soljeniţîn (1918-2008), publicat pentru prima oară în Occident, în limba rusă, la editura pariziană Seuil (în 1973), apoi tradus în alte limbi europene, inclusiv în română, (n.tr.)

Pentru numărul de agenţi KGB din Uniunea Sovietică, de angajaţi Gestapo din perioada regimului nazist şi de angajaţi şi agenţi Stasi, vezi John O. Koehler, Stasi: The Untold Story of the East-German Secret Police, Westview Press, Boulder, Colorado, 1999, pp. 7-8. (n.a.) Cartea a apărut în limba română sub titlul Stasi. Faţa ascunsă a poliţiei secrete est-germane, la Editura Omega, în 2001. (n.red.)

Despre viaţa lui Mielke, vezi Jochen von Lang, *Erich Mielke: Eine deutsche Karriere (Erich Mielke. O carieră germană),* Rohwolt, Reinbek bei Hamburg, 1993; şi J.O. Koehler, *Stasi...,* 1999, pp. 33-72. Poţi găsi faimosul discurs susţinut de Mielke în parlament în publicaţia *Der Spiegel* 46,15 noiembrie 1999. (n.a.)

Iniţialele cuvintelor din limba rusă *Narodnîi Komissariat Vnutrenmh Del,* Comisariatul
7
Poporului pentru Afaceri Interne (n.tr.)

în limba germană se numea, de fapt, *Rote Armee Fraktion* (adică, Fracţiunea Armata Roşie), iniţial Grupul Baader-Meinhof, grupare de extremă-stânga, constituită în 1970 şi autodizolvată tocmai în 1998, finanţată de Stasi. (n.tr.)

RDG avea cel mai mare Produs Intern Brut *per capita* din tot Blocul Răsăritean. Vezi Alexandra Ritchie, *Faust's Metropolis: A History of Berlin (Metropolisul faustian. O istorie a Berlinului),* Carroll & Graf Publishers Inc., New York, 1988, p. 755. (n.a.)

De exemplu, publicaţia sovietică *Sputnik* a fost interzisă de autorităţile din RDG în noiembrie 1988. Vezi *Der Weg zur Einheit: Deutschland seit Mitte der Achtziger Jahre (Drumul spre unitate. Germania de la mijlocul anilor 1980 încoace),* în *Informationen zur politischen Bildung (Informaţii pentru formarea politică),* I, Quartal, 1996, p. 15. (n.a.)

Raportul Autorităţii pentru Studierea Documentelor Stasi, pe marginea pregătirilor efectuate de Stasi pentru încarcerarea cetăţenilor în „Ziua X", se

intitulează *Vorbereitung auf den Tag X - Die Geplanten Isolierungslager des MjS (Pregătirea Zilei X - Lagărele de izolare plănuite de Ministerul Securităţii Statului)* şi a fost redactat de Thomas Auerbach şi WolfDieter Sailer, de la BstU, în 1995. (n.a.)

Vorbele lui Honecker au fost acestea: „Socialismului, în mersul său, cum le place oamenilor să spună la noi, nu i se pune în cale nici boul, nici asinul", la Erfurt, pe 14 august 1989, şi iarăşi în alocuţiunea sa către Parlament, de pe 6 octombrie 1989, cu ocazia celei de-a patruzecea aniversări a creării Republicii Democrate Germane; vezi *1989 - 40 Jahre GDR (1989 - 40 de ani de RDG);* pentru ordinul lui Honecker de a-i „stârpi din faşă pe contrarevoluţionari", vezi *Wende und Ende des SED-Staates,* 2 (*Schimbarea şi sfârşitul statului democrat-popular,* 2), în *Der Spiegel,* 40, 4 octombrie 1999, la adresa: http://www.spiegel.de/spiegel/0,1518,44895,00.html. (n.a.)

Între aprilie şi iunie 1989, în Piaţa Tienanmen din centrul Beijingului, au avut loc ample manifestaţii, mai ales studenţeşti, dar nu numai, înăbuşite în forţă de organele de ordine, (n.tr.)

Despre cum îşi luau cei de la Stasi notiţe cu strigătele protestatarilor împotriva lor, vezi *Wende und Ende des SED-Staates,* 8 (*Schimbarea şi sfârşitul statului democrat-popular,* 8), în *Der Spiegel,* 46,15 noiembrie 1999. (n.a.)

Discursul lui Günter Schabowski de la conferinţa de presă din data de 9 noiembrie 1989 a fost prezentat în documentarul TV *Die Stasi-Rolle: Geschichten aus dem MjS (Rolul jucat de Stasi. Povestiri din Ministerul pentru Securitatea Statului),* Spiegel TV, 1993. în acelaşi program poate fi văzut şi *Herr* Jäger, gardian de frontieră de la Stasi, recunoscând că paşapoartele urmau să fie ştampilate în aşa fel, încât anumitor persoane să le fie refuzată reintrarea în RDG. (n.a.

)Capitolul 7

MIROSUL DE BOSOROGI

j

La sediul de pe Normannenstrasse, unde mă aflu acum, s-a instalat panica. Ofiţerii Stasi au primit instrucţiuni să distrugă dosare, începând cu cele mai incriminatoare - cele în care figurau nume de vest-germani care spionau în favoarea lor şi cele în care era vorba despre morţi. Au tocat

documente până li s-au defectat aparatele. Printre alte lucruri care lipseau din Germania de Est, se numărau şi tocătoarele de hârtie, aşa că a trebuit să fie trimişi agenţi sub acoperire în misiune în Berlinul de Vest, ca să cumpere altele. Numai în Clădirea nr. 8, membri ai mişcării cetăţeneşti au găsit peste o sută de tocătoare de hârtie, care, pur şi simplu, se arseseră. Când n-au mai reuşit să facă rost de maşinăriile respective, cei de la Stasi au trecut la distrugerea documentelor de mână, rupându-le fâşii-fâşii, pe care le puneau în saci. Dar acest lucru s-a făcut într-o manieră atât de ordonată - sertare întregi de documente sfâşiate şi puse într-unui şi acelaşi sac -, încât acum, la Nürnberg, este posibil ca femeile să pună fragmentele cap la cap şi să reconstituie fostele documente.

Pe 13 noiembrie, Mielke, în vârstă de optzeci şi unu de ani, care ajunsese disperat, văzând că lumea lui se năruie, s-a adresat Parlamentului pentru prima şi singura dată. Intervenţia lui a fost transmisă la televizor. „Stimaţi tovarăşi", a început el, şi au început şi huiduielile. Dinspre partidele mici, proaspăt independente, s-au auzit strigăte de „Nu suntem tovarăşii tăi!" Apoi, ca şi cum n-ar fi fost în stare, pur şi simplu, să priceapă de ce era detestat, Mielke s-a bâlbâit la microfon: „Iubesc... dar iubesc întregul popor. Mi-am pus viaţa în slujba..." Când se gândesc la Mielke, est-germanii se gândesc la vorbele astea. Poate că ridicolul are ceva tămăduitor. în orice caz, este o eliberare de groază şi de mânie.—

Pe 3 decembrie, împreună cu Mielke, Egon Krenz a fost exclus din partid. Conducerea a fost preluată de Hans Modrow, un politician din Dresda. Modrow a decis ca denumirea Ministerului Securităţii Statului să fie modificată în *Amt für Nationale Sicherheit* (Oficiul pentru Securitate Naţională), o schimbare cosmetică, al cărei rezultat a fost acronimul mai mult decât nefericit „Nasi". Nimeni nu s-a lăsat păcălit.

Grupul de vest-germani care vizitează clădirea a devenit mai compact. Glumele nevinovate dintre bărbaţi au încetat, la fel şi privirile schimbate între ele de femei. Ghida îi întreabă dacă vor să vadă şi ce se află la etaj, dar ei se eschivează şi scutură din cap, spunând că, probabil, nu mai au timp astăzi.

-Foarte bine, atunci, zice femeia, înseamnă că ajungem şi la finalul poveştii noastre.

Cu aerul ei de şefă şi tot încreţindu-şi nasul, n-are de gând să le dea drumul acestor vestici, până nu le spune şi cum au pus oamenii stăpânire pe clădirea în care ne aflăm.

Zice că, în ianuarie 1990, când au văzut fumul ieşind pe atâtea coşuri, berlinezii au venit şi aici să protesteze. Au adus cărămizi şi pietre şi au construit un zid simbolic în jurul clădirii, ca să-i facă pe cei de la Stasi să nu mai ardă documente. Zice că s-a întâmplat ceva extraordinar: cu toate că erau atâtea pietre, nici măcar una dintre ele n-a fost azvârlită şi că, drept răspuns, nici

măcar un singur foc de armă n-a fost tras din clădire.

- O mulţime de agenţi Stasi erau infiltraţi printre demonstranţi - fornăie pe nas -, şi probabil că de-aia n-au tras, de teamă să nu-şi rănească vreun coleg.

în ultimă instanţă, cei de la Stasi făcuseră tot ce le stătuse în putinţă ca să evacueze sau să distrugă dosarele, aşa că le-au deschis uşile demonstranţilor.

Denunţurile împotriva lui Mielke au început să curgă, imediat ce puterea lui s-a năruit - şi cum să nu fi curs, când oamenii lui erau antrenaţi în cel mai înalt grad la capitolul denunţuri? Biroul procurorului din Berlin a primit o notă în care Mielke era acuzat că folosise fonduri publice, ca să-şi amenajeze domeniul de vânătoare. în ianuarie 1990, alte acuzaţii au venit să se adauge actului de inculpare: suspiciuni de înaltă trădare; colaborare la subminarea instituţiei pe care o conducea, prin aceea că el, împreună cu Erich Honecker, instituiseră „un sistem la nivel naţional de supraveghere a poştei şi telecomunicaţiilor"; şi faptul că, „încălcând legea", le îngrădise oamenilor libertatea, impunându-le o stare de „arest protecţionist", cu ocazia celei de-a patruzecea aniversări a Republicii Democrate Germane.

Mielke a fost reţinut. Pe parcursul anilor 1990 şi 1991, s-a aflat când în stare de arest, când eliberat din diverse închisori din Berlin, inclusiv Hohenschönhausen, unde-i trimisese el însuşi pe cei mai mulţi deţinuţi politici. Alte acuzaţii au venit să se adauge,

inclusiv aceea de a-i fi omorât pe acei ofiţeri de poliţie, în 1931. Procesul lui Mielke a început în 1992, dar, până să se termine, singurele acuzaţii rămase în picioare au fost cele privitoare la asasinatele din Biilowplatz. Pentru rolul pe care-l jucase în acele omoruri, a fost condamnat la şase ani de închisoare. Ghida le-a spus vizitatorilor:

- A fost caraghios..., adică să-l condamne numai pentru crimele alea vechi.

Mulţi au considerat, însă, că tot era ceva. A fost eliberat pe motive de sănătate, în august 1995, iar acum locuieşte nu departe de clădirea în care ne aflăm.

Lui Honecker i-a mers mai prost. La începutul lui 1990, a fost arestat, sub bănuieli de corupţie şi înaltă trădare, apoi eliberat din arest. în noiembrie acelaşi an, a fost inculpat pentru responsabilitatea sa în morţile de lângă Zid, însă a fugit la Moscova, de unde a comunicat presei că nu are nici un fel de regrete şi a protestat faţă de arestarea foştilor săi colegi. în iulie 1992, a fost extrădat la Berlin, pentru a fi judecat, dar procesul a fost suspendat în ianuarie următor, din cauza faptului că suferea de ciroză hepatică în fază terminală, împreună cu soţia sa, Honecker a plecat în Chile, unde a şi murit, în mai 1994.

între timp, însă, partidul, văzând că poziţia i se şubrezea în raport cu ţara, a început să negocieze cu aşa-numita *Runde Tisch* (Masa Rotundă-), un consorţiu de activişti pentru drepturile omului şi de grupări religioase din Germania de Est. Chiar şi acestea au fost penetrate de informatori Stasi.- Şi, totuşi, pe 7 decembrie

1989, la prima reuniune a Mesei Rotunde, când a fost adoptată o rezoluţie care cerea organizarea de alegeri libere şi ca Stasi să fie dizolvată sub control civil, majoritatea informatorilor au votat pentru. Pare-se că s-au simţit obligaţi, pentru a nu-şi dezvălui statutul sub acoperire, să voteze în favoarea unor măsuri care-şi propuneau să distrugă sistemul ai cărui angajaţi erau.

Din 1989 până în octombrie 1990, dezbaterile s-au ţinut lanţ în Germania, în legătură cu ce era de făcut cu dosarele deţinute de Stasi. Trebuiau să fie făcute publice sau arse? Trebuiau să fie puse sub cheie timp de cincizeci de ani şi abia după aceea făcute publice, când oamenii menţionaţi în ele ar fi murit sau ar fi fost, eventual, iertati?

j j j

Ce pericole ascundea faptul de a şti? Sau ce pericole presupunea faptul de a ignora trecutul şi de a-l repeta, sub steaguri diferit colorate sau cu eşarfe diferite la gât şi caschete diferite pe cap?

în cele din urmă, unele dosare au fost distruse, altele - puse sub cheie şi altele - făcute publice. Masa Rotundă a decis că *Hauptverwaltung Aufklärung* (Biroul Central de Informaţii - braţul cel lung din străinătate al celor de la Stasi) putea să se autodesfiinţeze. Prea multe dosare privitoare la prea multe ţări străine - nu în ultimul rând, la administraţia vest-germană -, care fuseseră infiltrate de spionii de la Stasi, se găseau în acest adevărat tezaur şi erau mult prea periculoase.

Astfel, au rămas dosarele pe care Stasi le deţinea despre cetăţenii Republicii Democrate Germane înşişi. Mulţi est-germani, mai ales dintre cei care deţinuseră puterea sau care erau informatori, au argumentat împotriva punerii dosarelor la dispoziţia oamenilor. Şi guvernul vest-german a susţinut aceeaşi poziţie. Se temea, oare, să nu se simtă stingherit de ce ar fi putut dezvălui acele dosare - de faptul că făcuse înţelegeri prin care sprijinise regimul din Germania de Est? Sau că s-ar fi putut lăsa cu o vărsare de sânge imposibil de controlat, dacă oamenii s-ar fi răzbunat pe informatori?

în august 1990, primul şi singurul parlament liber ales în RDG a votat o lege prin care le acorda cetăţenilor dreptul de a-şi consulta propriile dosare. Dar guvernul vest-german, în proiectul său de Tratat de Reunificare a celor două ţări germane, a prevăzut ca toate dosarele să fie predate Arhivelor Federale de la Koblenz, în Germania de Vest, unde ar fi fost, cel mai probabil, puse sub cheie.

Oamenii obişnuiţi din RDG au fost oripilaţi. Se temeau că toate acele informaţii despre ei ar fi putut fi utilizate în continuare sau că n- ar mai fi aflat niciodată cum le fuseseră manipulate vieţile de către „Firmă". Au început protestele. Pe 4 septembrie 1990, participanţii la campanie au ocupat holul de aici, iar, după o săptămână, au intrat în greva foamei. Protestatarii au câştigat: în forma finală a Tratatului de Reunificare, au fost introduse prevederi care permiteau accesul la dosare.

Pe 3 octombrie 1990, ziua reunificării Germaniei şi ziua în care fosta Republică Democrată Germană a încetat să mai existe, pastorul est-german Joachim Gauck a preluat conducerea nou formatei Autorităti de Studiere a Dosarelor Stasi. N-a fost uşor de obtinut, dar Germania a fost singura ţară din fostul Bloc Răsăritean, până la urmă, care atât de curajos, atât de conştiincios, a făcut publice cetăţenilor ei dosarele despre cetăţenii ei.

Grupul de vest-germani pleacă, fără să mai scoată nici măcar o vorbă între ei. îmi închipui că se grăbesc să se întoarcă la hotelul de lux din Berlinul de Vest, care nu le aduce aminte de nimic - si nu-i învinuiesc. Ghida se apropie de mine şi întreabă ce anume mă interesează în acest loc. O lămuresc: după ce am văzut clădirea *Runde Ecke* de la Leipzig, voiam să văd şi Cartierul General al Stasi. Adaug, însă, că mă interesează să stau de vorbă cu oameni care au înfruntat regimul şi, în egală măsură, cu cei care l-au reprezentat.

- în cazul acesta, zice, trebuie să faceţi cunostintă cu *Frau* Paul.

O urmez în biroul ei, o cămăruţă căptuşită de bibliorafturi, unde-mi dă un număr de telefon.

Mă-ndrept, apoi, spre holul de la etaj. La nivelul respectiv, în vitrine de sticlă, sunt expuse obiecte care disimulau magnetofoanele şi camerele de filmat folosite la documentarea „inamicului". Aici, varietatea e mai mare faţă de ce am văzut la Leipzig: un ghiveci de flori, o stropitoare, o canistră de benzină şi o portieră de

maşină - toate conţinând camere de diferite dimensiuni ascunse în ele. Văd un termos cu un microfon în capac, o jachetă de drumeţie cu o cameră cusută în buzunarul de sub rever şi un aparat ca o antenă de televiziune, care putea înregistra conversaţia de la o distanţă de cincizeci de metri, de exemplu, în clădirea de alături sau când te aflai în maşină şi opreai la semafor.

La nivelul următor, trec prin faţa unui bust negru al lui Marx pe un piedestal, cu părul ondulat şi un aer de divinitate. Unul dintre birouri a fost transformat în cameră de trofee pentru fleacuri legate de Stasi: steguleţe pentru orice regiment, panglici şi medalii pentru serviciul credincios, insigne de pus la butonieră, pentru a marca funcţiile de conducere. Există o întreagă panoplie de Lenini în miniatură, cu barbişon, unii mai mari, alţii mai mici, şi un lung şir de pumni strânşi, din ipsos, îndreptaţi în sus, care luptă pentru socialismul international. Există trofee, vaze de flori si halbe de bere cu stema RDG-istă cu secera şi ciocanul imprimată pe ele. Un set de cărţi în miniatură, puse într-o casetă din lemn, conţine viaţa şi realizările tovarăşului Erich Honecker, şi mai există şi un portret al lui Mielke însusi, la dimensiuni de medalion, si-ncă emailat. Un covor atârnat de perete îi înfăţişează în lână pe triumvirii Marx, Engels şi Lenin din profil, alături de o muşama în culori vii, lucrată de mână, cu emblema Stasi în roşu, galben şi negru acrilice. Mă fascinează cele două

carpete. Mi se pare că demonstrează valoarea muncii în sine, în contrast cu orice se găseşte aici, mai ales cu estetica şi utilitatea. O cameră mai mică o prelungeşte pe aceasta. Mă gândesc, iniţial, că trebuie să fie alte si alte kitschuri revoluţionare, dar nu sunt decât
> j
cărţi şi medalii etalate sub sticlă. De fapt, par să fie mai mult hârtii. Dar, când le citesc, îmi dau seama de ce meritau o cameră numai a lor. Sunt planurile din 1985, întocmite de Stasi împreună cu armata, pentru invadarea Berlinului de Vest.

Sunt planuri metodice. Includ împărţirea „noului teritoriu" în birouri ale unor filiale Stasi şi cifrele exacte pentru câţi oameni urmau să fie atribuiti de Stasi fiecăreia dintre ele. Si există chiar si o
9
9
medalie, turnată în bronz, argint şi aur, din ordinul lui Honecker personal, care ar fi fost decernată, după invazia reuşită, pentru „Curaj în Lupta cu Duşmanul Occidental". Nimeni din Vest nu bănuia măcar anvergura ambiţiilor de care era însufleţită Stasi.

Biroul lui Mielke se află la etajul al doilea. Nu e nimeni prin jur. încălţările mele scot un zgomot ca de plastic pe linoleum, până ajung în biroul propriu-zis al şefului cel mare, unde podeaua este din parchet. E o cameră spaţioasă, care dă senzaţia unei austerităţi bine întretinute. Aceeaşi senzaţie ai avea-o dacă ai vizita pe cineva care si-
9
i
9
9
a cumpărat mobila cu ocazia nunţii, în anii 1950, dar nu şi-a mai permis de-atunci să şi-o înnoiască. Ba chiar totul pare să fie de

acea culoare specială, gălbui-verzuie, din anii cincizeci - un fel de muştar nuclear.

Principala caracteristică a încăperii este un birou furniruit, nici prea mare, nici prea mic. M-apropii şi trec prin faţa unui portret al lui Lenin. Ochii lui mă urmăresc, în timp ce traversez camera. Singurele obiecte de pe birou sunt două telefoane şi o mască mortuară a lui Lenin, din ipsos alb. La dimensiuni naturale, capul pare mic în comparaţie cu toate reprezentările sale exagerate în lână, vopsea şi marmură, din camera-tezaur de la parter. Pare şi foarte mort - un *memento mori* în acest sistem de credinţe, ca un crucifix în altul. Cu toată prezenţa lui, însă, m-aş putea afla în biroul primarului din clădirea vag dărăpănată a consiliului local dintr-un orăşel de provincie mândru, ai cărui locuitori îşi amintesc de vremurile când preţul lânii era undeva sus.

Lumina-i atât de slabă acum, încât nu mai disting prea bine contururile. Merg mai departe, prin refugiul privat al lui Mielke (un divan şi un scaun) şi baia personală (tapetată cu faianţă monocromă), către o anticameră mai mare, unde acum sunt mese ca de cafenea, pentru turişti. Şi aceasta e goală. într-un colţ, sunt câteva scaune vechi, ca în holul unui hotel; o înregistrare video rulează pe un televizor. Mă-ndrept către el, fiindcă este o sursă de lumină, şi m-aşez să mă uit.

Este o filmare de amator, cu demonstranţii care au luat cu asalt

această clădire în seara friguroasă de 15 ianuarie 1990. Au trecut prin birouri, prin magazinul universal, prin frizerie, au deschis camere încuiate şi au rămas cu ochii peste saci de fâşii de hârtie. Nu păreau să jubileze; nici măcar nu făceau dovada unei fanfaronade. în schimb, pe feţele lor se citea un amestec liniştit de scârbă şi amărăciune. Mi s-a mai povestit despre acest sentiment
anume, că nu stii dacă-ti vine să râzi ori să vomiţi.

> j j

E frig aici, înăuntru, şi aerul dă senzaţia de reciclat. îmi ridic gulerul paltonului până la urechi. Cred că nu există un caz paralel în istorie, în care, aproape de la o zi la alta, birourile unui serviciu secret să fi trecut de la faza în care erau atât de temute, încât lumea nici nu îndrăznea să le pomenească, la faza de muzeu în care poţi să stai dezinvolt pe un scaun, lângă pisoarul şefului cel mare, şi să te uiţi la o înregistrare video despre cum i-a fost luat cu asalt biroul. Aud nişte paşi în spate şi tresar. O femeie măruntă, blondă, în blugi şi cu mănuşi de cauciuc, s-a oprit în cadrul uşii cu o doză de spray de curătat într-o mână.

- Aţi venit să-nchideţi? o întreb. E cazul să plec?

Ea-mi zâmbeşte şi face un semn prin aer cu o mână de plastic roz.

-Staţi liniştită, zice. Oricum suntem ultimele rămase, aşa că putem pleca împreună, după ce termin.

începe să şpriţuiască mesele cu ceva ce miroase a amoniac parfumat. Mă-ntorc la filmul care tot rulează. Arată imagini de la morga Stasi din Leipzig - cadavre depuse direct pe gresie, inclusiv al unui tânăr care nu pare să aibă vreo leziune. Trece apoi la un interviu cu un lucrător de la Cimitirul General de Sud, care spune că „de vreo douăzeci sau treizeci de ori" primise telefon să lase un cuptor anume deschis, „ca să poată să-şi facă treaba cei de la Stasi". Omul pare stânjenit, dar apoi ridică din umeri, ca şi cum ar spune: „Asta-i meseria, ce să fac?" Vocea comentatorului spune că înjur de treizeci de urne s-au găsit la sediul Stasi din Leipzig, fără etichete şi nerevendicate de nimeni. Mă-ntreb dacă Miriam stie amănuntul ăsta.

Mă gândesc să-i telefonez.

Următorul moment este un interviu cu un bărbat cu părul lins şi o mustaţă roşcată, care a fost angajat la Stasi ca psiholog. Relatează despre disponibilitatea oamenilor de a-şi turna concetăţenii, pe care o numeşte „un impuls prin care te asiguri că vecinul tău se comportă corect". Nici nu clipeşte, când spune aşa ceva. „Totul se reduce la ceva ce ţine de mentalitatea germană" - mai zice -, „la o anume aplecare spre ordine, spre corectitudine, spre lucruri dintr-astea."

Lucruri dintr-astea. Femeia de serviciu tuşeşte în spatele meu.

- Sigur *că eu* am trăit normal, zice. (Mă-ntorc şi văd că are faţa osoasă, de fumătoare, e slabă şi cu pieptul înfundat înăuntru.) M-am conformat, la fel ca toată

lumea. Dar nu-i adevărat când se spune că RDG a fost o naţiune de şapteşpe' milioane de turnători. Numai doi dintr-o sută erau.

- Da, comentez, apoi mă opresc.

Chiar şi cu un singur informator la fiecare cincizeci de locuitori, Stasi tot a putut să acopere întreaga populaţie.

- Nu reusesc să curăţ mesele-astea, zice, si se-ntoarce la munca ei, lăsându-mă în legea mea.

După ce termină, pornim amândouă spre ieşire, prin refugiul privat al lui Mielke, prin baia şi biroul său. Femeia de serviciu încuie uşile după noi, pe măsură ce înaintăm.

- Stiti, nu există o adevărată unitate-n tara asta, zice, nici măcar

» » ' ***i*** ***

după şapte ani. Eu nu mă simt deloc aici ca şi cum ar fi şi locul meu. Ştiaţi că-n Kreuzberg, cartierul din Berlinul de Vest, lumea-şi vrea Zidul înapoi? Ca să-i protejeze de-alde noi! (îşi aprinde o ţigară.) Puteţi să pricepeţi o asemenea gândire germană? Sper să fie retorică întrebarea. Tot ce pricep este că n-au trebuit decât patruzeci de ani ca să fie create două tipuri absolut diferite de germani şi c-o să mai treacă o vreme, până când or dispărea diferentele dintre ei.

Trecem prin faţa unei toalete pe care scrie H, de la *Herren* - „Domni".

- N-aveau nevoie decât de băi pentru bărbaţi, zice. Femeile nu puteau trece dincolo de gradul de colonel, şi oricum nu erau decât trei cu totul. Era un *Männerklub* (club pentru bărbaţi).

îşi vâră capul într-o cămăruţă a fostei santinele.

- Uitaţi-v-aici puţin, zice. (Deasupra biroului, calendarul este şi acum rămas la ianuarie 1990.) Nu, aici - şi-mi arată spre peretele din spatele biroului, unde se vede o pată pe tencuială. Probabil că individul se lăsa cu scaunul pe spate şi-şi rezema ceafa groasă şi grasă de perete, îmi explică, scârbită. Nu iese cu nimic.

Ne continuăm drumul, în zigzag pe scări în jos, prin faţa lui Marx, cu părul lui înfoiat. Nu se aude nimic altceva, doar paşii noştri, şi singura lumină, de-acum, este cea de la intrarea de jos.

- Nu vi se face urât aici, când sunteţi singură, noaptea? întreb.

- Doar uneori, zice, dar era mult mai rău mai demult, când abia deschiseserăm. Pe-atunci, toată clădirea mirosea - si noi tot curăţăm

[7] > »

şi curăţăm, dar nu puteam să scăpăm de miros, orice-am fi făcut.

Se opreşte din mers si se-ntoarce cu fata către mine. Chiar si în acea lumină de avarie, ochii ei sunt ca nişte albăstrele simpatice. Clipeşte des.

- Ştiţi despre ce vorbesc? - dar nu mai aşteaptă să-i răspund eu şi zice tot ea: Mirosea a boşorogi.

Pentru celebrul discurs tinut de Mielke în Parlament, vezi *Wende und Ende des SED-Staates,*

[33]

8 *(Schimbarea şi sfârşitul statului democrat-popular,* 8), în *Der Spiegel,* 46, 15 noiembrie 1999, la adresa: http://www.spiegel.de/spiegel. Declaraţiile lui Mielke despre trădători şi execuţii au fost preluate din documentarul TV Die *Stasi-Rolle: Geschichten aus dem MfS (Rolul jucat de Stasi. Povestti din Ministerul pentru Securitatea Statului),* de Stefan Aust, Katrin Klöcke,

Gunther Latsch şi Georg Mascolo, Spiegel TV, 1993. (n.a.)

Şi în Polonia s-au desfăşurat negocieri asemănătoare la „Masa Rotundă", în perioada februarie-aprilie 1989, între guvernul Jaruzelski şi sindicatul liber Solidaritatea şi alte grupări de opoziţie, (n.tr.)

Despre numărul de informatori Stasi, care au participat la negocierile de la *Runde Tisch,* vezi *Wende und Ende des SED-Staates,* 11 *(Schimbarea şi sfârşitul statului democrat-popular,* 11), în *Der Spiegel,* 49, 6 decembrie 1999. (n.a.)

Capitolul 8

APELURILE TELEFONICE

Telefonul sună. îmi adun curajul pentru un alt fost angajat al Stasi. Dar este o voce de femeie.

- Anna? Anna, tu esti?

Mi se răsuceşte ceva în piept. E Miriam.

- Da, Miriam, bună. Aveam de gând să...
- Am sunat doar să-ţi mulţumesc pentru zilele trecute, zice. Voiam să-ti mulţumesc foarte mult.

Pentru ce-mi multumeste *ea* mie? Dintr-odată, îmi dau seama c-ar fi trebuit s-o sun eu pe ea mai devreme.

- Nu, te rog, eu îţi mulţumesc ţie, zic.

Ceva nu e-n regulă aici. Are loc o retragere din propria intimitate.

- Mi-a părut foarte bine să te-ntâlnesc, zice. Şi-ţi doresc mult noroc în munca pe care o faci.

Sună a ceva definitiv. As vrea s-o întreb dacă stie de urnele nerevendicate de nimeni de la *Runde Ecke,* dar mi se pare că n-aş face bine.

- Poate să ne mai întâlnim o dată, zic. Mai încolo.
- M-aş bucura tare mult, zice ea repede. M-aş bucura să mai vii pe- aici, când o fi.

Le-am putea face o vizită prietenilor mei, care au o grădină de sculptură. E foarte frumoasă şi mi-ar plăcea să-i cunoşti, şi... - lasă fraza în suspensie. Sună-mă şi mergem acolo.

- Te sun, zic, si-ti mulţumesc. Pentru toate.

Las receptorul în furcă. Dac-aş fi Miriam şi mi-aş fi povestit cuiva cele mai dureroase şi mai determinante părţi ale vieţii, nu ştiu dacă mi-aş dori să mai văd persoana respectivă. Mai ales dacă viaţa mi-ar fi fost deja scrisă pe hârtie de alţii, furată şi deturnată. Telefonul e făcut dintr-un plastic negru. Nu este un model cu care să te plimbi prin casă, dar, drept compromis, cine ştie ce student priceput i-a montat un cablu de extensie foarte lung. Traversez înapoi apartamentul gol şi dărăpănat, ca să-ntorc aparatul la sursa lui.

Mi-am târât salteaua în camera de zi, ca să fiu mai aproape de sobă. în fiecare seară, mă uit la televizor pân-adorm. Este o cutie de stil vechi, care nu recepţionează decât trei canale, dar pe care ea singură şi le alege, iar unul este un canal prin satelit, cu toate că eu n-am antenă-farfurie. Toate cele trei canalele sunt în alb-negru, iar cele două care se prind cu antenă terestră au întruna purici.

Noaptea târziu, se dă un program intitulat „Gaura cheii". Câtorva invitaţi li se iau interviuri şi li se pun întrebări despre viaţa lor sexuală, în situaţii ipotetic imposibile, în care, oricum ai da-o, tot prost ieşi („Dacă prietena ta şi-ar aduce sora la voi, ca să se joace împreună, tu ai vrea să...?"; „Este ceva la care a trebuit să

renunţi, de când au fost reîmpărţite sarcinile?"). Filmările sunt făcute în aşa fel, încât să întindă coarda interdicţiilor cenzurii - despre expunerea sexuală, experimentele sexuale, revistele sexuale, arta sexuală.

Astă-seară, este o emisiune despre o stripteuză din Leipzig pe nume Heidi, zisă Iasmina. E zdravănă si bine făcută Iasmina, cu ochi albaştri şi păr blond vopsit. Ea şi partenera ei fac un spectacol „sinistru-erotic" inspirat din *Walpurgisnacht* (Noaptea Valpurgică), în care vrăjitoarele se reunesc să chefuiască împreună cu Diavolul. Pe scenă, tinere vrăjitoare, care poartă măşti de latex, costume care imită pielea de leopard şi dantele, sunt dezbrăcate de nişte schelete, până rămân doar cu feţele de cauciuc şi în bikini cu paiete, în pâcla de gheaţă uscată. Camera se vârâ şi se trage înapoi dintre sânii şi picioarele lor, de te ia cu ameţeli. Urmează un interviu cu Iasmina, care si-a ridicat masca de vrăjitoare în vârful capului, încât nasul îi stă proţăpit oarecum deasupra frunţii şi se leagănă înainte şi înapoi, în timp ce vorbeşte. Cel care ia interviul vrea să ştie cum era să fi avut singura şcoală de striptease „pe vremuri, în RDG" şi dacă „este adevărat" - şi-i împinge microfonul mai aproape de faţă - „că te-ai dezbrăcat pentru *Politburo?*"

Iasmina zâmbeşte şi flutură o mână cu gheare aplicate. Zice: „întotdeauna caut să-i ofer publicului meu ceva puţin diferit - atunci, ca si acum". Face cu ochiul, nasul din frunte încuviinţează si el, si programul se opreşte brusc, trecând la segmentul următor: modele de ipsos ale părţilor

corpului omenesc. Primul este un trunchi de femeie, urmat de două degete cu unghiile lungi, de-o parte şi de alta a unui clitoris. O voce lubrică de bărbat zice: „Gaura cheii - special! Pentru 250 de mărci, şi tu poţi să-ţi păstrezi pentru totdeauna cele mai ascunse părţi ale trupului în ipsos de Paris."

Nu mai sunt capabilă să pricep ce vor cu asta. Albeaţa ipsosului îmi aminteşte numai de capul lui Lenin mort, de pe biroul lui Mielke. Schimb canalul şi dau peste programul meu preferat. Este o mană cerească pentru insomniaci, oameni ca mine, care parcă nu vor să stea linistiti. O cameră de filmat este ataşată de acoperişul unui

vehicul. în timp ce maşina se deplasează, imaginile alunecă prin faţa camerei - drumuri, alei, şosele din Germania de Est, într-o vară splendidă. Filmările sunt fascinante: zboară imponderabile prin sate, pe străzi principale, după care iarăşi evadează în peisajele de ţară. Magazinele sunt ori deschise, ori închise, femei cu şorţuri mătură trotuare pe care lumea stă pe scaune şi-şi bea cafeaua, mame aleargă pe sub umbrele după copiii care fug de lângă ele, muncitori de la drumuri, îmbrăcaţi în salopete, stau rezemaţi de ce nimeresc. Aşa arată lumea neîncremenită. Este în alb-negru şi-mi defilează mie pe ecranul televizorului, dar ştiu că, de fapt, văd galbenul aprins al rapiţei, verdele mişcător al grâului şi verdele mai profund al stejarilor vara, care stau aliniaţi de-a lungul drumului. Din când în când, ne oprim la semafoare, la nivelul culorilor acoperite cu

cozoroace metalice. Pe urmă, iar şi iar, ca prin magie ne mişcăm fluid prin sat după sat, locuri pe unde n-am fost şi probabil că nu voi trece niciodată.

în somn, îmi continui drumul pe muteşte prin peisajul de ţară, învigorată de vântul care-mi şfichiuieşte pielea. Dintr-odată, o altă
femeie mi se alătură, zburând la aceeaşi înălţime ca si mine. Unde ar
trebui să-i fie faţa e ceva ceţos, dar asta nu mă deranjează câtuşi de puţin. E goală-puşcă, femeia, cu excepţia unor mănuşi de cauciuc roz. Are sfârcurile încreţite şi de un roz mult mai profund, iar părul pubian - de un auriu seducător. Tresar, când văd că nu sunt singură aici, în aer, şi că ea-i goală. „Mănuşile, desigur, sunt pentru şofat", îmi spune. încuviinţez din cap şi mă uit la mâinile mele. Eu n-am mănuşi. După care, mă uit şi la corpul meu şi văd că şi eu sunt goală. Senzaţia mea de bine se risipeşte. Arunc o privire în jos, la strada mare dintr-un sat - trec oameni pe sub noi două. Clopotul bisericii se pune pe bătut, şi bate, şi bate, şi nu se mai opreşte, şi curând îmi dau seama c- o să cad - n-am mănuşi de şofat! -, si-or să mă vadă cu totii, căzută, despuiată şi nelalocul meu.

Mă trezesc ca să răspund la telefon. Ceasul arată ora 2.30 noaptea - oră de infarct, ora veştilor proaste de acasă. Sau poate-o fi vreun alt fost angajat la Stasi? Hărţuiala telefonică e lucru comun, dar nu cred să fiu eu printre primii pe lista lor. Probabil c-a sunat deja de cinşpe' ori, până să dibui eu

telefonul negru, înfaşurată-n cuvertură cum sunt.
-Alo?!
- Bună, prietena mea.
O voce abţiguită de la cârciuma de lângă mine se aude pe fir, dintr-o gură care ţine o pipă, cu un accent saxon apăsat şi-o barbă. E Klaus. După cum sună, îşi ţine bărbia în sus cu ajutorul receptorului.
- Cum te-ai scos după data trecută? vrea să ştie. N-ai chef de-o altă băută?
- Klaus, e două jumate noaptea.
- Hai, zice, că noaptea trecută, pe la ora asta, abia intrai serios în problemă.
N-am nici un chef să mi se reamintească de alte nopţi. După mine, una dintre convenţiile care ar trebui să funcţioneze între partenerii de băutură oneşti este că amnezia, dacă nu e reală, ar trebui simulată. Noaptea trecută, am umplut cu toţii aerul cu vorbe şi fum, care de- atunci s-au risipit. Singurul lucru de care-mi aduc aminte este mahmureala pe care am dus-o cu mine la Leipzig.
- Am avut o zi grea.
- E frumos aici, zice. Se cântă, uite, cântecul nostru.
Nu cu asta m-ademeneşte. Vrea să spună că se cântă, de fapt, cântecul *lui.*
Klaus Renft este legendarul „Mik Jegger" al Blocului Răsăritean. Locuieşte după colţ, într-o garsonieră tapetată cu înregistrări video şi cu afişe ale trupei lui, Klaus Renft Combo. Are întotdeauna genţi de sport pline cu bere şi cu toate instrumentele de fumat inventate de om. Suntem amândoi clienţi regulaţi ai cârciumii din apropiere, pe care o

folosim, efectiv, ca pe-o cameră de zi. Sistemul de sonorizare din local duduie de minunatul cântec plângăcios „Hilflos" („Neajutorat"), reînregistrat pe recentul lor album prin care îşi anunţă revenirea.

- Mai esti acolo? întreabă.

- Mda. Si aici rămân.

- Atunci, vise plăcute, puştoaico, bombăne.

Când să-nchidă, pune prost în furcă receptorul, care se rostogoleşte cu fundu-n sus. îmi iau telefonul cu mine-n pat. Stau întinsă şi ascult „Hilflos", şi abia după aceea închid.

Mă trezesc în târâitul telefonului. E dimineaţă.

- *Guten Tag* - Bună ziua. Aţi pus un anunţ în *Märkische Allgemeine.*

- Da. Vă mulţumesc pentru telefon. Caut să stau de vorbă cu oameni care au lucrat pentru minister, ca să pot să prezint lucrurile aşa cum au fost. Scriu despre viata din RDG.

Un moment de linişte.'

- Anunţul zice că sunteti australiană.

-Da.

- Sunteţi australiană?

-Da.

- Sunteti din Australia?

- Exact.

în RDG, o mare parte de geografie a rămas teoretică, pentru că oamenii nu puteau călători în afara Blocului Răsăritean. Dacă se gândeau la Australia, pentru est-germani era un loc imaginar, unde să te duci în cazul unei catastrofe nucleare.

- Scrieţi în engleză sau în germană?

- în engleză.

- Sunt de acord să ne-ntâlnim, zice vocea. Ca să punem lucrurile la punct. E posibil ca la dumneavoastră, în Australia, mediile de informare să nu-i fi montat pe oameni împotriva noastră şi măcar acolo să ne putem spune şi noi versiunea noastră, cu informaţii şi analize obiective. Sunteţi disponibilă mâine?
-Da.
- La Potsdam, după-masă?
-Da.
- Atunci, vă dau întâlnire după cum urmează: voi fi în faţa bisericii din piaţa mare, la ora cincisprezece. Voi avea numărul de mâine din *Märkische Allgemeine* făcut sul la subsuoara stângă. S-a-nţeles?
- Da, zic eu ascultătoare - desi nu-mi vine a crede că individul mai vrea să se joace de-a spionii la şapte ani de la căderea Zidului -, apoi întreb: Cum vă numiţi?
Alt moment de linişte.
- Winz.
- Pe mâine, atunci, *Herr* Winz.
Ajung mai devreme la biserică şi stau singură în curtea din faţa ei. Cerul este acoperit de o pătură cenuşie, şi mult mai aproape. Sunt încălţată cu cizme negre simple, port un palton negru tivit cu blană artificială si ies în evidentă de la un kilometru. Este mai mult decât evident că n-am nimic altceva de făcut, decât s-aştept pe cineva cu care mi-am dat întâlnire. în piaţa de lângă biserică, femei cu basmale colorate şi mănuşi de lână îşi trag după ele cărucioarele de cumpărături printre tarabele înşirate ca-ntr-o caravană,

vârându-şi nasurile sub coviltirele în dungi albe şi roşii. Cumpără cartofi, murături din putini şi bucăţi de lebăr rozaliu. La magazinul cu delicatese, un bărbat cu braţele ca nişte jamboane îi serveşte unui consilier local un cârnat şi o felie de pâine pe o farfurie din carton. Clopotele bat de trei ori. Mă mut cu toată greutatea corpului de pe un picior îngheţat pe celălalt.
După încă zece minute, se apropie de mine un bărbat având sub braţ un ziar făcut sul. Să tot aibă în jur de şaizeci de ani si e burtos si fălcos
1/9 9/9
ca un buldog. Poartă un palton de *tweed* cu aspect cosmopolit. Când îsi ia sulul de ziar de la subsuoară, ca să mă salute, observ că are si petice de piele la coate - adică-i deghizat în vestic.
- E cumplit să parchezi aici, zice *Herr* Winz, pe post de scuză pentru întârziere. (Dar adoptă un ton de parc-ar fi din vina mea. Vorbeşte în lătrături autoritare.) Vă propun să mergem într-un loc neutru, zice. De obicei, merg la hotelul Merkur.
Neutru? De obicei?
- Mie-mi convine, *Herr* Winz, îi spun.
Pornim pe jos către hotel, situat la cel puţin cinşpe' minute de unde ne-am întâlnit. îmi trece prin minte că şi-a parcat maşina undeva discret, pentru ca, dacă mi-ar trece prin cap şi n-aş putea să mă abţin, totuşi să nu-l pot urmări. Mă bucur că ne mişcăm, oricum.
Hotelul are un hol cu tavanul jos, cu fotolii cafenii pătrăţoase şi o mulţime de plante artificiale. Nu mai e nimeni altcineva înăuntru. îi comandăm cafele unui ospătar

cu un semn în formă de căpşună pe o latură a nasului, iar eu încep să-i explic lui *Herr* Winz interesul meu de a sta de vorbă cu foşti angajaţi ai Stasi. Mă reduce la tăcere cu un gest al mâinii. Aşteaptă până când ospătarul s-a îndepărtat suficient, cât să nu-l poată auzi. Apoi, se apleacă spre mine:

- Nu poţi fi destul de precaut în vremurile-astea, zice, bătându-se cu degetul peste nas. (îl priveşte pe ospătar din spate, după care se uită fix la mine.) Mai întâi, vă rog să-mi arătaţi buletinul dumneavoastră, zice.

-Bitte? (Poftim?!)

- Aş vrea să văd buletinul dumneavoastră de identitate, repetă.
- N-am asa ceva.
- Cum adică? întreabă.
- N-avem buletine de identitate, în Australia.

Rămâne mut. Se uită la mine ca şi cum toate suspiciunile i s-ar confirma: vin dintr-un loc atât de îndepărtat, atât de primitiv, încât oamenii de-acolo încă n-au fost etichetati si număraţi. Cedez tot eu:

- Dar am paşaport, îi spun, şi-l scot din poşetă.

Sunt o mulţime de lucruri pe care nu le poţi face anonim aici - de la cumpărarea unei cartele de telefon mobil, până la călătoria cu trenul. De atâtea ori a trebuit să-mi demonstrez identitatea, încât acum stau cu paşaportul la mine, parc-aş fi o fugară. îmi citeşte data naşterii şi mă compară cu varianta mai tânără. Apoi, frunzăreşte paginile, ca să verifice pe unde am fost în ultimii ani.

- A, Cehoslovacia! şopteşte la un moment dat, pe urmă vede că, în 1987, am fost în RDG. Aşa, deci, mi-aţi vizitat ţara, zice, de astă-dată pe un ton aprobator.
- Da, am fost aici, la Potsdam, şi m-am dus şi la Dresda, îi spun. Şi am fost la o petrecere o dată, cu câţiva prieteni, în Berlinul de Est.

Tin minte o zi rece si cenuşie la Potsdam, la fel cum e cea de azi, si

> > > ''>

străzile pustii. Grupul nostru de studenţi veniţi cu autocarul a vizitat numai părţile pavate şi aurite ale acestui oraş monument, străzile alese şi transformate într-o păşune frumoasă pentru oiţele turişti care eram. La Dresda, ne-au cocoţat în vârful unei coline, cu un funicular pe cablu, şi ne-au tratat cu o masă care, inclusiv friptura din înlocuitor de carne, provenea exclusiv din conserve. Gazda petrecerii mele din Berlinul de Est, un jurnalist evreu cu un impecabil pedigri comunist, s-a dovedit, după căderea Zidului, că fusese informator. Oi fi câştigând eu credibilitate, în ochii acestui bărbat, din faptul că am în paşaport câteva ştampile cu ciocanul şi compasul, dar nu se poate spune că i-am cunoscut ţara. I-am vizitat-o exact atât de mult, cât să mă-ntreb ce anume nu mi se arăta din ea.

Cer si eu să văd un act de identitate de-al lui *Herr* Winz, dar mă refuză, pufnind în râs şi făcând cu mâna un gest a lehamite. în spatele lui, ospătarul tresare, ca şi cum l-ar fi chemat cu un gest, dar eu îi captez privirea şi scutur uşor din cap. îşi vâră carneţelul înapoi în buzunarul sortului.

9 9

Herr Winz îsi deschide servieta si scoate nişte hârtii si broşuri, plus o lucrare cu coperţile de vinii. Apoi aşază peste toate celelalte o cărţulie cartonată - *Manifestul comunist* al lui Karl Marx şi Friedrich Engels.

îmi spune c-a lucrat la minister aici, la Potsdam, între 1961 şi 1990, exclusiv în contraspionaj. Desface lucrarea cu coperţile de vinii şi-i citeşte titlul: „Munca Ministerului Securităţii Statului pentru apărare împotriva infiltrării de spioni de către serviciile secrete ale statelor membre NATO împotriva RDG. Prezentare din punctul de vedere al unui membru al Diviziei Contraspionaj, Administraţia Regională Potsdam."

- Este o lucrare de evaluare pe care am scris-o bazându-mă pe munca mea de la minister. Dacă o cititi, veti afla o mulţime de lucruri din ceea ce vreţi să stiti.

Mă uit la pagina de titlu şi văd că este o lucrare scrisă în 1994 pentru „Grupul de lucru de la Potsdam din cadrul Comitetului Intern pentru Reexaminarea Istoriei al Ministerului Securităţii Statului, S.A."

- A fost scrisă, lucrarea dumneavoastră, pentru *Insiderkomitee?* întreb.

-Da.

-Sunteti membru?

-Da, dar ne-am schimbat denumirea în Societatea pentru Apărarea Drepturilor Civile şi a Demnităţii Omului.

Insiderkomitee. Drepturile Civile şi Demnitatea Omului? Am auzit de grupul ăsta. O societate mai mult sau mai puţin secretă de foşti oameni de la Stasi, care scriu lucrări în care-şi expun varianta

proprie asupra istoriei, militează pentru drepturile foştilor ofiţeri Stasi şi se sprijină între ei, în cazul în care ajung la tribunal. Au legături strânse cu Partidul Socialismului Democratic, succesor al SED-ului, şi se presupune că împreună ar putea să aibă acces la zecile de milioane de mărci care au aparţinut SED şi care sunt practic de negăsit.

Există, de asemenea, suspiciuni solide că aceşti oameni i-ar hărţui pe cei de care se tem că i-ar putea da în vileag. Un fost gardian de frontieră, care a apărut la o discuţie televizată, a fost ameninţat că va fi stropit cu acid şi a trebuit să fie plasat sub protecţia poliţiei. Hărţuirea la domiciliu este o metodă răspândită: un bărbat a primit la uşă un pachet în care ticăia ceva; nişte neveste au fost puse să semneze de primirea unor materiale porno, pe care soţii lor nu le comandaseră. Cel mai straniu incident de care am auzit a fost că un bărbat a primit un camion întreg de căţeluşi care s-au pus pe hămăit în faţa uşii lui, în timp ce şoferul aştepta să-i semneze de primire. Au existat cabluri de frânare tăiate, accidente şi morţi înscenate. Copilul unui scriitor cam slobod la gură a fost luat de la şcoală de unul sau mai mulţi necunoscuţi şi dus, timp de o oră, undeva unde i s-a dat să bea ciocolată caldă. Reţinerea persoanelor, e clar, oferă anumite plăceri - un obicei la care e greu de renunţat.-

Mă uit la *Herr* Winz şi, dintr-odată, peisajul de aici mi se pare plin de victimele naziştilor, ale lui Stalin, ale SED-ului si ale celor de la Stasi; iar, acum, indivizii ăştia,

care se autovictimizează în democraţie, sub domnia legii.

- Cu ce se ocupă *Insiderkomitee*? întreb.
- încercăm să prezentăm o viziune obiectivă asupra istoriei, zice. Să combatem toate minciunile si răstălmăcirile din mass-media vestică.

- Se spune că *Insiderkomitee* este şi un front care coordonează acţiunea împotriva celor care-şi propun să scoată la iveală ce le-a făcut Stasi oamenilor.

- Nu cunosc asa ceva.

- Cum de nu?

- Eu sunt doar un pion, zice. Am venit aici să vă povestesc despre munca excelentă - muncă magistrală - a contraspionajului de la Stasi. Acolo mi-am petrecut viaţa.

Ori *Herr* Winz nu ştie mare lucru, ori nu spune. Nu vrea să-mi răspundă la întrebările despre *Insiderkomitee,* nici să-mi vorbească despre el însuşi. Ori de câte ori îl întreb despre realităţile vieţii din RDG, revine la delicatesele teoriei socialiste. Cred că speră să poată sădi, prin mine, seminţele socialismului într-un colţ virgin de lume.

-Aveam oameni peste tot! zice.

Principalul său interes pare să fi fost să plaseze tineri est-germani devotaţi în diverse domenii, în Germania de Vest, unde ar fi fost remarcaţi, în cele din urmă, de serviciile de securitate vest-germane si recrutati.

- îi aveam în poziţii foarte înalte! îl aveam pe Giinter Guillaume secretar al cancelarului Brandt, şi pe Klaus Kuron în contraspionajul vest-german, şi pe femeia

care-i pregătea zilnic rezumatele informative cancelarului Kohl!
Asta-i adevărat, dar ştie toată lumea. îmi vine greu să cred că *Herr* Winz a fost implicat personal la un nivel atât de înalt. Prea este el însuşi ne-convins şi ne-convingător, cu toate fiţele lui de spion, ca să fi făcut vreodată aşa ceva pe bune.
încerc să-mi imaginez ce făcea el, probabil, acolo, de vreme ce nu vrea să-mi spună. Tot ce-mi vine-n minte este că scria manuale de procedură.
Dar *Herr* Winz abia se-ncălzeşte, în timp ce-mi spune ce *vrea* să-mi spună.
- Acuma CIA - ăia chiar că erau nişte bandiţi! Ticăloşi dati naibii.
Ştiaţi c-au pus la cale douăzeci de atentate la viaţa lui Fidel Castro?
- înseamnă că nu erau chiar atât de buni, îi zâmbesc.
Se uită mirat. Nu pare deloc să se amuze.
- Bandiţi! răcneşte. Am zis că erau nişte bandiţi!
Mă uit dincolo de el, în direcţia ospătarului, care-şi face de treabă la locul lui de observaţie. Dacă-l mâna vreo curiozitate în legătură cu originile omului din faţa mea, de-acum i-a trecut cu vârf şi-ndesat.
- Cum sunteţi tratat astăzi, ca fost angajat la Stasi? întreb.
Mi-ar plăcea să aflu de ce e deghizat în străin.
- Duşmanul a lansat un război de propagandă împotriva noastră, o campanie defăimătoare şi calomnioasă. De-aceea nu-mi dezvălui prea des identitatea în fata

oamenilor. Dar la Potsdam - îsi coboară vocea
şi adoptă un ton trist -, vin oamenii şi-mi spun: „Aţi avut dreptate. Capitalismul e chiar mai rău decât ne-aţi prevenit c-o să fie. în RDG, puteai să ieşi noaptea pe străzi, ca femeie! Puteai să-ţi laşi deschisă uşa apartamentului!" N-aveai nevoie, mă gândesc, oricum se pricepeau să vadă înăuntru.

- Capitalismul ăsta e-n primul rând exploatare! E nedrept, e brutal. Bogaţii se fac şi mai bogaţi, iar masele sărăcesc întruna. Şi capitalismul produce război! Mai cu seamă imperialismul german! Fiecare industrias e-un criminal în război cu ceilalţi, fiecare afacere e> j n război cu cea de lângă ea!

Soarbe o gură de cafea, în timp ce, cu mâna ridicată, mă opreşte să-i mai pun întrebări.

- Capitalismul nu face decât să jefuiască planeta - gaura din stratul de ozon, exploatarea pădurilor, poluarea -, trebuie neapărat să ne dezbărăm de un asemenea sistem social! Altfel, specia omenească nu mai rezistă următorii cincizeci de ani! Există o artă, o artă profund politică, de a lua circumstanţele, pe măsură ce apar, şi a le atribui baricadei tale sau celei a opoziţiei, într- o continuă împingere a realităţii către scopuri de care ea habar n-are. Iar mie-mi devine clar, pe măsură ce-mi vorbeşte, că socialismul, ca profesiune de credinţă, îşi poate prelungi existenţa în minţile şi sufletele oamenilor, indiferent de rănile istoriei. Omul din fata mea e

deghizat în vestic, ca să treacă neobservat, pe cât posibil, în lumea în care se găseşte, dar, cu cât vorbeşte mai mult, cu atât înţeleg mai bine că e, de fapt, sub acoperire, aşteptând a Doua Venire a socialismului.

Se mai calmează, îşi coboară vocea şi se apleacă spre mine cu un aer conspirativ. Are o respiraţie fierbinte şi amară, de la cafea, şi împrăştie stropi minusculi de spută pe coperta de vinii a tezei lui de căpătâi.

- Luaţi asta, zice, şi-mpinge spre mine *Manifestul comunist* din vârful teancului, care arată ca o carte foarte îndrăgită. Aţi face bine so citiţi, şuieră printre dinţi. Numai atunci veţi înţelege mult mai bine decât acum. Nu există, până-n ziua de astăzi, analiză mai bună a capitalismului. E darul meu pentru dumneavoastră - şi scoate un stilou, cu care mi-o dedică: „în amintirea discuţiei noastre de la Potsdam".

- Mulţumesc foarte mult.

Herr Winz îşi adună restul materialelor şi se ridică să plece. Apoi, se propteşte, în pumnul strâns, în tăblia mesei şi-şi apropie faţa de-a mea.

- Ascultaţi-mă ce vă spun, zice. Am trăit deja o revoluţie - în 1989 - şi-i recunosc semnele. (Vocea i se face tot mai puternică. îi văd venele de pe frunte.) Sistemului ăstuia i se-apropie sfârşitul! Are zilele numărate! Capitalismul nu va dăinui! Revoluţia se-apropie - şi-şi ridică pumnul de pe masă.

După care, traversează holul cu pas apăsat, ca de marş, către uşile de la intrare, iar ospătarul îmi aduce mie nota de plată.

O voce zglobie: „Nu poate răspunde nimeni la telefon acum, dar lăsaţi mesajul dumneavoastră şi vă sună cineva cât de curând posibil. Dacă veştile sunt bune, chiar mai curând. Pa."

-Miriam, Anna sunt, încep, apoi aud piuitul electronic, şi-o iau de la început: Miriam, Anna te sună. Voiam numai să văd ce mai faci, nam vesti să-ti dau. Te sun altă dată, sau sună-mă tu la numărul de Berlin. Sper că toate-ţi merg bine - altceva, nu ştiu ce să-i spun. Pa.

Pe parcursul zilelor următoare, ori de câte ori sună telefonul, mă gândesc c-ar putea fi ea, dar sunt mai mult oameni de la Stasi. După vreo săptămână şi ceva, în ciuda oamenilor de la Stasi, rămân cu speranţa în suflet de câte ori aud sunetul telefonului. Mai trece o săptămână, şi sentimentul ăsta mi se coagulează în ceva mai sumbru: am supărat-o cumva? Tacerea ei o umplu cu posibile scenarii: „Mi-a pierdut numărul de telefon"; sau: „E-n vacanţă"; sau varianta ca o lovitură de măciucă-n moalele capului: „Acum, că şi-a retrăit povestea, care s-a dovedit a fi prea mult, şi-a pus ştreangul de gât în turnul ăla al ei". Cu toată teatralitatea gândului din urmă, decid s-o mai las vreo două săptămâni şi abia după aceea să-i telefonez din nou. La un anumit nivel, măcar, sunt conştientă că mă ţin după un om care a fost hăituit suficient.

Dacă-ţi spui povestea, înseamnă că te-ai eliberat de ea? Sau că te duci cu lanţuri la picioare în viitorul care abia te-aşteaptă?

Frau Neubert, de la Biroul Cetăţenesc al Asociaţiei Voluntare pentru Prelucrarea Daunelor Subsecvente Dictaturii PSUG, mi-a povestit despre livrarea de

pornografie sau de pachete care ticăiau; maşina familiei Neubert a avut cablurile de frână tăiate; scriitorul Jürgen Fuchs mia spus povestea cu căţeii, iar fiica lui a fost reţinută după şcoală. Pentru ameninţările primite de gardianul de frontieră, că urma să fie stropit cu acid, vezi J.O. Koehler, Stasi..., 1999, p. 29. Tot Koehler (p. 30) îl citează şi pe Manfred Kittlaus, directorul Unităţii de Cercetare a Crimelor, din guvernul de la Berlin, care spunea că asociaţiile foştilor funcţionari comunişti sunt „o formă clasică de crimă organizată". în 1998, o anchetă parlamentară cerută de guvernul federal a descoperit că, în săptămânile din 1989 care au precedat căderea regimului est-german, o sumă între cel puţin trei şi cel mult zece miliarde de mărci vest-germane a dispărut fără urmă. Vezi referirea la Untersuchungsausschuss „DDR-Vermögen" (Comisia de anchetă „Avuţia din RDG"), în Wende und Ende des SED-Staates, 12 (Schimbarea şi sfârşitul statului democrat-popular, 12), în Der Spiegel, 50,14 decembrie 1999. (n.a.)

Capitolul 9

JULIA N-ARE O POVESTE A EI

De la serviciu, iau metroul către Rosenthaler Platz, după care merg pe jos, prin parc, pân-acasă. De la colţ încolo, pajiştea se înalţă într-o colină, rar lucru pentru acest oraş pe teren mlăştinos. în vârful colinei, se află un centru comunitar, cu o terasă-cafenea, unde se serveşte cafea şi bere. Sâmbăta după-amiază, centrul se umple de pensionari-dansatori, care se mişcă perechi-perechi tandre şi atemporale.

Pensionarii sunt doar în vizită - parcul e al beţivanilor şi al punkiştilor. Beţivanii sunt îmbrăcaţi ori în treninguri, ori în costume vechi de la serviciu. în fiecare dimineaţă, îşi fac apariţia pe la colţurile parcului şi-şi târşâie picioarele-mpreună, aşezându-se în amfiteatru în jurul statuii lui Heine. Cât e ziua de lungă, poartă ceva ce par a fi discuţii filosofice, cu mâinile libere gesticulând încet şi cu celelalte tinându-si

cutiile de bere. Par să-si împărtăşească unii altora
cunoaşterea unei lumi în care-si avea locul fiecare dintre ei.

Mai aproape de gară, sunt tinerii. Aici, sunt şi femei, nu numai bărbaţi. Au la fel de multe cutii de bere şi de ţigări ca şi beţivanii, dar mult mai multă ranchiună. Au capetele rase parţial sau acoperite cu şuviţe-mpletite, vopsite albastru sau negru-tuci, feţele străpunse de inele, membrele tatuate. înfăţişarea lor transmite concomitent: „Uită- te la mine!" şi „Cară-te de-aici!" Se iau la bătaie şi varsă lacrimi; suferinţe teribile, făcute publice în parc. Uneori, cer bani. Spre deosebire de beţivani, care pun stăpânire pe bănci şi pe refugiile de tramvai, tinerii şed sau dorm direct pe jos, încălzindu-se numai cu proprii câini. Iar câinii par adesea mai bine îngrijiţi decât oamenii. Dar, în această după-amiază, trecând pe lângă unul dintre tineri, îmi dau seama că subestimez, probabil, efortul necesar pentru a menţine- n stare verde si erectă, în fiecare zi, o creastă de cocos formată din opt smocuri de păr de câte două palme lungime.

Uşa mea e descuiată. O deschid şi văd până-n camera de zi. Arată ca şi cum o pisică uriaşă ar fi făcut pipi, şi-ncă de două ori, pe linoleum. Pe urmă, aud un sunet pe care-l ştiu instinctiv din copilărie: oposumi pe acoperiş. Numai că acoperişul acestei clădiri este cu patru etaje mai sus. Mă-ntorc şi văd o scară proptită de peretele din vestibul până la înălţimea mezaninului, la un metru mai jos de tavan.

- Eu sunt, eu sunt, zice o voce înăbuşită, si văd un fundulet în pantaloni militari gălbui-kaki, care se dă înapoi. Am venit numai să ud plantele, zice Julia, şi se-ntoarce spre mine. M-am gândit să iau câte ceva din vechiturile astea, dacă tot sunt aici.

îmi întinde o pompă de bicicletă, ca şi cum ar fi o ştafetă, şi coboară cu o cutie de pantofi sub braţ.

- Scrisori vechi de dragoste, zice pe ton de scuză, şi, spre surprinderea mea, se-nroşeşte.

Roşeaţa începe de la gât şi se ridică rapid spre părul blond. La fel mi se-ntâmpla şi mie, până când un zeu milostiv i-a pus capăt, aşa că nu mă uit, ci trec hotărâtă direct în bucătărie.

Julia se foloseşte acum de plante ca motiv de a trece pe-aici, şi de tonul că mă scuteşte pe mine de grija de-a le uda ca de un blând reproş. „Plantele" sunt doi aşa-zişi palmieri uscăţivi, răsuciţi şi cu trunchiurile parcă rase-n cap, în două ghivece aşezate în camera de zi - şi nu numai că-i adevărat că uit să le pun apă: uit cu totul de existenţa lor. în subconştient, am ajuns să văd în apartamentul ăsta un fel de univers închis şi suficient sieşi, cu propriile-i legi ale naturii, îmi tolerează prezenţa, dar cere cât mai puţin amestec cu putinţă din partea mea. Mă ţin de traseele mele: din pat în baie, de la fereastră la birou.

Julia vine şi ea la bucătărie. Pe lângă pantalonii militari gălbui-kaki, poartă, ca de obicei, negru: ghete negre, pulover negru care atârnă pe ea şi un fular negru, răsucit

în jurul gâtului, ca o cârpă de şters vasele, în momentul ăsta, e neagră, roşie şi galbenă, atipic pentru ea de patriotică, în culorile drapelului german.

- Cafea? întreb.
- Mi-ar plăcea nişte. Am rămas fără, acum două zile.

Mă uit la ea şi-mi dau seama că, pe sub toate straturile-alea de negru ale ei, se găseşte un trup fibros şi o minte brici, dar ceva în persoana Juliei îmi rupe inima. Are un fel onest de a fi, pe care am început să-l consider est-german, o nepărtinire transparentă faţă de toate lucrurile, care o face să fie ca o carte larg deschisă. Dar nu-i asta. E ca un crab de-ăla zis ermit, care le-arată prietenilor numai părţile moi, dar e gata oricând să se retragă în carapace, la primul semn de contact. Dar nu-i nici asta. Nu ştiu ce e, de fapt.

- M-am gândit, în ultima vreme, la toţi beţivanii şi vagabonzii din parc, zic.
- Nu erau beţivani până la căderea Zidului, zice Julia. în parc, vreau să zic, se corectează imediat. Iar vagabond nu era nimeni, cum sunt acum atâtia.

Poate că nu erau aici, în parc, dar beţivani existau, cu siguranţă. *Per capita,* est-germanii beau dublu faţă de omologii lor vest-germani. Uneori, erau obligaţi să trăiască în condiţii de nesuportat, din cauza lipsei locuinţelor: cupluri divorţate rămase împreună sau proaspăt căsătoriţi care stăteau cu părinţii unuia sau ai celuilalt. Indiferent de ce alte lipsuri ar fi fost, bere şi şnaps puteai să-ţi cumperi oricând. Oamenii erau beţi la serviciu, beţi după serviciu şi

beţi acasă, nevoiţi să se suporte unii pe alţii, într-un loc de unde nu exista scăpare.
- Ar trebui să fii atentă cu toţi neisprăviţii ăia, ştii, da? se asigură Julia.
- Hai, că beţivanii, cel puţin, par destul de inofensivi.
- Ei bine, nu sunt, zice Julia. Unul dintre ei s-a căţărat odată pe copacul din dreptul ferestrei de la camera de zi şi a intrat aici.
- Serios? Ce voia?
îmi dau seama că mă gândesc la şoseaua de-afară ca la un fel de şanţ de apărare dintre mine şi parc.
- A luat un casetofon.
- De unde stii cine era?
- Vecina mi-a spus că l-a văzut părăsind clădirea. Nu faci bine că laşi ferestrele din faţă deschise, adaugă Julia.
îmi vine greu să-mi închipui vreun beţivan de-ăla cu picioarele moi ca de cauciuc, traversând şoseaua, căţărându-se pe frasinul de-afară şi făcând hop aici, înăuntru.
- Si e din ce în ce mai rău, zice. Adică nu-i vorba numai de asta, dar
chiar şi când mergi pe stradă eşti hărţuită, aproape-n fiecare zi.
îşi azvârle pe spate o şuviţă de păr care-i atârna pe faţă, dar aceasta revine ca un bumerang.
Orice şi oricine ar fi, beţivanii ăia din parc nu sunt agresivi. Făcându-şi întruna plinul cu bere, au ajuns deja într-o altă lume, în care potenţa lor, chiar dacă nelimitată, este absolut imaginară. Nu mi-au făcut niciodată altceva, când am trecut pe lângă ei, în afară

de un semn din cap. Julia poate că simte nevoia să prindă nişte agresori, ca să ştie precis cine şi unde ar putea fi. Dar sunt gata să admit c-am observat bărbaţi fixându-mă cu privirile pe stradă.

- Cred că lucruri de-astea mi se-ntâmplă mai mult aici, decât la mine acasă, îi spun. Deşi s-ar putea să fie de vină faptul că observ lucrurile aici mai mult decât acasă.

- Probabil că se-ntâmplă, fiindcă bărbaţii-şi dau seama că eşti străină, zice Julia.

- Cum adică?

Şi eu, care am presupus întotdeauna că moştenirea de la strămoşii mei danezi e suficientă, ca să trec pe-aici incognito.

- Păi..., n-arăti a nemţoaică, zice.

j j

-Zău?

- Eşti prea palidă. (Simt că mi se scurge şi bruma de culoare ce-o mai aveam din obraji.) Ai pielea prea palidă. Ai ochii prea palizi. Când un german are ochi albaştri, de exemplu, păi, sunt albaştri, nu glumă. Nu genul tău de culoare palidă.

Mă disipez, mă fac una cu pereţii bucătăriei, care au fost odată albi, dar mie mi se par acum de-o culoare ciudată, uimitor de cărnoasă. Mă uit la Julia, care-mi aminteşte de mine însămi - păr blond răvăşit, de care nu se-ngrijeşte cine ştie ce, ochi verzi-cenuşii, plus o dantură uşor strâmbă, care a văzut la viaţa ei cam prea multă nicotină. Mă-ntreb dacă, iniţial, arăta ca o nemţoaică adevărată, în culori mult mai luminoase. Nu ştiu ce să zic, dar ea oricum e pierdută-n gânduri.

- Cred că din cauza primului meu iubit, care era un mascul feroce, nu glumă, zice - cred c-ăsta-i unul dintre motivele pentru care hărţuirea mă face să reacţionez aşa de puternic.
Mă uit în continuare la ea şi mă-ntreb cum se face că putem avea nişte idei atât de greşite despre cum arătăm, ce culoare şi ce formă avem, şi despre locul pe care-l ocupăm în lume.
- De fapt, chicoteşte acum, era un *macho autentico* - era italian.
- Cum naiba ţi-ai găsit un iubit italian?!?
Conversaţia devine tot mai ciudată. Julia n-ar fi putut în vecii vecilor să călătorească în „străinătatea ne-socialistă", cum i se spunea restului lumii, iar, în RDG, nu exista o imigraţie de italieni. Fără să vreau, prin minte-mi trece imaginea unui prieten de-al meu italian, vânzător de îngheţată, care avea o voce frumoasă şi un camion cu clopoţei - Mr. Whippy, dulce şi bun. Julia murmură:
- Poveste lungă... Ştii, zice, uitându-se-n fundul căniі, după ce-am trăit şi-n Est, şi-n Vest, fără să mă mut din casă, cred că pot să spun că există o diferenţă între hărţuirea sexuală şi hărţuire, pur şi simplu.
Stă în dreptul ferestrei care dă spre curtea interioară. Lumina după- amiezii târzii pătrunde printre şuviţele ei de păr, învăluindu-le într-o aură care-i împodobeşte capul. În curte, vrăbiile zboară-n cercuri şi se pitesc pe crengile castanului dezgolit de frunze. Cerul atârnă, palid şi cu vine mai cenuşii, peste acoperişuri.
-Zău? întreb.

- Da. De exemplu, când eram adolescente, băieţii din zonă veneau vara - surorile mele şi eu stăteam pe balcon şi făceam plajă. Se fâţâiau în sus şi-n jos cu motocicletele. Uneori, îşi dădeau tricourile jos de pe ei, pentru noi. Nu era nimic de care să te sperii în asta. Dar mai era şi-o maşină - o Lada rusească, maşină scumpă pentru RDG -, care venea uneori şi se prelingea încet pe strada din faţa casei noastre. Locuiam într-o casă separată, cam pe la marginea oraşului, şi alte case-n jur nu mai erau. în Ladă erau doi bărbaţi. Ne lua cu fiori.

- Aha, zic. (Am hotărât să nu-i mai pun întrebări. Sper să nu se retragă înapoi în carapace.) Dar trebuie să fi fost altfel, totuşi, dacă eraţi patru - ceva siguranţă tot vă dădea, că eraţi mai multe.

- Maşina aia, zice, pe un ton meditativ, era pentru mine.

-Cum asta?

- Poveste lungă... (Ia o gură de cafea şi tace câteva clipe.) De fapt, era legat de iubitul meu italian. (Legile iubirii, presupun, la fel ca legea gravitaţiei, se aplică peste tot. Ne-am întors la iubiţi.) Lucrurile pot să iasă atât de prost, zice.

- Aici ai dreptate, zic, deşi am întreţinut mereu ideea că inima tânără e şi elastică, în general, şi prea puţin susceptibilă să capete cicatrice.

- A fost amuzant, zău aşa - presupun. Am terminat-o cu iubitul meu italian, când eram în vacanţă, în Ungaria...

- Trebuie să fi fost o vacanţă grozavă, zic, dar Julia nici nu m-aude.

- ... şi, totuşi, nu s-a sfârşit atunci, nici pe departe.
- Nu se termină niciodată cu-adevărat, nu?
- Nu, nu, zice. Altceva vreau să spun. Am ajuns pe mâna poliţiei.
- Poftim?
- Cel puţin, aşa m-am gândit, că eram la poliţie.
-Cum...?
- Poveste lungă, repetă ea, şi-mi dau seama că este codul ei pentru a spune că „nu-i nici o poveste".
în schimb, mă-ntreabă ea pe mine cum a fost călătoria la Leipzig. îi spun că m-am întâlnit cu o femeie a cărei viaţă fusese umbrită şi controlată de Stasi şi despre şirul de oameni de la Stasi care stau acum aliniaţi în viata mea. îi spun că sunt în căutare si de alti oameni
5 5 i
9 9
care au trăit experienţa comunismului, de fapt, experimentul secolului XX pe oameni.
Julia se uită undeva departe.
- Eu n-am nici o poveste cu Stasi, nimic de felul ăsta, zice. (Ceasul din apartament merge, iar ea îşi ridică privirile spre el.) Mulţumesc de cafea. Trebuie să plec. Am un curs.
Dintr-odată, sunt şi eu undeva departe, gândindu-mă la iubiţi de demult, de fapt, alte experimente pe oameni. Ţin minte libertatea din tinereţe, de a organiza expediţii de explorare în teritorii mai mult decât nepotrivite: neînţeleşii, excentricii, întristaţii devastaţi, homosexualii latenţi, steaua rock în devenire, care cânta fals. Pe

urmă, există ceva ce li se face foştilor iubiţi - un fel de manevră ca o
> j
autopsie a memoriei, care aspiră tot ce e legat de ei şi greţos, lăsându-i secaţi şi stabili, neputând să mai muşte. Taxidermia pierdutelor iubiri. Nu vreau să fiu lăsată singură aici, acum, în podul meu, cu toate capetele-alea împăiate legănându-se-n adierea vântului. Deşi vechii iubiţi par să fie un teritoriu mai sigur decât bătrânii care au lucrat pentru Stasi. Aş vrea ca Julia să nu plece.
Dar ea-şi pune cutia de pantofi cu scrisori de dragoste pe genunchi şi-şi împinge scaunul înapoi. Nu mă pot opri şi-i spun:
- Te rog, rămâi.
îşi ridică privirile, şi o văd surprinsă de nevoia mea bruscă de prezenţa ei.
- Bine, atunci, îmi spune.
Pune cutia de pantofi înapoi pe jos, cu o vagă bufnitură de carton pe linoleum.
- Asa, zic - si zeii mei buni mă lasă baltă: mă-nrosesc de la claviculă
> > >
până-n bărbie, mă fac stacojie, nu altceva. Mă ridic să mai pun la fiert nişte apă, într-o cratiţă. Stând în picioare, văd curtea interioară până-n colţ, unde cei doi pereţi înalţi de piatră se-ntâlnesc şi ne-nchid pe noi înăuntru. Acolo este o ladă de nisip şi, lângă ea, o masă de lemn. Vizavi de ele, fostele grajduri dărăpănate se-apropie uşor-uşor, aproape că le-auzi, de pământ.
Bem cafea în continuare, şi Julia mai stă. Ceva mai târziu, ne pregătim o masă din ce se-ntâmplă să fie prin frigider - nişte

păstrăv afumat, pâine şi brânză, cu ceai de chimen.
Julia si eu suntem născute în acelaşi an, 1966, ceea ce ne prilejuieşte, fără-ntârziere, o serie întreagă de socoteli, în universurile noastre paralele. Ea avea douăzeci şi trei de ani când a căzut Zidul şi face parte din generaţia norocoasă, care a putut recupera decalajul faţă de contemporanii ei vestici. A reuşit să-şi facă o educaţie şi o viaţă nouă, în loc să şi le piardă, ca multe persoane mai în vârstă, pe cele dinainte. Dar încă mai studiază, la Universitatea Humboldt - ea însăsi recunoaşte -, câteva limbi obscure din fostul
>>'
Bloc Răsăritean, care nu i-ar putea folosi la ceva, decât dacă s-ar duce să se-ascundă în locurile alea obscure, în care se vorbesc. în Germania, studenţii rămân adeseori la universitate până spre treizeci de ani, dar ea - cel puţin, mie aşa mi se pare - n-o s-o părăsească niciodată. Mă şi face curioasă: o femeie singură, într-o singură cameră, în vârful blocului în care stă, incapabilă să facă un pas înainte în propriul ei viitor.
- Sunt lucruri de care nu-mi amintesc, zice. Nu-mi dau seama dacă vrea să spună că şi-a făcut un obicei din a nu se gândi la ele sau într-adevăr nu şi le aminteşte. Spre uşurarea mea, oricum s-a pus pe vorbit şi are genul de voce frumos articulată, peste care dai uneori aici, şi care poate transforma o limbă atât de lătrată într-o melodie de o frumuseţe şi de o fineţe de-a dreptul dureroase.
Julia Behrend este a treia din patru surori. Părinţii ei, născuţi în primii ani de război,

erau profesori de liceu amândoi, într-un oraş din Turingia, landul mărunt înghesuit la extremitatea de sud-vest a Germaniei de Est.
Ca multe alte familii, soţii Behrend gândeau ambivalent despre ţara lor:
- Nu eram disidenţi; nu făceam parte din grupări din jurul bisericilor, nici din cele obsedate de mediu, nimic de felul ăsta, îmi povesteşte Julia. Eram o familie ca oricare alta. Nimeni dintre noi nu avusese vreodată o ciocnire cu statul.
Chiar şi aşa, trăiau cu conştiinţa foarte clară, „din clipa în care ne trezeam dimineaţa", de ce se putea spune în afara casei - foarte puţin - şi ce se putea discuta înăuntru - cele mai multe lucruri.
Părinţii Juliei aveau modalităţi diferite de a-si aborda relaţiile cu
autorităţile. Mama ei, Irene, era o femeie practică. Ea nu aştepta mare lucru din partea statului şi nu se punea singură în pericol, încercând să-l facă să fie altfel. în tinereţe, fusese înotătoare, săritoare la înălţime şi acrobată la trapez. Le învăţase pe fiicele ei că pot fi orice-şi doresc.
Tatăl Juliei, Dieter, era un bărbat sensibil. El voia să facă mai bun un sistem căruia-i găsea anumite cusururi, dar care, date fiind premisele pe care era construit, se dovedea mai echitabil decât capitalismul. Spre deosebire de soţia lui, era genul care devenea membru: făcea parte din organizaţia *Freie Deutsche Jugend* (FDJ - Tineretul German Liber), succesoarea comunistă a Tineretului Hitlerist (*Hitler Jugend*), iar, mai târziu, aşa cum fuseseră

încurajaţi mulţi profesori, s-a înscris în Partid.
Pentru strădaniile sale, propria-i ţară a făcut din el un paria şi din viata lui - o teroare.
- în fiecare miercuri, înaintea şedinţelor de partid, zice Julia, tata era într-o dispoziţie proastă, efectiv oribilă.
Dieter a luat atitudine împotriva lucrurilor cu care nu era de acord, cum ar fi recrutarea elevilor de clasa a opta pentru armată sau învăţarea în şcoli a unor autori plicticoşi ai realismului socialist rusesc. La întoarcerea acasă, părea gol pe dinăuntru.
- îl tratau ca pe-un copil răzgâiat acolo.
în Republica Democrată Germană, oamenilor li se cerea să recunoască o paletă întreagă de ficţiuni ca fiind adevăruri. Unele dintre aceste ficţiuni erau fundamentale, cum ar fi că natura umană este o carte deschisă, care poate fi mereu îmbunătăţită, şi că modul de a face acest lucru era comunismul. Altele erau mai specifice: că est-germanii nu erau germanii răspunzători (nici măcar în parte) pentru Holocaust; că RDG era o democraţie multipartită; că socialismul era un sistem iubitor de pace; că nu mai rămăseseră foşti nazişti în ţară; şi că, sub domnia socialismului, nu exista prostituţie.
Mulţi oameni s-au retras în ceea ce ei singuri numeau „emigraţie internă". Şi-au pus vieţile interioare secrete la adăpost, în tentativa de a salva măcar ceva din personalităţile lor, de autorităţi. După 1989, Dieter s-a pensionat din învăţământ, de îndată ce-a putut. Era deprimat şi avea nevoie de medicaţie.

- Cred că şi el poate fi pus la socoteală ca victimă a regimului, zice Julia.
îl dăduse gata faptul că trăise atât de mult într-o relaţie de ostilitate nemărturisită, dublată de obedientă exterioară, fată de stat.
în ultima vreme, studiile au sugerat că persoanele deprimate posedă o viziune mai precisă asupra realităţii, deşi o asemenea precizie nu valorează nici cât o ceapă degerată, pentru că-i deprimantă, iar oamenii deprimaţi au vieţile mai scurte. Optimiştii şi credincioşii sunt mai fericiţi si mai sănătosi, în lumile lor ipotetice. Julia si familia
ei, ca multe altele din RDG, făceau echilibristică pe această linie despărţitoare dintre a vedea lucrurile aşa cum erau, de fapt, în RDG, si a nu băga în seamă acele realităti, ca să-si păstreze sănătatea mentală.
De când îsi aminteşte, Julia s-a simtit atrasă de limbile străine.
Înainte să stie să citească, era fascinată de alfabetele roman si chirilic,
exemple din care găsea prin casă. La şcoală, a învăţat engleza („foarte prost") şi rusa. A câştigat premiul întâi la concursul naţional de limbă rusă - o excursie la Moscova. Fiindcă lumea din jurul ei o făcea curioasă, avea prieteni prin corespondenţă în Algeria, Uniunea
Sovietică şi India. în timpul liber, formula scrisori în franceză, rusă şi engleză, pe care le şi expedia în lumea largă.
Şi-a dorit să fie traducătoare şi interpretă.

- Am crescut în anii 1980, în toiul Războiului Rece. Oamenii credeau cu-adevărat că Statele Unite si Rusia erau în stare să declanşeze o confruntare nucleară si că noi, cei din RDG, ne aflam în linia întâi. Era o naivitate, dar eu m-am gândit că, dacă facilitam chiar şi aşa, la nivelul meu mărunt, comunicarea dintre oameni, puteam să contribui cu ceva.

Dădu din cap, gândindu-se la ea însăşi, ca şi cum ar fi fost stânjenită acum de speranţele extravagante pe care le avea atunci. Dar nu-nţeleg de ce o lingvistă de talent, care credea în propria-i ţară, ar trebui să se simtă stânjenită de un asemenea ţel. Pe de altă parte, nu văd în faţa mea o lingvistă de talent, care credea în propria-i ţară. Văd o femeie care-şi lasă trecutul într-o cutie de carton, pe urmă vine să şi-l recupereze; şi ale cărei studii la fără frecvenţă şi slujbă cu jumătate de normă la o agenţie de închirieri o menţin doar pe jumătate conectată cu lumea.

Ca si tatăl ei, Julia credea că Germania de Est era o soluţie alternativă la Occident.

- Voiam să le explic oamenilor de peste mări şi ţări ce şi cum în materie de RDG - despre comunism, că nu era un sistem chiar atât de rău. (Nu voia să plece.) Ne uitam la o mulţime de televiziuni vestice şi ştiam despre şomaj, despre oamenii fără adăpost, despre drogurile de înalt risc. Şi prostituţia - prostituţia! Zău aşa, cum vine asta, ca oamenii să creadă că pot să *cumpere,* pur şi

simplu, o altă fiinţă umană?! Mi se părea ceva de neimaginat.
Nu pare să regrete acum ceea ce credea pe-atunci despre RDG. Pare cumva nostalgică.
Tremură. Eu cobor în pivniţă, după alţi cărbuni cu care s-alimentăm soba. Când mă-ntorc în bucătărie, văd că Julia nu s-a mişcat. Mă simt uşurată: mă cam aşteptam să găsesc vreun post-it galben, cum se mai întâmplă să-mi lase, cu un scris de mână ordonat: „Mi-am adus aminte c-aveam o întâlnire, scuze. J."
Dar Julia nu vrea să se oprească din vorbit. O margine a muşamalei de pe masă e desprinsă şi ea o tot netezeşte, involuntar. Amintirile nu-i vin în ordinea corectă. Ascultând-o, mă gândesc: probabil pentru că nu şi le-a pus de mult în cuvinte, de-aia. Dar mai poate fi un motiv: ceva la care mintea ei revine întruna, iar ea se fereşte mereu să spună

.Capitolul 10

IUBITUL ITALIAN

Când avea şaisprezece ani, Julia lucra, în vacanţe, ca recepţioneră la largul de la Leipzig, celebrul târg internaţional de comerţ, pentru care, de două ori pe an, Germania de Est se deschidea către lumea din afară. Expozanţi de maşinării şi cărţi, de foto-copiatoare şi ustensile de bucătărie - toţi veneau să viziteze târgul, împreună cu membri ai mass-media vestice. Stăteau la hotelul Merkur sau în plasament la familii care se băteau pe ei şi pe veştile din afară, pe care musafirii lear fi putut aduce cu ei. Treaba Juliei - şi a celorlalţi tineri selectaţi în egală măsură pentru loialitatea şi pentru priceperea lor în materie de limbi străine - era să-i îndrume pe vizitatori prin târg şi prin oraş.

Aici l-a cunoscut pe iubitul italian. A invitat-o aproape imediat să iasă cu el în oraş („toţi îşi imaginau că eram de vânzare"), iar ea l-a refuzat („nu eram"). Până la urmă, cum se-ntâmplă, a zis da - pentru că el a insistat, pentru c-ar fi putut fi amuzant, pentru că, la urma urmei, cât de rău putea fi?

Iubitul italian era un bărbat de treizeci de ani, reprezentant al unei firme de calculatoare din nordul Italiei. între el şi Julia s-a înfiripat genul neverosimil de relaţie la distanţă, în care dorul unuia de celălalt, alimentat de perioade lungi de stat separat, se coace din proprie iniţiativă şi se transformă în fructul iubirii. El venea s-o viziteze de două ori pe an - de Paşti şi de Crăciun -, şi se-ntâlneau în timpul vacanţelor mari, în Ungaria. Ungaria, pe-atunci, era destul de liberă, „pentru noi, aproape ca Occidentul", zice ea. în restul timpului, vorbeau la telefon o dată pe săptămână şi-şi scriau întruna scrisori. Devenise un fel de corespondent intim al ei.

- Câtă vreme ai fost cu el? întreb.
- Doi ani. Ba nu, Doamne! mai degrabă doi ani jumate.

Ori de câte ori el era cu ea, supravegherea devenea intensă şi atentă. Practic, nu puteau să iasă din casă amândoi fără să fie opriţi de poliţie şi luaţi la întrebări. Sau poliţia îi aştepta la vreun punct de control de la marginea oraşului.

- Nu conta când plecam de-acasă, nu conta unde mergeam, zice, mereu era câte cineva care ne oprea.

Uneori, li se controla maşina.

- Dacă le spuneam că mergem la film, ne cereau mie buletinul de identitate şi lui paşaportul şi dispăreau cu ele destul de mult, cât să ne facă să pierdem începutul. Iubitul italian era îngrozit de fiecare verificare.
- îl apucau năduşelile, pe urmă se albea tot la faţă şi tremura de groază, literalmente.

Julia, care era pe teritoriul ei, îl tachina, cât aşteptau să-şi primească înapoi documentele: „Hai, că nu poate fi chiar atât de rău", îi spunea. „Ce naiba-ţi închipui c-or să-ţi facă? Doar n-or să te omoare! - nu suntem chiar în America Latină."

- Trăiam cu genul ăsta de supraveghere, asta era pentru noi realitatea, zice. Nu-mi plăcea, dar mă gândeam: trăiesc într-o dictatură, deci aşa este, cum să fie altfel? Pentru mine, era clar un act simplu de logică RDG-istă: mă combinasem cu un străin, şi-ncă occidental; de-acum, aveam să fiu sub observaţie.

Familia Behrend nu avea telefon, prin urmare, Julia se ducea la bunica ei acasă pentru apelul săptămânal din partea iubitului italian. Apelurile lui se făceau prin intermediul autorităţilor, aşa încât amândoi îşi imaginau că era foarte posibil să fie ascultaţi.

- Când puneam telefonul jos, îi spuneam lui noapte bună, după care spuneam „Noapte bună!" pentru oricine ar mai fi fost pe fir, chicoteşte. Făceam asta-n glumă. Nici nu-mi trecea prin minte să mă gândesc serios c-ar mai fi putut fi altcineva pe fir.

Era o condiţie, pentru sănătatea mentală, să accepţi „logica RDG- istă" şi s-o ignori, în acelaşi timp.

- Dacă luai lucrurile în serios la modul la care cei din Vest cred că le luam, păi, ne-am fi sinucis cu toţii!, râde Julia. (Eu mă simt agitată, fiindcă tubul de neon din bucătărie a început să pâlpâie.) Adică ai fi înnebunit, zice, dacă te gândeai tot timpul numai la asta.

Julia a ieşit şefă de promoţie în ultimul an de şcoală generală şi a vrut să meargă la un liceu renumit pentru predarea limbilor străine, în loc de asta, din motive nelămurite niciodată, autorităţile au trimis-o departe, la o şcoală cu internat şi fără urmă de reputaţie. Mama ei sa plâns cu înverşunare, dar i s-a spus că nu se putea face nimic.

- Nu stiu dacă din cauza iubitului italian sau a celor cu care
ş
corespondam. S-or fi gândit că aveam prea multe contacte cu Occidentul si trebuia să fiu izolată.
ş
A început să bată c-un pix în masă şi nu se mai uită la mine când vorbeşte. O vreme, singurele sunete sunt păcănitul pixului pe masă şi bâzâitul neonului.

Pune apoi pixul jos şi zâmbeşte. A găsit ceva mai uşor de povestit.

- Şcoala era strictă, zice. Unele lucruri legate de ea erau de-a dreptul traumatizante, cum ar fi ceea ce numeam acolo „tortura cu TV-ul".

în anii 1980, majoritatea locuitorilor Germaniei de Est se uitau la televiziunea vest-germană, mai ales la buletinele de

ştiri.— Nu se uita nimeni la ştirile RDG-iste, cu toate că rulau zilnic pe ambele canale de televiziune de stat, într-o versiune lungă şi una scurtă. Julia zâmbeşte:

- La şcoala aia, în fiecare seară, fără excepţie, eram aşezaţi pe scaune şi puşi să urmărim *Aktuelle Kamera,* în versiunea lungă. Era un iad.

Programul de ştiri era foarte lung, pentru că, de fiecare dată când era pomenit Erich Honecker, i se anunţau şi funcţiile oficiale, una câte una. Julia îşi îndreaptă spatele, pune mâinile pe masă şi-şi ia o voce de buletin de ştiri. în lumina care pâlpâie şi cu părul ei zburlit, e ca o ştiristă din spaţiul cosmic, pe care o auzi prin zgomotul de fond:

- „Tovarăşul Erich Honecker, Secretar-General al Partidului Socialist Unit din Republica Democrată Germană, Prim-Secretar al Comitetului Central, Preşedinte al Consiliului de Stat si Preşedinte al Consiliului Apărării Naţionale, conducător al Grupurilor de Luptă, blablabla..."

Râdem amândouă şi ea se împinge de masă, ridicându-şi scaunul pe cele două picioare din spate. Este relaxată şi încrezătoare.

- Pe urmă, adevăratul buletin de ştiri, care venea după toate astea, era un zero barat! - se îndreaptă iar de spate: „... a vizitat astăzi combinatul siderurgic aşa şi pe dincolo, unde a stat de vorbă cu muncitorii despre ţintele Planului pe 1984, pe care ei deja l-au supra- supra-supra-depăşit cu atâta şi atâta la sută"; sau: „... a inaugurat astăzi al n-

şpelea apartament construit în noul cartier Marzahn"; sau: „... a felicitat azi-dimineaţă cooperativa agricolă din Hicksville—, pentru rezultatele extraordinare obţinute în recolta la hectar, reprezentând o creştere de atâtea şi atâtea ori faţă de nivelul anilor precedenţi".

Râdem în hohote, sub lumina ca de stroboscop.

- Şi problema era, cu toată lucrurile astea, zice Julia, dând o palmă cu mâna ei albă şi fină peste tăblia mesei, că niciodată nu ni se spunea nimic despre ce mai era prin lume!

Scutură din cap la gândul verbozităţii acelei lipse de orice ştire.

Si, totuşi, mai rele decât ştirile erau antistirile. Elevii liceului erau

» ‘ > ‘ > >

obligaţi să urmărească şi *Der schwarze Kanal (Canalul negru),* cu Karl-Eduard von Schnitzler. Am auzit de omul ăsta, devenit antidotul uman la influenta dăunătoare a televiziunii vestice.

9

- La noi acasă, toată lumea-i spunea „Karl-Eduard von Schni...", zice Julia, pentru că atâta ne lua, oricăruia dintre noi, până săream de pe scaun si schimbam canalul.

9

Treaba lui von Schnitzler era să prezinte fragmente din emisiunile de televiziune vestice, care se difuzau si în RDG - orice, de la ştiri până la spectacole cu jocuri şi serialul *Dallas* - şi să le facă harcea- parcea.

- Atâta mizerie umană iradia omul ăsta, încât, pur şi simplu, nu era credibil. După emisiunea lui, te simţeai mânjit, ca şi cum ţi-ai fi petrecut o jumătate de oră potopind

pe cineva cu insulte sinistre, zice Julia, încrucişându-şi braţele. Adică, da, puteai să ai îndoielile tale în privinţa Vestului - eu, cu siguranţă, le aveam -, dar simţeam cu toţii că propria noastră ţară ne servea minciuni şi că viitorul nostru, al fiecăruia, depindea tare de tot de cum ne prefăceam a fi de acord cu orice.
într-o zi, în 1984, directorul şcolii a stabilit o întâlnire cu părinţii Juliei, la ei acasă.
- Ar fi trebuit să bănuim, dacă se-ajunsese pân-acolo. Nu mai auzise nimeni de asa ceva.
Cei trei au stat două ore cu cafele si fursecuri în fată, într-un cadru absolut oficial. Directorul venise ca să-i convingă pe Irene şi Dieter so influenţeze pe Julia să se despartă de iubitul italian. Lumea presupunea, dacă n-o cunoştea pe Julia, că italianul era biletul ei de ieşire. Statul se folosea de orice cale pe care o avea la dispoziţie ca să împiedice o asemenea evoluţie a lucrurilor.
Mama Juliei l-a înfruntat pe director: „Uitaţi ce se-ntâmplă, fata are şaptesprezece ani, este aproape adultă şi, dacă ea s-a oprit la omul ăsta în viaţă, aşa să fie". După care, i-a mai spus: „Dacă vreţi să ştiţi adevărul, nici noi nu suntem prea fericiţi de alegerea ei. Ca vârstă, e mult mai mare decât ea, şi nu vrem să ne plece fata. însă nu ne punem în calea fericirii ei."
Directorul n-a rezolvat mare lucru.
- A plecat nemulţumit, zice Julia. De fapt, era un tip simpatic. Poate c-o fi fost avertizat si el de ce consecinţe riscam eu, si a făcut si el ce

se pricepea ca s-ajute.
în 1985, Julia şi-a încheiat foaia matricolă numai cu note de 10. S-a dus la Leipzig, să dea examenul de admitere la secţia de traducere- interpretare de la universitate. A picat.

- Examenul scris a fost caraghios de simplu şi de scurt. Numai c-a urmat examenul politic...

- Cum adică, „examenul politic"? Doar voiai să urmezi o pregătire lingvistică!

Tubul de neon din tavan încă mai pârâie şi hârâie, ceea ce mă face irascibilă şi sâcâită. într-o asemenea lumină, chipul Juliei parc-ar fi de marmură si buzele ei - trasate cu albastru.

- Păi, ni se verificau cunoştinţele de politică. Ideea era că urma să lucrăm la cele mai înalte niveluri guvernamentale, poate chiar internaţionale. Aşa că mi s-a părut în regulă.

Sigur c-aşa şi este - o practică standard şi-n Occident. Doar că sunt eu cu nervii întinşi. Mă ridic si scot nişte lumânările din sertarul bufetului, aşa, ca să pot să sting naibii neonul. Le pun ici şi colo, ca pe nişte firimituri de lumină prin bucătărie - pe marginea chiuvetei, pe masă şi-n spatele Juliei, pe tocul ferestrei.

- Nu pot să spun cu certitudine că mi-a fost aranjat să pic examenul, zice. Au fost oribil de mulţi candidaţi, si trebuie să recunosc: mi-am cam băgat picioarele-n el de examen. Zice că n-a ştiut unele lucruri: ...care nu erau

numai nişte gafe, ci erori serioase, nu glumă - şi-ncepe iar să râdă.

De exemplu, n-a ştiut să numească partidele politice din RDG. Existau partide politice şi altele decât Partidul Socialist Unit, de la putere, dar erau partide numai cu numele, iar acele nume erau remarcabil de asemănătoare cu cele ale unor partide politice care existau de-adevăratelea în Germania de Vest: crestin-democrati, liberali şi aşa mai departe. Julia zice:

-Eram îngrozită să nu le greşesc. Dacă pomeneam vreo denumire care era, de fapt, a unui partid occidental pe bune, puteam fi sigură că picam.

Mai netezeşte o dată colţul dezlipit al muşamalei de pe masă. I se cerea să-si revadă cunostintele de catehism socialist si încrederea în lucruri greu de ţinut minte, fiindcă nu erau reale.

După ce s-au anunţat rezultatele, pe Dieter l-a luat deoparte un fost elev de-al lui. Nevasta şi socrul respectivului făceau parte din comisia de examinare de la Universitate. „Aşa, între noi doi, n-are nici un rost ca Julia să mai încerce o dată la anul", i-a spus. „Vă sugerez foarte serios că e cazul să facă altceva. Să se angajeze undeva."

-Poate că si el, ca si directorul scolii, încerca să-mi facă o favoare.

Să mă scutească de efortul de-a mai da o dată examenul, zice Julia, care a început să se uite în altă parte, nu la mine, îndreptându-şi atenţia către colţul întunecat

al bucătăriei. Dar curios a fost, adaugă ea încet, că pe urmă, pur şi simplu, nu mi-am putut găsi o slujbă. Nici un fel de slujbă... - şi-şi aranjează fularul din jurul gâtului. Atunci am dat cu-adevărat de greu.

S-a gândit c-ar fi putut lucra ca recepţioneră la un hotel mare. în felul ăsta, şi-ar fi putut exersa cunoştinţele de limbi străine. A depus cereri la Berlin, Leipzig şi Dresda. Era o elevă premiantă, care vorbea engleza, rusa, franceza şi o brumă de maghiară. De fiecare dată, a fost chemată la câte un interviu. S-a prezentat în hainele ei cele mai bune şi a primit complimentele administratorilor. Invariabil, toţi hotelierii întâlniţi au fost încântaţi şi impresionaţi, văzând-o. Au trimis-o de îndată, fiecare, să-şi facă un control medical, i-au strâns mâna călduros şi au asigurat-o că abia aşteptau s-o revadă.

Uneori, primea prin poştă câte o scrisoare după o săptămână: „Vă informăm, cu părere de rău, că postul s-a ocupat. Vă mulţumim pentru interesul arătat..." Alteori, a sunat ea însăşi, ca să i se spună că tocmai ce fusese scăpată din vedere. Iar alteori, nu mai afla nimic, şi gata. Până la urmă, a renunţat să mai sune, ca să i se ofere aceleaşi scuze jalnice. A încercat să-şi găsească o slujbă de chelneriţă, tot fără succes. Acum, Julia presupune că tuturor hotelurilor şi restaurantelor li se cerea să verifice mai întâi la Stasi numele noilor angajaţi.

Era pe cale să rămână fără opţiuni. A hotărât să se înscrie la un curs, la seral, pentru obţinerea unui certificat de *Stadtbilderklărin* (Interpretă de plan urban).

- De ce anume?!
N-am auzit niciodată cuvântul ăsta. Julia zice că se referă, de fapt, la conducătorul unui grup turistic, dar că, în RDG, cuvântul *Fiihrer* („conducător") era interzis de când cu *Fiihrer-yl* Hitler. Pentru că verbul *fuhren* poate însemna şi „a conduce" sau „a şofa", nu existau „conducători de tren", ci, în loc de asta, li se spunea *Lokkapitän* (căpitan de locomotivă), după cum nu existau nici permise de conducere auto, ci *Fahrerlaubnisse* (permise de a şofa). Numai că slujba de „interpretă de plan urban" - sau ghid turistic - era o modalitate ocazională de a câştiga nişte bani de buzunar. Nu se putea trăi din asa ceva.

Julia s-a dus la Oficiul de Angajări, şi-a luat număr de ordine şi a stat la o coadă interminabilă. Se afla printre oameni care ar fi putut avea experienţe similare cu a ei, explicabile sau nu, ca şi a ei. S-a întors către bărbatul din spate şi l-a întrebat: „Dumneavoastră de când sunteti şomer?"

Până s-apuce omul să-i răspundă, o funcţionară de-acolo, o zdrahoancă de femeie-n uniformă, şi-a făcut apariţia de după o coloană si s-a răstit la ea:
„Domnişoară, nu sunteti şomeră!"
„Ba, bineînţeles că sunt şomeră", a zis Julia.
„De ce-as fi venit aici,
" ' J > ' 77
, 7
dacă nu eram?"
„Aici este Oficiul de Angajări, nu Oficiul de Şomaj. Dumneavoastră
nu sunteti şomeră: doar vă căutati de lucru."
» > · »

Julia zice că nu s-a lăsat intimidată. I-a spus: „îmi caut de lucru, *pentru* că sunt şomeră." Atât de tare a urlat femeia respectivă, încât oamenilor de la coadă li s-au pleoştit umerii.

„Am zis că nu sunteţi şomeră! Vă căutaţi de lucru!" - după care, aproape isterizată, a răcnit: „Nu există şomaj în Republica Democrată Germană!"

în minte, fac o listă de alte ficţiuni RDG-iste: că Fuhrerul fusese extirpat nu numai din istoria ţării, dar şi din limba ei; că ştirile de la televizor erau cele reale; şi, contrar experienţei trăite de Julia, că *nu* exista şomaj. Fără să fi greşit cu nimic, Julia Behrend căzuse în abisul dintre ficţiunea si realitatea din RDG. Nu se mai conforma ficţiunii.

Si, oricât de loială si talentată ar fi fost, acum era scoasă dincolo de marginea realităţii.

S-ar fi putut gândi ori că ea însăşi dăduse greş în tot ce întreprinsese, ori că-şi puseseră-n minte „ăia" s-o lichideze. Sau, dacă nu aşa, putea să nu se mai gândească deloc.

- E corect spus că, de-atunci înainte, parcă m-am retras din lucruri. (Dormea până din ce în ce mai târziu, cu fiecare zi care trecea.) Cred că eram deprimată, zice. S-a înscris la un alt curs la seral, de astă-dată de limbă spaniolă, dar i se părea tot mai mult că era ca şi cum ai fi învăţat pe dinafară nişte coduri secrete, folosite în afara zonei tale de acces în locuri pe care n-aveai nici o perspectivă să le vezi vreodată.

După curs, mergea, „cam în orice seară", la clubul de noapte local.

- Părinţii mei parcă-mi dădeau drumul, să mă duc. Nu prea mai puteau face mare lucru. Le părea rău pentru mine, cred.

Cam prin acea perioadă, sora mai mică a Juliei, Katrin, a observat- o - maşina. Era albă. Trei zile a urmărit-o, una după alta, cum stătea în faţa casei, până a dat de ştire. Julia n-o văzuse.

- Cum ziceam - se uită la mine -, imediat am ştiut că maşina aia

pentru mine era.

La fel a ştiut că, dacă era vorba să-şi vadă mai departe de viaţa ei, trebuia s-o si lase în urmă. N-avea ce face, trebuia să se mărite cu iubitul italian şi să fugă. Ideea în sine o înfricoşa.

- Ăsta era, parţial, motivul pentru care se simţea atras de mine - că aveam să fiu absolut dependentă de el, în casa lui, în ţara lui, în limba lui. La mila lui.

S-a dus la întâlnire cu el în Ungaria, cu prilejul unei vacanţe. La aeroport, a fost luată deoparte şi controlată în bagaje. I-au deşurubat uscătorul de păr şi i-au golit cutiile de tampoane pe bancheta de verificare. în Ungaria, s-a dus glonţ la el şi i-a spus că se terminase totul.

- Aşa de sever era cu mine, atât de gelos...

De-acum, Julia se retrăsese din relaţia cu el, se retrăsese în propria-i casă şi renunţase la orice speranţă. Păi, ăsta era mai mult decât emigraţie internă - era exil

.Deşi cea mai mare parte a populaţiei avea posibilitatea să urmărească televiziunea vest- germană, semnalul din Vest nu putea pătrunde într-o zonă geografică, care includea şi Dresda. Zona respectivă a

devenit cunoscută sub numele *Tal der Ahnungslosen (Valea celor Neştiutori),* (n.a.)

De fapt, Hicksville este o zonă suburbană a oraşului Oyster Bay din comitatul Nassau, statul New York, şi este situat în Long Island. (n.tr.)

Capitolul 11

MAJORA.

Pe urmă, a primit o carte poştală în cutia de scrisori.

- Părea să fie absolut normală - o carte poştală standard, tipărită, ca şi cum ar fi trebuit să mă prezint la poliţie, să mi se reînnoiască buletinul de identitate. Avea spaţii libere, ca să mi se poată scrie numele de mână, şi data şi ora vizitei programate. Nu se uită la mine. Practic, nu mai vorbeşte cu mine. îşi plimbă privirile de jur împrejurul bucătăriei, deşi nu e mare lucru de văzut: în spatele meu, deasupra chiuvetei, boilerul de apă caldă, care are o flăcăruie albastră; în stânga mea, uşa care dă în vestibul. Strălucirea lumânărelelor îi prinde faţa, scoţându-i în evidenţă pometii şi bărbia.
- Sunt unele lucruri..., zice, şi se opreşte. Nu cred c-o să fiu în stare să-mi amintesc asta. E ceva ce nu mi-am mai amintit.

Mă cantonez în detalii.

- Ştiai ce era cu cartea aia poştală?
- M-am gândit că depăşisem termenul vizei, cât stătusem în Ungaria. De obicei, îţi mai ştampilau buletinul o dată la frontieră şi te lăsau să intri. Am început să-mi pregătesc în minte ce scuze să invoc, în acelaşi timp, îmi spuneam: Hai, că nu-i chiar atât de grav! Ce-or să- mi facă? Adică, zău aşa, nu mă temeam c-or să mă-nhaţe noaptea şi-or să mă-nchidă undeva, să mă tortureze.

întorcea situaţia pe toate feţele. în etapele sale mai târzii, regimul a încetat, în cea mai mare parte, cu acţiunea directă (arestări, încarcerări, torturi) împotriva propriului popor. A optat, în schimb, pentru alte metode prin care să-i reducă pe oameni la tăcere - metode pe care organizaţii precum Amnesty International cu greu ar putea să le contorizeze.

- Chestia tipică pe care o puteai păţi, pe vremea cât am trăit eu în RDG, era că-ţi distrugeau cariera, până s-apuci tu s-o începi - dar asta mie mi se-ntâmplase deja! Iar acum, că nici nu-l mai aveam pe iubitul italian, ce mai puteau să vrea de la mine? Secţia de poliţie avea o sală mare de aşteptare. Oamenii stăteau, în tăcere, la două cozi lungi, care şerpuiau prin acea încăpere, fiecare ajungând la câte un ghişeu. Cozile aproape că nu se mişcau.

- Mi-am luat număr de ordine, după care mi-am dat seama că nu
ştiam la care dintre cozi trebuia să stau, zice. Asa că m-am dus la
poliţista care supraveghea sala. Mi s-a uitat la cartea poştală şi mi-a spus, fără să ezite: „A, domnişoara Behrend! Nu staţi la nici una dintre cozi. Dumneavoastră mergeţi direct la Camera 118." (Râde şi ea de ea însăşi.) Ce m-am bucurat, la început! Scăpasem de statul la coadă.

Abia pe urmă a observat că toţi cei de la cozi intrau în câte una dintre cele două camere din spatele ghişeelor, dar Camera 118 nu acolo era.

- A trebuit să mă duc de una singură. Am urcat mai multe etaje pe scări, am luat-o pe

un coridor lung, la stânga pe după un colţ şi iar la stânga. Nu mai era nimeni altcineva pe-acolo. N-am văzut pe nimeni care să intre ori să iasă din camerele prin faţa cărora treceam. Camera 118 era hăt, departe, tocmai la celălalt capăt al clădirii. A bătut la usă.

„Intraţi."

înăuntru, era un bărbat, aşezat la un birou. Primul lucru pe care l-a observat Julia la el a fost că purta un costum occidental şi o cravată de bună calitate. S-a ridicat imediat, a înclinat scurt din cap şi a pocnit din călcâie.

„Domnişoară Behrend, mă numesc N., *Major",* i-a zâmbit şi i-a întins mâna, după care a continuat, sonor ca un clopot: „Ministerul Securităţii Statului".

Juliei i s-a făcut frică - „parc-aveam un vierme-n burtă", zice.

Bărbatul nu putea să aibă mai mult de patruzeci de ani, cu o faţă lată şi un început de chelie. Purta nişte ochelari mici, rotunzi. Era bronzat şi parcă emana lumină. Era şi prietenos - ba chiar exagerat de politicos, după standardele RDG-iste.

„Vă rog" - i-a spus -, „luaţi loc."

Ea s-a aşezat. Se gândea c-o fi, totuşi, vorba despre viza depăşită din Ungaria. *Major* N., însă, a luat-o direct:

„O tânără atât de atractivă, de inteligentă ca dumneavoastră, domnişoară Behrend, poate-aţi putea să-mi explicaţi şi mie cum se face" - a zis, zâmbind - „că nu lucraţi?"

Asta era, deci. Până-n momentul acela, totul ar fi putut foarte bine să fie produsul a ceea ce-şi imagina ea, în mintea ei: şcoala cu

internat, vizita directorului, percheziţiile de stradă constante, examenul picat, avertismentul „prietenului", Lada care trecea prin faţa casei, extraordinara neputinţă de a-şi găsi o slujbă.
A rămas şocată. I-a răspuns încet:
„Probabil stiti de ce nu am un serviciu."
" > j
I-a vorbit si el ei cu o voce moale - si nu-nceta să-i zâmbească:
„De unde aş putea şti, domnişoară Behrend?"
Mintea ei şi-a luat zborul. Parcă şi vedea încotro se-ndrepta discuţia: urma să fie alungată din ţară.
- M-am gândit, zice, că era ultima mea şansă de a rămâne acasă.
Aşa că i-a spus şi ea lui, la fel de direct:
„Uitaţi, vă rog, nu vreau... eu nu vreau să mă duc în Vest. Dar am impresia că oamenii dumneavoastră vor să mă forţeze să plec" - şi-a dat seama că-l implora, de fapt:
„Trebuie să lucrez şi eu pe undeva. La urma urmelor, sunt şomeră, nu?"
„Bine, domnişoară Behrend" - i-a spus el -, „dar cum se poate aşa ceva?" - şi şi-a încrucişat degetele pe masă. „Nu există şomaj în Republica Democrată Germană."
Julia n-a ştiut ce să-i răspundă.
Major N. a întins mâna peste birou, la un teanc de hârtii pe care le-a tras către el, si a zis:
„Mai întâi, aş avea câteva întrebări despre aceste scrisori."
Julia şi-a mutat privirile către mâna lui şi a văzut, sub ea, propriul ei scris de mână. A rămas nedumerită. S-a uitat mai bine. Erau copii ale scrisorilor ei către iubitul italian.

Julia-şi imaginase de la bun început că s-ar fi putut să i se citească scrisorile. Uneori, cele pe care le primea din străinătate veneau rupte cu brutalitate şi lipite înapoi cu bandă transparentă, plus un bileţel adeziv, pe care scria: „Deteriorat în tranzit".

- Era şi caraghios, pe bune, zice.

Dar, cum a procedat cu multe alte lucruri, nu şi-a bătut capul prea mult nici cu asta. *Major* N. a luat prima scrisoare din teanc, şi-a pus-o în faţă pe birou şi a netezit-o cu ambele palme. Şi-a dres glasul şi a început s-o citească, spre oroarea Juliei, cu voce tare.

Stau şi mă gândesc la ruşinea pe care aş resimţi-o şi eu, stând faţă-n faţă cu *Major* Nu ştiu care, la el în birou, cu nişte lucruri atât de intime la îndemâna lui. Ruşinea de a-ţi auzi propriile cuvinte transformate, în gura lui, în banalităţile universale pe care le scoate la iveală iubirea.

Julia şi iubitul ei italian îşi scriau unul celuilalt în limba engleză. *Major* N. subliniase, în fiecare scrisoare, cuvintele pe care nu le găsise în dicţionarul său englez-german.

- Stătea la birou şi... - Julia se opreşte şi ia o înghiţitură de ceai. (So fi răcit, de-acum. îl înghite cu greu. începe să tuşească, tuşeşte întruna, dar întinde o mână, ca să nu mă ridic eu s-o ajut.) ... şi mă- ntreba, zice, cu o voce sugrumată, ce însemnau.

Mie mi se ridică părul pe braţe. Am încetat să mă uit la Julia, fiindcă de ceva timp, în penumbra din bucătărie, nu către mine se-ndreaptă vorbele ei. Mă simt înjosită, din motive pe care nu le pot dezvălui în acest

moment. Mă simt ultragiată în numele ei şi oarecum vinovată de norocul relativ de care am avut parte-n viaţă.
Major N. îşi perfecţiona traducerea pe-ndelete. Cuvintele pe care nu le găsise în dicţionar erau, cele mai multe, din limbajul privat al celor doi îndrăgostiţi. O întreba: „Ce înseamnă acest cuvânt?" sau: „Vreţi, vă rog, să-mi explicaţi acest termen?" Ţinea un lung deget arătător când pe scrisul ei, când pe-al iubitului ei. „Dar aici?", a vrut să ştie, punând degetul pe cuvântul *cocoriza* dintr-o scrisoare a iubitului italian.
„Cocoriza înseamnă porumb pe ungureşte", i-a spus Julia.
„Ce-nseamnă, atunci, domnişoară Behrend, când prietenul dumneavoastră vă scrie: «O vreau pe micuţa mea *cocoriza»?"*
A trebuit să-i explice. în timpul vacanţei, părul ei se deschisese la culoare şi se făcuse ca porumbul. *Cocoriza* era numele lui de alint pentru ea, un fel de „porumbiţă".
„Mulţumesc, domnişoară Behrend."
Apoi, cu costumul lui din Occident, cu manierele lui cosmopolite şi felul exagerat de curtenitor, *Major* N. şi-a continuat incursiunea în relaţia ei de iubire, scrisoare cu scrisoare.
- A durat ceva, zice Julia, cu o voce care vine parcă de departe.
Are privirile înţepenite undeva, la semidistanţă. *Major* N. era meticulos. Avea un teanc de scrisori ale ei către iubitul italian si un al
9
doilea teanc de scrisori ale lui către ea.
Individul stia totul. Vedea
9

când avusese ea îndoieli, vedea cu ce vorbe dulci se lăsase împăcată. Vedea expus pe birou, în faţa lui, dorul iubitului italian faţă de Julia şi cum o inventase, pentru propria-i plăcere, pe fata lui de departe.
A insinuat că ştia - ceea ce, cu siguranţă, şi Julia îşi dăduse seama mai demult - că iubitul italian îşi făcuse o imagine despre ea, care nu prea se potrivea cu originalul. A şi flatat-o:
„Sunteţi mai complexă, cred eu, domnişoară Behrend, şi mult mai inteligentă, decât nivelul la care vă plasează el aici."
După ce a terminat de citit, de arătat cu degetul şi de cerut explicaţii, a netezit ambele teancuri de scrisori şi le-a dat înapoi la marginea biroului, după care i-a spus.
„Haideţi să discutăm puţin despre acest prieten al dumneavoastră, nu?, ce ziceţi?" - şi a început să-i vorbească Juliei despre iubitul ei italian.
- Nu mi-a spus lucruri cine ştie ce spectaculoase, zice. Dar erau lucruri pe care eu n-aveam de unde să le ştiu, pentru că nu mă puteam duce în Italia, să le văd cu ochii mei - de unde presupun că Stasi avea oameni şi-n Italia. M-a luat chiar şi la modul glumeţ, atrăgându-mă în discuţie, ca şi cum eu şi el am fi putut pune de-o mică bârfă despre diverse aspecte din viaţa iubitului meu, ca şi cum am fi fost în aceeaşi tabără, si iubitul meu ar fi constituit obiectul observaţiei, nu eu.
„După cum ştim" - a zis *Major* N. -, „prietenul dumneavoastră lucrează în domeniul calculatoarelor."

Julia a dat din cap că da.
- N-am înţeles niciodată prea bine, zice, în ce anume constau afacerile lui - şi, cu felul meu est-german de-a gândi, n-am înţeles nimic, de fapt. îmi spusese că făcea comerţ cu componente de calculatoare.
Major N. i-a explicat:
„Este director de vânzări pentru sucursala regională a firmei."
Pe urmă, i-a descris casa de familie a iubitului italian, din Umbria. Şi ce marcă de maşină conducea i-a spus. Văzând că asta nu-nsemna nimic pentru Julia, s-a oprit să-i explice tot el ce voia să spună: în estimarea lui, era o maşină de „clasă de mijloc", aşa că „nu ne putem gândi c-ar fi bogat sau mai ştiu eu cum".
Julia se întreba ce rost avea toată povestea.
Major N. a desfăcut sertarul biroului şi a scos din el o mapă groasă, pe care a depus-o pe birou, fără s-o deschidă.
„Şi-acum, domnişoară Behrend, ajungem şi la dumneavoastră", i-a spus, şi-a început să-i evalueze viaţa în plină desfăşurare.
- Ştia totul despre mine, zice Julia. Ştia toate materiile pe care le studiasem şi ce note obţinusem la ele. Ştia totul despre fiecare dintre surorile mele, despre amândoi părinţii. Ştia că soră-mea cea mică voia să studieze pianul la conservator.
Ba chiar, se simţea suficient de bine informat, *Major* N., pentru a face anumite evaluări psihologice. I-a spus că existau, cu certitudine, chestiuni pe care tatăl ei nu le înţelegea, că Dieter era un „problematic". Irene, în schimb, era mult mai loială statului.

„Este limpede pentru noi, pe baza probelor, domnişoară Behrend, că semănaţi cu mama dumneavoastră", i-a spus. „Ceea ce, dacă mă pot aventura să afirm, este un lucru bun."

- Ţinea să-mi arate că m-avea la degetul mic, zice Julia, care-şi ridică genunchii la piept. (îşi propteşte călcâiele de marginea scaunului, după care-şi întinde puloverul peste picioare şi se transformă într-un soi de gogoloi negru.) Singurul lucru... ironia face că singurul lucru pe care păreau să nu-l ştie, zice, era că mă despărţisem de iubitul meu italian!

De când se întâlniseră în Ungaria şi se despărţiseră, iubitul italian îi scrisese mai multe scrisori implorând-o. Julia îi răspunsese la prima, dar apoi încetase a-i mai scrie.

- Sau, cel puţin, *Major* N. se comporta ca şi cum n-ar fi ştiut că eu rupsesem relaţia, zice. M-am gândit: ciudat că nu ştia. Poate fusese-n concediu şi scăpase ultimele câteva scrisori.

Sau, mă gândesc eu, probabil că ştia, dar credea că avea mai multe şanse în privinţa ei, dacă se prefăcea că nu.

Ofiţerul a pus mapa deoparte, lângă teancurile de scrisori. Şi-a lipit vârfurile degetelor unele de celelalte şi s-a aplecat în faţă.

„După cum sunt convins că v-aţi dat seama deja, ne interesează prietenul dumneavoastră" - după care i-a trântit-o în faţă: „Aş vrea să vă propun" - i-a spus -, „dacă sunteţi de acord să ne sprijiniţi, să ne

întâlnim din când în când. Să mai stăm de vorbă."

-Mi s-a părut absurd, zice. Mă gândeam: ce dracu'-i putea interesa la el? - fiindcă nu-şi imagina că iubitul ei italian putea fi nu ştiu ce mare sculă. N-avea nici un fel de legături sus-puse, de care să-mi fi pomenit vreodată, nici o pregătire specială, nici o expertiză.

Nu i-a trecut prin minte, până n-a ajuns înapoi acasă, că poate pe ea o voiau, de fapt.

Nici nu se punea problema, însă. Nu avea de gând să informeze despre el, nici să se facă informatoare, în general.

„îmi pare foarte rău" - l-a refuzat pe *Major* N. -, „dar nu vă pot ajuta, pentru că ne-am despărţit în această ultimă excursie în Ungaria. Nu vreau să mai am de-a face cu el. Avea de gând să pună stăpânire pe mine. Am înţeles că, dacă rămân cu el, nu voi mai putea niciodată să- mi hotărăsc propria mea viaţă" - adăugând apoi: „Nu vreau să-l mai văd niciodată, nici măcar ca simplu prieten."

Major N. a zâmbit şi a zis:

„Dacă se-ntâmplă cumva să vă mai gândiţi şi ajungeţi la o altă concluzie, vă rog să nu ezitaţi să mă sunaţi, la orice oră" - şi i-a întins cartea lui de vizită, cu numărul de telefon scris pe ea. „A, şi încă un lucru, domnişoară Behrend", i-a spus. „Nu trebuie să discutaţi cu nimeni despre mica noastră conversaţie - nici cu părinţii, nici cu surorile, nici cu prietenii dumneavoastră cei mai apropiaţi. Dacă le spuneţi, vom şti şi noi. Această după-amiază nici n-a fost. N-aţi fost

niciodată în Camera 118. Dacă mă vedeţi pe stradă, vă faceţi că nu mă cunoaşteţi - treceţi pe lângă mine, şi-atât. Toate acestea din motive lesne de înţeles, după cum sunt convins că v-aţi dat seama deja de mult timp."

Ea a dat din cap că da. Şi-asta a fost tot. îi arătase că putea fi ori înăuntru, ori în afară, dând un singur telefon. Ori era cu ei, ori se ducea, şi gata.

- După care, m-a lăsat să plec, zice.

Strada i s-a părut o altă lume, cu o lumină a zilei strălucitoare şi nefirească. S-a uitat cum o clasă de şcolari mici de tot era mânată ca o
turmă pe trotuar. Se simţea despărţită de viaţă, brusc şi-ntr-un mod irevocabil:

- Era ca şi cum aş fi fost, dintr-odată, de partea cealaltă, zice, separată de toată lumea.

Pare să fi rămas fără cuvinte, asa că eu adun farfuriile si le-asez în
chiuveta din spatele meu. Mă uit în frigider după ceva ce să mai mâncăm, de parcă mi-ar putea oferi posibilităţi trecute cu vederea la prima căutare. Nu găsesc decât un maţ pleoştit, rămas fără lebăr, şi un măr. Arunc la gunoi maţul şi tai mărul în felii. Cât timp stau cu spatele la ea, Julia începe să vorbească din nou. Ascultând-o, parc-aş fi martora procesului aproape mecanic, prin care lucrurile sunt dezgropate din trecut. Are o voce gravă:

- Cred că mi-am reprimat cu totul în minte acel episod, zice. Poate că tot ce-a urmat, întreaga poveste din 1989, a fost atât de

gravă, încât a şters multe altele. Altfel, nu-mi pot explica.
Nu ştiu ce vrea să spună cu „întreaga poveste din 1989". îi spun că mi se pare dus la extrem ce-a păţit ea.
- Aşa şi este, zice, după ce conştientizezi despre ce e vorba. Dar curios este că numai acum, în această bucătărie, simt cum îmi trece un fior pe şira spinării. Pe vremea aia, criticam alte lucruri - că nu eram lăsată să studiez, să am o carieră. Dar, dacă mă uit în urmă, constat că supravegherea continuă a fost cea care mi-a provocat răul cel mai mare. *Stiu* cât de mult sunt în stare oamenii să-ti încalce
» limitele - până când nici urmă de viaţă privată nu-ţi mai rămâne. Şi cred că e cumplit să fii conştient de asta. (îşi scutură părul, ca şi cum ar vrea să se dezbare de ceva.) De la distanţa de-acum, zice, înţeleg pentru prima oară cât de rău a fost ce mi-a făcut în camera aia.
Ia o felie de măr şi-o balansează între două degete pe tăblia mesei. Frigiderul gol se scutură şi se opreşte; în bucătărie se lasă o linişte profundă.
- Oamenii vorbesc despre inconştient, zice, şi-mi devine clar acum, când îţi spun lucrurile-astea, ce efect a putut avea faptul că le ştiu asupra existenţei mele - şi muşcă discret din măr. Cred că sunt evident paradită psihologic! - şi râde, însă vorbeşte serios. Probabil că de-aia şi am reacţii atât de extreme faţă de apropierea de bărbaţi şi de restul, zice. Pe toate le trăiesc de parc-ar fi o nouă posibilă

invadare a vieţii mele intime. Si cred că e si mai rău dacă-ti reprimi sentimentul, adaugă, uitându-se drept la faţa mea, de astă-dată.

Să le dezgropi sau să le laşi acolo, îngropate?

Când a plecat din Camera 118, Julia nu a avut nimic - pân-a ajuns acasă. Abia atunci şi-acolo, i s-au tăiat picioarele. Cum-necum, a reuşit să ajungă la baie şi a vomitat. La ieşire, a constatat că-i tremura vocea şi că nu putea să se ţină dreaptă. Le-a povestit părinţilor şi surorilor ei totul. în seara aceea, au ţinut o consfătuire de familie, ca să decidă ce aveau de făcut.

- Maică-mea e o persoană foarte pragmatică, zice.

Irene a zis aşa: „Bine, ai terminat-o cu italianul - n-am vrut să te influenţez, dar mă bucur că nu te-ai măritat cu el. Acum, însă, trebuie să te gândeşti foarte bine - şi la rece - la ce vrei să faci în continuare."

Juliei nu i-a venit să creadă ce i se-ntâmpla: că stăteau cu toţii acasă, în camera de zi a familiei, şi discutau despre cum ar fi putut ea să-şi trăiască restul vieţii. Doar avea douăzeci de ani.

- întotdeauna discutaserăm despre cum aveam să trăiesc eu cu iubitul italian, de parc-aş fi avut o asemenea opţiune. Dar era mai mult o fantezie aventuroasă adolescentină - să cred că eram liberă să fac aşa ceva, şi nimeni nu mă putea opri. Dintr-odată, devenise o realitate: urma să plec de-aici pentru totdeauna - să-mi părăsesc familia, să nu-mi mai văd surorile, să mă duc în Vest. Ceea ce nu voiam în

ruptul capului să fac, aşa cum am mai spus. (A început să vorbească în puloverul tras peste genunchi.) Şi mai cred că eram şi dezamăgită de stat. Mi-am dat seama, pentru prima oară, că nu era deloc statul părintesc şi grijuliu, la care te-aştepţi în sinea ta. Văzusem că putea fi atât de periculos, de foarte periculos, fără ca eu să fi făcut absolut nimic.

N-a vrut să devină informatoare. Asta i-a lăsat, în realitate, o singură opţiune posibilă. „O să trebuiască să găseşti pe altcineva cu care să te măriţi, ca să poţi pleca de-aici", i-a spus Irene. „Altă cale nu ai" - după care, însă, şi-a exprimat îndoielile: „Dar vrei cu-adevărat să te măriţi cu cineva mai în vârstă?", a zis. Dieter stătea în capul mesei, amutit de furie si de tristete. N-a scos nimeni o vorbă.

- Atunci mi-a venit în minte, zice acum Julia. M-am gândit aşa: dacă nu aveam nici o cale alternativă de scăpare, înseamnă că trebuia să luăm, ca să zic aşa, taurul de coarne. Ştiam c-ar fi existat o metodă, aşa-zisa *Staatsratbeschwerde* (Petiţie la Consiliul de Stat), prin care cetătenii îi scriau direct lui Erich Honecker, dacă aveau nevoie de ceva ce nu puteau să obţină sau ca să se plângă de ceva - scutură din cap -, de parcă omul simplu avea realmente un cuvânt de spus şi drepturi. Unii îi scriau, de exemplu, că voiau să-şi cumpere faianţă pentru baie sau componente de tractor şi că nu se mai găseau din august - lucruri de-astea. Oameni obişnuiţi te luau tare câteodată: „Ia nu te mai plânge-atâta, pune mâna şi scrie-i tovarăşului Erich!" Aşa că m-

am gândit în sinea mea: ce-ar fi să-i scriem şi noi? Analizând la rece, pur şi simplu, nu era corect ce se-ntâmplase. (Observ că chipul ei a început iar să aibă expresie.) Adică nici nu-l mai am, iubitul italian, şi vreau să studiez, şi vreau să rămân în RDG - păi, de ce nu pot? Ia să luăm şi să-i scriem tovarăşului Erich, ca să ne plângem. (îşi ridică privirile spre tavan.) Exista o anumită naivitate în această abordare, de care sunt azi conştientă - pe-atunci, ne gândeam că partidul şi statul erau una, şi Stasi - alta. (Scutură din cap şi-şi scoate faţa din pulover, lăsându-şi picioarele jos. Desface larg braţele.) Mă gândeam: ce pot să-mi facă, zău aşa?

Cartea de vizită pe care i-o dăduse *Major* N. se afla pe masă, între ei toţi. „Ai numărul de telefon" - i-a spus Irene -, „sună-l mâine-dimineaţă şi spune-i că tu şi părinţii tăi aveţi de gând să-i scrieţi lui Honecker şi să depuneţi plângere."

- N-o să uit noaptea aia cât oi fi, zice. Le-am spus părinţilor că bine, asa o să fac, si m-am dus la culcare. Am avut nişte coşmaruri cum nu mai avusesem pân-atunci, nici de-atunci încoace.

A visat că era urmărită într-un loc unde totul i se părea cunoscut - blatul mesei din bucătărie, vederea de la fereastra dormitorului ei, feţele dintr-un magazin, ceafa uneia dintre surori. Dar n-o recunoştea nimeni, şi nu era nici acasă. Tatăl ei a început să moară, ofilindu-se ca o plantă şi strigându-i numele, dar nu auzea răspunsurile ei şi nu vedea unde era ea.

Când s-a trezit, nu stia dacă visase locul unde se afla sau locul unde avea să ajungă.

-O noapte cumplită, cumplită. Nu ţin minte dac-am plâns. Nu cred să fi plâns. Eram leoarcă de transpiraţie, de s-a udat şi patul. M-am trezit de multe ori. Absolut îngrozitor a fost prin ce-am trecut. (îşi trece o mână prin păr.) Ca şi cum aş fi pierdut totul, până când şi eu dispăream de-a binelea.

A doua zi dimineaţă, după ce-au plecat cu toţii, a luat cartea de vizită şi s-a dus cu ea la bunica, să telefoneze de-acolo. Era singură în casă, unde se simţeau mirosuri de cartofi puşi la fiert şi de dezinfectant. S-a uitat la cifrele scrise cu negru pe cartea de vizită. Parcă se mişcau. A văzut că-i tremura ei mâna, de fapt, şi a pus cartea de vizită pe măsuţa de telefon. în momentul acela, nu mai era în stare să pună cap la cap motivele pentru care dădea telefonul respectiv, cum se ajunsese într-un asemenea punct. Era doar acolo, şi-atunci, cu o carte de vizită şi-un nume, şi cu cifrele care l-ar fi făcut pe omul ăla să-i vorbească din nou. A dus degetul la cadranul cu cifre al telefonului şi a început să formeze numărul.

Major N. a ridicat receptorul imediat. Când şi-a dat seama ce-i spunea ea - „Cum adică, le-aţi mai spus şi altora ce-am vorbit? Aveţi de gând să scrieţi *ce anume?*!" -, s-a înfuriat şi i-a cerut să vină imediat să se-ntâlnească numai cu el. A chemat-o la un apartament conspirativ din oraş.

-Care era, unde crezi? - deasupra agenţiei mele de voiaj, zice, şi-şi strânge buzele într-

un zâmbet acru. Bineînţeles că mă uitasem de multe ori la geamurile-alea. Ştiam foarte bine ce era înăuntru.

Major N. i-a spus că aveau să fie repercusiuni serioase pentru ea, posibil şi pentru familia ei, din faptul că-şi încălcase angajamentul de a păstra tăcerea. I-a reamintit că sora ei, Katrin - „parc-aşa o cheamă, nu?" -, visa să studieze pianul la conservator. I-a spus că urma să ia legătură cu superiorul său, şeful sucursalei regionale, pentru a vedea ce acţiuni se impuneau mai departe.

Familia Behrend a mai aşteptat o săptămână, până când a sosit o carte poştală în cutia de scrisori. Urma să li se facă o vizită la domiciliu. Doi au venit: *Major* N. şi superiorul lui.

- Dar n-a fost câtuşi de puţin cum ne aşteptam noi, zice. *Major* N. mi s-a părut un cu totul alt om. Era năduşit şi părea stingher. Şeful lui n- arăta nici el mai breaz. Nu ştiam ce se-ntâmplase.

Dieter le-a spus celor doi că nu exista nici un motiv - ce motiv ar fi putut fi? - pentru toate lucrurile care se abătuseră pe capul fiicei lui.

Fuseseră cu toţii, dintotdeauna, buni cetăţeni. Irene le-a spus verde-n fată că familia Behrend era hotărâtă să-i scrie tovarăşului Honecker.

[9]

Amândoi au ridicat mâinile - parcă s-ar fi predat: nu era deloc necesar să se exagereze aici. Cu siguranţă, au zis, lucrurile nu merseseră chiar aşa departe, încât să nu poată fi drese la nivel local - nu

era nevoie să fie implicat şi Berlinul. Era o situaţie - şi s-au uitat la Dieter şi Irene - în care imaginaţia unei persoane tinere - de bună calitate, sigur că da - putea să capete un rol în ecuaţie. Dieter, Irene şi fetele n-au spus nimic. După care, tot cei doi au cerut să li se dea ceva timp.

- La început, nu ne-am dat seama, zice Julia. Dar, după ce-au plecat, am ştiut că noi ieşiserăm învingători. Nu ştiuserăm niciodată, propriu-zis, unde anume se dădea bătălia, zâmbeşte ea, dar acum ştiam că victoria ne-aparţinea.

Nu ştie de ce se temeau cei de la Stasi că ea şi familia ei s-ar fi putut plânge la Honecker. Poate pentru că ambii ei părinţi erau profesori şi, la prima vedere, conformişti, sau pentru că Stasi nu avea o „bază legală" pentru tot ce-i făcuse ei. Cine poate şti? Este unul dintre foarte rarele cazuri în care încercatul mării cu degetul reuşise, şi cineva chiar „câştigase" în lupta cu „Firma".

-Cu adevărat uimitor a fost, zice, că săptămâna următoare mi s-a telefonat în legătură cu o slujbă.

S-a trezit angajată ca recepţioneră la un hotel. Ai fi zis că avea să lucreze acolo toată viaţa. Dar a venit apoi anul 1989.

-Asta-i o cu totul altă poveste. (îşi ia de jos cutia cu scrisori de dragoste.) E şi târziu, ar fi cazul să mă duc, zice. M-am gândit să trec să-mi iau astea - mângâie cutia de pantofi - şi să mă mai uit peste ele. Merg la o psihoterapeută şi am ajuns la relaţiile mele cu bărbaţii, încerc să mi-i amintesc - parc-ar fi fost într-o altă viaţă. (Zâmbeşte şi

dinţii îi răsfrâng lumina.) Scrisorile astea de la iubitul italian or să fie ca un *aide-mémoire* pentru etapa respectivă, zice.

Mă uit la cutia din braţele ei şi-mi dau seama că nu te poţi lepăda de propriul trecut, nici de ce-ţi face el ţie. Niciodată nu este, realmente si efectiv, trecut.

O conduc la uşă. în vestibul, ea fixează pompa de bicicletă pe cadrul bicicletei hârbuite, iar eu îi deschid usa. O văd coborând scările si

rămân cu senzaţia că lipseşte ceva din peisaj. Nu pare o fată care a pus cu botul pe labe Stasi, care a lucrat într-un hotel timp de doi ani şi pe urmă a fost eliberată în propriul ei viitor de revoluţia din 1989. Nimeni nu poate înşira evenimentele vieţii ca mărgelele pe aţă şi să calculeze prejudiciile - într-un tabel de mutilări sufleteşti. Dar aici nu e vorba de totalitatea lucrurilor, mă gândesc, în timp ce Julia dă din pedale pe drumul de întoarcere la turnul ei inexpugnabil, o sumă de lucruri pe care nu le poate nici abandona, nici privi frontal

.Capitolul 12

DANSUL LIPSI

„... nenorociţilor de credeţi că noi aicea toti uitat ceati făcut naziştilor si veniţi în casa mea pă televizoru meu cu muzica voastră si cu ştirile voastre căcatilor mai bine scritimi..."

La usa biroului bate cineva. Uwe.

- Ce zici de-o maşină pân-acasă? mă-ntreabă.
- Ar fi minunat, zic.

Dintr-un impuls prostesc, dau să ascund scrisoarea din faţa mea, ca să-l scutesc de insultă. Mă uit fix în ochii lui şi o trag încet spre mine, peste birou. Are scrisul mare şi strâmb, ca un bilet de răscumpărare, asa că oricum o remarcă.

- Asta ce-i? vrea să stie.
- Este o... ăăă... adevăru-i că e-o mostră de manifestare de ură, zic.
-A, zice... da.
Ştie ce-nseamnă asta, şi dintr-odată: că ura nu e-ndreptată împotriva unui prezentator anume sau postului de televiziune, ci împotriva naţiunii întregi.
- De obicei, răspundem la chestii de-astea pe un ton moderat, zice, şi le spunem că dictatura naţional-socialistă a fost ceva oribil, care s-a abătut peste noi. C-a provocat o durere şi-o suferinţă de nedescris, şi- aşa mai departe, şi că, orice tentative de compensaţii s-au întreprins, lucrurile nu vor putea fi niciodată reparate cu-adevărat etc., etc.
- Da, zic.
Dar ce vrea să spună că „s-a abătut peste noi"? Germanii au fost înnebuniţi după Hitler. E drept că, după ce-a fost ales, a modificat structurile de putere şi şi-a construit o dictatură, dar e la fel de adevărat că, după ce s-a terminat războiul, oamenii ar fi fost în stare să-l mai voteze o dată. Aici, toată lumea îşi proclamă nevinovăţia întruna.[22]
- Aşa, deci, zice Uwe, care nu-şi prea îngăduie multă odihnă şi are ochii înroşiţi de jur împrejur. Vrei să te iau cu maşina?
- Da. Mulţumesc. Minunat.

Rar mi se-ntâmplă să merg cu maşina prin Berlin. Reţeaua de trenuri din subteran e-atât de densă, încât pot ajunge cu ele oriunde, ţâşnind afară de sub pământ când ici, când colo. E ca un ghem de artere, care

pompează oamenii peste tot prin oraş. La suprafaţă, se iese-n altă lume.

Străzile sunt pietruite. Uwe şofează cu viteză. Poartă mănuşi de piele, care i se-nchid la încheieturi, cu capse. Maşina lui este un Volkswagen Golf nou, argintiu, care sclipeşte şi are un dezodorizant cu miros de ananas.

- Elton John îţi place? întreabă.

Până s-apuc eu să răspund, el dă drumul casetofonului la maximum, îşi aprinde o ţigară de la bricheta de pe bordul maşinii. Se pune pe dat din cap şi pe bătut ritmul cu mâna cu mănuşă de piele pe volanul cu învelitoare de piele. Parcurge străzile cu motorul turat la maximum şi cu scrâşnete de roţi pe pietrele de pavaj. Eu mă sprijin co mână de mânerul portierei, cu cealaltă-mi ţin rucsăcelul în poală. Mă-ntreb dacă rucsacul o fi putând avea un efect oarecare de airbag. Uwe fredonează, şi fumează, şi bate ritmul, şi scutură scrumul pe fereastra maşinii, într-o demonstraţie frenetică de cât de ţăcănit poate fi. Zbiară ceva prin muzică, prin fum şi prin vacarm. Tot ce-aud este că ia lecţii de tobă, „ca să-si îmbunătăţească" - îi urmăresc buzele - „ritmul".

- Acolo merg uite-acuma, urlă. Profesorul meu locuieşte-n Mitte, la fel ca tine. Apropo de asta, ce-ai mai făcut cu poveştile alea cu estici, de care ziceai?

Nu-ntreabă ca şi cum ar trebui să mă reabilitez pentru izbucnirea pe care-am avut-o de fată cu Scheller. Pare curios si nimic mai mult. Plus
că dă si muzica mai încet.

- Am făcut ceva, da, zic. Mi-am făcut singură rost de aventuri în Stasiland. (Râde, iar eu continui.) Am fost într-un loc unde ce se spunea nu era real, iar ce era real nu era permis, unde oamenii dispăreau în spatele unor uşi închise şi ori nu se mai auzea nimic de ei niciodată, ori erau evacuaţi clandestin pe alte tărâmuri.
- Zău? Şi cum i-ai găsit pe oamenii ăştia?
- Sunt peste tot în jurul nostru al tuturor, Uwe. La urma urmei, ăsta era Estul. Iar eu am plecat să-i caut. Am dat anunţ că mă interesează oameni de la Stasi...
- Ce-ai făcut?!

Se uită la mine, deşi eu aş prefera să se uite la şosea.

- Am publicat un anunţ în ziar, Uwe, n-a fost mare chestie. Iar peste alţii, am dat chiar eu, din întâmplare. Proprietăreasa mea, de exemplu, zic. (îi povestesc pe scurt despre cum a fost Julia expulzată din viaţă, până când Stasi s-a oferit s-o reabiliteze, cu condiţia să devină informatoare.) Iar asta s-a-ntâmplat spre sfârşitul anilor 1980, închei.
- Să mori tu, zice Uwe, şi văd cum e povestea Juliei la fel de stranie şi de oribilă pentru el, cum e şi pentru mine.

încetineşte şi opreşte de tot. Am ajuns la mine acasă, şi-anume intactă. Uwe se-ntoarce către mine:

- Două lucruri, zice, cu vocea lui de jurnalist serios. E un tip aici, care, când era tânăr ofiţer Stasi, a trasat pe stradă linia pe unde urma să fie ridicat Zidul, şi e pregătit să vorbească despre toată chestia. îl cheamă Hagen Koch şi l-am avut într-o

emisiune odată, despre punctul de control Charlie—. Iar ce-ai spus tu despre transformarea unei lumi într-o altă lume m-a făcut să mă mai gândesc la cineva. Un tip care se numeşte Karl-Eduard von Schnitzler - a fost propagandistul-şef al regimului. Şi el te-ar putea interesa.

- Julia mi l-a pomenit pe von Schnitzler. Mai trăieşte, deci?
- O, da! Şi e feroce, din câte-am auzit.
- Cum dau de ei?
- Să văd eu dacă am la birou ceva date de contact.

Şi Uwe se apleacă peste mine, ca să-mi deschidă portiera, un gest oarecum cavaleresc din partea lui, dar inutil. Profită de ocazie şi se uită-n sus la blocul meu, pentru o verificare scurtă.

- Mulţumesc, Uwe, că m-ai adus cu maşina, zic. Si mulţumesc pentru ponturi.

Uwe miroase a fum de ţigară şi a fals ananas, ca un hawaiian în mizerie.

- N-ai pentru ce.

încă mai stă aplecat peste mine, aşa că-i urmăresc privirea. Două chestii albe plutesc peste crengile dezgolite ale copacului din faţa camerei mele de zi. Una este o pungă de plastic, cealaltă, cum ne uităm amândoi în sus către ea, se dovedeşte a fi o pereche de izmene bărbăteşti. Ridic din umeri. îmi dau seama că Uwe n-ar locui niciodată într-o asemenea clădire. Se-ndreaptă de spate la locul lui.

- Mult noroc în Stasiland, zice. Ai grijă pe-acolo.

După câteva zile, chiar îmi găseşte un număr al lui von Schnitzler, dar nu e cel

bun. „Doamnă" - zice bărbatul care-mi răspunde -, „oameni de-ăştia nu vor să fie găsiţi." *Herr* von Schnitzler nu figurează în cartea de telefoane. Decid să-l sun pe *Herr* Winz, să văd, poate m- ajută el. *Herr* Winz e mulţumit, aflând că am nevoie de el, şi-mi spune că vede el ce poate face. între timp, decid să mă uit la câteva dintre emisiunile lui von Schnitzler, de pe „Canalul negru". Acest „Canal negru" a fost transmis în Germania de Est din 1960. Intentia care a stat la baza lui era să fie o contra-măsură la emisiunea

„*Das rote Optik*" („Viziunea roşie") din Vest, o critică a socialismului, care se transmitea în Est din Germania de Vest. Lunea seara, *Deutsche Fernsehfunk* - Televiziunea germană -, pe urmă postul unic de televiziune est-german, selecta filme vechi şi îndrăgite din perioada de glorie a studiourilor, de dinainte de război, şi partidul a hotărât că acestea, la fel ca şi emisiunile occidentale, necesitau comentarii. Misiunea i-a fost încredinţată lui Karl-Eduard von Schnitzler.

Multă vreme, lucrătorii centralelor electrice au fost în alertă în fiecare seară de luni, în primul rând, pentru că toată lumea comuta deodată la film, aşa că se crea o suprasolicitare a reţelei. Pe urmă, când începea „Canalul negru", aceiaşi lucrători aveau misiunea să prevină întreruperea furnizării de electricitate din cauza unei oscilaţii negative, în momentul în care toată lumea îşi închidea televizoarele simultan. Karl-Eduard von Schnitzler a devenit o instituţie în sine, ca individ, şi cea mai

detestată figură a regimului. La sfârşitul lui 1989, când au strigat „Noi suntem poporul!" şi „Alegeri libere!", demonstranţii au strigat şi „Cere-ţi iertare, Schnitzler!" şi „Schnitzler la Muppets!"
Exact asta si era: o marionetă bătrână si
cârcotaşă, care azvârlea
>>>'
scârbă de sus peste tot ceea ce se transmitea.
Postul de televiziune est-german era la Adlershof, o suburbie din partea de est a Berlinului. Complexul este acum trâmbiţat ca fiind ultimul răcnet în materie de centru multimedia, dar a rămas un snop de clădiri cenuşii, reci, trântite pe un platou acoperit cu pietriş, ca într-un parc industrial. Una dintre aceste clădiri găzduieşte arhive de programe transmise în Republica Democrată Germană.
Nu este, propriu-zis, un loc deschis publicului, dar Uwe a dat nişte telefoane, ca să mă bage înăuntru. Pătrund pe ceea ce pare a fi o uşă din dos, apoi merg printr-un pasaj cu pereţii de sticlă mâzgoasă, care leagă această clădire de următoarea. Nu văd pe nimeni. Ajung în faţa unei uşi duble, securizate cu un interfon de tip vechi. Sun şi mi se deschide. Drept în faţă, o recepţie. în ambele direcţii, stânga şi dreapta, porneşte câte un coridor lung, cu linoleum pe jos şi presărat cu echipamente străvechi de montaj, plus teancuri de role de film. în spatele contoarului de la recepţie, dau peste primele semne de viaţă: doi bărbaţi cu jachete cafenii tricotate, după toate aparenţele asortate între ele, beau cafea.

îmi aruncă fiecare câte o privire şi se întorc imediat unul către celălalt.

- Bună dimineaţa, le spun.

- Aţi venit după un pachet? întreabă Jacheta Unu, uitându-se direct si fix la Jacheta Doi.

- Nu, zic. Am venit să mă uit la câteva benzi.

- Nu ştim nimic despre asta, noi, zice Jacheta Unu, tot fără să se uite la mine.

Se lasă tăcerea.

- *Frau* Anderson este aici, cumva? întreb.

- Trebuie să discute cu *Frau* Anderson despre aşa ceva, nu, ce zici? îşi întreabă Jacheta Unu colegul tăcut.

Jacheta Doi soarbe o gură de cafea. Jacheta Unu ia gestul drept încuviinţare.

- Da, repetă Jacheta Unu, va trebui să stea de vorbă cu *Frau* Anderson pentru aşa ceva.

Mă uit în sus şi-n jos, la cele două coridoare pustii.

- Şi mai e şi problema timpului, adaugă Jacheta Unu. Ştiţi, noi plecăm de-aici la ora 4 şi 25.

- Am înţeles.

Jacheta Doi vorbeşte, în sfârsit:

- Suntem în pauză de cafea, zice către Jacheta Unu.

- Am înţeles, repet.

Se lasă iar tăcerea. Ce-i asta, Beckett? Ţin minte ce spunea poetul german al absurdului Kurt Tucholski despre conaţionalii săi şi birourile de la ghişee: cu toţii se ploconesc în faţă şi aspiră să stea în spatele lor. Dau cu banul, în sinea mea, dacă să mă ploconesc şi eu, ca localnicii, sau să fac o

scenă în stil occidental, când un zgomot de paşi care se aude pe unul dintre coridoare salvează situaţia - e chiar *Frau* Anderson.

- Şi iat-o, aşadar, zice Jacheta Unu către Jacheta Doi - de parcă întregul episod n-ar fi fost decât un pariu pus între ei -, pe *Frau* Anderson.

Frau Anderson este o femeie trecută de cincizeci de ani. Greu de spus cum arată, de fapt, pentru că este machiată gros, ca să acopere. Poate c-a lucrat pe scenă sau în televiziune. Are pielea lucioasă, de consistenţa unei budinci cu brânză, şi buzele date cu o nuanţă de ruj care se delimitează curajos şi teatral de natură.

-*Ach, Herr* von Schnitzler! exclamă, în timp ce mă conduce pe coridorul pe care a venit. Era o figură. Trebuie să-i recunoaşteţi măcar atât: a rămas cantonat la ceea ce spunea la vremea respectivă. Nu s-a sucit după cum a bătut vântul, ca toţi ceilalţi caraghioşi din ziua de astăzi.

Mă şochează amărăciunea şi nostalgia ei. Sunt parte a nostalgiei faţă de Est (Ost, în limba germană), care a dat naştere unui nou cuvânt: *Ostalgie* (cum ar veni, *Estalgie*). Clar că numai cei a căror loialitate faţă de stat era demonstrabilă puteau să lucreze aici, iar *Frau* Anderson se numără şi azi printre ei.

Coridorul e luminat de tuburi fluorescente, fără măcar o geană de lumină naturală. Linoleumul de pe jos e bej la culoare, fie pestriţ, fie marmorat. Pereţii sunt de-un galben biliar, coşcovit. Miroase a stătut. Parc-ai fi în pântecul cine ştie cărei fiare bătrâne. Parcurgem toată lungimea

coridorului, şi număr, din obişnuinţă, din obsesie ori poate doar nevrând să mă rătăcesc, cincisprezece uşi metalice de fiecare parte, până s-ajungem la ultima. *Frau* Anderson o deschide şi se întoarce spre mine:

- Eu plec la ora 4 şi 25, zice. Credeţi că terminaţi până atunci?
- Sper că da, zic.
- Ar fi cumplit, glumeşte, să vă las încuiată aici peste noapte.

Cu siguranţă c-ar fi. Locul ăsta pare să fi fost proiectat după acelaşi principiu arhitectonic „o măsură se potriveşte la toate", ca şi orice altă clădire de acest gen: *Runde Ecke* din Leipzig şi Cartierul General Stasi de pe Normannenstrasse; la fel ca închisorile, spitalele, şcolile şi clădirile administrative de peste tot din această ţară şi, probabil, la fel ca în Palast der Republik cel cafeniu - doar că totul e după gratii şi nu pot să intru. De aici până la Vladivostok, acesta a fost darul comunismului pentru construcţii - linoleum şi ciment cenuşiu, azbest şi prefabricate din beton şi, întotdeauna şi peste tot, coridoare lungi, lungi, cu încăperi potrivite oricăror scopuri. Dincolo de aceste uşi, se putea întâmpla orice: interogatorii, încarcerări, cercetări, educaţie, administraţie, refugiere în faţa catastrofelor nucleare - sau, în cazul de faţă, propagandă.

Pe dinăuntru, camera e de proporţiile unei celule de închisoare, dar e decorată ca o rulotă-locuinţă din anii 1960. Ferestruica situată la înălţime are perdeluţe maro, iar pereţii sunt acoperiţi cu tapet la fel, maro,

cu modele florale. Mobila constă într-o masă de montaj rolă după rolă, un scaun de birou şi un afiş cu o imagine turistică din deşertul Gobi, cu text în limbile rusă şi germană. într-un colţ al camerei, se află un televizor şi un aparat video.

Frau Anderson mă lasă cu cele câteva benzi care au mai fost găsite. Introduc una în aparat şi sting lumina. Este prima emisiune a lui von Schnitzler, din martie 1960. Apar titlurile: un vultur caricaturizat, cu aer duşmănos - de fapt stema vest-germană, purtând culorile roşu, alb şi negru ale fascismului -, se aşază pe o antenă de televiziune. Apoi apar cuvintele: CANALUL NEGRU. Dintr-odată, un bărbat în costum, cu ochelari negri pătrăţoşi, umple tot ecranul. Mi se adresează direct, ca şi cum s-ar afla chiar aici, în aceeaşi încăpere cu mine:

Canalul negru, stimate doamne şi stimaţi domni, poartă mizerie şi dejecţii. Atât doar că, în loc să le poarte spre o staţie de epurare, aşa cum s-ar cuveni, el le revarsă, zi de zi, în sute de mii de locuinţe din Germania de Vest si din Berlinul de Vest. Acest canal de scursuri este

cel care transmite programele televiziunii vest-germane - Canalul negru. Ei bine, în fiecare luni seara, la această oră, avem de gând să ne dedicăm unei operaţiuni de - să-i zicem - igienizare.

Următoarea bandă era din 1965, după ce doi oameni fuseseră împuşcaţi, în timp ce voiau să evadeze, escaladând Zidul.

Dragi telespectatori,

Ştiţi cu toţii de ce mă aflu azi aici, revenit din concediu special pentru a putea să apar în faţa dumneavoastră în această seară. Gardienii noştri de frontieră, potrivit îndatoririlor pe care le au trasate, au fost nevoiţi să împuşte doi oameni. Aceştia încălcau legea şi căutau să străpungă frontiera noastră naţională. Nu s-au oprit nici când au fost somaţi, nici când s-au tras focuri de avertisment. Unul dintre ei a fost rănit mortal...

Oamenii ar face bine să ne asculte, când le spunem iar şi iar: *noi* stabilim care este ordinea la frontierele noastre! Si *noi* ne asigurăm că este respectată, această ordine - din motive fireşti. Oricine vrea să treacă frontiera Republicii Democrate Germane are nevoie de permisiune. Altfel, ţineţi-vă la depărtare de frontierele noastre! Acela care se pune de unul singur într-o situaţie de pericol moare. Ştiu, doamnelor şi domnilor, sună dur. Şi unii dintre dumneavoastră ar putea, chiar, să considere „inumană" o asemenea afirmaţie... Dar ce este „uman" şi ce este „inuman"?

Uman este să faci pace pentru toţi oamenii de pe Pământ. Şi asta nu se face prin rugăciune! Se face prin luptă. Şi dacă, aşa cum ne învaţă istoria, războaiele sunt lucrări ale omului, nu ale lui Dumnezeu, atunci pacea este, şi ea, o lucrare a omului. Şi, pentru prima oară pe pământ german, aici, în Republica Democrată Germană, pacea s-a văzut ridicată la rang de principiu al guvernării statului. Oricine încearcă să slăbească sau să prejudicieze Republica Democrată Germană, conştient sau

inconştient, slăbeşte sau prejudiciază perspectivele de pace din Germania. Uman este să fi creat si construit statul acesta! Uman
9
este să-l consolidăm şi să-l apărăm! Uman este să păzim Republica Democrată Germană împotriva celor care şi-ar dori, fără doar şi poate, să mănânce statul nostru cu fulgi cu tot...

O ţine tot aşa, dar vreau să-mi iau notiţe, aşa că dau banda înapoi. Vreau să pot vedea exact cum a reuşit omul ăsta să transforme
inumanul în uman si aceste două morţi, în simboluri ale mântuirii. Vreau să-l întâlnesc şi mai urgent şi să văd ce şi cum gândeşte în prezent, când reduta s-a prăbuşit, iar lumea lui s-a sfârşit.

Este aproape ora 4 după-amiază şi stau bine cu timpul. N-am de gând să mă las încuiată aici, nici vorbă de-aşa ceva. M-apuc să-mi adun lucrurile. Banda încă mai merge. Se mută la o altă emisiune, intitulată *„Gut aufgelegt“* - „Binedispus" -, cu o muzică introductivă plină de voioşie. O brunetă frumoasă, cu ochi albaştri, într-o rochie strânsă pe talie, gen anii 1960, se află într-un magazin de discuri. Se apropie de obiectivul aparatului de filmat. Zice:

Vânzătorii de discuri primesc solicitări curioase din partea cumpărătorilor, în ultima vreme, care doresc muzică *Lipsi.* Am şi eu o întrebare: ce vrea să însemne *Lipsi*? Brockhaus [enciclopedia muzicală] ar zice aşa: „Habar n-am ce înseamnă şi, dacă nu figurează în nici unul dintre cele douăzeci de volume ale mele, atunci nu există". Dar

vânzătorul de discuri îţi spune: „Lipsi - nimic altceva nu vor clienţii mei! Parc-ar fi o epidemie!" Un cuplu de tineri ar putea spune: nimic mai simplu". Dansul în sine este în ritm de 6/4, şi o iei pe fată uite-aşa, cu braţul stâng - prezentatoarea îşi întinde braţul -, mă rog... să zicem că-i uşor, priviţi! Se preface că nu-şi mai găseşte cuvintele, după care dă brusc peste versurile potrivite:

„Dacă vreţi să stiti ce este, faceţi bine si vă luaţi

Câte doi, perechi-perechi, dansul *Lipsi* îl dansaţi!"

Devin brusc curioasă şi mă opresc din ce făceam. Ecranul arată o sală de dans şi o pereche în mijlocul ringului: el - bine făcut, în costum; ea - în rochie şi cu pantofi cu tocuri cui. împreună, demonstrează cel mai straniu dans pe care l-am văzut vreodată.

La început, bărbatul şi femeia se înfruntă, la fel ca dansatorii greci, el în spatele ei, cu mâna ei într-a lui. Se mişcă de-o parte şi de alta, unul împreună cu celălalt, apoi îşi ridică antebraţele şi se apleacă în cele două laturi, alarmant de înclinaţi, ca nişte ceainice. Aparatul de filmat coboară spre picioarele lor, care, fără nici o pregătire, se lansează în tropăielile complicate dintr-o gigă irlandeză. Pe urmă, cei doi se întorc iar unul spre celălalt, într-o priză ca de vals, dar se despart din nou şi fac două mici salturi în aer. Acestea sunt urmate de o mişcare de tip rusesc, cu mâinile înfipte în şolduri. în tot acest timp, amândoi afişează nişte zâmbete uriaşe, fixe, de parcă nici nu le-ar trece prin cap ce fac picioarele lor. Apoi se întorc la manevra ceainicului

grecesc. Peste toată scena, o voce ca a lui Doris Day cântă, pe ritm de *bossa nova:* Astăzi, toti tinerii dansează Dansul *Lipsi,* doar în pas de *lipsi,* Astăzi, toti tinerii vor să-nvete Pasul *Lipsi* - e-aşa modern! Rumba, boogie, chachacha, Toate sunt dansuri du passe, Acum, de nicăieri şi peste noapte, Avem un pas nou şi-altul nu vrem!

Rulez banda înapoi. Vreau să descopăr, în toate aceste mişcări, ce anume face atât de straniu acest dans. *Lipsi* e varianta colocvială a numelui oraşului Leipzig, dar nu era numai încercarea făţişă a regimului de a confecţiona o tendinţă în beneficiul maselor, de parc- ar fi provenit din acel oraş, altminteri sofisticat. Mă uit îndeaproape la perechea de îmbăţoşaţi. Femeii pare să-i lipsească un dinte incisiv - curioasă alegere, pentru cineva care demonstrează un dans. Mă concentrez, pe urmă, la mişcările lor şi îmi dau seama că nici măcar într-una din toată această panoplie de mişcări, dansatorilor nu li se mişcă şoldurile. Corpurile lor stau drepte - nici nu se apleacă unul către celălalt, nici nu se răsucesc dintr-o parte în alta. Inventatorii acestui dans au jefuit fiecare tradiţie care le venise-n minte, extrăgând cu migală numai mişcările asexuate. La fel cum „Canalul negru" era antidotul televiziunii vestice, dansul Lipsi venea ca o replică a Estului la Elvis Presley si rock'n'rollul decadent străin. Si iată ce-a ieşit: un dans născocit de-o comisie, o struţo-cămilă stranie, fără urmă de complexitate.

îmi arunc lucrurile-n geantă şi-o iau din loc - ies din cameră şi pornesc pe coridor.

Tuburile de neon sunt încă aprinse, dar la recepţie nu se mai vede lumină. Sunt la jumătatea drumului într-acolo, când îmi aduc aminte c-am lăsat caseta video în aparat. Alerg înapoi până- n cameră şi-o scot, ca s-o pot returna, când o revăd pe *Frau* Anderson, dacă mai este aici. Dacă mai este cineva aici. în timp ce alerg pe coridor pentru a doua oară, mă-ntreb dac-o fi trebuind să ştiu vreun cod, ca să pot ieşi.

Ceasul meu arată ora 4.27, iar Jachetele au plecat. Mă opresc în faţa recepţiei, cu geanta într-o mână şi caseta video în cealaltă. De-o parte şi de alta a mea, coridoarele se întind până la infinit, cu toate uşile lor închise. Mă îndrept spre ieşire şi văd, în stânga uşilor, un sistem vechi de securitate, cu tastatură. Câte încercări de a nimeri combinaţia pot să fac, înainte să rămân blocată înăuntru? Sau înainte să izbucnească vreo alarmă? Nu vreau să provoc vreo scenă, dar nici să-mi petrec aici noaptea.

Trebuie neapărat să găsesc un telefon. Când mă-ntorc la recepţie, aud un zgomot. O uşă care se deschide. *Fran* Anderson îşi face apariţia, cu o pălărie de blană sintetică pe cap şi o geantă verde în mână, din imitaţie de piele de crocodil.

- Tocmai veneam să vă iau, zice. M-am gândit să vă mai las puţin timp.

îmi ia caseta video din mână. Eu îmi stăpânesc respiraţia. Nu ştiu dacă-şi dă seama c-am intrat în panică şi se distrează puţin pe seama mea. Poate c-am început să iau prea tare în serios termenele de predare, orarele trenurilor şi orele de

închidere, în această ţară de o punctualitate nemiloasă.

După o săptămână, mă sună un anonim. *Herr* Winz i-a spus ce vreau, şi el îmi telefonează ca să verifice c-aşa este, înainte de a-l suna pe *Herr* von Schnitzler. După câteva minute, sună din nou şi-mi spune că *Frau* von Schnitzler va răspunde la apelul meu. îmi dă numărul. *Frau* von Schnitzler îmi răspunde şi-mi dă adresa ei şi-a soţului

.Sondaje de opinie întreprinse imediat după sfârşitul războiului au arătat că perioada lui Hitler din istoria Germaniei (1933-1945) era evaluată pozitiv de circa 40% dintre germani. Vezi *Umfrage des Instituts jur Demoskopie Allensbach,* 1951 (*Sondajul de opinie al Institutului de Demoscopie Allensbach,* 1951), în Alfred Grosser, *Die Bonner Demokratie: Deutschland von draußen gesehen (Democraţia de la Bonn. Germania văzută din afară),* Rauch, Düsseldorf, 1960, p. 22. într-un sondaj de opinie din 1971, cea mai mare parte a poporului german încă mai susţinea că nazismul fusese o idee bună, dar pusă prost în practică. Vezi Max Kaase, *Demokratische Einstellungen in der Bundesrepublik Deutschland (Atitudinile democratice în Republica Federală Germană),* în Rudolf Wildenmann (ed.), *Sozialwissenschaftliches Jahrbuch für Politik (Anuarul ştiinţelor sociale pentru politică),* vol. 2, Olzog, München, 1971, p. 325. (n.a.)

***Checkpoint C* sau *Charlie,* denumit astfel de aliaţii occidentali, era cel mai cunoscut punct de trecere a Zidului Berlinului, între Berlin-Est şi Berlin-Vest, în perioada Războiului Rece. (n.tr.)**

Capitolul 13

VON SCHNI..

Numele ei de fată e trecut pe sonerie, nu şi numele lui. îmi deschide o femeie cu trăsături elegante, care să tot aibă şaizeci şi ceva de ani. Are un păr negru tuns bob, buze rujate şi unghii date cu ojă roşie. *Frau* Marta von Schnitzler a fost actrită.

?

- Bine aţi venit, zice, întinzând o mână ca de porţelan.

Mă conduce până-n salon. Apartamentul e mic, dar luminos. Toate nimicurile

acumulate într-o viaţă întreagă stau îngrămădite pe rafturi de bibliotecă şi poliţe sau atârnate pe pereţi: cărţi, cutii de medalii, figurine, căni din plastic pline cu articole de birotică.
în salon, se află un bărbat cu ochelari pătrăţoşi, cu o barbă atent conturată, care stă pe un fotoliu. Mâna dreaptă, netedă pentru o persoană de şaptezeci şi nouă de ani, şi-o ţine pe mânerul unui baston. Mă salută, înclinând capul înspre mine. Pe măsuţa de cafea, sunt un termos cu apă fierbinte, un borcan de Nescafe şi-o sticluţă cu nişte medicamente. în faţa lui, *Herr* von Schnitzler are un pahar mare de vin, cu ceva ce pare a fi un întăritor de culoare roşie. Mă aşez faţă- n faţă cu el. Are capul mai mare şi pielea mai zbârcită, pometii obrajilor mai pronunţaţi decât la televizor, dar este, inconfundabil, *Sudel-Ede,* sau „Scârba de Ed". în spatele capului său, cum ar veni, zăresc un şir de alte capete pe o simează, la aceeaşi înălţime: un bust al lui Marx, un daghereotip cu Lenin şi, urmărindu-le cu privirea, chiar şi o statuetă reprezentându-l pe Stalin din cap până-n picioare.
- *Herr* von Schnitzler, zic, aş vrea să vă întreb câteva lucruri despre biografia dumnea...
- Da, este important, a) pentru istoria vieţii mele şi b) pentru că, din ce veţi fi citit despre mine, 95% e fals.
Are o voce ca un croncănit, care iese din gâtlejul bătrân şi uscat.
-Credeţi...
?
- Nu cred, stiu. Asa este.
' > >

Vocea lui pare să câştige forţă şi timbru.
- ... dar am citit cărţi scrise chiar de dumneavoastră, zic. Iar acelea
n-au cum să fie greşite, nu?
- Ei, da, în acest caz, e cu totul altceva, zice, fără să schiţeze nici cel mai vag zâmbet.
Nu, asta-i bine, chiar foarte bine.
îmi dau seama că n-o să-mi fie uşor.
Priveşte provocator în direcţia mea. îi aud respiraţia.
Karl-Eduard von Schnitzler s-a născut în 1918, într-o familie berlineză bogată.— Tatăl său, Julius Eduard Schnitzler, fusese consul-general al kaizerului Wilhelm la Anvers şi locotenent în armata prusacă. în 1913, împăratul i-a înnobilat pe Julius şi pe cei doi fraţi ai săi, acordându-le privilegiul de a se prezenta cu particula *von.* Familia s-a menţinut în apropierea puterii sub regimul nazist. Unul dintre verii lui von Schnitzler a fost bancher al lui Hitler; un altul - directorul de vânzări al companiei IG-Farben, răspunzătoare de livrarea gazului otrăvitor Zyklon-B către lagărele de concentrare. Karl-Eduard a reacţionat faţă de inegalităţile de avere şi de nazismul din jurul său. La vârsta de paisprezece ani, a devenit fascinat de comunism. A studiat medicina pentru scurt timp, apoi a optat pentru ucenicia în tot ce ţinea de vânzări. în al Doilea Război Mondial, a fost
militar în armata lui Hitler. în iunie 1944, britanicii l-au internat în lagărul „antifascist" de prizonieri de război de la Ascot, iar, de-acolo, după numai câteva zile, a început să facă emisiuni în limba germană la BBC, în

cadrul programului „Prizonierii de război germani se adresează Patriei".
A fost eliberat în 1945 şi lăsat să plece înapoi în Germania, unde a continuat să facă emisiuni din Zona de Ocupaţie britanică, de la Koln, dar n-a trecut mult si vederile lui neclintit comuniste l-au adus în vizorul administratorilor britanici, care l-au dat afară.
în 1947, s-a mutat în Zona de Ocupaţie sovietică. Odată ajuns acolo, i-a spus viitorului conducător est-german Walter Ulbricht că voia să renunţe la particula *von* dinaintea numelui său. Ulbricht i-a spus: „Nu eşti zdravăn la cap? Lumea trebuie să ştie că oameni de *tot felul* trec de partea noastră!"
Aşa se face că omul cu nume caraghios de nobiliar a devenit interfaţa regimului cu mass-media. „Canalul negru" a continuat să transmită până tocmai la sfârşitul lui octombrie 1989. Von Schnitzler si-a dat drumul la vorbă si-mi turuie o mulţime de amănunte despre război. îl întrerup:
- Aş vrea să vorbim despre „Canalul negru"...
- Dar săriţi peste o parte foarte importantă a vieţii mele - perioada cât am fost prizonier de război şi am transmis de la BBC...
- M-aş bucura să vorbim şi despre aceea, dar asta în funcţie de cât timp avem.
- Eu am timp, mi-o întoarce. Dumneavoastră cât timp aveţi?
- Am toată ziua, îi spun, dar mă gândesc, nu-i aşa?, că nu vrem să stăm la discuţii

chiar toată ziua. Eu aş prefera să vorbim vreo două- trei ceasuri.
Frau von Schnitzler s-a instalat în asa fel încât să nu fie în raza
noastră vizuală, dar să audă efectiv tot. Apartamentul e chiar mai mic decât mi s-a părut prima oară; nici nu se compară cu conacul în care s-a născut Karl-Eduard. Cred că *Frau* von Schnitzler coase. Şopteşte ceva despre timp, dar nu înţeleg prea bine.
-Nein? (Nu?), zice el, oarecum către ea.
- Atunci, poate numai o oră, zic.
Dar continuă cu povestea completă a vieţii lui, chiar şi aşa. Von Schnitzler şi-a petrecut întreaga viaţă profesională urmărind şi criticând televiziunea vestică şi n-are de gând să mă lase pe mine să-i spicuiesc lui din viaţă. S-a lăsat să alunece într-un ritm al vorbirii de un autoritarism îndelung exersat, cu emfaze surprinzătoare din când în când - oricare dintre ele putând să se transforme, în orice moment, într-un reproş la adresa unui ascultător a cărui atenţie ar slăbi. întind o mână, cu palma desfăcută spre el, şi-l întrerup din nou.
- Dacă nu avem decât o oră la dispoziţie, aş vrea foarte mult să vorbim despre „Canalul negru".
Asta-l enervează.
- Dar este mai important să vorbim despre istorie! (Bastonul îi scapă din mână şi se reazemă de scaun. îl apucă din nou.) Despre „Canalul negru", puteţi să citiţi, să citiţi şi iar să citiţi! (Scutură bastonul dintr-o parte într-alta.) „Canalul negru" a fost parte a Războiului Rece. Eu am fost una dintre

figurile de prim rang din RDG, în timpul Războiului Rece...
Rămâne fără suflu sau nu mai ţine minte ce voia să spună.
- Da, zic, şi tocmai RDG mă interesează, în primul rând.
- Aha. Aha, zice, şi brusc e din nou calm. (Recunosc acest tipar de strigăt imprevizibil, urmat de pase liniştite şi raţionale, de la alţi tartori pe care i-am cunoscut.) Foarte bine, zice, absolut politicos. Ce anume doriţi să ştiţi despre Canal?
- Cum l-aţi început? A fost ideea dumneavoastră sau vi s-a trasat o sarcină?
- A fost ideea mea, zice. Am văzut odată politicieni din Vest, la buletinul de ştiri de la televiziune, cum împroşcau cu minciuni ordinare despre RDG. Şi nici nu se terminase măcar jurnalul respectiv, că eu şi pregătisem un scenariu pentru o emisiune! Le-am dat peste bot, de nu s-au văzut! Pe urmă, întrebarea s-a pus aşa: cât de frecvent? Eu am insistat să fíe o dată pe săptămână. Astăzi... - şi se- apleacă spre mine furios - ... astăzi, aş face câte o emisiune-n... fiecare zi! (Asta-i o răbufnire făcută special, ca să mă intimideze.) Atât de tare mă dezgustă această... televiziune de rahat! - şi arată cu bastonul către televizorul din salon.
Foarte bine, atunci, mă gândesc. S-o luăm pe calea deschisă de el.
- Ce anume vă înfurie cel mai mult la televiziunea de astăzi?
- Nimic nu „mă-nfurie"! zice. (De fapt, e roşu la faţă de nervi. Din colţul ochiului, o

văd pe *Frau* von Schnitzler cum îşi înalţă capul.) De- aia sunt comunist! Ca să nu mă poată-nfuria nimic! - şi, dintr-odată, iarăşi e calm: îmi provoacă silă, zice, pe un ton care ar veşteji orice, tot ce li se pune-n faţă oamenilor pe mizeria asta de televiziune. De pildă, emisiunea... emisiunea asta de idioţi, cum îi zice?

Nu se adresează nimănui în mod special, dar tot se aude un murmur din partea cealaltă a camerei. îl ignoră. îmi spune mie:

- Nişte idioţi cu totii, asta sunt, nu credeţi?

Marta, chiar trebuie să

faci grimasele-astea? - după care, mai mult pentru sine: Cum se numea programul ăla, B-Block...?

- B-Block?
- Cel în care zece oameni sunt încuiaţi la un loc...

- A, da, zice cu glas tare *Frau* von Schnitzler, acum ştiu la care te referi, la „Big Brozer".
- Da, zice el. „Big Brozer"!

„Big Brother" a fost o emisiune de aşa-zis reality-TV, care s-a

transmis aici recent si în care oamenii erau încuiaţi la un loc, într-o

casă, şi filmaţi zi şi noapte cu ajutorul camerelor de supraveghere montate peste tot. Luându-şi denumirea de la „Fratele cel Mare", conducătorul regimului poliţienesc din romanul *1984,* de George Orwell, emisiunea îi oferea un premiu substanţial în bani celui sau celei care era în stare să reziste cel mai mult în convieţuirea cu

ceilalţi, în condiţiile în care sunt închişi şi supravegheaţi constant. Orwell a fost un autor interzis în RDG; mă-ntreb dacă von Schnitzler s-a simţit atât de lezat în amorul propriu de această emisiune pentru conotaţiile ei orwelliene sau, pur şi simplu, pentru stupizenia ei generală. Se uită la mine:

- Cred că marele dumneavoastră tiran de televiziune a fost băgat şi el în...
- Doamna-i australiancă, îl corectează *Frau* von Schnitzler, nu-i americancă.
- Ştiu eu ce spun, zice.
- Murdoch—, spun. E-adevărat, a fost australian, dar acum e- american.
- Ce importanţă are? mi-o-ntoarce von Schnitzler, nepăsător. Un imperialist la scară globală.

îmi deschid carneţelul. Vreau să-i servesc un citat din el însusi. Am

devenit precaută.

- îmi daţi voie să vă citesc ceva? zic. în noiembrie 1965, doi est- germani au încercat să treacă frontiera şi unul dintre ei a fost împuşcat mortal. Iar de Crăciunul din acel an, dumneavoastră aţi făcut o emisiune...
- Evadările erau înscenate mereu de Crăciun, zice.

Foloseşte cuvântul *insziniert,* de parcă evadările ar fi fost dinadins orchestrate, pentru a-i face o imagine proastă regimului. E-atât de pe- alături cu drumul în această privinţă, încât aprehensiunea mea este înlocuită de un alt sentiment, mai calculat:

- Aş vrea să vă citesc un text din propria dumneavoastră emisiune şi să vă-ntreb dacă mai sunteţi de acord cu ce spuneaţi.
îi citesc din ce mi-am transcris:
Politica de aşa-zisă „eliberare a celor din Blocul Răsăritean" este o codificare pentru lichidarea Republicii Democrate Germane, iar asta înseamnă război civil, război mondial, război nuclear, înseamnă sfâşierea familiilor, Armagheddon atomic - adică inu- manitate! Ca să combatem asa ceva ne-am întemeiat un stat! Ca să
combatem asa ceva ne-am înăltat o frontieră cu măsuri de control
stricte, ca să oprim ce s-a petrecut întruna, timp de treisprezece ani, cât a rămas deschisă si fortată acea frontieră - iar asta e uman! Este un serviciu adus umanităţii!
Când termin de citit, îl văd uitându-se fix la mine, cu bărbia înăltată.
- Si întrebarea dumneavoastră, domnişoară, este...?
- întrebarea mea este dacă sunteţi de aceeaşi părere şi azi, că Zidul a fost ceva uman şi că omorurile de la frontieră erau gesturi de pace.
îşi ridică braţul celălalt, trage aer în piept şi răcneşte:
- Mai! Mult! Ca! Niciodată! - şi-şi coboară pumnul strâns.
Mă surprinde, în prima clipă. După aceea, mă tem ca *Frau* von Schnitzler să nu pună capăt interviului.
- L-aţi considerat necesar, Zidul? întreb, grăbită.
- Nu l-am „considerat" necesar. A *fost* absolut necesar! A fost o necesitate

istorică. A fost cea mai utilă constructie din toată istoria
germană! Din istoria europeană!
- De ce?
- Pentru că n-a permis ca imperialismul să contamineze şi Estul. Pe care l-a zidit înăuntru.
Singurii zidiţi înăuntru au fost oamenii lui. S-ar zice că ştie deja ce gândesc.
- Mai mult decât atât, oamenii din RDG n-au fost „zidiţi înăuntru"! Puteau merge în Ungaria, puteau merge în Polonia. Atât că nu puteau merge în ţări membre NATO. Pentru că, fireşte, nu poţi să te fâţâi pe teritoriul inamicului. Simplu ca bună ziua. Este aşa o nebunie, încât nu-mi vine în minte pe loc o întrebare. Dar von Schnitzler, după numai o respiraţie, se contrazice singur. Pare a fi un *modus operandi* pentru el, să parieze şi c-o tabără, şi cu cealaltă.
- Mă gândesc, totuşi, că-n ultimii câţiva ani, ar fi făcut bine s-o deschidă de mai devreme, zice, apoi adaugă, aproape-n silă: Oamenii s-ar fi întors. (Mă-ntreb dacă pot crede, într-adevăr, treaba asta. După şapte ani, populaţia încă mai părăseşte statele estice. îl văd cum se foieşte pe scaun.) Cei mai mulţi dintre ei... cei mai mulţi s-ar fi întors.
Von Schnitzler este unul dintre aceia ale căror concepţii s-au format în anii 1920, în bătălia contra nedreptăţilor flagrante ale pieţei libere, din Republica de la Weimar, apoi în condiţiile crimelor fascismului, şi care a trăit să vadă naşterea şi, ulterior, moartea naţiunii edificate pe temeiul acelor concepţii. Este un credincios autentic şi,

pentru el, întrebările mele nu fac altceva decât să demonstreze o jalnică lipsă a credinţei.

- Aţi trăit pe toată durata Republicii Democrate Germane, de la început până la sfârşit...

- Asa este, chiar asa.

- Există ceva, în opinia dumneavoastră, ce ar fi putut fi făcut mai bine sau diferit?

- A, sunt convins că există lucruri care ar fi putut fi făcute altfel, sau mai bine, dar nu asta-i acum chestiunea care se cere examinată.

- Eu cred că este, zic, deşi am senzaţia că-mi trece un nu ştiu ce pe undeva, prin străfundurile minţii mele, care mă deranjează. A existat o încercare serioasă de a edifica un stat socialist, si-ar trebui să examinăm de ce, până la urmă, statul acela nu mai există. Nu e lipsit de importanţă. Acel ceva din mintea mea se dovedeşte a fi amintirea unor vestici, precum Scheller şi Uwe, care sunt la fel de puţin interesaţi de fosta RDG.

- Eu, unul, am observat relativ de timpuriu, zice von Schnitzler, că n-am fi putut să supravieţuim economic. Şi, când am început să ne legăm la cap cu toată acea propagandă caraghioasă, cu cât de multe succese înregistra RDG - recolte la hectar şi niveluri de producţie atât de exagerate, şi aşa mai departe -, m-am retras cu desăvârşire din aşa ceva şi m-am rezumat la zona mea de specialitate: lupta împotriva imperialismului. Exclusiv. Şi de-aceea sunt şi-n ziua de astăzi atât de preaiubit, zice, încărcat de sarcasm.

- Cum adică „de preaiubit". De cine? întreb.
- De-aceea sunt atât de preaiubit de toţi cei care gândesc în mod imperialist, şi se comportă imperialist, şi-şi cresc până şi copiii tot în mod imperialist!
De fiecare dată când pronunţă cuvântul *imperialist,* împinge în faţă, către mine, pumnul cu care strânge mânerul bastonului. Omul ăsta, care a fost în stare să transforme inumanul în uman, se confruntă astăzi cu provocarea poate cea mai mare din viaţa lui: să transforme faptul că e detestat în faptul că are dreptate, în ciuda tuturor dovezilor disponibile.
- Emisiunea dumneavoastră se baza pe dezvăluirea minciunilor din mass-media vestică. Dar, când aţi remarcat propaganda cu falsele succese interne, nu v-aţi simţit răspunzător să procedaţi la fel?
- Nu! Mi-am axat emisiunea în mod absolut deliberat şi exclusiv pe antiimperialism, nu pe propaganda RDG-istă.
- Dar înţelegeţi întrebarea mea, *Herr* von Schnitzler. Propaganda cu succesele din mass-media RDG-iste era tot o minciună...
- Ce-i drept, i-a îndepărtat pe oameni de noi, fiindcă contrasta atât de flagrant cu realitatea.
E capabil să comute cu o nonşalanţă înfricoşătoare de la o viziune la cea opusă. Cred că este un semn al obişnuinţei de a poseda o asemenea putere, încât adevărul nici nu mai contează, pentru că tot nu poţi fi contrazis.
- Si-atunci, de ce n-ati comentat si aceste minciuni?

- Nici nu mi-a trecut prin minte! (Se-ncruntă şi-şi trage gâtul înapoi, ca o ţestoasă dezgustată.) Doar nu era să-mi critic propria republică!
- De ce nu?
- Critica imperialismului e mai mult decât suficientă!
- Eu îmi critic propria ţară..., zic.

Nici nu clipeşte, când îmi spune:

- Fiindcă aveţi si o mulţime de motive s-o criticati.

Nici n-as avea ce să fac, decât să râd.

- Oi fi având, zic.

Trecem la prezent. începe să vorbească despre „foarte bunul meu prieten Erich Mielke".

- Avea un dosar şi despre dumneavoastră?
- Nu stiu.
- N-ati făcut cerere să vi-l consultati?
- De ce să fi făcut?
- Din curiozitate.
- Curiozitatea mea nu are ca obiectiv decât maşinaţiile imperialismului şi cum pot fi ele dejucate.

Sah-mat. Asa că formulez o altă întrebare:

- Observarea internă a populaţiei din RDG, cu ajutorul aparatului de colaboratori oficiali si neoficiali...

îmi taie vorba, si iarăşi e furios:

- Puteţi arunca la coş 90% din ce-aţi auzit şi citit despre asta. Sunt minciuni, şi-atât. Ascultaţi-mă pe mine, chiar şi 10% din tot ce se spune, şi tot ar fi fost prea mult, în opinia mea.
- Vreţi să spuneţi că nu erau decât 10% din numărul de angajaţi, pe care se spune

că i-ar fi avut Stasi, puşi să lucreze împotriva populaţiei est-germane?

- Da. Totul a fost nemăsurat de exagerat. în tot cazul, sunt mai mult decât sceptic în privinţa numerelor.

Apoi schimbă vorba şi revine la prietenul său Mielke.

- Zidul a fost necesar, pentru a proteja o naţiune ameninţată. Iar în vârful ierarhiei, se afla Erich Mielke, un exemplu viu de cea mai umană fiinţă omenească.

N-am auzit niciodată să se refere cineva la Mielke în aceşti termeni.

Era prea feroce şi prea temut, ca să se vorbească despre el într-un sens cât de cât afectuos. îmi las privirile să alunece la rafturile de pe peretele din spatele lui. Sunt ticsite de cărţi şi mici obiecte evocatoare, un şir de borcane cu pilule şi un magnetofon ieftin. Cuvintele „cea mai umană fiinţă omenească" încă mai plutesc în aer. Von Schnitzler începe să tuşească sacadat şi adânc într-o batistă, apoi îşi duce la buze paharul cu băutura întăritoare.

- Şi cum vi se pare acum, zic, după 1989, când trăiţi în capitalism sau, cum îi spuneţi dumneavoastră, în imperialism? Este aşa cum vă asteptati - mă uit fix în ochii lui - sau nu-i chiar asa de rău cum ati crezut?

- Trăiesc în mijlocul duşmanului, zice, cu un aer aprig. Şi nu-i pentru prima oară în viaţa mea. Am trăit în mijlocul duşmanului şi în
vremurile naziste. (Se străduieste să-si declanşeze o altă mică furie.

O văd pe Marta cum stă cu ochii pe el şi mă-ntreb dacă medicamentul are menirea

să lupte cu aceste furii sau cu efectele lor.)
Ce vă pot spune, zice, este că n-ar fi îndrăznit, porcii de la Bonn, să pornească un război cât a existat Republica Democrată Germană! (Se chinuie să- şi recapete suflul. Şi-a strâns mâna cealaltă pumn, dar şi-o ţine-n poală.) RDG ar fi prevenit un asemenea război prin simplul fapt că exista! Vrea să spună că, atât timp cât Cortina de Fier a fost la locul ei, statele membre NATO n-ar fi îndrăznit să bombardeze fosta Iugoslavie, de teamă că ruşii ar fi declanşat represalii în numele şi apărarea sârbilor. Gâfâie şi suferă, şi mă tem c-a ajuns la capătul puterilor. Se uită la mine, şi-i văd vinişoarele roşii ca un filigran peste albul ochilor. Geme:
-Punct! Această... discuţie... s-a... încheiat!
Se lasă o tăcere scurtă.
- Vă mulţumesc foarte mult, zic.
- Ce?! se răsteste la mine.
- Am zis că vă mulţumesc.
- A... N-aveţi pentru ce.
încep să-mi adun lucrurile şi-mi aduc aminte că i-am adus un cadou simbolic din Australia: o agrafă emailată cu drapelele german şi australian încrucişate.
- Ce-i asta? întreabă, luându-mi-o din mână si tinând-o cât mai departe cu putinţă de proprii ochi.
- Sunt drapelele noastre... pentru Australia. îmi pare rău că n-am găsit..., dau să-i explic.
- Staţi o clipă. Staţi o clipă, zice, privind fix agrafa. Ăsta nu-i drapelul meu. E-al Republicii Federale.
Mă tem c-ar putea să strige iar la mine.

- Ştiu, zic repede. îmi pare rău, dar n-am găsit una cu drapelul RDG- ist la mine acasă.
- Bine, bine, zice, dintr-odată destul de bucuros. Cred că-i găsesc şi- ăsteia loc aici, în spate - şi face semn către Marx şi Lenin, ba chiar şi către Stalin.

Pentru relatarea lui Karl-Eduard von Schnitzler însuşi despre viaţa sa, vezi *Meine Schlösser oder Wie ich mein Vaterland fand (Castelele mele sau în cefei mi-am descoperit patria*), Verlag Neues Leben, Berlin, 1989. Pentru alte amănunte despre opiniile sale, vezi *Provokation (Provocare),* Edition Nautilus, Hamburg, 1993. (n.a.)

E vorba de mogulul de presă Keith Rupert Murdoch (n. 1931), proprietarul a numeroase periodice şi posturi de radio şi televiziune în Noua Zeelandă, Australia, Marea Britanie şi Statele Unite, (n.tr.

)Capitolul 14

CÂND TE SIMŢI MAI PROST

»

îi telefonez Juliei şi-o invit la prânz. Pregătesc paste cu somon şi mascarpone şi gălbenuşuri de ou cu frişcă - pun cât mai multe calorii în ceva ce stiu să fac. îmi telefonează cam la ora la care ar trebui s-ajungă şi mă-ntreabă dacă e-n regulă s-ajungă mai târziu.

- Sigur, zic. Şi... cam cât de târziu?
- Jumătate de oră.
- Ne vedem atunci.

Stau la fereastra bucătăriei. Un bărbat cu mănuşi vine în curtea

y

interioară dintr-o aripă laterală a clădirii, ducând o găleată de metal plină cu un praf oranj. Deschide magazia şi goleşte găleata cu praf de cărbune înăuntru - nişte particule de consistenţa talcului sau o materie incinerată. Capacul magaziei se trânteşte înapoi, într-o răbufnire de praf oranj. Praf

de-ăsta e peste tot. Chiar şi când nu-l miroşi, tot e prezent în aerul cu nuanţe oranj al iernii.
Când ajunge, în sfârşit, Julia se poartă de o politeţe stranie, ca şi cum ar fi cineva care se află într-o casă străină. Presupun că şi-a făcut un obicei din a se strecura înăuntru, aici, când nu sunt eu de faţă. Ne aşezăm în bucătărie amândouă, iar eu desfac o bere.
- Te deranjează dacă fumez? întreabă.
- Deloc. Nu ştiam că fumezi.
y
- M-am apucat iar, zice.
îşi aprinde o ţigară şi o fumează pe jumătate, după care şi-o stinge. Mâncăm şi apoi îşi aprinde încă una, pe care o ţine de-o manieră practicată intens, în despicătura dintre degetul arătător şi cel mijlociu, mişcând-o în toate direcţiile, în timp ce vorbeşte. Stă pe acelaşi scaun ca şi mai înainte, cel care propteşte jaluzeaua. Stă cu spatele spre fereastră, iar ochii negri îi lucesc. în spatele ei, cerul are culoarea lânii ude. Am invitat-o la masă, dar stim amândouă că mai sunt lucruri de spus din povestea ei.
încep prin a o întreba dacă şi-a văzut viaţa, cumva, desfăşurându-se diferit, după căderea Zidului. Mă-ntreb cum trebuie să fi fost să vezi cu ochii tăi cum bariera care te-a ţinut prizonieră dispare şi întreaga lume ti se deschide înainte, ca un lucru straniu si nou, la care doar ai

visat.
- Mă rog, e complicat, zice, trecându-şi o mână prin păr. (Electricitatea statică stârnită de mânecă îi ridică şuviţe în aer.)

Cred că... poate sunt. (Face o pauză.) Observ că tot mai... (Trage aer în piept.) Sunt unele lucruri, de pildă... (Se opreşte.) Toată povestea ma dat peste cap realmente, zice, dând aerul afară. Şi nu numai asta, dar şi pe urmă. O mulţime de lucruri, de lucruri personale. Cred că toată acea *Wende* (răsturnare) din 1989 şi toate lucrurile pe care le- am trăit în legătură cu ea... Cred c-am trăit-o mai intens decât alţii.

A găsit iarăşi locul în care muşamaua s-a desprins de tăblia mesei şi se-apucă să o râcâie c-o unghie.

-Am vorbit despre asta cu psihoterapeuta mea, care tot revine la o temă - care temă e foarte stânjenitoare pentru mine. Are legătură cu felul în care nu sunt capabilă să mă supun autorităţii, de orice fel ar fi. Am ajuns acum la punctul, mi se spune, în care nu mă pot angaja să ajung nicăieri la timp - zâmbeşte -, după cum ai văzut. Pur şi simplu, nu suport să-mi fie impus ceva bine structurat.

Mai torn bere. Este a doua, poate chiar a treia, şi are darul să detensioneze după-amiaza. Pentru o clipă, sunt ca un ochi plasat în colţul tavanului. Văd mai jos două femei, una reflecţia celeilalte, stând la o masă veche, într-o bucătărie veche din Berlinul de Est. Una şi-a tras mânecile-n sus, cealaltă şi-a tras puloverul negru peste pumni, pe care şi-i scoate doar ca să fumeze. încăperea s-ar zice că e cam inadecvată pe post de refugiu de lumea exterioară, de vreme ce
culorile curţii s-au strecurat înăuntru, cenuşiul si cafeniul - lăsând la

j > >
o parte lumina de control minusculă de deasupra chiuvetei şi rămăşiţele unui sos rozaliu dintr-o cratită.

-E greu de trăit în societate, dacă nu te poţi supune autorităţii, zice Julia. Mai ales în societatea germană. Cred că e legat de o mulţime de lucruri, motivul pentru care nu pot eu. Faptul c-am fost reţinută-n spatele Zidului şi, pe urmă, c-am lucrat în posturi cu mult sub capacităţile mele, fără să am de ales - la hotel şi la cele care au mai fost. Pur şi simplu, nu suport genul de structuri care te ţin încorsetat, presupun. (Vocea ei s-a făcut foarte slabă.) Şi, pe lângă toate astea, zice, am fost şi violată. Mi s-a-ntâmplat exact după căderea Zidului. Eram în Est, şi asta chiar c-a fost picătura care a umplut paharul.

Mi-e frig acum, sunt dezmeticită şi speriată de ce urmează, mai mult ca sigur, să aud. Nu ştiam, data trecută, ce-o costa pe Julia să-mi spună ce i se-ntâmplase, şi poate că nici ea nu ştia. După o săptămână, m-a sunat şi mi-a spus că-i fusese rău, pe urmă, trei zile.

La scurt timp după căderea Zidului, prizonierii încarceraţi în RDG, majoritatea deţinuţi politici, au fost amnistiaţi. Julia s-a întors în Turingia, la o nuntă. Şi-a petrecut noaptea în apartamentul miresei, de fapt o garsonieră la ultimul nivel al unui bloc turn, iar prietena ei urma să rămână peste noapte acasă la mire. Julia s-a gândit să coboare, ca s-o conducă până la taxi.

- Nu ştii niciodată ce se poate întâmpla în blocurile astea mari, zice. De multe ori,

nu vezi ţipenie de om şi poate părea destul de înfricoşător.

Când s-a întors în clădire, un bărbat aştepta în faţa uşilor liftului. Liftul a venit şi au intrat amândoi, după care s-au întors cu faţa spre uşile care tocmai se-nchideau.

Julia zice:

-Am ştiut atunci - a fost un moment în care m-am gândit că era ceva în neregulă şi c-ar fi trebuit s-o şterg, până nu se-nchideau acele uşi. Dar eşti educată să-ţi spui, în sinea ta: „Nu fi caraghioasă", aşa c-am rămas pe loc.

Bărbatul s-a uitat la numărul etajului pe care apăsase Julia. El, în schimb, n-a mai apăsat pe nici un buton. Liftul a pornit. Imediat, l-a blocat cu butonul de urgenţă.

După o vreme, omul de serviciu a observat că unul dintre lifturi era blocat. S-a dus pe acoperiş, de unde a strigat pe puţul liftului respectiv în jos, ca să vadă ce se-ntâmplase, dacă era cineva înăuntru sau avea nevoie de ajutor. Nu i-a răspuns nimeni.

Bărbatul era uriaş. A pocnit-o pe Julia şi i-a pus amândouă mâinile peste faţă. Ei i s-a părut că purta o perucă neagră. A ameninţat-o c-o omora dacă ţipa, c-o omora dacă suna la poliţie. Când s-a terminat, ea s-a târât din lift până la uşa apartamentului. El a luat-o la fugă pe scări în jos şi s-a făcut nevăzut.

Şi-a petrecut noaptea singură-n apartament, îngrozită. Nu avea telefon. Bărbatul era liber şi ştia unde s-o găsească. A doua zi, a reuşit să se ducă la secţia de poliţie. N-a primit acolo nici consiliere, nici

îngrijire medicală, nici n-a tratat-o nimeni cu înţelegere.

- Violul era ceva tabu în RDG, zice.

Poliţista care era de serviciu şi-a declinat competenţa, când a venit vorba s-o examineze, şi a ieşit afară, în schimb, să fumeze o ţigară, aşa că un coleg al ei, bărbat, i-a făcut Juliei, care stătea goală pe o masă, un control fizic integral. Pe urmă, au dus-o glonţ înapoi unde se-ntâmplase şi au pus-o să retrăiască totul pas cu pas, apăsând ea însăşi pe butonul de urgenţă şi mimând atacul.

-S-au purtat de parcă nu m-ar fi crezut, zice. Ăla umbla liber, iar ei nu-mi ofereau nici un fel de protecţie.

Pe urmă, s-a dus, totuşi, la nuntă.

- Nu puteam spune nimănui. Le-aş fi distrus petrecerea. Mi-am aplicat un machiaj gros şi, cum necum, am făcut faţă.

Stăm în bucătărie toată după-amiaza. La un moment dat, începe să bată grindina. Bucăţi de cer zdrenţuit se izbesc de fereastră. Julia fumează ţigările pe jumătate şi-şi spune povestea. Lacrimi nu i se văd; e ca şi cum n-ar avea nici o urmă de autocompătimire.

îmi spune că părinţii ei n-au ştiut cum s-o ajute. Autorităţile l-au prins repede pe bărbat, un violator în serie cu un pomelnic de condamnări anterioare. Ea, în schimb, n-a mai fost în stare să-şi continue studiile, temându-se de cele mai mărunte lucruri. S-a simtit despărţită de toată lumea - iarăşi. La un moment dat, înaintea procesului, a primit şi a acceptat oferta de a fi asistentă universitară, timp de un semestru, la San

Francisco, unde oamenii discutau despre viol în moduri care i-au fost de ajutor. Când s-a întors, a trebuit să dea iar ochii cu bărbatul din lift.

-Aproape că-mi vine să cred că procesul a fost partea cea mai rea dintre toate. Dacă mi s-ar mai întâmpla o dată, pentru nimic în lume n-aş mai depune plângere, zice, pe un ton solemn. L-aş omorî direct pe individ.

I-a venit greu să găsească un avocat care s-o reprezinte şi i-a fost foarte greu să şi-l permită. Cât a fost ea în America, bărbatul a fost condamnat pentru alt viol comis în cursul aceleiaşi serii de violuri, „unul încă şi mai rău" - zice -, „fata respectivă a trebuit spitalizată". La procesul Juliei, avocatul bărbatului a susţinut că avea un discernământ limitat, pe motiv de beţie, şi i-a atacat ei credibilitatea, ca martor. „Dacă mâinile acestui bărbat erau peste faţa dumneavoastră" - a zis -, „cum de n-aţi văzut ce culoare avea părul de pe ele?" Ea a spus că nu ştia. Soţia bărbatului a depus mărturie că el fusese acasă toată seara. Doar mama lui, care locuia cu ei, a declarat că fiul ei îşi vopsise părul negru în acea zi şi că ieşise în oraş. Se- ntorsese abia noaptea târziu şi-şi arsese hainele în incineratorul din spate. Pe urmă, s-a uitat la Julia, peste sala tribunalului, şi i-a spus: „îmi pare rău". Violatorul a fost condamnat, dar Julia s-a simţit violată încă o dată.

După proces, a locuit singură în cartierul Lichtenberg, din Berlinul de Est. îi venea greu să părăsească apartamentul.

-Dacă trebuia să cumpăr câte ceva de la magazinele din jur, zice, mă trezeam

dimineaţa devreme şi-mi puneam pe mine toate hainele lălâi pe care le aveam, straturi şi straturi de haine, ca să-mi acopăr cât mai bine corpul. Pe urmă, beam bere - dimineaţa! -, până ajungeam destul de amorţită, încât să fiu în stare să ies pe uşă.

Maică-sa, Irene, nu pricepea de ce Julia nu-şi vedea mai departe de viată. Dar ea, desi abătută cum era, terminată si cu idei suicidare, o dată pe săptămână se îmbrăca, bea zdravăn şi se ducea la gară, de unde o suna pe Irene de la un telefon public şi-i spunea că totul era bine si frumos.

O ţigară stă uitată în scrumieră. Firişorul ei albicios de fum răspunde unor curenţi de aer nevăzuţi din bucătărie.

- As fi vrut să mor, zice. Nu reuşeam să-mi dau seama cum as fi

putut merge mai departe şi să-mi construiesc o viaţă în această lume, darmite o viată normală.

S-a gândit să se arunce în faţa unui tren la gara Lichtenberg, dar simpla idee că surorile ei ar fi putut citi despre asta în ziar a oripilat- o. în schimb, a renuntat să mai mănânce.

- Mi s-a părut a fi linia de minimă rezistenţă, zice. Eram atât de tulburată, atât de aproape de capătul puterilor şi de ce puteam suporta.

O soră de-a ei a venit să stea cu ea, s-o urmărească în privinţa mâncării.

- îi datorez viaţa, pe bune, zice. Eu îi spuneam că mâncasem destul, dar ea îmi număra îmbucăturile şi nu-mi dădea voie să mă opresc.

în ultimii şase ani, a reuşit să-şi termine studiile, cu pauze mai mari sau mai mici. A lucrat în diverse posturi, ca să poată să se descurce cu banii, „orice găseam şi orice-mi ieşea în cale" - ceva traduceri, într-un magazin de haine la mâna a doua, meditaţii particulare, iar acum, la o agenţie de închirieri.

E convinsă că, în valurile de amnistieri din 1990, s-au făcut şi greşeli, iar violatorul în serie a fost pus în libertate.

- Cumplit a fost că mi s-a întâmplat aşa ceva exact în acea perioadă, zice. A însemnat că, până s-ajungă şi la noi lucrurile bune din Vest, peste mine s-a abătut lucrul ăsta negativ - punerea în libertate a delincvenţilor.

A văzut un documentar care susţinea că si criminali odioşi fuseseră

puşi în libertate, în balamucul eliberării deţinuţilor politici. Dacă bărbatul care a violat-o pe ea se număra printre cei puşi efectiv în libertate sau era doar pe listă pentru eliberare (cum va fi şi acum, în curând), nu schimbă cu nimic experienţa Juliei: sfârşitul statului securităţii naţionale a însemnat si sfârsitul securităţii ei personale.

Sistemul care o ţinuse prizonieră o şi protejase, în felul său.

- Erau mult mai rapizi, în Est, când venea vorba să găsească pe cineva, zice.

în sinea ei si din motive deocamdată de neuitat, Julia asociază

căderea Zidului cu sfârşitul a ce mai rămăsese din viaţa ei privată, după ce Stasi îşi făcuse mendrele cu ea. Acum trebuie să

plece, îmi spune, fiindcă se-ntâlneşte cu sora ei.

- Da, sigur că da, zic, dar nu mă pot gândi la nimic altceva, iar ea vede că sunt blocată.

- Cred că e ceva important asta, ce faci, zice, ca şi cum ar vrea să mă consoleze, şi mă simt ruşinată. Ca să priceapă cineva un regim cum a fost cel RDG-ist, poveştile oamenilor obişnuiţi trebuie spuse. Nu numai ale activiştilor sau ale scriitorilor celebri. (Ochii ei verzi-cenusii au în ei o formă mai închisă la culoare. Când se mişcă, îmi dau seama că eu sunt aceea.) Trebuie neapărat să vezi cum s-au descurcat oamenii obişnuiţi cu lucrurile astea din trecutul fiecăruia.

- Am impresia că pierd şirul a ce mai înseamnă obişnuit.

- Da, zice, zâmbind. Ştiu că e relativ. Noi, est-germanii, avem un avantaj, poate, în sensul că ne amintim şi putem să comparăm două feluri de sisteme. (Face o grimasă şi zâmbeşte, în timp ce-şi adună ţigările şi bricheta şi le vâră în buzunar.) Dar nu ştiu dacă asta-i un avantaj. Adică, vezi greşelile unui sistem - supravegherea - şi greşelile celuilalt sistem - inegalitatea -, dar într-unui n-ai fi putut face nimic atunci, iar în celălalt nu poţi face nimic acum. (Pufneşte într-un râs amar.) Şi, cu cât le vezi mai clar, cu atât te simţi mai prost.

Pleacă, iar eu mă duc la fereastra din faţă, ca să mă uit după ea, când ajunge în faţa clădirii. îi văd creştetul capului, blond ciufulit şi vulnerabil, parc-ar fi al unui copil,

când se apleacă să-şi bage un crac al blugilor în jambieră. Pe urmă, pune celălalt picior pe pedală şi-şi face vânt înainte, ca Tiresias— pe bicicletă.

îl sun pe Klaus.

- Vrei să te-mbeti?

-Bineînţeles. Tu eşti OK?

-Mda.

Nu mă crede, însă e un suflet empatic, şi ne-ntâlnim la cârciumă.

Mă trezesc si mă doare capul dacă-l mise. Mă uit la palmierii ofiliţi din camera de zi - m-am trântit pe canapea, când m-am întors. Reflectă starea mea interioară. Mai sumbru, însă, decât îmi simt capul, gura şi amărâţii de plămâni distruşi este un vag sentiment al regretului. Ce-am zis acolo? încerc să mă gândesc retrospectiv şi să- mi aduc aminte cine mai era în cârciumă, în afară de Klaus, şi cât de beţi erau ceilalţi. Nu pot. Ca într-un soi de penitenţă cosmică, restul zilei mi-l petrec în pat.

Spre seară, mă decid să merg să înot. La piscina din apropiere, plăteşti o taxă de intrare în funcţie de timpul pe care intenţionezi să-l petreci acolo, începând de la o oră şi jumătate. Asta mi se pare fără noimă (cine poate înota lungimi de bazin atât de mult?), până îmi dau seama că oamenii folosesc piscina pe post de baie publică.

Eu vreau să înot lungimi de bazin. Numai că sunt corpuri peste tot, care înoată, sau se bălăcesc, sau par să se spele de-a dreptul, direct în bazin. Culoare nu sunt. Nu există o direcţie general acceptată. Oamenii avansează bras în diagonală, cu capetele

afară din apă, ca raţele. Un bărbat nu şi-a dat jos de pe nas ochelarii. Copiii plonjează de pe toate laturile, iar un bătrânel se odihneşte într-un colţ al bazinului, jucându-se cu părul de pe-o aluniţă de la subsuoară.

Simt nevoia să-mi dezmorţesc membrele şi să-mi bag nişte aer în plămâni. Trebuie să reuşesc să fac măcar o lungime de bazin sau două. Poate că există un sistem de trecere unul pe lângă altul, de care nu ştiu deocamdată, ca regulile de navigaţie. îmi aleg o latură a bazinului, care mi se pare mai puţin aglomerată, şi încep cu nişte înot liber. Dar nu reuşesc nici să-mi fac mişcările în ritmul meu, pentru că trebuie să fiu atentă mereu, să n-am vreun obstacol în fată. Si nu numai în fată: un adolescent care înoată de-a latul bazinului se îndreaptă fix către mine. Când mă-ntorc pe partea cealaltă să respir, o fetişcană cu flotoare pe braţe sare în apă şi trece razant pe lângă mine. Ridic ochii. O femeie cu un costum galben, în două piese, a pornit în direcţia mea, lipăind apa cum înoată câinii, ca să-şi păstreze machiajul neatins. N-am scăpare.

Mă opresc, mă ţin la suprafaţă dând din picioare şi mă gândesc care ar putea fi următoarea mea mişcare. în timp ce pun la cale un traseu, îmi trece prin minte o întrebare năucitoare: ce caut eu în acest haos, la urma urmei? în acest oras haotic?

Femeia cu costumul galben în două piese se preface că nu m-a văzut. Ce-i asta, un pui de găină înotător? M-am săturat de locul ăsta. Ia să dau eu din braţe mai departe. îmi trece prin minte că forţa brută ar putea

fi soluţia câştigătoare şi mă pun pe bătut apa în viteză. Nu sunt eu mare înotătoare şi ştiu că mă aflu în Germania de Est, patria dopaţilor şi-a solizilor, a femeilor-bărbaţi şi a fetelor-minune, dar, pentru o clipă, sunt şi eu Dawnie a noastră, sunt Shane Gould, sunt Susie O'Neill—, sunt bătătorul de spumă uman, care face să fiarbă apa. Sfrijită gălbejită! Nici eu n-am văzut-o. *Ce naiba se-ntâmplă cu mine?*

Se-aude un fluier. Ce? Femeia-pui de găină are o mină îngâmfată; runda s-a terminat, şi ea a fost declarată învingătoare. Un supraveghetor al piscinei, cu boxeri prea strâmţi, vine la marginea bazinului şi mi se adresează, oferindu-le, totodată, un divertisment celorlalţi oameni care se bălăcesc.

- Nu se face înot aici, zice, doar scăldat.

Of, Doamne!

- Şi-atunci, când pot să înot aici, în bazinul ăsta?

- Să vedem, zice. Scăldat în apă caldă e marţea; numai femei - miercurea dimineaţă; femei cu copii - miercurea după-masă; hidroterapie - vinerea dimineaţă şi... da, culoare pentru înot sunt lunea, joia şi vinerea, între orele 4 şi 6 după-masă. La sfârşit de săptămână, e scăldat liber, cum e azi.

înţeleg. Ies din bazin. Deci, ăsta-i haos ordonat. Avem „scăldat liber" în cutare şi cutare moment, adică uite-acum. îngăduim căşti de baie neobişnuite şi bombe, zgârmatul de aluniţe, spălatul şi bebeluşii, nu

si înotul. Oriunde altundeva există ordine, în viata din Germania -
chiar şi handicapaţii sunt etichetaţi cu banderole galbene - auzi: galbene!- (Menirea lor este să le atragă atenţia celorlalţi că purtătorii lor ar putea să aibă nevoie de ajutor, deşi sunt şocante pentru vizitatorii din afară: trei puncte galbene prinse cu ace de siguranţă pe haine.) Bazinul ăsta trebuie să fie subconştientul tării: balamucul din
care ia naştere toată acea ordine.
Ce fac eu aici? Lumea se uită la mine. Plec, şi văd că piscina de plonjat este goală-goluţă. O să fiu ascultătoare. N-o să înot în perioada în care nu se înoată. Mă strecor în piscina de plonjat şi stau într-un colţ. Nu mă vede nimeni aici, şi nu pot fi reguli pe care să le- ncalc. Ce fac eu aici?
Corpul îmi este imponderabil şi picioarele parcă fac parte din alt corp. Şi unul, şi celelalte se văd mai scurte şi îndepărtate. Şi-atunci îmi vine-n minte: fac portrete de oameni, de est-germani, dintre care n-o să mai fie nici unul peste o generaţie. Şi realizez un portret al unui oraş, după vechea linie de falie dintre Est şi Vest. Toate astea folosesc împotriva uitării - şi-mpotriva trecerii timpului.
Alt fluier se-aude, mult mai tare. Ridic privirile şi-l văd pe supraveghetor chiar lângă mine, atât de aproape, că mi-ar fi putut vorbi în şoaptă, ca să-mi atragă atenţia.
- Acesta-i bazinul de plonjoane, zice. Numai pentru cine plonjează. (Rămân mută,

aşa încât adaugă tot el, ca să puncteze.)
Dumneavoastră nu plonjaţi.
Aici m-a-ncuiat. Deşi nimeni altcineva nu plonjează. Dar nu pot să mă cert c-un bărbat înarmat cu un fluier şi pregătit să-l folosească, aşa că ies si de-acolo.
în vestiar, o femeie rotofeie, într-un soi de uniformă, îmi spune că picură apă din costumul meu de baie pe podea. - Ăăă, da, pentru că-i ud, zic.
Vine către mine, pregătită să-mi spună ceva care să mă usture, dar îmi iau geanta de jos şi plec. Prea multe reguli
.în mitologia greacă, profet orb în templul lui Apollo de la Teba, mare clarvăzător, care timp de şapte ani a fost transformat în femeie, (n.tr.)
Dawn Fraser (n. 1937), Shane Gould (n. 1956) şi Susan O'Neill (n. 1973) sunt înotătoare australiene, multiple campioane olimpice, (n.tr.)
Aluzie la steaua galbenă în şase colţuri (Steaua lui David), pe care erau obligaţi evreii s-o poarte într-un loc vizibil, prinsă de haine, în timpul regimului nazist din Germania, (n.tr.)

Capitolul 15

HERR CHRISTIAN

Trec mai multe zile, în care activitatea mea principală pare să fie umplerea şi golirea sobei. Acum sunt încotoşmănată şi mă-ndrept spre gară. Lângă intrare, se află studioul unui fotograf. întotdeauna mă uit în vitrina lui, la chipurile pe care le-a expus acolo, ca să-i văd
pe localnici asa cum vor ei să fie văzuţi. Are bebeluşi chelbosi, cu
panglici în jurul capetelor; are un instantaneu de la o nuntă, cu mireasa pe-o motocicletă, parcă s-ar da la pachet; are un tânăr tuns cu creastă, care se ţine mândru de prietena lui, ca şi cum tocmai ar fi prins-o. Fotografiile se mai schimbă din când în

când, însă şi astăzi, cum o văd mereu, are una cu o femeie de o frumuseţe răpitoare - atât de frumoasă, încât mă opresc şi mă uit la ea de parc-ar fi vreo enigmă sau, dimpotrivă, vreun răspuns.

în tren, o altă femeie frumoasă vine si se asază fată-n fată cu mine.

Poartă la piept un bebeluş într-un *porte-bébé.* Mă-ntreb dacă şi alţii observă cât de fermecătoare sunt femeile de pe-aici ori sunt obişnuiţi cu ele. Bărbatul de lângă mine, turc, este absorbit şi el, dar în alt sens. îşi vede propria reflecţie în fereastra din spatele femeii cu bebeluşul, aşa că scoate un pieptene din buzunar şi începe să şi-l treacă drăgăstos prin mustaţă. Tanăra mămică stă şi se uită în jos, la copilaş, iar eu nu-mi pot desprinde privirile de ei doi. Când îşi înalţă capul, văd că are un buton înfipt în nas şi ochii albaştri încrucişaţi - foarte puţin, ce-i drept, atraşi de butonul respectiv ca de un magnet.

Mă opresc la marginea parcării de maşini de la gara din Potsdam. Toţi ceilalţi pasageri din tren se scurg şuvoi pe lângă mine, către maşinile, tramvaiele şi locurile numai de ei ştiute. După ce trec toţi, numai eu rămân - de fapt, eu şi un bărbat în blugi, rezemat de botul celui mai mare şi mai negru BMW pe care l-am văzut vreodată. îmi face semn cu mâna. El este omul meu azi - cel mai recent om al meu de la Stasi.

Herr Christian îmi strânge mâna călduros. Are un zâmbet larg şi parşiv.

- M-am gândit că o tură cu maşina, zice, cu o voce afectată şi tabagică, n-ar fi o idee

rea, ca să v-arăt câteva dintre locurile în care ne desfăşuram operaţiunile.
- Minunat, zic.
îmi deschide portiera *maşinoiului,* sprintează până-n partea cealaltă si sare si el înăuntru.
Mă uit, să-l văd mai bine. E distantă mare între noi. *Herr* Christian e trecut bine de patruzeci de ani, are o faţă turtită, juvenilă, şi nasul i-a fost rupt de mai multe ori. Părul blond şi cârlionţat îi stă parcă lipit de cap, iar ochii îi sunt mici, albaştri şi jucăuşi. Se uită drept la mine şi-mi aruncă un zâmbet dintr-o parte a gurii, ca un gangster sau ca un înger.
- Să mergem, zice, şi observ că se bâlbâie vag.
îşi pune ochelarii de soare şi porneşte motorul. Maşina urmează drumurile cu aerul unui crucişător. *Herr* Christian o manevrează
delicat, mai degrabă ca un băiat înarmat cu o jucărie, decât ca un bărbat cu aşa un avantaj mare şi negru. Trecem pe străzile din Potsdam, peste caldarâmuri pe care nici nu le simţim şi prin faţa unor clădiri grandioase, aflate într-o stare de ruină mai mult sau mai puţin
avansată. Ferestrele maşinii sunt fumurii si nu ne vede nimeni aici,
înăuntru.
Oprim în faţa unui conac vopsit în galben, bine întreţinut, cu pragurile de sus ale uşilor albe, în mijlocul unei grădini împrejmuite cu gard viu.

- Aici, zice, era ceea ce numeam „Vila de Coduri".
Herr Christian a lucrat în această clădire, la codificarea stenogramelor după discuţiile telefonice interceptate de la telefoanele din maşini şi staţiile de emisie-recepţie ale poliţiei din Vest.
- Le primeam prin telex şi le transformam în codificări, după care le trimiteam la Berlin. (Pufneşte pe nas.) Codificam absolut orice vorbă, chiar şi *Ja, guten Tag* („Da, bună ziua") şi ce mâncaseră la prânz. Cei de la Berlin voiau să ştie absolut *tot.* Şi chestia este că prindeam şi o mulţime de politicieni din Vest, care vorbeau între ei.
Plecăm de lângă trotuar. Platanii înşiraţi de-a lungul străzilor sunt dezgoliţi, cu trunchiuri împestriţate şi crengi care se termină cu cioturi acoperite de răşină coagulată. Şirurile desenează modele eterice de întuneric şi lumină pe capota BMW-ului. *Herr* Christian e vorbăreţ si dezinvolt. Are un deosebit simt al umorului, când îmi spune ce-a făcut el pentru Stasi. Mi se adresează pe tonul unui coleg de conspiraţie.
- N-am fost niciodată cine ştie ce ideologic, zice.
Părăsim oraşul Potsdam şi ne stabilim cursul pe-o autostradă. Ajungem din urmă un Trabant verde-brotăcel, cu ferestre întunecate şi o ţeavă de eşapament ca un coş de fum. De-a curmezişul portierei din spate, cu litere de mână roz-neon, scrie aşa: „Eu sunt coşmarul tău numărul unu".
Râdem, în timp ce trecem de el.

Când avea nouăsprezece ani şi-şi făcea serviciul militar, *Herr* Christian a fost convocat la un interviu, într-o cameră specială.

- Mă şi miram cu ce greşisem, zice.

Bărbatul dinăuntru purta un costum şi fuma ţigări din Vest. L-a întrebat pe *Herr* Christian ce-şi propunea să facă în viaţă. „Să boxez la Clubul Dinamo", i-a spus *Herr* Christian. „Dinamo" era clubul sportiv al forţelor armate - şi al celor de la Stasi, deci. Bărbatul din acea cameră i-a dat să semneze un angajament de a lucra pentru Stasi.

- N-a fost o problemă pentru mine, zice. Mă gândeam că mi-ar fi putut aduce şi puţină aventură-n viaţă.

Un accident de maşină i-a pus capăt, mai târziu, carierei de boxer, însă a rămas în cadrul „Firmei".

- Mereu am avut un simţ pronunţat al datoriei de a respecta legea, zice, şi mi s-a părut că era corect să procedez astfel.

Ieşim de pe autostradă şi o luăm pe-un drum lăsat în paragină. Pădurea, şi de-o parte şi de cealaltă, e formată din pini înalţi şi negri, toti de-aceeasi înălţime, plantati siruri-siruri. Maşina se ridică si coboară pe hârtoapele drumului, ca o barcă pe valuri, până ajungem la un gard metalic, de pe care o pancartă ne avertizează: „Accesul interzis!" *Herr* Christian intră, fără să ezite. Ajungem la ceea ce pare a fi o movilă de pământ. în jurul ei, sunt risipite mai multe construcţii cu aspectul unor dependinţe.

Herr Christian se întoarce către mine, iar jacheta lui de piele se freacă zgomotos de scaunul de piele, parcă s-ar fi lipit între ele.

- Ăsta era buncărul destinat cadrelor de conducere Stasi de la Potsdam, în eventualitatea unei catastrofe nucleare, zice. L-am păzit o vreme şi eu. Intrarea era printr-o construcţie de-asta - arată către o colibă de azbociment -, intrai şi coborai nişte trepte, până-ntr-un complex uriaş de beton, subteran. Când l-au construit, a trebuit să mute de-aici tone şi tone de pământ în camioane deghizate în transporturi de animale şi să-l descarce undeva departe. Buncărul avea înăuntru tot ce-ţi putea trece prin cap: mâncare, medicamente, spaţii de dormit, echipamente de comunicaţii, mese de ping-pong - dar ce n-aveau acolo!

Multe asemenea buncăre existau peste tot în RDG, pentru ca oamenii de la Stasi să se poată salva şi să repopuleze pământul - cu condiţia să nu uite să ia şi nişte femei acolo jos, cu ei.

Un poliţist în uniformă verde vine spre noi. E tânăr, proaspăt bărbierit şi are cu el un lup alsacian, prins în lesă.

- Ce treabă aveţi dumneavoastră aici? întreabă.

Herr Christian îi spune că el a făcut de pază, pe vremea când era buncăr pentru Stasi.

- Nu ştiu nimic despre aşa ceva, zice poliţistul. Sunteţi pe o proprietate federală şi sunt obligat să vă invit să circulaţi.

Herr Christian se întoarce către mine, în maşină:

- Mă-ntreb la ce o fi folosit în prezent.

în loc s-o luăm înapoi pe drumul pe care am venit şi să ieşim pe autostradă, *Herr* Christian bagă maşina pe o serie de poteci noroioase, printre pini. în mai multe locuri, şirurile de copaci sunt întrerupte, şi se vede pe unde a fost Zidul, o fâşie ca o cicatrice nisipoasă prin pădure, pe care au rămas echipamente pentru mutarea pământului şi turnuri vechi de pază, acum acoperite cu graffiti. îl întreb cu ce-şi câştigă existenţa în ziua de azi.

- Ăăă..., sunt detectiv particular, zice, oarecum sfios. Mda... fac aproximativ acelaşi lucru pe care-l făceam şi pe-atunci. în această viată a mea de-a doua.

- Şi cum vă merge afacerea?

- Nu merge prea bine, zice, ăsta-i adevărul. Angajamentele nu-mi vin atât de regulat cum aş vrea eu, şi multe dintre ele sunt genul de treburi - îşi drege glasul - cu care nu mă leg la cap - şi-mi aruncă o privire piezişă pe sub sprâncene.

- Ce fel de treburi?

-Chestii conjugale, zice, întorcându-şi privirile iarăşi spre drum. Nu m-ating de aşa ceva. Când unul din soţi îl bănuieşte pe celălalt de-o aventură amoroasă şi vrea să-l ştie urmărit. (îşi aprinde o ţigară dintr- un pachet de hârtie marca Stuyvesant şi trage adânc din ea.) Când am început să lucrez la Stasi, eram căsătorit, dar nu eram fericiţi împreună, iar eu m-am îndrăgostit de una dintre profesoarele fiului meu. Am legat o poveste de amor cu ea. Şi m-am destăinuit prietenului meu cel mai bun, care s-a dovedit a fi, ca să zic aşa, posesorul unui simţ supradezvoltat al loialităţii - şi le-a

spus celor de la serviciu. M-au băgat la izolare trei zile. După care, m-au trimis la munca de jos, şi am lucrat pe un şantier de construcţii timp de un an. Supraveghetorul de-acolo mi-a spus: „Oricine poate să aibă o aventură, dar *totul* trebuie raportat".

Stasi nu putea suporta nici măcar ca unul dintre ai săi să aibă ceva în viaţa lui de care ceilalţi să nu ştie. *Herr* Christian, însă, pare-se c-a ştiut întotdeauna că unele lucruri sunt făcute să fie private. Scoate pe nări două fuioare de fum, în atmosfera întunecată din maşină.

- Mi-era frică, ştiţi, când lucram pe şantierul ăla de construcţii. Ştiam atât de multe, fiindcă lucrasem la centrul de codificări, încât mă gândeam că erau în stare să vină după mine. Mi-era frică să nu păţesc vreun accident de circulaţie, sau vreun accident de muncă la serviciu, sau cine ştie cum se mai putea duce la îndeplinire o sentinţă. (Scutură din cap.) Pur şi simplu, nu vreau să mă ocup de chestii conjugale. E sub demnitatea mea.

După stagiul pe şantierul de construcţii şi după ce s-a căsătorit cu noua iubire, *Herr* Christian a fost acceptat înapoi în turmă şi desemnat ofiţer de securitate acoperit în clădirile Stasi.

- Acum ar trebui să fim foarte aproape de locul unde mi-am făcut eu cea mai mare parte din treabă, zice, Popasul de Odihnă Michendorf.

Ieşim din pădurea ordonată şi tristă şi-o luăm iarăşi pe autostradă, până la un popas de camioane, cu aspect anodin. Clădirea principală, din beton cenuşiu, are două

etaje cu o cafenea la parter. Era ultima oprire de pe autostradă, înainte ca maşinile din est să intre în Berlinul de Vest. Este si acum în folosinţă, vechile autocisterne fiind încremenite într-o rână în fata intrării, alături de două cabine telefonice noi de la *Deutsche Telekom,* magenta la culoare.

Coborâm şi ne plimbăm puţin pe pietriş. *Herr* Christian îşi ridică ochelarii de soare pe creştetul capului şi-şi aprinde încă o ţigară.

- Pe vremea mea, tot locul ăsta-l ţineam sub o supraveghere continuă. Camera de deasupra, de colo, zice, arătându-mi nişte lucarne întunecate, era ocupată zi şi noapte. Şi de-acolo, dinăuntru, aveam o vedere panoramică peste tot ce mişca pe-aici - toate vehiculele care treceau din Est către Vest. Totul era tinut într-un secret absolut. Operatorii de la pompele de motorină erau mai ales informatori, dar nici ei nu ştiau ce se petrecea în camera aia de sus. Aveam întotdeauna cel puţin doi inşi în civil de faţă, pentru observaţie de la nivelul solului. Asta era treaba mea. Aveam un instrument de înregistrare în buzunar sau, dacă eram într-o maşină, aveam camere de filmat în faruri. Aveam echipament de ascultare, cu care puteai prinde ce se discuta înăuntrul vehiculelor. Era o cameră de filmat şi-n cisterna de colo - îmi arată spre pompa de motorină -, pe care puteam s-o manevrez de la distanţă, ca să obţin o imagine din prim-plan a cuiva, dacă eu mă aflam cumva în fundal. Reuşeam să acoperim aproape tot ce era de acoperit.

Treaba de-aici a lui *Herr* Christian era să depisteze maşinile în care s-ar fi putut

ascunde vreun est-german, încercând să evadeze. Dăm ocol popasului şi ajungem de partea cealaltă. Cerul e de-aceeaşi culoare cu betonul clădirii; suntem prinşi ca-ntr-un sandvici, între două felii de cenuşiu. Vârful nasului şi lobii urechilor încep să-mi pulseze de frig.

- Contrabanda cu oameni către Vest era o afacere organizată de infractori, ăsta-i adevărul -, le luau nişte sume uriaşe de bani bieţilor amărâţi pe care-i scoteau fraudulos, după ce ajungeau cu ei dincolo, în jur de 20 000 de mărci vest-germane. Sau îi puneau să le plătească şi înainte, cu moşteniri de familie sau cu colecţii de timbre. Maşina din
'>»>
Vest oprea în câte un punct de pe traseul de tranzit, iar esticii o aşteptau acolo, plăteau ce-aveau de plătit şi se urcau în ea. Câte lucruri oribile n-am văzut! Oameni care-şi drogau copiii şi-i vârau în portbagaje. Am deschis un portbagaj odată şi-am dat înăuntru peste o femeie şi copilul ei. Pentru că eram în civil, au crezut că eram de la organizaţia de contrabandişti care-i băgase pe ei acolo. Ţin minte şi- acum ce fericire li s-a citit pe feţe în acel moment, cât au crezut că ajunseseră în libertate. (Stinge chiştocul de ţigară cu piciorul şi-şi bagă mâinile în buzunarul jachetei de piele, ţinându-şi umerii aduşi în faţă, ca să se apere de frigul cenuşiu.) Trebuie să recunosc: a fost un moment amar, pentru că sunt un om sufletist. Dar sunt şi obsedat de lege şi m-am gândit că făceau ceva greşit, iar eu fusesem crescut să gândesc aşa încă din primele zile de la grădiniţă.

- Ce urma să li se întâmple?

- I-am dus în arest la Potsdam. De-acolo, urma condamnarea. De obicei, luau câte un an jumate până la doi ani. Aşa scria-n lege. Deşi erau şi părţi amuzante în toată povestea, zice, iar din gură parcă-i iese fum în continuare, atât de frig e. Cred c-aveam singura slujbă din lume, în care trebuia să intru, în fiecare dimineaţă, într-un depozit şi să mă decid: „Astăzi, cine vreau să fiu?" (Râde.) Trebuia să-mi aleg o deghizare. Uneori, o făceam pe pădurarul - asta însemna o uniformă verde; alteori, pe gunoierul în salopetă, sau pe omul venit să repare instalaţia electrică. Cel mai mult îmi plăcea să mă dau drept turist occidental, fiindcă tinuta era de-o calitate mult mai bună - cu mănuşi de piele autentică -, plus că aveam ocazia să şofez câte un Mercedes ori, cel puţin, câte un VW Golf.

Ne întoarcem la BMW-ul de-acum, iar el bagă cheia în contact.

- Dar stiti care era cea mai bună? zice, întorcându-se către mine. Cea mai bună dintre toate deghizările - şi-mi dă un brânci în umăr, aşa, în joacă - era când o făceam pe orbul: îmi luam bastonul, ochelarii negri, banderola de pus pe braţ cu trei puncte. Câteodată, aveam şi-o fată pe care o ţineam de braţ, pe post de însoţitoare. Deşi trebuia să ţin minte să-mi dau jos ceasul de la mână!

Se uită de jur împrejurul spaţiului pustiu al popasului, bucurându-se de amintirea muncii bine făcute. Trece o maşină pe şosea, şi ce vede? Numai două siluete mici,

care se urcă într-o maşină mare, la o statie de motorină.

- Da, zice *Herr* Christian, cel mai bine-i observi pe oameni dacă eşti orb.

Râde pe-nfundate, îşi pune ochelarii negri pe nas şi porneşte motorul maşinăriei sale uriaşe.

Capitolul 16

omul socialist

în august 1961, un proaspăt recrut de la Stasi, pe nume Hagen Koch, mergea pe străzile Berlinului cu o găleată de vopsea şi o bidinea în mâini şi trasa linia după care urma să fie ridicat Zidul. Avea douăzeci şi unu de ani şi era cartograf personal al secretarului general al Partidului, Erich Honecker. Spre deosebire de majoritatea şefilor de stat, Honecker avea nevoie de cartograful său personal, de vreme ce redesena hotarele lumii libere. Koch locuieşte într-un apartament ca o celulă dintr-un fagure de
miere, într-un bloc turn unde locuiau o mulţime de foşti ofiţeri Stasi
si familiile lor, înainte de căderea Zidului - si unde încă mai locuiesc.

Balcoanele, toate, au fost vopsite într-o nuanţă rozalie. Pe câteva dintre ele hibernează umbrele de soare, strânse bine. Bărbatul care deschide usa emană un fel de lumină - are fata
strălucitoare, părul rărit şi ochii de-un căprui-deschis. *Herr* Koch îmi zâmbeşte larg şi-mi strânge mâna. Face un gest amplu, exuberant, de jur-împrejurul propriei

persoane, ca un maestru de ceremonii de la circ. Zice: - Bine ati venit în Arhiva Zidului!

De-a lungul coridorului, sunt atârnate fotocopii color înrămate ale unor hărţi de la Stasi, cândva strict secrete. Arată diverse porţiuni ale Zidului în vedere aeriană, cu o cheie a codurilor de culori pentru turnurile de pază, locurile minate, zonele cu câini şi firele capcană. Fanioane în culorile est-germane, negru, galben şi roşu, sunt prinse de pereţi, iar o tunică de la uniforma gărzii de elită a conducătorilor, aşa-numitul regiment „Feliks Djerjinski"[24], stă etalată de nişte cârlige, pleoştită ca o sperietoare de ciori. Alte suvenire obscure de-ale regimului se află în vitrine închise. Trecând pe coridor, mi se pare că zăresc un milieu croşetat în culorile naţionale.

Herr Koch vorbeşte în timp ce mergem şi, când ajungem în biroul său, îmi enumeră deja pe degete VIP-urile care au venit să-l vadă pe el şi să-i vadă arhiva. în spatele biroului, exact mai sus de înălţimea capului, tronează şi sclipeşte o stemă aurită mare, cu ciocanul şi compasul est-germane. încăperea e tapetată cu articole de ziar înrămate. Fotografiile îl arată pe *Herr* Koch cu vizitatorii săi. Se uită direct în obiectivul aparatului, perfect ras, cu faţa ca o lună plină zâmbind radios: *Herr* Koch şi regina Suediei, *Herr* Koch şi un actor din *Star Trek, Herr* Koch şi Christo, artistul care împachetează clădiri.
Se simte mai mult decât confortabil în prezenţa reportofonului meu. Când îl întreb dacă pot să îi ataşez microfonul de cămaşă, mi-l ia din

mână si-l fixează el însusi, ca o vedetă *rock.* Are antebratele de un
brun ca mierea, cu puţin păr pe ele. îl întreb cum de a făcut cerere să intre în Stasi.
- Nu, nu, nu, nu! Nu aşa funcţiona. Trebuia să fii ales.
După toate aparenţele, era unul dintre fundamentele sistemului: Nu ne suna tu, noi te sunăm.
- Cum de-ati fost ales, atunci?
- Staţi un moment, zice. Pentru dumneavoastră, e greu să-nţelegeţi. Dacă nu-mi înţelegeţi copilăria, nu puteţi pricepe cum de-ar fi vrut cineva să lucreze la Stasi. Nu-i chiar aşa. M-am gândit mult la motivele pentru care oamenii voiau să lucreze acolo. într-o societate scindată între „noi" şi „ei", un tânăr ambiţios poate foarte bine să-şi dorească să fie parte a grupului care deţine adevărul, să se numere printre cei nemolestaţi. Dacă n-ar fi existat niciodată un sfârşit al ţării tale şi dacă n-ai fi putut niciodată să pleci, de ce să nu fi optat pentru o viaţă liniştită şi o carieră satisfăcătoare? Ceea ce mă interesează este procesul prin care se ajungea la decizia respectivă, dacă tot au rămas toate undeva în trecut. Poţi să-ţi revezi trecutul, acea energie care te rodea pe dinăuntru, până rămânea lucioasă şi netedă ca o perlă?
- Am fost crescut asa de... - îsi caută cuvintele -, ...asa de RDG-ist.
(Pleoapele i se mişcă în sus şi-n jos.) Toate lucrurile pozitive din RDG,
mă recunoşteam în ele. (Se răsuceste către o cutie mare de carton de

pe jos, de lângă birou.) Tatăl meu m-a îndreptat în această direcţie.
Caută în cutie şi scoate o fotografie în sepia cu tatăl său în uniformă militară, având acea expresie pe care o au frecvent oamenii pozaţi în timpul serviciului militar, ca şi cum ar fi deja în altă parte. Pe urmă, iarăşi caută în cutie şi scoate o foaie matricolă. Mi-o flutură pe la nas, şi reuşesc să văd numai scrisul acela de mână cu caractere gotice, de stil vechi. începe să citească: „Hagen a fost un elev silitor şi ordonat..." Şi tot aşa, îmi citeşte până la capăt foaia matricolă. Ne-am întors la începuturile vieţii sale. Mă uit la cutie şi-mi dau seama că-i adâncă. S-ar zice c-o să ne petrecem după-amiaza luând, bucată cu bucată învelită în mapă de plastic, tot ce-i în ea.

-Trebuie să înţelegeţi că RDG, zice Koch, în contextul în care trăia tatăl meu şi al propagandei Războiului Rece, era ca o religie. Era ceva în care am fost crescut să cred...

Vorbeşte cu pasiune şi cu glas tare, deşi stau lângă el şi camera-i mică. Mă uit la el, cum gesticulează cu braţele şi cu microfonul meu. Scoate şi mai multe fotografii, şi mai multe documente, şi-l aud spunând:

-Vedeţi aici că, după război, n-aveam saltele, în schimb aveam găuri în ciorapi...

Dar eu învârt pe toate feţele ideea că RDG putea fi o profesiune de credinţă. Comunismul, cel puţin în varianta sa est-germană, era un sistem închis de credinţe. Era un univers într-un vid, care-si avea propriile iaduri şi raiuri autocreate,

damnările şi mântuirile trăite chiar aici, pe pământ. Multe dintre damnări le căpătai, pur şi simplu, pentru lipsă de credinţă - sau numai pentru suspiciune de lipsă de credinţă. Neloialitatea era calibrată în funcţie de cele mai mărunte semne: antena orientată în aşa fel încât să recepţioneze televiziunea din Vest, drapelul roşu nearborat la fereastră de 1 Mai, cineva care spunea vreun banc nesărat despre Honecker, numai ca să-şi păstreze intactă sănătatea mentală.

O ţin minte pe Sora Eugenia de la şcoală, cu degetele ei ca nişte cârnăciori strânşi unul în altul, explicându-ne „saltul de credinţă" care ni se cerea, pentru ca universul închis al catolicismului să capete o brumă de sens pentru noi. Degetele ei rozalii şi nefireşti făceau saltul, în timp ce noi, copiii, ne înfruptam din „roadele Sfântului Duh" - o banană pentru mântuire, ţin minte -, iar eu n-aveam altceva în minte decât o persoană ca un cârnat, un om care făcea pasul în gol de pe muchia unei faleze, convins, în orice moment, că mâna lui Dumnezeu avea să-l prindă în cădere. Sentimentul că putea să existe cineva care să-ţi cerceteze valoarea interioară era totuna cu violenta ideii în sine

că aşa ceva poate fi măsurat. Dumnezeu vedea înăuntrul tău şi socotea dacă aveai suficientă credinţă, ca să te salveze de la prăbuşire. Şi Stasi vedea înăuntrul vieţii tale, doar că avea mult mai mulţi fii pământeşti, pe care să se bazeze.

Republica Democrată Germană, în cei patruzeci de ani de existenţă, s-a străduit

din plin şi să creeze Omul German Socialist, şi să-i facă pe ceilalţi oameni să creadă în el. Germanul Socialist urma să fie diferit de Germanul Nazist şi de Germanul (Capitalist Imperialist) din Vest. Istoria era prezentată ca o succesiune de salturi evolutive inevitabile către comunism: de la statul feudal, trecând prin capitalism şi, apoi - în cel mai mare salt înainte făcut vreodată - ajungând la socialism. Nirvana comunistă era lumea viitorului. Prin minte îmi fulgeră schemele darwiniste, care arată omul pe o scară a poziţiilor din ce în ce mai verticale şi cu tot mai puţin păr pe corp: maimuţa - omul de Neanderthal - omul de Cromagnon - omul modern. Acum, aici, în faţa mea, se află Omul Socialist, amabil, calm şi foarte, foarte vorbăreţ.

Herr Koch se apleacă iarăşi spre cutia de carton, în timp ce eu mă întreb dacă si-a dorit vreodată să fie un elev turbulent si dezordonat, în locul unuia silitor si ordonat: dacă asta l-ar fi salvat de la căratul acelei cutii explicative prin viaţă.

- Povestea mea este produsul direct al poveştii tatălui meu. Hagen Koch îmi întinde iarăşi fotografia tatălui său, Heinz Koch, care se uită spre mine din prima parte a secolului XX. Are aceiaşi ochi căprui ca şi fiul său, dar un chip mai prelung, mai nesigur.

Heinz Koch s-a născut într-un sat din Saxonia, în ziua de 5 august 1912, şi a crescut acolo ca fiu al croitorului din sat. într-o zi, pe când avea şaisprezece ani, s-a întors acasă de la şcoală în fugă, tulburat,

cu foaia matricolă în mână. Acolo scria, în spaţiul pentru „Nume": „Koch, Heinz, nepot al meşterului croitor". Hagen Koch scoate din cutie o foaie matricolă îngălbenită.

- Asta s-a întâmplat pe 23 martie 1929, zice, scuturând hârtia. în acea zi, tatăl meu a aflat că era nelegitim - sora lui cea mare era, de fapt, mama lui!

Heinz a fost uimit când si-a dat seama că toată lumea îl mintise: „Cu

toţii mi-aţi ascuns atât timp treaba asta?"

- Cine era tatăl lui, de fapt? întreb.

- Ajung şi la asta, zice Hagen Koch.

Potrivit codului moral german de la vremea aceea, să fii copil nelegitim era ceva cumplit, umilitor.

Heinz Koch a fost imediat ostracizat de colegii săi şi a trebuit să părăsească şcoala. S-a hotărât să se înroleze în armată, sperând că uniforma i-ar fi putut ascunde stigmatul naşterii. în septembrie 1929, s-a înscris pentru un serviciu militar de doisprezece ani.

A căpătat, însă, mai mult decât ce scria în contract. Când urma să-i expire termenul, în octombrie 1941, se afla staţionat în Franţa, în cadrul forţelor de ocupaţie naziste, şi nu putea fi lăsat la vatră. în mai 1945, după ce Berlinul a capitulat, sergentul-major Koch a reuşit, cum necum, să ajungă înapoi la Dessau, la nevasta şi cei doi copilaşi ai săi. A călătorit printr-un peisaj ciuruit de cratere, a trecut prin oraşe făcute praf şi pulbere, cu ţevile şi canalizările dezgolite pe străzi. Oamenii erau înnebuniţi de durere si de secretomanie. Pădurile si

drumurile colcăiau de refugiaţi, de criminali de război, de grupuri de haimanale care puneau bombe şi de forţe aliate, care începuseră deja Războiul Rece, înainte să se fi terminat de-a binelea cel fierbinte. La Dresda, lui Heinz Koch i s-a părut că simţea miros de carne putrezită. Dar, la numai o săptămână după încheierea războiului, ajungea acasă.
La Conferinţa de la Potsdam, oraşul Dessau le-a revenit ruşilor. Ei l-au
» ' > >
eliberat din serviciul activ.
Hagen Koch vorbeşte, bagă mâna în cutia lui cu documente, iar vorbeşte. Pe urmă, se apleacă în faţă, ca şi cum ar vrea să-mi furnizeze o informaţie cu greutate. îi miros loţiunea după-ras.
- La 1 septembrie 1945, zice, Comandamentul sovietic i-a eliberat lui Heinz Koch un permis de circulaţie pe bicicletă.
- De ce le trebuia oamenilor permis ca să meargă cu bicicleta? întreb.
- Pentru că puteau duce mesaje! Puteau răspândi veşti!, exclamă Koch. Nu existau alte mijloace de transport. Oamenii pe biciclete puteau evita punctele de control, puteau ţine reuniuni secrete.
E clar că atmosfera paranoică de control se instalase de la bun început, sub ruşi.
Oricum, deja îmi fac griji despre nivelul de detaliu până la care coborâm. Arunc o privire pe furiş la cutia lui fără fund, întrebându-mă dacă ne afundăm în toată mocirla de amorul artei sau există, cumva, un rost al poveştii cu bicicleta. După care,

întorcându- şi faţa de la mine, ca să depună documentul înapoi în cutie, zice:

- Dar, înainte de asta, vă daţi seama, trebuia să-i cerceteze dosarul, ca să verifice că nu era vreun om rău.

Ăsta să fie rostul? Are *Herr* Koch de gând să folosească probele existente - în acest caz, un permis de bicicletă -, pentru a construi sau confirma o naraţiune despre nevinovăţia tatălui său pe durata războiului? E clar că există o parte a trecutului care nu poate fi definită precis cu fapte sau documente. Singura dovadă este un permis de mers cu bicicleta.

îndată după sfârşitul războiului, Aliaţii şi-au împărţit duşmanul înfrânt. Englezii, americanii şi, mai târziu, francezii au preluat părţile de vest ale Germaniei, ruşii luând landurile răsăritene Turingia, Saxonia, Saxonia-Anhalt, Mecklenburg-Pomerania de Vest şi Brandenburg. Berlinul a fost şi el împărţit, la fel, între învingători: cartierele vestice la englezi, americani şi francezi, cartierele estice la sovietici. Dar, de vreme ce oraşul era situat în mijlocul zonei răsăritene, cartierele sale de vest au devenit o insulă ciudată de administraţie democratică şi economie de piaţă, într-un peisaj comunist.

în zonele lor, puterile occidentale s-au pus pe capturat nazişti de frunte şi au instaurat sisteme democratice de guvernare: un sistem de landuri federale, o împărţire a puterilor politică, administrativă şi judiciară şi garantarea proprietăţii private. în 1948, au predat instituţiile acestea nou-create Republici Federale

Germane (Germania de Vest), odată cu o injecţie masivă de fonduri, în cadrul Planului Marshall american.

Ruşii au administrat direct părţile răsăritene ale Germaniei, până la crearea statului satelit Republica Democrată Germană, în 1949. Producţia s-a văzut naţionalizată; fabricile şi proprietăţile i-au fost predate statului; sistemele medical, locativ şi alimentar au devenit subvenţionate. A fost instituit un sistem monopartit, având un atotputernic serviciu secret, pe care să se sprijine. Ruşii, în schimb, după ce au refuzat oferta de capital american, au exploatat producţia est-germană în interes propriu.

Au golit fabricile de maşini şi de echipamente, pe care le-au expediat în Uniunea Sovietică. Totodată, au pretins o retorică a „frăţietăţii comuniste" din partea est-germanilor, pe care-i „eliberaseră" de fascism. Oricare ar fi fost istoriile lor personale şi loialităţile private, oamenii care trăiau în această zonă au fost obligaţi să treacă de la statutul (retoric, în cel mai bun caz) de nazişti azi, la cel de comunişti înfrăţiţi cu foştii lor duşmani, mâine.

Şi, mai mult sau mai puţin peste noapte, germanii din landurile răsăritene au fost făcuţi - ori s-au făcut ei însisi - nevinovaţi de nazism. S-ar fi zis că ei credeau cu adevărat că naziştii veniseră din si se întorseseră în zonele vestice ale Germaniei si că erau, într-un fel sau altul, altceva decât ei, est-germanii - ceea ce n-avea nimic de-a face cu adevărul.

Atât de rapid a fost refăcută istoria, şi atât de bine a reuşit această rescriere, încât se poate spune, fără exagerare, că est-germanii nu simţeau pe-atunci - nu simt nici acum - c-ar fi fost şi ei, ca toţi germanii, răspunzători de regimul hitlerist. Această răstălmăcire a istoriei ar trebui să treacă drept una dintre cele mai fabuloase manevre de deculpabilizare din tot secolul.

La Dresda, pe un pod albastru de peste fluviul Elba, am văzut o placă odată, care comemora eliberarea est-germanilor de agresorii lor nazişti, de către sovietici, fraţii lor. Am privit-o multă vreme: era mică şi înnegrită de funinginea din aer. M-am întrebat dacă o fi fost pusă acolo imediat după sosirea sovieticilor în Germania înfrântă sau fusese lăsat să treacă un timp anume, până când lucrurile au început să fie rescrise.

Ca să întemeiezi o tară nouă, cu valori noi si cetăteni socialisti

proaspăt ieşiţi din malaxor, trebuie să începi cu începutul - cu copiii. Profesorii de şcoală din regiunile răsăritene au fost imediat concediaţi, fiindcă se ocupaseră cu educarea copiilor în valorile regimului nazist. Era necesar să fie instruiţi profesori socialişti. Autorităţile au elaborat scheme de pregătire de şase luni pentru „profesori ai poporului", care, după aceea, mergeau să predea în

scoli. Până în februarie 1946, Heinz Koch, desi el însusi nu terminase

şcoala, era profesor titular în satul Lindau, la treizeci de kilometri de Dessau.

în octombrie acelaşi an, în Germania de Est, au avut loc primele alegeri „libere şi democratice". Adevărul este că alegerile s-au ţinut în mod regulat, pe toată durata existenţei Germaniei de Est. Pe buletinele de vot erau trecuţi reprezentanţi ai tuturor partidelor importante - în realitate, copii în oglindă ale partidelor existente în Germania de Vest. Existau creştin-democraţi (CDU) de centru- dreapta, liberal-democraţi (FDP-ul de mai târziu) şi comunişti (SED). Tur după tur de alegeri, televiziunea transmitea rezultatele şi, întotdeauna, cu procentaje copleşitoare, comuniştii erau votaţi şi iar votaţi la putere. Majorităţile sfidau credibilitatea: 98,1 la sută, sau 95,4 la sută, sau 97,6 la sută.

Nimic din toate acestea nu era evident, însă, în 1946. La vremea respectivă, era posibil - pur şi simplu, posibil - să ia naştere, cum necum, un stat socialist, care să fie la înălţimea termenului „democrat" din propria-i denumire. Cu toţii trecuseră prin iadul de pe pământ; nu meritau şi ei nişte rai? Visurile oamenilor fuseseră ciuntite de suferinţă, reduse la forme ascutite si clar definite.

Heinz Koch a pus bazele sucursalei din Lindau a liberal-democraţilor şi a candidat în alegeri pentru postul de primar. La el, acolo, în septembrie, apusurile de soare se prelungesc, lumina de amurg pătrunzând printre frunzele aflate în continuare pe crengi. Chiar şi în acea ţară făcută praf şi pulbere, tot mai era loc de speranţă. La urma urmelor, iată, se ţineau alegeri: existau partide, existau candidaţi, se făceau

campanii la nivel local şi se organizau secţii de votare.

Şi exista un buletin de vot, pe care numele candidatului prezentat de Partidul Comunist era trecut în capul listei. Şi poate că era doar o coincidenţă, dar alături de numele candidatului, „Paul Enke", nu scria: „candidat din partea SED", ci direct: „Primar".

Chiar şi aşa, după numărătoarea voturilor, a fost limpede că Heinz Koch câştigase alegerile. Lindau era o comunitate mică: liberal- democraţii au adunat 363 de voturi, SED avea 289, iar CDU - 131. Oamenii nu mai voiau dreapta sau stânga - voiau de la mijloc, nici- nici.

- Dar comunistul Enke, zice Hagen Koch, era preşedintele comisiei electorale. Iar Enke a convocat imediat o şedinţă la primărie, „pentru evaluarea votului". Sala primăriei era plină de femei, unele cu copii. Erau şi câţiva bătrâni, dar tineri sau de vârstă medie, nu era mai nimeni. Enke le-a urat bun-venit, după care s-a uitat peste sală şi a întrebat pe toată lumea: „Ei, şi? Unde vă sunt bărbaţii?"

A urmat un moment de tăcere şi de frecat pe scaune.

„Căzuţi în război", a răspuns cineva.

„Daţi dispăruţi", a zis o altă voce.

„Nu ştiu", a zis o femeie, pe un ton calm.

După care, tocmai din spatele sălii, a răsunat o voce:

„Soţul meu e prizonier de război în Rusia".

Enke a profitat de ocazie: „Câţi dintre bărbaţii voştri sunt în lagăre de prizonieri de război?", a vrut să ştie, aşa că mâinile au

început să se ridice, la început mai timid, apoi din ce în ce mai multe. „Ia spune- mi" - a întrebat-o Enke pe o femeie care stătea mai în faţă -, „câtă vreme a fost soţul tău în armată?"

„Un an", a zis ea.

Răspunsurile au început să curgă de peste tot din sală: cinci ani, trei ani, şapte ani.

„Şi pentru asta v-au fost luaţi prizonieri de război?"

„Aşa s-a-ntâmplat", a zis o femeie.

„Şi-atunci, vă-ntreb", a zis Enke, „vi se pare corect ca bărbaţii voştri, care au fost în armată trei ani, cinci ani, şapte ani să fie la închisoare, în timp ce sergentul-major Koch aici de faţă, în dreapta mea, care a slujit acea armată fascistă, imperialistă, timp de şai-spre-ze-ce ani, să scape basma curată? Nici măcar o singură zi de pedeapsă?"

- Ei, şi-n felul acesta, zice *Herr* Koch, tatăl meu a fost condamnat la şapte ani într-un lagăr de prizonieri de război.

- Cum? Aşa, pur şi simplu? întreb, dar *Herr* Koch e de-acum agitat.

- Au venit rusii să-l aresteze. Asa funcţionau lucrurile. Si oamenii au zis că era corect să se întâmple aşa. Dacă soţul meu e deţinut acolo, să fie si el.

între 1945 şi 1950, poliţia secretă sovietică a băgat la închisoare prizonieri de război, nazişti şi alţii, cum era infanteristul Heinz Koch, care le-ar fi putut sta în cale sovieticilor, la un moment dat. Au refolosit lagărele de concentrare naziste de la Sachsenhausen şi Buchenwald, şi altele, de prin alte părţi, iar când s-au umplut până la

refuz, au construit alte închisori sau, dacă nu, i-au trimis pe oameni în Rusia. Estimarea sună astfel: înjur de 43 000 dintre aceşti oameni au murit de boli, de foame sau de forme diferite de violenţă - după război. La Lindau, localnicii i-au ajutat pe învingători să-i pedepsească pe semenii lor şi au considerat că era corect aşa.
După aproape o lună de arest, pe 22 octombrie 1946, Paul Enke a venit să-i facă o vizită prizonierului. Heinz Koch a crezut că-i sunase ceasul. Enke l-a abordat pe un ton cu totul neobişnuit:
„Din câte ştiu, azi e ziua soţiei tale", i-a spus.
„Da."
„N-ar fi o surpriză plăcută pentru ea, de ziua de naştere, dacă i-ai veni acasă? Cum ţi se pare asta?"
Heinz Koch a rămas încurcat. El se pregătise pentru deportare, în tot acest timp. A întrebat:
„Se... poate aşa ceva?"
„Sigur că se poate. Doar sunt primar, ce spun eu se face."
A urmat un moment de tăcere, după care lucrurile s-au lămurit:
„Care sunt condiţiile?", a vrut să ştie Heinz Koch.
„Stai calm, tovarăşe, stai calm. E foarte simplu, zău. Tot ce trebuie să faci este să pleci de la liberal-democraţi şi să treci la noi. Să te faci membru al Partidului Socialist Unit. De îndată ce se-ntâmplă asta, pot să te iau acasă. Adevăru-i c-aş putea să te iau acasă chiar de azi."
Hagen Koch se uită la mine atent.

- Dumneavoastră ce-ati fi făcut? mă-ntreabă. Cum ar fi trebuit să procedeze tatăl meu?
- S-aleagă soţia, bineînţeles, şi viaţa împreună cu ea, zic.

Herr Koch mă priveşte mulţumit, zâmbeşte, încuviinţează din cap şi scutură microfonul.

- Aşa că, zice, de ziua nevestei lui, Heinz Koch a schimbat partidele şi-a plecat acasă. Iată cum şi-a lichidat opoziţia partidul comunist din Lindau şi, totodată, l-a instalat pe omul său ca profesor la şcoala primară din localitate, sub ameninţarea deportării într-un lagăr de prizonieri de război. L-au pus acolo unde puteau sta cu ochii pe el - doar era o singură şcoală în sat şi copiii tuturor membrilor de Partid învăţau în acea scoală.

Mai târziu în acelaşi an, Hagen a început şi el şcoala. Heinz Koch îi învăţa pe toţi elevii doctrina comunistă, inclusiv pe băieţelul său. Ajunsese un bun educator de cetăţeni socialişti, în numele unui regim care fusese la un pas de a-i distruge şi familia, şi viaţa.

La sfârşitul lui 1946, comuniştii au înfiinţat organizaţia pentru tineret *Junge Pioniere* (Tinerii pionieri), menită să le insufle copiilor iubirea de Marx şi de ţară. Pentru cei puţin mai mari, a fost înfiinţată organizaţia Tineretul German Liber. Cele două erau imagini în oglindă ale echivalentelor naziste: *Pimpfe* (Ştrengarii), pentru copiii mici, şi *Hitler Jugend* (Tineretul Hitlerist), pentru adolescenţi. Oamenii glumeau că Tineretul German Liber şi Tineretul Hitlerist semănau atât de bine,

încât numai culoarea eşarfelor de la gât îi deosebea. în ambele organizaţii, se ţineau întruniri, se defila cu torţe, se făceau jurăminte de supunere şi o ceremonie de confirmare pentru cei de treisprezece ani, la care se aprindeau lumânări şi se rosteau incantaţii cu aer de rugăciuni.

Toţi copiii mici trebuiau să devină *pionieri.* Dar, pentru sătenii din Lindau, această măsură a venit prea devreme. S-au cutremurat când si-au văzut iarăşi copiii aliniaţi si pusi să mărsăluiască si au refuzat să

şi-i îmbrace iar în uniformă, pentru oricine ar fi deţinut puterea pe moment. Heinz Koch a fost arestat şi băgat înapoi la beci.

Enke a zis: „De ce s-ar înscrie ceilalţi copii, dacă fiul profesorului nu se înscrie?" Heinz Koch trebuia neapărat să dea un exemplu cu propriul fiu. A fost eliberat şi a primit o nouă şansă de a dovedi pentru ce motiv merita să nu fie deportat.

Herr Koch se întoarce către cutia lui si scoate o mică eşarfă albastră.

- Aşa se face c-am fost primul copil care a purtat această cravată la gât, pe 13 decembrie 1946.

Rezultatul a fost că Hagen Koch a devenit un *Musterknabe* (Băiat model), numai bun de pus pe un afiş pentru noul regim.

Privirea mi-a rătăcit pe peretele din spatele lui. Alături de stema aurită, este atârnat un calendar care înfăţişează trupul unei femei dezbrăcate, într-o pădure. Fotograful i-a scos din cadru capul şi

picioarele mai jos de genunchi. Sub ea, scrie: „Zonă sălbatică".

Herr Koch se întoarce iarăşi la cutia lui, la colecţia de talismane

stranii dintr-o lume dispărută.

- Haideţi să v-arăt acest gândac, zice.

Scoate un afiş, pe care-l desfăşoară: „OPRIŢI GÂNDACUL AMERICAN!" - scrie cu majuscule în partea de sus. Dedesubt, este un desen care înfăţişează un copil ţinând în mână o lupă, apropiată de pământ. Sub lupă, este un gândac având o faţă umană şi dinţi mari, tot de om. Gândacul poartă o jachetă în culorile drapelului american, iar faţa este a preşedintelui Harry Truman.

- Astea erau peste tot prin şcoala noastră, zice, şi-mi explică de ce.

în 1948, sovieticii au decis că se săturaseră de insuliţa de imperialism capitalist, care era Berlinul de Vest. Colcăia de spionii ţărilor inamice. Era un cap de pod al Aliaţilor, pe tărâm socialist. în cadrul unui adevărat asediu modern, Stalin a tăiat căile de aprovizionare terestre care traversau Germania de Est către Berlinul occidental. în noaptea de 24 iunie 1948, a fost oprită centrala de curent electric est-germană, care alimenta partea vestică a oraşului. Vest-berlinezii urmau să fie lichidaţi prin înfometare, pe întuneric.

Dar Aliaţii n-au vrut să-i abandoneze pe cei două milioane de vest- berlinezi. Timp de peste un an, din iunie 1948 până în octombrie 1949, au menţinut oraşul în viaţă pe cale aeriană. în perioada respectivă, avioanele americane şi britanice au efectuat un număr de 277 728 de zboruri

prin spaţiul aerian sovietic, paraşutându-le oamenilor din Berlinul de Vest baloturi cu alimente, îmbrăcăminte, ţigări, medicamente, combustibil şi echipamente, inclusiv componente pentru construcţia unei noi centrale de produs electricitate.

în Vest, avioanele au devenit cunoscute sub denumirea de *Rosinenbomber* (bombardiere cu stafide), pentru că aduceau mâncare. Dar în Est, lui Hagen Koch şi colegilor săi de clasă li se spunea că avioanele duşmane împrăştiau gândaci de Colorado peste câmpurile est-germane, când treceau pe deasupra lor, ca să distrugă recoltele.

-Lindau era practic pe culoarul de zbor - avioanele treceau peste capetele noastre zi şi noapte, zice Koch. în felul acesta, ne-am făcut o imagine despre inamic: într-un loc unde oamenii nu primesc nici o veste din afară, n-au nimic altceva în care să creadă.

- Bine, dar de ce era credibil că americanii ar face asa ceva? întreb.

Părea greu de crezut că o superputere nucleară s-ar fi apucat să încarce avioane întregi cu frunze infestate cu gândaci vii, după care ar fi pornit să traverseze Atlanticul, cu ei cu tot.

- Pentru că tocmai ce bombardaseră Dresda pân-o făcuseră una cu pământul! exclamă *Herr* Koch. Centrul acela minunat de cultură germană! N-avea nici o noimă! Şi mai aruncaseră şi două bombe atomice peste Japonia! Erau, evident, răul întruchipat! Ce alte dovezi vă mai trebuie? Bombe, arme atomice şi acum o plagă de inspiraţie biblică.

- Vă spun cum funcţionează propaganda, continuă. Şi cum am crescut eu.
La vremea respectivă, încă mai existau raţii. Zahărul se găsea cu greu, iar dulciurile preparate erau un lux. în schimb, exista o schemă stimulentă pentru copii.
- Pentru fiecare gândac pe care-l colectam, căpătăm recompensă o centimă. Pentru fiecare larvă, o jumătate de centimă. Iar pentru fiecare o sută, căpătăm zece raţii de zahăr! Aşa că noi, copiii, mergeam pe câmpuri în fiecare minut liber pe care-l aveam, să culegem gândaci şi larve, gândaci şi larve. îi predam şi ne pricopseam cu mai multe dulciuri decât puteam să mâncăm!
în mintea lui Hagen Koch, dulcele gust al răsplăţii se leagă de zădărnicirea complotului american de sabotare a recoltelor de cartofi şi de înfometare a poporului său. Această poveste - cu insecte, cu dulciuri si confecţionarea unui duşman - este si povestea
confecţionării unui patriot.

Feliks Edmundovici Djerjinski (1877-1926), revoluţionar bolşevic, şef al primelor servicii secrete sovietice, Ceka şi GPU (n.tr.

Capitolul 17

trasarea liniei

- Aşa se face c-am ajuns, pe 5 aprilie 1960, la Ministerul Securităţii Statului, zice *Herr* Koch, aproape înghiţindu-şi cuvintele. Patru zile mai târziu, a fost făcută această fotografie.
în poză, se vede un tânăr în uniforma cenuşie de la Stasi, ferchezuit şi tensionat, stând în spatele unui pupitru enorm. Hagen Koch îşi ţinea discursul de proaspăt recrut:

de ce vreau să-mi protejez şi să-mi apăr patria. A rostit un jurământ: „La ordinul statului muncitorilor şi ţăranilor, mă angajez, dacă este necesar, să-mi dau viaţa... ca să-l apăr împotriva duşmanului... disciplinat şi oriunde..." Toată şefimea era de fată. Mielke asista si el.

Pe urmă, Koch a rămas într-un grup informai, împreună cu comandantul său. Ceilalţi recruţi se prefăceau relaxaţi, dar încercau să se facă observaţi în acelaşi timp. Dintr-odată, Koch a simţit că toate privirile erau aţintite către el - plus o mână pe umăr. S-a întors. Era Mielke.

„Care-i pregătirea dumitale, tinere?"

„Desenator tehnic."

Mielke i s-a adresat comandantului lui Koch: „Vreau s-aveţi grijă de acesta. De cariera lui. E genul de care avem nevoie."

- Si iată cum, zice *Herr* Koch, am fost ales si cules din marea masă cenuşie. (A fost făcut imediat director al Oficiul de Proiectare pentru Cartografie şi Topografie.) Habar n-aveam, zice. Pregătirea mea era ca desenator tehnic de maşini. Ce ştiam eu de hărţi?

în vara lui 1960, la scurtă vreme după ce se angajase la Stasi, Hagen Koch s-a îndrăgostit de o fată din Berlin. Ea nu fusese la *Pioniere,* nici la Tineretul German Liber şi sigur nu era membră de Partid, dar nici radicală nu era. *Herr* Koch zâmbeşte şi parcă-mi face cu ochiul:

- Mi-am ales nevasta după aspectul exterior, nu după convingerile politice.

Mă surprind întorcând privirile, care mi se opresc pe calendarul cu femeia goală. Nu

mă pot uita în ochii ei, fiindcă-i lipseşte capul. Mă uit, în schimb, la harta cu Tasmania, suprapusă pădurii.
Stasi ştia totul. Şeful l-a chemat pe Koch şi i-a spus: „Fata asta nu e potrivită. Avem planuri mari cu tine, iar micuţa ta e... RDG-negativă."
De partea lor, părinţii fetei erau oripilaţi: băiatul era dintre *ăia.* Imediat ce ea a împlinit optsprezece ani, au fugit împreună. Asta se- ntâmpla pe 21 iulie 1961.
Herr Koch se întoarce şi face un semn cu mâna spre calendar. Pufneşte în râs:
- Ați observat ăsta, nu-i asa?
-Îhîm...
- Stiti ce este?
- Cum adică? întreb.
- Acesta e calendarul gărzilor de frontieră ale Republicii Democrate Germane, zice. Ştiţi de ce e special?
-Nu.
- Acest calendar a fost tipărit la mijlocul anului 1990. *După ce* a căzut Zidul. A fost tipărit pentru că, nici măcar atunci, în ceasul al doisprezecelea, oamenilor de aici nu le venea să creadă că naţiunea lor avea să înceteze, pur şi simplu, să mai existe. în ciuda tuturor evidenţelor, se gândeau că RDG avea să meargă mai departe ca stat independent, având armată şi pază de frontieră proprii. Iar această pază de frontieră avea şi ea nevoie de un calendar propriu cu fetiţe.
- Când a fost construit Zidul, în 1961, credeam că era ceva ce trebuia să facem, fiindcă eram furaţi ca-n codru, zice *Herr*

Koch. RDG era obligată să se apere de toţi escrocii, paraziţii şi speculanţii din Vest. Datorită subvenţiilor, preţurile erau mai mici în Est - dar şi salariile.

- înainte să existe Zidul, oameni gândeau aşa: de ce să stau eu şi să lucrez în Est, când aş putea câştiga mai bine în Vest? zice. Aşa că treceau la ceilalţi, în fiecare zi, şi-şi ofereau acolo puterea de muncă, de care noi aveam atâta nevoie aici, să reconstruim. Pe urmă, la punctele de control, când se-ntorceau acasă, îşi schimbau mărcile vestice pe mărci estice, la o rată de schimb de cinci la unu! Vă imaginaţi? (Zice asta, ca şi cum ratele de schimb ar fi un fel de voodoo cu bani.) Se-ntorceau aici, numai că acum erau în stare să ne cumpere tot ce-aveam. Şi nu numai asta, dar mai cumpărau şi pentru prietenii pe care şi-i făcuseră în Vest - dimineaţa, îi vedeam pe oamenii ăştia îndreptându-se spre locurile lor de muncă, şi aveau rucsacurile burduşite cu pâinea noastră, untul nostru, laptele, ouăle şi carnea noastră. Ceva trebuia făcut, pentru a-i opri pe oameni să se strecoare prin această gaură de şoarece, care exista în RDG.

Pe lângă faptul că plecau să lucreze în sectorul occidental în fiecare dimineaţă, sute şi, mai târziu, mii de refugiaţi au început să părăsească de-a binelea sectorul răsăritean. în 1961, în jur de două mii de oameni părăseau Berlinul de Est în fiecare zi, trecând mai întâi în Berlinul de Vest.

Koch zice că pe-atunci avea o gândire ortodoxă.

- Oamenii ăştia se eschivau de la munca sustinută, care se cerea făcută aici, pentru a construi un viitor mai bun pentru ei înşişi - voiau să se bucure de vieţile lor exact aici, exact acum.

Era ca si cum ar fi fost vorba de un esec moral, de o cădere din sfera religioasă: cine erau aceşti oameni, ca să-şi dorească să culeagă ceva ce nu semănaseră?

Republica Democrată Germană sângera, ca la o hemoragie.

- Şi nu plecau numai muncitorii simpli! Şi doctorii plecau, inginerii, oameni cu carte în general. RDG le plătise studiile, iar ei acum îşi permiteau să se lase atraşi de ispita Vestului.

Aşa că Ulbricht, povesteşte *Herr* Koch, care era şeful statului, a decis că era nevoie să fie construit un „mijloc de protecţie antifascistă", întotdeauna mi-a plăcut această formulă, pentru că are în ea ceva ce ţine de profilaxie - protejarea est-germanilor de boala vestică a materialismului superficial. Şi urmează toată logica de a închide oamenii liberi, pentru a-i ţine la adăpost de infractori.

în noaptea de duminică, 12 august 1961, armata est-germană a desfăşurat role de sârmă ghimpată de-a lungul străzilor care mărgineau sectorul răsăritean, amplasând santinele din câţiva în câţiva metri. Când s-a luminat de zi, oamenii s-au trezit că nu mai aveau cum să ajungă la rude, la locul de muncă şi la şcoli. Unii au încercat să forţeze bariera cu ghimpi. Alţii, care locuiau în apartamente ale căror ferestre dădeau

chiar peste linia de frontieră, sau apucat să sară de sus în păturile ţinute întinse de vest-berlinezi, pe cărarea de dedesubt. Atunci, soldaţii i-au obligat pe rezidenţi să-şi zidească ferestrele. Au început cu cele de mai jos, forţându-i pe oameni să sară de la înălţimi din ce în ce mai mari.

Herr Koch a fost chemat la garnizoană pe 13 august, ziua în care a fost ridicat Zidul. Era stare de urgenţă şi urmau să rămână în alertă.

- După două zile, am fost convocat la comandant. S-a uitat la bocancii mei şi i-a declarat prea uzaţi pentru misiune. Mi-a ordonat să însoţesc un grup de persoane, din care făcea parte şi Honecker, pe traseul pe care fusese desfăşurată sârma ghimpată şi unde începea deja să fie Zidul. Şi mi-a ordonat să-mi iau o pereche de bocanci noi. Era o zi obişnuită de vară. Când ne-am apropiat de locul unde mai târziu a fost punctul de control Charlie, în partea de vest era o mulţime de protestatari care strigau la noi. Eu stăteam cu piciorul stâng în est, cu dreptul în vest şi-mi trasam linia albă de-a curmezişul străzii. Eram concentrat la linie, nu la ce se-ntâmpla în jurul meu. îmi spuneam, în sinea mea, că toţi cei din vest erau duşmani, jefuitori şi profitori.

Pe urmă, *Herr* Koch a parcurs, cu Honecker şi ceilalţi, toată lungimea frontierei prin mijlocul oraşului, preţ de vreo cincizeci de kilometri. Mă şi mir că nu are mai multe de spus despre acea zi, care poate fi considerată punctul de pornire al obsesiei lui.

-Aveam doar douăzeci si unu de ani, zice. Mă concentram doar la treaba mea, să trasez linia - după care adaugă: A doua zi, abia mă mai puteam ţine pe picioare. Ştiţi cum e cu bocancii noi. (Se apleacă în faţă.) Mă-ntreabă lumea de ce n-am trecut acea linie, chiar în timp ceo trasam de-a lungul străzilor. De ce n-am făcut un pas, pur şi simplu, în partea de vest şi nu m-am dus unde vedeam cu ochii? Pentru că eram îndrăgostit! Mă-nsurasem de trei săptămâni. Aşa încât, bineînţeles, m-am întors la proaspăta mea soţie, nu-i normal aşa? La
fel ca tatăl meu: si el s-a întors la nevasta lui, si eu m-am întors la a
mea.

Atât doar că *Herr* Koch senior se întorsese la familie sub ameninţarea deportării într-un lagăr de prizonieri de război. Hagen Koch nu avea nevoie de ameninţări: bine pregătit de tatăl său, devenise Omul Socialist.

Zice că el e singura persoană în viaţă care poate prezenta Zidul, cu documente, fotocopii şi fotografii, dinspre latura de est. Poate că asta se-ntâmplă, fiindcă majoritatea oamenilor de pe acea parte a Zidului vor să-l uite. Ba chiar, se pare că majoritatea oamenilor de pe ambele părţi vor acum să pretindă că Zidul nici n-a existat vreodată. A fost ras de pe faţa pământului atât de repede, că practic nu mai există nici urmă de el pe străzi. Doar o mică parte din secţiunea cea mai viu colorată a rămas în picioare, ca o piatră de căpătâi bătătoare la ochi.

în 1966, Heinz Koch a dat de urma tatălui său biologic, stabilit în Olanda. Bunicul a venit în RDG, cu o viză valabilă o zi, ca să-şi întâlnească fiul. A venit ca un turist oarecare.

- Şi, fiindcă eu eram la Stasi, tatăl meu, în vârstă de cincizeci şi patru de ani, a fost dat afară, şi-a pierdut slujba, zice Hagen Koch.

- Fiindcă vă era o rudă apropiată, însemna că n-avea voie să aibă *Westkontakte* - „legături cu Occidentul"?

- Fiindcă nu le spusesem despre vizită. (Stasi trebuia să ştie totul despre familiile tuturor, şi cu atât mai mult despre cele ale propriilor oameni.) Atunci mi-a povestit pentru prima oară, tatăl meu, despre faptul că era copil nelegitim, despre candidatura la primărie, despre ameninţările care-l pândeau, dacă nu făcea din mine un bun socialist.

Mi-am mai pus această problemă: cum trebuia să te simţi dacă aflai că fuseseşi crescut de proprii părinţi ca subiect exemplar al unui regim în care ei înşişi nu credeau.

Hagen Koch i-a spus părintelui său: „Tată, dacă aşa stau lucrurile, mam săturat. Vreau să renunţ." Se gândea: Păi, dacă faptul că eu lucrez aici este un motiv pentru care tatăl meu nu se poate întâlni cu tatăl lui, nu vreau să mai lucrez aici.

- Mi-am depus cererea de demisie, zice.

în aceeaşi zi, a fost arestat şi băgat într-o celulă. I-au fost aduse acuzaţii penale, care sunau aşa: „Pregătire şi reproducere de material pornografic".

-Ce?!

Se bucură să mă vadă surprinsă şi bagă mâna iarăşi în cutia lui de carton. Scoate o broşură făcută artizanal şi capsată. Este scrisă de mână si are nişte benzi desenate - totul într-o culoare vineţie de şapirograf. *Herr* Koch a făcut o duzină de exemplare din broşură, ca so distribuie la nunta unui prieten. în stilul german tradiţional, îi lua peste picior pe mire, pe mireasă şi pe socrii fiecăruia dintre ei. Toţi erau caricaturizaţi, dar cu hainele pe ei şi cu baloane de text - n-avea nimic de-a face cu pornografia. Şi, totuşi, era ceva ilegal. în această ţară, orice formă de tipăritură era interzisă, cu excepţia celor autorizate. Stasi dezvoltase chiar o ştiinţă prin care orice maşină de scris putea fi legată de literele pe care le imprima pe hârtie, ca într-un fel de amprentare a gândirii. *Herr* Koch se folosise de maşina de scris de la biroul său.

Două nopţi l-au ţinut în celulă şi nu i-au spus nimic soţiei lui, nici unde se afla, nici de ce. Nu i s-a permis nici un contact cu exteriorul, nici avocat, nici măcar o convorbire telefonică. Procedura standard, în a treia zi, Stasi şi procuratura i-au percheziţionat apartamentul, în căutare de alte materiale „pornografice", ca probe. N-au găsit nimic. Au luat-o la întrebări pe *Frau* Koch, care a fost cuprinsă de un straniu amestec de sentiment de uşurare şi de groază bine definită: deci, *acolo* era.

- Au întrebat-o..., zice *Herr* Koch, şi vocea-i tremură de silă, ... au întrebat-o despre viaţa noastră sexuală. I-au spus că, dacă era ceva în neregulă în sensul acela, puteau înţelege şi că „aşa s-ar putea explica de ce

soţul dumneavoastră s-a apucat de pornografie".

„Nu, nu!", a izbucnit în plâns tânăra soţie şi le-a spus că nu era nimic în neregulă, la care procurorul a zis:

„Păi, în cazul acesta, *Frau* Koch, vă informez că soţul dumneavoastră nu s-ar fi apucat de această pornografie..."

„Ce pornografie?", l-a întrerupt ea, disperată.

„... această pornografie" - a ignorat-o procurorul - „decât la instigarea dumneavoastră." Singurul zgomot care s-a mai auzit a fost al celorlalţi indivizi care-i întorceau locuinţa cu fundu-n sus. „Din câte s-ar zice, n-aveţi nimic de spus", a continuat el. „Să vă-ntreb ceva. Ştiţi, poate, cine s-ar oferi să aibă grijă de băieţelul dumneavoastră în următorii... cinci ani, să zicem?" „Ce?! De ce?"

„Pentru că mă tem, *Frau* Koch, că pedeapsa pentru dumneavoastră, ca instigatoare de activităţi pornografice, va fi una severă."

Biata femeie a izbucnit în plâns:

„Nu-nţeleg! Ce vreţi de la noi? Ce vreţi de la mine? Nu-mi luaţi copilul de lângă mine, vă implor!"

,yFrau Koch" - i-a spus procurorul -, „la cum văd eu lucrurile, singura dumneavoastră şansă ar fi să vă delimitaţi credibil, dar cre-di- bil, de soţul dumneavoastră si de ce-a făcut el. Numai atunci ar fi posibil ca eu să-i recomand judecătorului clemenţă în ceea ce vă priveşte."

„Ce-nseamnă asta? Ce aşteptaţi de la mine?"

„E foarte simplu", a zis el, deschizându-şi servieta. „Tot ce aveţi de făcut este să semnaţi această cerere de divorţ."
Şi eu mă simt, acum, de-a dreptul şocată fizic.
Koch zice că soţiei sale i-a fost pusă pe masă o cerere de divorţ, gata completată cu ambele lor nume întregi, cu datele de naştere, numerele de identificare si adresa. Cu un aer de resemnare, zice:
- A semnat. A semnat-o de teama că i-ar fi putut lua copilul. Pe urmă, au venit la mine, la închisoare, cu acea... mizerie. (Iarăşi e dezgustat, numai pentru faptul că povesteşte.) Mi-au spus: „Ia uite, ce-avem noi aici? S-ar părea că nevestica ta nu mai vrea să ştie de
tine" - si *Herr* Koch îsi coboară vocea: în momentul acela, tot
universul meu s-a făcut ţăndări. Trei zile mai târziu, secretarul meu de partid a venit să mă viziteze în arest. Era un tip trecut de cincizeci de ani, cu părul blond şi roşu la faţă. Mi-a spus: „Koch, prietene, nu pot să dorm de trei nopţi! Pentru Dumnezeu, ce se-ntâmplă aici? Ai fost mereu aşa punctual şi de nădejde. Atât de corect şi de ordonat. Trebuie neapărat să te scoatem din tot necazul ăsta." Se fâţâia de colo-colo prin celulă. „Uite care-i treaba, dacă pleci, tot ce ştii tu pleacă odată cu tine. Cunoştinţele tale operative pleacă odată cu tine. Şi cunoştinţele trebuie să rămână unde sunt! Ori pricepi c-ai comis o eroare de gândire, dându-ţi demisia, ori o să stai închis aici patru ani jumate, ca să rămână şi cunoştinţele tale operative aici, odată cu

tine, oricum ai da-o." Mi-a întins amândouă mâinile, într-un gest de înţelegere. „Să ştii, Koch, că nu ţi-a rămas decât o singură soluţie, fără glumă: să-ţi retragi cererea de demisie şi, ca dovadă c-ai priceput eroarea de gândire pe care ai comis-o, să-ţi reînnoieşti legământul de fidelitate, pentru serviciu pe viaţă." Şi mi-a pus şi el mie pe masă două documente, la fel, gata completate: o retractare şi un nou angajament. „A" - zice -, „şi ce-i chestia asta, ce-am auzit, că nevasta vrea să te părăsească? Oribil. Să ştii, tovarăşe, că-n asemenea momente ale vieţii, noi, partidul, suntem alături de membrii noştri."

- Şi aţi crezut că soţia voia să vă părăsească? întreb.
- Am văzut hârtia scrisă! exclamă el. Mi-au arătat în scris!
- Da, bine, dar dumneavoastră aţi crezut ce v-arătau ei?
- Am văzut hârtia scrisă! (Iată un om care crede în documente.) A, şi-ncă ceva, zice. Mi-au spus aşa: „După ce scapi de nevastă-ta, de influenţa ei negativă, abia dup-aceea probabil c-o să poţi fi promovat". Eram la închisoare. N-aveam pe nimeni cu care să vorbesc despre asta. Aşa c-am întrebat: „Pot să trec, atunci, la divizia culturală?" - şi secretarul de partid mi-a spus: „Da".

Mă-ntreb cum funcţionau lucrurile la Stasi: cine venea cu schemele-

astea de şantaj? Erau trimise pe linie ierarhică-n sus, pentru aprobare? Se-ntorceau foi de hârtie la iniţiator, semnate cu iniţiale şi ştampilate „Aprobat" - destrămarea unei căsnicii, distrugerea unei

cariere, încarcerarea unei neveste, abandonarea unui copil? Circulau cumva memorandumuri interne: „Cinci metode noi şi inedite prin care se poate frânge o inimă"?
Când a ieşit din arest, Hagen Koch era surd la orice altceva, în afară de nenorocirea lui. E limpede: îl tulbură faptul că-mi povesteşte.
- N-am vrut să mai am nimic de-a face c-o asemenea femeie, zice. Credea că mă poate lăsa baltă chiar aşa? Şi, pe urmă, să vină-napoi, să-mi fie nevastă? Am divortat. Băiatul nostru, Frank, avea cinci ani si a rămas cu ea.
încerc să mă gândesc la ce-aş fi făcut eu în locul lui. îmi închipui c-aş fi vrut, în primul rând, să obţin o explicaţie, de la persoana cea mai apropiată mie, că totul nu fusese decât o teribilă greşeală. întreb de ce n-a întrebat-o...
- Pentru că nu voiam s-aud nimic! Nu voiam s-aud nimic de la ea! ţipă, făcând un gest cu mâna despre cum o tăiase pe nevastă din viaţa lui. Cum îndrăzneşti să-mi ceri să te-ascult, după ce mi-ai făcut?
Dar pe fiul său l-a ascultat. După câteva luni, scoţându-l pe Frank la o îngheţată, copilul i-a spus toată povestea. Frank fusese acasă şi auzise cum ofiţerii o ameninţau pe mama lui că îi iau copilul. Hagen Koch a stat de vorbă cu fosta lui nevastă. La un an după eliberarea lui din închisoare si la sase luni după divorţ, *Herr* si *Frau* Koch s-au recăsătorit.
Stasi l-a supus unor proceduri disciplinare, pe motiv de „inconsecvenţă", iar, în dosare, faptul că se

recăsătorise a fost pus pe seama „influenţei negative exercitate constant de *Frau* Koch"

.Capitolul 18

stema

în 1985, Heinz Koch a murit. Sora lui, care locuia la Hamburg, în Germania de Vest, a primit autorizaţia să asiste la înmormântare. Pentru că venea ea, lui Hagen Koch i s-a interzis, în schimb, să ia parte. Asta chiar n-a mai putut suporta.

A făcut cerere de mutare la regimentul său. Şi-ar fi dorit să fie, aceasta, o mică şi ultimă sfidare, un fel de „băga-v-aş" într-un moment în care tatălui său nu i se mai putea întâmpla nimic rău, şi nici el însuşi nu mai avea prea multe de pierdut. Dar nu era, de fapt, decât un simplu transfer de la Stasi în armata regulată, cu condiţia păstrării secretului de serviciu de la Stasi. S-a hotărât să i se dea drumul să plece, iar asta l-a făcut să se simtă gol pe dinăuntru.

Stătea pe scaun la el în birou. Există momente stranii în viaţă, când prezentul ţine deja de trecut - ultima zi de serviciu, de exemplu, în care problemele şi politica de-acolo au şi devenit o poveste spusă la persoana a treia. Hagen Koch se uita la biroul său, ca şi cum ar fi aparţinut altcuiva.

Tot ce se afla în acel birou rămânea pe loc. înlocuitorul său venea şi- i lua locul, şi nimeni n-ar fi observat vreo diferenţă. Era interşanjabil ca orice altă uniformă şi tunsoare cazonă. îl înfuria faptul că nu lăsa nici o urmă a trecerii sale prin „Firmă", şi-l înfuria încă şi mai tare faptul că, presupunând c-ar fi fost vorba s-o ia de la

capăt, se temea că n-ar mai fi avut aceeaşi tragere de inimă.

Peretele din faţa lui avea un luciu nesănătos, de vopsea veche, la fel ca stema cocoţată sus pe el. Era o răsplată pentru activitatea culturală a unităţii lui - locul trei. Sclipea ca aurul, dar era făcută din plastic acoperit cu o vopsea metalizată, ca o jucărie de trei parale. Nu era ceva ce-ar fi putut spune că el însuşi câştigase. Chiar şi aşa, Hagen Koch a încuiat uşa biroului pe dinăuntru, s-a urcat pe scaunul de la biroul său şi a dat stema jos din cârligul care o susţinea. S-a mirat şi el de cât de uşoară era. Servieta nu i s-ar fi închis peste ea, aşa că şi-a scos vestonul, l-a pus peste servietă şi a strâns cele două mânere pe deasupra lui. A ieşit din birou, i-a urat rămas-bun asistentului şi a plecat, fără să se mai uite înapoi.

- Mica mea răzbunare, zice. Stema asta - şi se uită fix la mine -, e tot ce-am avut curaj să iau de-acolo.

După trei săptămâni, i-a bătut cineva la uşă. Pe coridor, se afla şeful fostei secţii de la Stasi din care făcuse parte *Herr* Koch. L-a luat pe un ton colegial: „A dispărut stema".

Ce?"

„M-ai auzit foarte bine, tovarăşe. A dispărut stema. Comandantul vrea stema înapoi."

„Şi ce să vezi?", i-a spus Koch, rezemându-se de uşa deschisă. „Nici n-am plecat bine, şi toată şandramaua se duce naibii. Cât am stat *eu* pe scaunul ăla, stema era la locul ei."

„Haide, Koch, zău aşa, nu se poate să fi dispărut, pur şi simplu. La Ministerul

Securităţii Statului, nu dispar lucrurile aşa, din senin!"
„Mă tem că nu pot s-ajut cu nimic" - şi *Herr* Koch i-a închis uşa în nas.

Comandantul a înfiinţat un Grup de Lucru pentru Recuperarea Stemei. Hagen Koch a fost convocat înapoi la sediu, ca să i se pună întrebări si să i se ceară să semneze o declaraţie. Stema o ascunsese în bucătărie.
N-a trecut mult si au fost trimise tunurile cele mari. L-a vizitat procurorul districtual:
„Unde-i stema de care se face vorbire?"
„Nu ştiu."
„Am nevoie de o declaraţie sub jurământ în acest sens."
„N-am nimic împotrivă."

După care nu s-a mai întâmplat nimic. A venit anul 1989, Zidul a căzut, iar *Herr* Koch a început să-şi alcătuiască arhiva. El însuşi a recuperat stema din spatele ţevii de scurgere de la chiuveta din bucătărie şi a fixat-o pe perete, în biroul său. De-acum, era un trofeu autentic.
în 1993, o echipă de televiziune a venit să-l intervieveze pe Hagen Koch. Germania se reunificase, iar Germania de Est rămăsese un loc din trecut. Reporterul care-i lua interviul şi-a prezentat întrebările, înainte să înceapă filmarea propriu-zisă, ca să-l pregătească pe *Herr* Koch. Dar el era gata pregătit, pentru că toate erau întrebări obişnuite: Regretaţi perioada cât aţi lucrat la Stasi? Ce legătură aţi avut cu Zidul? Din acest motiv aţi alcătuit această „Arhivă a Zidului"?

Parcă şi vedea ce avea să scrie pe burtieră: „Fost ofiţer Stasi păstrează Zidul viu acasă..." Se gândea la cât de uşor poate cineva, când îţi ia un interviu, să adopte o atitudine de superioritate morală, pentru simplul fapt că este cel sau cea care pune întrebările. Chiar şi în Germania cea nouă, întrebările nu se refereau, de fapt, la cât de strâns îi ţinuse regimul pe oameni, şi nici răspunsurile lui nu aveau în vedere asta. În consecinţă, el intenţiona să le spună, şcolăreşte, povestea felului în care fusese crescut.

Reporterul era pregătit să dea drumul întrebărilor şi începuse deja să rostească primele cuvinte, când cameramanul a strigat: „Stop!" Toată echipa s-a relaxat brusc.

„Ce s-a-ntâmplat?", a întrebat reporterul.

„Stema aia - vreau să fie dată jos. Mi se reflectă-n obiectiv."

Reporterul i-a făcut semn unui băgător de seamă să-l ocolească pe *Herr* Koch şi să dea stema jos, dar *Herr* Koch s-a ridicat în picioare, îmi povesteşte momentul ca pe un episod glorios.

„Ba nu", le-a spus, şi-n cameră s-a făcut linişte. „Nu-mi pasă de ce vreţi de la mine", a continuat, vorbind fără grabă. „Fac orice-mi cereţi - întorc apartamentul ăsta cu fundu-n sus, cânt imnul naţional, dacă vreţi. Dar... stema... de... acolo... rămâne... unde... este..."

Reporterul a făcut o figură nelămurită. Avea în faţa lui un om care lucrase pentru „Firmă" timp de douăzeci şi cinci de ani şi care acum avea tupeul să caute să-şi

câştige existenţa vorbindu-le celorlalţi despre ea; un gimnast neruşinat în materie de morală, care-şi relua compromisurile în faţa camerei de filmat. Şi avea pretenţia să tragă o linie roşie, când venea vorba de-o stemă?!

Herr Koch a rămas în picioare şi a repetat: „Stema de-acolo rămâne unde este".

„OK. OK."

Herr Koch s-a aşezat la loc pe scaun. Reporterul ştia când era cazul să tacă. *Herr* Koch a început să le spună toată povestea: cum şterpelise el stema, cum se constituise Grupul de Lucru pentru Recuperarea Stemei, întrebările şi declaraţiile, ameninţările şi tot circul. Zice că nu şi-a dat seama că aparatul înregistra. Iar după cum zice asta, nici nu-l deranja că era filmat.

Emisiunea s-a făcut şi a fost dată pe post. După câteva zile, la uşa locuinţei lui Hagen Koch a sunat cineva. Doi bărbaţi şi-au arătat legitimaţiile: Trustul Financiar. Ăsta era organismul constituit după ce regimul se prăbuşise, ca să supervizeze vânzarea cu toptanul a întreprinderilor de stat est-germane către sectorul privat.

„Herr Koch, am venit după stemă", a zis unul dintre ei.

„Ce?!"

Acum, când Germania se reunificase, când Germania era occidentalizată si modernizată, cineva tot mai voia nenorocita de

stemă?

„Urmare a Tratatului de Reunificare dintre Republica Federală Germană şi fosta Republică Democrată Germană, tot ce înseamnă proprietate care a aparţinut celei de-a doua i-a revenit celei dintâi. Acea stemă reprezenta, de drept, proprietatea fostei RDG şi reprezintă acum proprietatea Republicii Federale Germania. Noi, cei de fată, am fost însărcinaţi cu colectarea ei."
„Iesiti afară!"
„Suntem dispuşi să închidem ochii la felul în care stema respectivă a intrat în posesia dumneavoastră, *Herr* Koch, cu condiţia s-o returnaţi imediat."
Herr Koch a luat foc:
„Ieşiţi afară din apartamentul meu! Dacă vreţi stema, duceţi-vă şi obţineţi un ordin judecătoresc de percheziţie. Fără ordin judecătoresc, nu intraţi. Nu-mi ia nimeni stema!"
Ei bine, a primit citaţia prin poştă. Se declanşase o acţiune penală împotriva lui. Rechizitoriul îl acuza de furt din proprietatea obştească RDG-istă. *Herr* Koch, însă, n-a mişcat un deget.
După nu mult timp, iarăşi i-a bătut cineva la uşă. Erau aceiaşi doi bărbaţi.
„Ne cerem scuze, *Herr* Koch. îmi face plăcere să vă informez că acuzaţia de furt a fost retrasă."
„Mda..." „în primul rând, pe motiv de prejudiciu nesemnificativ: stema respectivă costa doar şaisprezece mărci est-germane. în al doilea rând, în temeiul termenului de prescripţie pentru asemenea infracţiuni: acuzaţia privea un act care s-a desfăşurat în

urmă cu opt ani şi, prin urmare, s-a prescris."
Herr Koch se uită la mine semnificativ.
„Totuşi" - a continuat ofiţerul -, „o nouă acţiune judecătorească a fost declanşată împotriva dumneavoastră."
„Zău?"
„Pentru sperjur."
„Iesiti afară!"
Dar trimisul oficialităţilor a oprit uşa cu piciorul.
„Mă tem, *Herr* Koch, că sunteţi acuzat că, pe 14 iunie 1985, aţi dat o declaraţie sub jurământ la Ministerul Securităţii Statului din fosta Republică Democrată Germană, în care afirmaţi că nu ştiaţi unde se afla stema în cauză. Aceasta a reprezentat o încălcare a legislaţiei pe atunci în vigoare în RDG, şi cade în responsabilitatea noii Germanii să asigure cercetarea infracţiunilor săvârşite în fosta RDG."
De-acum, nu mă mai abţin şi râd. *Herr* Koch nu se opreşte aici.
- Le-am spus: „Bravo. Excelent. Bine lucrat. Dar hotărâţi-vă odată, oameni buni. Vreţi să mă vedeţi pedepsit, fiindcă am lucrat pentru Firmă, sau vreţi să mă vedeţi pedepsit, fiindcă am lucrat împotriva Firmei? Care din cele două? Ce vreţi, de fapt?"
Râde chiar şi el. Este momentul său de glorie. Omul care a trasat linia şi care a stat călare pe frontieră extrage nişte echitate din molozul rămas în urma Zidului.
- Şi procesul s-a ţinut? întreb.
- Nu. Dar toate aceste acuzaţii n-au rămas chiar fără consecinţe.

Soţia mea şi-a pierdut serviciul din cauza lor. Zvonurile s-au amplificat şi au căpătat o existenţă proprie - ştiţi cum se-ntâmplă: Koch e-un hoţ, un mincinos, un sperjur. (Se opreşte şi se apleacă spre mine. îi simt iarăşi mirosul, dulceag şi de răşină de brad.) Dar să ştiţi dumneavoastră c-a meritat, zice. Tot curajul pe care l-am avut şi eu sa concentrat în stema asta. Asa nenorocit si căcăcios cum a fost. Atât
9
am putut. Stema asta, zice, arătând cu
9
degetul în spatele său, rămâne unde este.

Biiip!

- Bună, Miriam, Anna sunt, zic, pe un ton jovial. M-am gândit să te sun să te-ntreb ce mai faci. M-as bucura să mai stăm de vorbă. Am tot
9
avut o serie de aventuri stranii în vechea ta tară! Din ce în ce mai
9
ciudate... am să-ţi povestesc o mulţime de lucruri. Oricum, te mai sun, sau poţi, uite, să mă suni tu - şi-i las numărul meu. Pa.

Herr Koch mi-a dat scheme şi fotografii de la Stasi, cu „instalaţia de frontieră" de pe Bornholmer Strasse. „Strict secrete!", a exclamat, afişând un zâmbet larg, în timp ce le făcea fotocopii la maşinăria de pe coridorul său.

După o zi sau două, cu ele făcute sul în buzunar, mă duc pe jos de la mine de-acasă până unde a escaladat Miriam Zidul. Am şi schiţa desenată de ea; locul unde a fost prinsă este marcat cu o dungă de cerneală albastră. Vreau să văd locurile din perspectiva ei; vreau să aşez imaginile pe care le am eu peste ce mai există acolo

acum, ca şi cum aş aduce trecutul înapoi în actualitate.

Este umed si cald astăzi. Toată lumea si-a tinut sobele în funcţiune, fără întrerupere, de câteva săptămâni bune, iar norii stau coborâţi şi mânjiţi de praf de cărbune. în timp ce merg, trag adânc în piept aerul ăsta oranj.

Primul loc unde ajung este colonia de mici grădini. O cărare trece printre loturi, fiecare despărţit de cel învecinat printr-un gard de sârmă împletită. Loturile au câte o colibă - unde se ţin uneltele de grădinărit şi seminţele, grătarele, scaunele pliante şi scările. Sunt şi câţiva copaci mai mari, dar cel mai vizibil este pământul negru îmbibat de apă, tăiat în pătrate care aşteaptă o mângâiere de soare, ca să scoată la iveală flori şi legume. Sunt mai degrabă nişte pătrate, de pus la lucru diverse fantezii - pe un lot, o găsesc pe Albă-ca-Zăpada cu piticii ei, doi fauni şi doi gnomi corpolenţi, care coabitează în linişte şi pace cu o scroafa aproape în mărime naturală şi trei purceluşi grăsuni.

între loturile de grădinărit şi amplasamentul fostului Zid, este acum o fâşie mai lată de iarbă, după care urmează un dig de pământ. Urc până la un alt gard din plasă de sârmă şi prin el mă uit la nebunia de linii de cale ferată şi de ziduri scunde. Acest gard e vechi şi ruginit. Mă-ntreb dac-o fi chiar cel pe care s-a căţărat Miriam. Spre stânga mea, este podul de pe care i s-a părut ei c-o urmăreau gărzile şi pe care, douăzeci de ani mai

târziu, vreo zece mii de oameni s-au bulucit într-o singură noapte, ca să treacă în Vest.

Ţin o fotografie alb-negru într-o mână şi schema de la Stasi în cealaltă - „îmbunătăţiri tehnice aduse frontierei naţionale cu Berlinul (Vest)". Vreau să văd unde erau al doilea gard, fâşia cu nisip, tancurile camuflate, turnurile gardienilor, pilonii reflectoarelor, aleea câinilor şi cablurile-capcană. Totul a dispărut. Apoi îmi aduc aminte că erau *înaintea* liniilor de cale ferată - deci, trebuie să fi fost unde-i acum fâşia de iarbă peste care am trecut adineauri, dintre loturile de grădină, şi unde mă aflu în acest moment.

Scot şi schiţa lui Miriam. Sunt câteva linii pe o pagină - pentru ziduri, pentru nişa din Zid unde s-a oprit să-şi tragă sufletul şi să se uite în ochii câinelui, pentru firul-capcană care a dat-o de gol. Mi s-au albăstrit mâinile de frig tot ţinând foaia de hârtie la nivelul romburilor de sârmă ruginită. Mă-ntreb dac-am ajuns în locul potrivit. Miriam zicea că podul se afla cam la o sută cincizeci de metri de unde traversase ea. Mă mut înspre dreapta mea, până mi se pare c-am ajuns în acelaşi punct. Două trenuri se încrucişează; ritmurile în care troncănesc roţile lor se fac unul, după care se despart iar în două. După ce trec ele, mă uit mai bine la liniile de cale ferată. Sunt cel puţin şase, pe care trec întruna, înainte şi-napoi, trenuri dinspre nord şi sud. Urmează un zid care sprijină pământul, nu cine ştie ce înalt, dar terenul de dincolo de el este la un nivel mai înalt. Oare pe-acolo se căţărase? Caut o nişă din

priviri, şi chiar o găsesc. Oare acolo se făcuse una cu pământul?
începe să se întunece. Felinarele de pe pod îşi revarsă lumina gălbuie, bolnăvicioasă. Rotesc iarăşi sul fotografia, schema, schiţa făcută de Miriam şi mi le îndes în buzunar. îmi vâr degetele prin ochiurile gardului şi mă ţin de el o vreme

.Capitolul 19

klaus
- Pot să trec pe la tine?
- Pen' ce?
L-oi fi trezit, mă gândesc. Este ora unu după-masă.
- Să te vizitez, Klaus. Trebuie neapărat să ies din casă.
Ceea ce-mi trebuie, de fapt, începe să devină un obicei: să testez
chimia dintre hamei si malt. îmi trebuie să mă simt bine, fie si numai
> j >
o vreme, printre atâtea steme şi pereţi, oameni bătrâni şi reguli, brutării şi carpete şi coridor după coridor de camere sigilate, în scopuri ţinute secrete. Simt nevoia să văd un supravieţuitor.
- OK, zice, dar nu acum. Ceva mai târziu.
- Bine, atunci, cum zici tu, mai târziu.
Suntem la a treia bere, si e numai ora sase seara. Lui Klaus i-a trecut
tremuriciul; s-a schimbat din halatul de casă, pe care-l avea când am ajuns la el, într-o pereche de blugi negri şi o geacă de vânt la fel, neagră. Are părul vâlvoi şi pe cap, şi-n barbă. Are faţa pleoştită, cu dinţii maronii şi ochii vag saşii, dar zâmbitori. Are mâinile mari şi vineţii, mâini de fumător delicat. Este, în acelaşi timp, morocănos şi prietenos - la faza de încălzire.

Ca multă lume, ştiu şi eu câte ceva despre viaţa lui, dar nu m-ar deranja să-l aud pe el spunându-mi-o, ca pe-o poveste de spus noaptea. La început, bombăne - ce icoană care se respectă simte nevoia să spună de ce şi cum a ajuns ce-a ajuns? Dar mai desfacem şi alte cutii de bere, şi-mi face pe plac, lăsând garda jos din ce în ce mai mult. Stă trântit în fotoliu, ca şi cum i-ar fi fost scoase proptelele; ai zice că se face una cu mobila.

Avem în faţă o măsuţă de cafea cu chibrituri şi cutii de tablă pe ea, cu scrumiere deja pline de chiştoace, cu hârtii şi ghemotoace de tutun ca ghemele de păr. Dincolo de asta, se află un televizor masiv, cu boxe stereo. încăperea în care stăm este şi dormitor, şi birou pentru Klaus - pe platforma înălţată din stânga mea este o saltea, iar dedesubt, un fax, un calculator şi un sintetizator. Pereţii sunt tapetaţi cu fotografii şi afişe, plus picturile întunecate, în ulei, ale lui Klaus. Cea mai apropiată, din raza mea vizuală, este o serie de desene - evoluţia sânului de la mic si ascutit la mare si atârnător. Această cameră e viaţa lui Klaus; este interiorul capului său. Fotografiile cele mai timpurii îl arată pe Klaus Jentzsch înainte să fi luat numele de fată al mamei sale ca nume de scenă - un tânăr bine făcut, în 1958, purtând costum şi cravată îngustă şi privind în jos, modest, la contrabasul său -, şi-i urmăresc evoluţia până la statutul de star cu păr lung, cojoc din piele de oaie şi chitară-bas. Cele mai recente sunt afişe de turneu: un grup de şase bărbaţi între două vârste, etalând un

sortiment de bandane, bărbi şi ochelari de soare, cu pumnii ridicaţi şi piepturile năduşite. Şi, totuşi, Klaus pare să fi devenit mai mult el însuşi, dacă se poate spune aşa: fără bandană, fără ochelari de soare, doar cu blugi, un tricou şi o chitară.

Klaus Renft este băiatul rău al rock'n'roll-ului est-german. Formaţia Klaus Renft devenise cel mai răzvrătit şi mai popular grup rock din RDG.

Klaus a început prin a relua piese de-ale lui Chuck Berry şi Bill Haley din anii 1950, după care, în anii 1960, a trecut la piese de Animals, Beatles şi Rolling Stones, iar în anii 1970 - la Steppenwolf, Led Zeppelin şi Pink Floyd. De multe ori, aceste piese erau interzise de-a dreptul, aşa încât Klaus şi amicii lui ascultau ilegal postul de radio RIAS din Vest şi înregistrau cântecele cu nişte magnetofoane uriaşe, ca să poată prelucra muzica. Să-i fi auzit cântând zbierat: *A kent get no zetizfektion...*

Mă uimeşte că autorităţile i-au lăsat să cânte „Satisfacţia" celor de la

Rolling Stones, o piesă care, dacă a devenit un imn al dorinţelor de tot felul în Vest, era menită să ajungă un strigăt de unitate împotriva întregului sistem din Est.

- Ştiau ce înseamnă? întreb.

- *Noi* nu ştiam ce înseamnă, râde Klaus, îndesându-si tutun si bobite arse de haşiş într-o pipă cu mâner alb.

Are un râs profund şi nevinovat, al omului cu darul plăcerii. Zâmbetul său încălzeşte atmosfera din cameră.

Cu timpul, membrii formaţiei Klaus Renft au cântat din ce în ce mai mult propriile cântece, iar când li s-a alăturat şi Gerulf Pannach, în 1969, versurile au început să sugereze rebeliunea, mesajul percutant şi speranţa sau, aşa cum s-a exprimat o revistă, „sufletul, fragilitatea şi durerea". în lumea *Ersatz*— a dansului Lipsi, cei de la Renft măcar veneau cu ceva autentic şi neautorizat. Dar nu exista decât o singură casă de discuri, AMIGA, iar Klaus îmi spune că versurile fiecăruia dintre cântecele lor erau modificate, altfel n-ar fi putut obţine autorizaţia de înregistrare. Formaţia Renft a luat, zice Klaus,
„lucrurile sfinte" din RDG - Armata si Zidul - si le-a introdus în
>>
cântecele proprii, fiindcă „voiam să zgândărim Republica Democrată până-n măduva oaselor".

Se ridică de pe fotoliu, cu mişcările iuţi ale unei pisici, deşi se poate să fi început eu să văd lucrurile mai lent. încerc să mă gândesc ce-ar fi însemnat ca toată experienţa în materie de muzică *rock* să-ţi fie oferită pe viu, dar la mâna a doua - şi mă-ntreb: oare au ştiut Mick Jagger, Robert Plant şi Roger Daltry că aveau în Est nişte *Doppelgănger*-i (dubluri)?

Numai că, de îndată ce Klaus îmi pune s-ascult muzica, încep să cred. Există ceva, la rockul bun, care sfidează gândirea. E pur şi dur în acelaşi timp, şi te mişcă pe dinăuntru în moduri pe care nu le poţi descrie în cuvinte. Vocalistul, Christian Kunert - „Kuno" - şi-a făcut ucenicia într-un cor bisericesc, la Leipzig, şi vocea lui te scormoneşte precum

adevărul. Cântă piese celebre de-ale lor: „Die Ketten werden knapper" („Lanţurile mai slăbesc") şi „Balada micului Otto", care tânjea să ajungă la fratele său, în Vest. Klaus vine şi se aşază la loc în fotoliu, pufăind fericit. Când se termină cântecele, îşi reia povestea.

Trupa Renft nu avea voie să cânte în oraşe, de aceea cântau în faţa unor mulţimi uriaşe, care veneau în sate.

- Woodstock zi de zi, rânjeşte Klaus. Pentru noi, RDG nu era doar Stasi, Stasi, Stasi, să ştii. Era *sex und drugs und rock'n'roll,* zice, aproape în englezeşte. (Prin droguri, vrea să zică alcool şi ţigări, fiindcă alte droguri nu aveau, dar dintr-astea aveau din plin.) Adică, noi chiar *trăiam,* zice. Şi ne distram. Unele orăşele în care mergeam aveau strada mare cu clădirile vopsite numai până la jumătate! Partea de sus era lăsată în culoarea cenuşie a betonului. (Se uită la mine ca si
» >
cum e-o ghicitoare, ce mi-a spus - şi asta şi este.) De ce? Pentru că Erich Honecker, când trecea pe-acolo, nu vedea mai sus de nivelul ăla, de pe bancheta din spate a limuzinei. Plus că nici n-aveau destulă vopsea, ca să dea şi la nivelul superior!

Ştiam despre asta, ca şi despre măcelăriile pline cu tot felul de bunătăţi pentru momentul în care Honecker trecea cu maşina prin faţa lor, care se goleau la loc după trecerea lui sau a celorlalte oficialităţi. Lui Klaus, toate astea i se par atât de amuzante, încât râde isteric. După care, zice:

- Această societate a fost construită pe minciuni - minciună, peste minciună, peste minciună...

împăratul nu are haine! Clădirile sunt semidespuiate! Trupa Renft şi-o fi luat ea zborul cu piese rock împrumutate din Vest, dar minciunile erau atât de multe, încât simplul fapt de a cânta lucruri adevărate le-a garantat un dublu statut, de eroi şi de infractori. Pe la mijlocul anilor 1970, formaţia întruchipa o combinaţie mortală de rock, mesaj antioficialităti si adoraţie de masă. Erau nişte bărbaţi şleampeţi, refractari, cu pantaloni evazaţi, erau tari, erau bogaţi, după standardele RDG-iste, şi mult prea explozivi, după gustul regimului.

Artiştii care dădeau spectacole aveau nevoie de licenţă ca să poată lucra. în septembrie 1975, trupa Renft a fost chemată să cânte pentru Ministerul Culturii la Leipzig, ca să le fie reînnoită licenţa. Klaus se ridică iar şi se întinde sub platforma înălţată - sub dormitor, cum ar veni - după un dosar.

- De-acum, pot să-mi verific detaliile vieţii din dosare, zâmbeşte, ceea ce nu mă deranjează.

Odată, referindu-se la starea creierului său, a zis că era „de dat la câini". îmi place pentru autocunoaşterea de care dă dovadă, şi-i întorc zâmbetul. Cu puţin timp înainte de audierea pentru reînnoirea licenţei, i s-a oferit un paşaport, nişte valută forte şi un drum neted prin viaţă - aici sau în Vest -, cu condiţia să se despartă de doi dintre cei mai gură-spartă, din punct de vedere politic,

dintre membrii formaţiei - Pannach si Kunért. A refuzat.

- Am ştiut imediat că era o condamnare la moarte pentru noi, zice.

- îţi trebuia ceva curaj să refuzi o asemenea ofertă, zic.

- Era mult mai rău sub Hitler, zice, şi ridică din umeri. Ne-ar fi săltat şi azvârlit într-un lagăr de concentrare.

Fumul e dulce, iar timpul pare că nu mai stăpâneşte această seară. Klaus are un fel de francheţe, pentru o stea rock; nici unul dintre răspunsurile lui nu e alb sau negru.

-Greu de spus, zice. Pe de-o parte, presupun că dovedeşte caracter, sau ce-o fi. Dar, pe de altă parte, dacă eşti onest, ştii că te căcai pe tine... - şi se pune pe râs, dar apoi se opreşte: S-ar fi zis că pe toţi ne păştea închisoarea - normal, aşa s-ar fi întâmplat, zice, de astă-dată pe un ton sobru. Iar oamenii de-acolo erau trataţi mai rău decât animalele. Sigur că nu ne doream aşa ceva.

Acum, că are documentele din dosarul său, poate vedea succesiunea evenimentelor de pe partea cealaltă a baricadei. Frunzăreşte paginile, apoi se opreşte.

-Asta-i amuzantă, zice. De la Honecker către Mielke - si citeşte:

„Dragă Erich, te rog să te apleci asupra cazului Jentzsch Klaus, cât mai curând cu putinţă. Toate cele bune, Erich." (Râde.) Te-ai prins? De la un Erich la alt Erich.

Dar putea foarte bine să nu mai fie atât de amuzant, şi asta brusc. La un moment dat, Mielke şi-a întrebat ofiţerii de la Leipzig:

„De ce nu-i băgaţi la zdup, şi gata? De ce nu pot fi reduşi la tăcere?" Numai că membrii trupei Renft erau deja prea celebri ca să fie trataţi atât de brutal.

Klaus mai întoarce câteva pagini şi dă peste o plângere oficială din partea Clubului Marx-Engels, unde trupa Renft avusese spectacol cu două săptămâni mai devreme. Plângerea i se adresa tovarăşei Ruth Oelschlágel, preşedinta comisiei de licenţiere, în faţa căreia urmau să se prezinte Klaus şi ai lui.

- O să-ţi placă asta, zice, şi mi-o citeşte cu voce tare.

Klaus e singura persoană, din câte cunosc eu, căreia îi face o asemenea plăcere să citească poveştile rezultate din propriile dosare. Administraţia clubului se plângea de cât băuseră membrii formaţiei: „După încheierea concertului, aprox. patruzeci de sticle de vin au fost găsite... Este pentru noi de neînţeles faptul că un ansamblu muzical simte nevoia să consume o cantitate atât de mare de alcool, pentru a obţine starea de spirit corespunzătoare." Se plângea şi de „râgâitul în microfon şi utilizarea unor cuvinte precum «rahat»". încep să râd, probabil mai tare decât s-ar cuveni, dar cui îi pasă? Klaus îşi ridică un picior peste braţul fotoliului şi râde şi el, apoi continuă: „Protestăm împotriva folosirii unor afirmaţii cu caracter incitator rostite pe scenă, cum ar fi: «Societatea-i decadentă, noi suntem pe dos», «Astăzi mă simt liber», «Sunt oameni aici, în sală, care fac rapoarte despre noi» sau: «Voi sunteţi publicul pentru care trupa Renft cântă

pentru ultima oară, fiindcă suntem pe cale de-a fi interzişi»". Lui Klaus, râsul îi vine din ce în ce mai adânc din piept, aşa că începe să tuşească. Ia o gură zdravănă de bere, după care-şi rulează o ţigară cu iarbă.

- Aveam nişte bani din Vest, zice, şi înaintea audierii, am cumpărat un casetofon mic de la un Intershop—.

Când se află pe scenă, Klaus îşi ţine chitara la verticală, cu totul neobişnuit, ca şi cum ar fi contrabasist. îşi trece cureaua pe după umărul stâng şi printre picioare, fiind practic pe jumătate băgat în ea. în timp ce se pregăteau să cânte pentru comisie, a dat drumul casetofonului să înregistreze şi l-a ascuns între chitară şi vintrele sale, sustinut de cureaua chitarei.

Doar că n-au mai ajuns deloc să cânte, fiindcă tovarăşa Oelschlăgel s-a uitat la ei şi le-a cerut să se apropie de birou. Le-a spus că membrii comisiei nu aveau de gând să asculte „versiunea muzicală a ceea ce-aţi considerat potrivit să ne puneţi în scris", de vreme ce „cuvintele cântecelor n-au absolut nimic de-a face cu societatea noastră socialistă... clasa muncitoare este insultată, iar statul şi organizaţiile de apărare sunt defăimate".

Klaus se apleacă în faţă, după cutia de tutun.

- După care, ne-a spus: „Ne-am adunat aici, astăzi, ca să vă informăm că nu mai existati".

S-a făcut linişte. Unul dinte membrii formaţiei s-a întors către un membru al echipei tehnice şi i-a făcut semn să oprească instalarea sculelor. Kuno a

întrebat: „Asta ce înseamnă - că suntem interzişi?"
„N-am zis că sunteţi interzişi", i-a întors-o tovarăşa Oelschlăgel. „Am zis că nu existati."
77 9
Klaus îşi scutură bricheta Zippo, încercând să facă în aşa fel încât flacăra să-i mângâie vârful ţigării cu marijuana. Trage din ea şi se uită pe deasupra ei la mine, apoi începe să dea fumul afară şi să râdă.
-Atunci, i-am spus: „Dar, ăăă... suntem... încă... aici". S-a uitat fix în ochii mei şi a zis: „Ca trupă, nu mai existaţi".

Li s-a dat liber să plece. Klaus a reuşit să-i paseze caseta iubitei lui, Angelika.

- Nu ştia ce este, zice, dar ştia că e ceva important.

Angelika şi-a ascuns-o în batic şi a dus-o acasă, unde locuiau amândoi. Când a ajuns şi el acasă, după ce băuse toată după-masa la *Ratskeller* - „Cârciuma Primăriei" -, Klaus a scris cu litere mari, pe casetă, FATS DOMINO-, şi a pus-o pe un raft de sus.

Angelika avea paşaport grecesc, iar asta însemna că putea călători în Vest. A doua zi, Klaus a rugat-o să se ducă în Berlinul de Vest, pentru o călătorie de o zi, „să facă rost de pastă de dinţi sau ce-o fi". Nu putea fi sigur că nu i s-ar fi făcut percheziţie corporală la frontieră, aşa că nu i-a dat caseta - voia doar să vadă autorităţile că fusese până dincolo şi înapoi. După care, a răspândit în Leipzig zvonul că făcuse o înregistrare a deciziei comisiei de licenţiere, care acum era la postul de radio RIAS din sectorul american al Berlinului de Vest, si că

urma să fie transmisă pe post imediat, dacă membrilor formaţiei li se întâmpla ceva.

E greu de spus cât de multă protecţie le-a oferit această mişcare, dacă le-a oferit, cât de cât. Albumele Renft au dispărut din magazine peste noapte. Formaţia n-a mai fost dată la radio, nici nu s-a mai scris despre ea. Casa de discuri AMIGA şi-a retipărit catalogul în întregime, numai ca s-o scoată din el.

- Până la urmă, zice, s-a întâmplat exact cum ne-au avertizat: am încetat să mai existăm, exact ca în Orwell—.

Statul a răspândit şi el zvonuri, că formaţia se scindase, că trecea prin dificultăţi. Chiar trecea - nu mai putea cânta. Unii membri voiau să rămână în RDG, alţii ştiau că n-aveau altă soluţie decât să plece. Pannach şi Kunert au fost arestaţi şi băgaţi la închisoare până în august 1977, când libertatea lor a fost răscumpărată de cei din Vest. Ceilalţi doi, „cei mai nepolitici", au rămas în Est, alături de impresarul lor, zice Klaus şi se aşază mai bine pe scaun.

- Ai auzit de trupa Karussell? întreabă.

-Nu.

îmi explică: impresarul care a rămas alături de membrii mai maleabili ai formaţiei s-a dovedit a fi de la Stasi. Sub conducerea lui, j trupa Renft s-a regrupat sub titulatura Karussell şi a continuat să înregistreze piese ale celor de la Renft, „notă cu notă".

- Ne-au copiat cu atâta precizie, încât nu puteai face diferenţa, zice Klaus, între ce era de la Renft si ce era Karussell.

Stasi venea în întâmpinarea nevoilor poporului, dar cu o formaţie pe care o putea controla.

- Nu eraţi furioşi?

Ridică din umeri. Altcineva poate c-ar fi văzut în asta o trădare, un motiv de a se arăta deprimat de această perioadă a vieţii. La urma urmei, a marcat, pentru Klaus, începutul unui hiatus de cincisprezece ani. Numai că el are darul de a lua lucrurile uşor. Ametit bine de

alcool, cade întotdeauna pe moale. Pare incapabil de regrete, iar mânia se evaporă din el precum transpiraţia.

De la sfârşitul anului 1975 încolo, Klaus a rămas fără nimic de făcut şi fără nimeni cu care să facă, presupunând c-ar fi avut ceva de făcut. După obişnuitele şicanări din partea autorităţilor, a fost lăsat să plece, cu iubita lui cu tot, în Berlinul de Vest. I-a fost greu să treacă de la bani şi celebritate la nimic. Trupa Renft avea o autenticitate în Est, care nu se transferase în Vest. A rămas uluit. Fanii lui erau rebeli si nu erau acolo. Klaus a lucrat ani de zile în Vest, ca operator de sunet într- un teatru. După ce Zidul a fost dat jos, a descoperit că „deveniserăm o trupă-cult în RDG - albumele noastre erau mai scumpe decât un album Pink Floyd". De atunci, membrii formaţiei s-au reunit, dar componenţa ei s-a schimbat, iar Pannach, magicianul lor în materie de cuvinte, a murit.

Am citit recent despre moartea lui Pannach. A murit prematur, de o formă neobişnuită de cancer, la fel ca Jürgen Fuchs şi Rudolf Bahro, ambii scriitori disidenţi. Cu toţii trecuseră prin închisorile Stasi cam în acelaşi timp. Când o maşinărie care emitea radiaţii a fost găsită într-o asemenea închisoare, Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi a început să investigheze posibila utilizare a radiaţiilor împotriva disidenţilor.[22] Descoperirile Autorităţii au şocat un popor altfel obişnuit cu veştile proaste.

Stasi se folosise de radiaţii pentru a marca oamenii şi obiectele pe care voia să le ţină sub observaţie. Realizase o întreagă paletă de obiecte radioactive: insigne iradiate, care puteau fi ataşate pe furiş de hainele unei persoane, magneţi radioactivi de fixat pe maşini şi alice radioactive cu care se putea trage în cauciucuri. Realizase pulverizatoare manuale, cu care angajaţii săi să se poată apropia de oameni în mulţime şi să-i pulverizeze cu substanţa din ele sau să le iradieze în secret podelele de acasă, astfel încât cei vizaţi să lase urme radioactive oriunde s-ar fi dus. Un manuscris al lui Rudolf Bahro fusese iradiat, ca să poată fi urmărit la cei prin mâinile cărora trecea, chiar şi în Vest. Ca să detecteze persoana sau obiectul marcat, Stasi realizase contoare Geiger portabile, care puteau fi prinse de trup şi vibrau în tăcere, ori de câte ori ofiţerul se apropia de o ţintă. Iar în închisori şi centre de tranzit, Stasi folosea uneori dispozitive de iradiere şi camere de luat vederi, cu care le făceau

prizonierilor fotografii de prim-plan. Raportul Autorităţii a fost precaut. Nu s-au găsit probe care să ateste că radiaţia fusese folosită pentru a ucide bărbaţii si femeile marcate. în schimb, s-a dovedit că fusese folosită cu o indiferentă nesăbuită fată de sănătatea oamenilor. Asa încât, s-a recomandat ca foştilor prizonieri din închisorile Stasi să le fie făcute periodic analize.

Deşi Pannach a murit, Kuno e bine-sănătos şi a trecut acum în prim- planul trupei Klaus Renft reunite. Cu toţii sunt iarăşi în turneu în fosta RDG, ţinând concerte cu casa închisă, în fata unor audiente însetate de ceva ce le aparţinea, de ceva nemânjit, de ceva ce fusese bun. Cântă un amestec de piese vechi şi noi. CD-ul lor din 1997, *40 de ani ai trupei Klaus Renft,* include - parţial din glumă, parţial din răzbunare şi parţial ca explicaţie pentru anii pierduţi - înregistrarea autentică, din 1975, a discuţiei cu tovarăşa Oelschlăgel, care declara că ei, ca trupă, nu mai existau. Cel mai recent album al lor se intitulează *Ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.* Pe copertă este o imagine cu o scrumieră plină, multe doze de bere goale şi o sticlă de whisky desfăcută.

Conversaţia noastră alunecă înainte şi înapoi. Klaus încă se mai gândeşte la întrebarea mea, dacă dăduse dovadă de curaj când refuzase oferta iniţială: ori pleca, ori cânta după cum îi dicta Stasi.

- Nu ştiu dacă de curaj a fost vorba, zice. Mai degrabă de un fel de naivitate, care m-a protejat, cred. (Şi eu cred asta, îi dau

dreptate aici, dar a fost o naivitate atent alimentată si mentinută, o inocentă

pe care nu i-a lăsat să i-o strice.) Adică, ştii, nu ne-am ales toţi cu vile uriaşe pe malul *Müggelsee—,* ca ăia de la Pudhys, dar pot să mă uit dimineaţa în oglindă şi să zic: „Hai, Klaus, c-ai procedat corect!" Nu lucrurile materiale contează pentru mine.
Se lasă pe spate în fotoliu. Fumul pe care-l scoate pe gură i-o ascunde într-un halou cenuşiu, suprapus peste barba căruntă.
- Cred că oamenii de la Stasi au fost pedepsiţi suficient.
- Cum adică?
- Păi, dacă au măcar o brumă de constiintă...
- Si dacă n-au?
Mă gândesc la *Herr* Winz, şi *Herr* Christian, şi *Herr* Koch, şi la diferitele tipuri de conştiinţă pe care o reprezintă.
- Nu mă interesează chiar atât de mult, zice. Nu i-am lăsat să pună mâna şi pe mine.
Asta-i victoria lui, mă gândesc. Asta-l ajută să nu fie legat de trecut şi să ducă trecutul acela după el peste tot, ca pe-o rană. Dac-a existat „emigraţie internă" în RDG, a existat, probabil, şi victorie internă.
Se uită la mine. După toată această seară, el pare să fi devenit mai pătrunzător şi mai receptiv, în timp ce eu sunt inertă ca un burete plin.
- Vrei s-auzi ceva frumos? întreabă.
Dau din cap că da. Pune un filmuleţ cu formaţia cântând o piesă pe care Pannach a scris-o chiar înainte să moară. Kuno arată

acum ca un măcelar, ca un motociclist, dar vocea lui e plăcută şi înălţătoare, mai rafinată ca oricând:
Cânt un blues pentru un om
Care ţi-ar fi putut spune
Cât de roşii erau visurile-n ruine
Unde sunt acum turnurile de beton.
Si vrei să stii ce-a mai rămas
Din visurile-acelui om? întreabă zidurile
Celulei 307 de la Hohenschönhausen.
Cânt un blues în roşu,
Pentru cineva care nu mă mai aude,
Aşa cum un copil, în beznă, îsi cântă lui însusi un cântec...

Pentru moment, cântecul răsună, si nimic altceva nu mai există! Nu mai am trup, şi timpul s-a oprit în loc. Klaus, în fotoliul său, îşi întinde oasele. Când se termină piesa, zice:

- Ştii, nu te poţi lăsa mâncat pe dinăuntru şi chinuit. E bine să râzi când şi cum poţi.

Are dreptate, bineînţeles. Şi să bei. După socoteala mea, ţin ritmul cu el cam în proporţie de 1 la 3, dar nu mai sunt sigură de numărătoare. întinde mâna după o chitară şi începe să-i mângâie drăgăstos şi distrat rotunjimile de lemn lucioase. Mă uit prin fundul paharului la măsuţa de cafea, la scrumieră şi la cutiile de bere. Mi se par curios de mici şi de îndepărtate. Când îmi scot nasul din pahar, constat că mă uitam, de fapt, la coperta CD-ului. Dar şi masa propriu- zisă e-acoperită de scrumiere şi cutii de bere - aceeaşi scenă, în două dimensiuni diferite. E momentul să mă retrag.

Nu simt frigul, nu mai simt mare lucru. Rolling Stones. Ca o piatră mă rostogolesc şi eu spre casă.[41] Macadamul e umed, iar felinarele desenează băltoace de lumină gălbejită pe trotuar. Mă gândesc la prietenul meu Klaus, care stă la el în cameră şi-şi cântă ca să fie fericit.

„înlocuitor" (în lb. germ., în orig.), termen care se referea la toate produsele nenaturale vândute în ţările fost comuniste, cel mai bun exemplu fiind cafeaua cu năut sau alţi înlocuitori.

Aşa-numitele sfrop-uri din perioada regimurilor comuniste erau magazine deschise la vedere pe aeroporturi, în hoteluri sau în staţiunile turistice, de unde se puteau cumpăra produse occidentale cu valută, (n.tr.)

Antoine Domino (n. 1926), poreclit Fats („Grasu'"), pianist şi cantautor american de origine franco-creolă. (n.tr.)

în romanul *1984,* de George Orwell, o persoană căzută în dizgraţia regimului Fratelui cel Mare era scoasă din articolele de ziar si din emisiunile de radio-televiziune, toate acestea fiind modificate retroactiv, astfel încât nu se mai puteau aduce dovezi concrete c-ar fi existat vreodată, (n.tr.)

Raportul Autorităţii de Studiere a Dosarelor Stasi despre utilizarea de radiaţii împotriva elementelor „opoziţioniste" se intitulează *Raport asupra proiectului: Utilizarea razelor Röntgen şi a materialelor radioactive de către Ministerul Securităţii Statului împotriva opozanţilor - ficţiune sau realitate?* şi a fost redactat de echipa de proiect „Raze": Bernd Eisenfeld (şef proiect), Thomas Auerbach, Gudrun Weber şi dr. Sebastian Pflugbeil şi publicat de BstU în 2000. (n.a.)

Lac de la periferia Berlinului, zis şi *Großer Müggelsee* (Lacul Müggel cel Mare) (n.tr.)

Joc de cuvinte intraductibil: denumirea formaţiei Rolling Stones ar însemna, în limbaj curent, „pietre care se rostogolesc", (n.tr.

)

Capitolul 20

HERR bock din golm

Apelurile telefonice curg în continuare.

- Bock. (O voce calmă, o respiraţie greoaie, de om bătrân, se aud în receptor.) Răspund la anunţul dumneavoastră.

- A, da, *Herr* Bock. Vă mulţumesc de telefon.
Până s-apuc eu să-i explic despre ce e vorba, zice tot el:
- Pot să vă spun tot ce e de ştiut despre Ministerul Securităţii Statului. Tot ce vă trebuie, domnişoară, pot să vă ofer eu, pentru c-am fost profesor al Academiei de Pregătire a Ministerului. De fapt, am predat *Spezialdisziplin* - Disciplina specială.
- Aha, zic. *Ja?* - Da?
- *Spezialdisziplin,* repetă. Ştiţi ce înseamnă asta?
- Nu, nu stiu.
Spezialdisziplin este ştiinţa recrutării informatorilor. *Spezialdisziplin,* zice, este arta manipulării. (Face o pauză.) Aţi face bine să veniţi la mine acasă. Locuiesc exact vizavi de Academia din
Golm. Stiti unde vine asta?
- Nu, nu stiu.
îmi dă instrucţiuni de cum s-ajung la el cu trenul şi autobuzul. Cu cât este cineva mai înclinat să se rătăcească, cu atât se străduieşte mai abitir să-şi compenseze tendinţa. Bunica mea purta un carneţel cu spirală ataşat discret de lenjerie, ca un *aide-mémoire,* iar
eu - o mulţime de hărţi. Am o hartă a Potsdamului din 1986, în care
zonele unde Stasi avea clădiri si obiective - de la buncăre si
construcţii cu mai multe etaje până la poligoane de tragere, orice - sunt lăsate goale. Pe o alta, din 1984, o hartă a Berlinului de Est, cvartale întregi şi străzi

din zonele obiectivelor Stasi sunt, pur şi simplu, nereprezentate - rămân goluri palid-portocalii. Din pură curiozitate, caut Golmul şi descopăr că nu e decât o zonă goală a hărţii, la periferia Potsdamului.
Urmez instrucţiunile primite de la *Herr* Bock. Iau trenul de la Berlin către capătul de linie, după care schimb două autobuze. Casa lui e situată pe o stradă cu locuinţe tip, lipite două câte două, identice, fiecare cu câte un petec de pajişte în faţă şi o poartă de acces, din plasă de sârmă. Pare să fie singura stradă de aici, ca şi cum un urbanist ar fi avut o idee de amplasare, pusă în practică până s-apuce el să se mai gândească. Toate casele sunt acoperite cu un *calcio vecchio* în culoarea cenuşie a betonului, zgrunţuros peste tot, ca o piele de găină. Nici una dintre ele, inclusiv cea în care stă *Herr* Bock, nu pare locuită.
Este după-amiază, spre seară. Camera de zi în care mă primeşte *Herr* Bock este, în proporţie covârşitoare, bej-maronie: podeaua, cu linoleum cafeniu, iar pereţii cu lambriuri furniruite într-o nuanţă închisă, o canapea maro şi *Herr* Bock însuşi stând pe ea, camuflat, fiindcă poartă o jachetă tricotată, cu model de romburi maro şi bej. Are nişte ochelari groşi, pătrăţoşi, care-i fac ochii să arate ca şi cum ar fi sub apă, şi dinţii de sus încălecaţi peste cei de jos. Pe buza de sus, îi tronează o mustaţă. Vorbeşte atât de încet, că trebuie să m-aplec înspre el.
- Nu-mi puteţi folosi numele, zice, în loc de introducere.
Sunt de acord.

Se lasă pe spate pe canapea şi-ncepe să vorbească. Zice că ministerul era împărţit în două secţii principale: internă (denumită „Apărare") şi externă (denumită „Contraspionaj"). El preda un curs destinat ofiţerilor Stasi care urmau să lucreze la secţia de Apărare. Titlul acesta era un eufemism. „Serviciu intern" însemna că Stasi îi spiona şi-i ţinea sub control pe cetăţenii Republicii Democrate Germane. Singura modalitate prin care denumirea lui căpăta sens era să înţelegi că Stasi apăra guvernarea împotriva poporului. Iau notiţe, ca o studentă. *Herr* Bock enumeră departamentele secţiei de Apărare, eu scriu:
Departamente principale:
Economie
Aparat de stat
Biserică
Sport
Cultură
Antiterorism
Germania de Est era o ţară mică, de numai şaptesprezece milioane de oameni, dar aceste divizii şi departamente ale marii „Firme" Stasi se repetau de nu mai puţin de cincisprezece ori de-a lungul şi de-a latul teritoriului ei. în fiecare colţişor al naţiunii, fiecare aspect al vieţii tale îşi avea imaginea deformată, în oglindă, la un departament sau altul.
- Să luăm ca exemplu specific, zice *Herr* Bock, Departamentul Biserică.
Biserica - pastori şi credincioşi - era singura zonă a societăţii din RDG, în care gândirea de opoziţie putea găsi un cadru

organizat şi se putea coagula în ceva concret. Pe cale de consecinţă, colegiile teologice atrăgeau studenţi strălucitţi, independenţi ca gândire.

- Trebuia ca toţi oamenii noştri să aibă ei înşişi o pregătire teologică, pentru a putea trece drept membri ai bisericilor în care se infiltrau. (îşi ridică o gleznă peste genunchiul celălalt.) Cum făceam aşa ceva, poate vă-ntrebaţi? (Pocneşte din degete.) Răspuns: mergeam la colegiile teologice şi-i recrutam pe studenţi direct! (îşi freacă mâinile una de alta, cu un foşnet ca de hârtie.) Să stiti c-am avut o eficienţă extraordinară, zice. Nu ştie multă lume, dar, până la
urmă, şaizeci si cinci la sută dintre liderii bisericilor erau informatorii
‘>>
noştri, iar pe ceilalţi oricum îi supravegheam.

Am văzut odată un dosar Stasi, de la începutul anului 1989, pe care n-am să-l uit niciodată. Acolo, un tânăr locotenent îsi avertiza superiorii despre faptul că erau atât de mulţi informatori în grupurile opozanţilor de pe lângă biserici, la demonstraţii, încât făceau ca respectivele grupuri să pară mai mari şi mai puternice decât erau, de fapt. Adică, era una dintre cele mai frumoase ironii pe care le văzusem vreodată: după spusele tânărului ofiţer, umflând astfel rândurile opoziţiei cu propriii oameni, Stasi îi încuraja pe ceilalţi oameni să demonstreze mai departe împotriva sa.

Herr Bock îşi coboară glezna ridicată şi-şi întinde genunchii. Abia dacă atinge podeaua cu picioarele încălţate cu şosete şi

sandale. Afară, lumina zilei mai are puţin şi ne părăseşte. Trecem la lucruri serioase.

- Acuma, despre metodele noastre de lucru. Erau elaborate sub formă de Directive. Existau patru zone principale.

Scriu: Metodele de lucru:

Deconspirarea cârtiţelor *(Enttarnung)*

Recrutarea de informatori

Controlul operaţional asupra persoanelor (Supraveghere) Verificarea stării de securitate

Herr Bock însuşi este pasionat de recrutare.

- Directiva 1/79! strigă. Unu pe şaptezeci şi nouă! „Despre convertirea la statutul de şi colaborarea cu informatorii"! (Scoate o batistă şi se şterge la colţurile gurii.) Nu era nimic lăsat la întâmplare în ea. Trebuia să decidem unde anume în societate, în baza unor principii *obiective,* era nevoie de un informator. De exemplu, poate aveam nevoie de unul într-un bloc de apartamente, sau într-o fabrică, sau într-un magazin universal. Atunci, se făcea o evaluare foarte raţională: de ce fel de persoană aveam nevoie acolo? Ce calităţi trebuia să posede? Găseam câte trei-patru inşi care se potriveau profilului. Fără ştirea lor, îi ţineam o vreme sub o supraveghere cuprinzătoare şi-i evaluam, ca să hotărâm dacă puteau fi abordaţi sau nu. De cele mai multe ori, zice, oamenii pe care-i abordam erau de acord să devină informatorii noştri. Foarte rar se întâmpla să nu fie de acord. Chiar şi aşa, uneori simţeam c-ar fi fost bine - pentru orice eventualitate - să ştim care erau punctele lor nevralgice. De exemplu, dacă

voiam un pastor, aflam dacă avusese vreo aventură amoroasă, dacă avea vreo problemă cu băutura - lucruri pe care le puteam folosi pentru a-i forţa mâna. Cel mai adesea, totuşi, oamenii spuneau da.

S-a întunecat afară, în schimb *Herr* Bock pare să se fi înviorat de-a binelea. Zice:

- A treia metodă era controlul operaţional asupra persoanelor.
- Ce însemna, mai exact? întreb.
- Păi, zice, oamenii erau controlaţi, folosindu-se mijloace şi metode - toate mijloacele şi metodele aflate la îndemână puteau fi folosite, pentru a-i controla. (îşi uneşte palmele şi le strânge pe amândouă între genunchi.) Trebuie spus că nu le-a fost deloc uşor, unora dintre ei.

Următoarele erau mijloacele şi metodele aflate la îndemână:

Ascultarea telefoanelor Mobilizarea informatorilor

Supravegherea din umbră, de către Forţele observaţionale Utilizarea Forţelor de investigaţie.

Utilizarea Forţelor tehnice (inclusiv instalarea de tehnologie - microfoane - în zona locuibilă a subiectului) Interceptarea corespondenţei şi a mesageriei

Mai rămâne un singur lucru care-mi vine în minte:

- Foloseaţi si eşantionarea mirosurilor?

- A, nu, nu, nu, zice. Asta era pentru criminali.

- Bine, şi cine erau persoanele asupra cărora făceaţi „control operaţional"?

- Erau duşmani.

- Aha... De unde ştiati că erau duşmani?

- Păi, zice, cu vocea lui moale, odată ce era declanşată o cercetare asupra cuiva, însemna că exista suspiciune de activitate duşmănoasă. (Asta, da, logică dictatorială: noi te cercetăm, prin urmare tu eşti duşman.) Căutam duşmani în toate zonele pe care le-am menţionat: în fabrici, în aparatul de stat, în biserici, în şcoli, şi aşa mai departe. Realitatea este că, pe măsura trecerii timpului, aveam din ce în ce mai mult de lucru, zice, pentru că definiţia „duşmanului" s-a tot amplificat.

îmi aşez pixul în carnet şi mă uit prin semiîntuneric la *Herr* Bock. îmi spune că alţi profesori ai academiei şi-au clădit carierele căutând să extindă aria de acoperire a paragrafelor de lege, în aşa fel încât să poată cuprinde în ele mai mulţi duşmani.

- Adevărul este că promovările lor depindeau de asta, zice. Discutam între noi pe această temă la etajul şase, uitaţi, acolo - şi întinde braţul către clădirea de pe cealaltă parte a străzii. Şi nu vă ascund faptul că unii dintre noi aveam sentimentul că paragrafele de lege ajunseseră să acopere o zonă cam prea vastă.

încuviinţez din cap. Dacă simplul fapt că tu cercetezi pe cineva îl transformă pe acel cineva în duşman al statului, înseamnă că poţi ajunge, măcar în teorie, să ai de-a face cu toată populaţia.

- Prea vastă, în tot cazul, continuă *Herr* Bock, pentru a putea lucra eficient. în limitele resurselor existente, vreau să zic.

- Ce calităţi trebuia să aibă un informator? vreau să aflu de la *Herr* Bock.[42] '

- Păi, zice, lăsându-se pe spate şi încrucişându-şi degetele ambelor mâini la ceafa, trebuia să fie capabil să se adapteze rapid la situaţii noi şi să pară a fi de-al locului, oriunde l-am fi plasat noi. în acelaşi timp, trebuia să aibă un caracter suficient de stabil, încât să aibă mereu clar în minte faptul că nouă ne dădea raportul. Dar, mai presus de toate, zice, uitându-se fix la mine, cu ochii distorsionaţi şi amplificaţi de ochelari, trebuia neapărat să fie cinstit, loial şi de încredere.

îi întorc privirea. Simt că şi mie ochii mi se cască. *Herr* Bock se corectează:

- Fată de minister, bineînţeles, vreau să zic. Nu ne interesa dacă trăda încrederea oricui altcuiva... (îşi înclină capul într-o parte, cu un aer gânditor.) Dacă stai şi te gândeşti, zice, asta şi făcea, nu? - apoi continuă: O asemenea capacitate poate că nu reprezintă cine ştie ce calitate, la o fiinţă umană. Dar era vitală pentru munca noastră. Nu pot să nu spun că la fel se întâmplă în toate serviciile secrete.

Numai că nu aşa se-ntâmplă. Puţine servicii secrete au informatori care să raporteze meticulos despre activităţile dintr-o grădiniţă, de la petreceri şi de la evenimentele sportive ale unei naţiuni.

- Ce câştigau informatorii din asta? întreb, ca să aflu cu cât erau plătiţi.
- Aici, chiar că era jale, recunoaşte *Herr* Bock. Nu erau plătiţi mai deloc. în fiecare săptămână, aveau întâlnire cu supervizorii lor, şi nu erau plătiţi pentru asta. Din când în când, poate că primeau nişte bani, ca răsplată pentru câte o informaţie anume.

Uneori, li se mai dădea câte un cadou de ziua lor.

- Si-atunci, de ce mai făceau asta?

- Păi, zice, unii dintre ei erau convinşi de cauză. Dar eu cred că altul era motivul principal: informatorii căpătau sentimentul că, făcând acest lucru, deveneau cineva ei însisi. Stiti cum este - îi asculta si pe ei cineva, timp de câteva ore pe săptămână, şi-şi nota ce spuneau. Asta-i făcea să se simtă mai presus de alţi oameni. După mintea mea, există dictaturi, de pildă cele din America Latină, care au ceva mai cald si mai uman, în carnalitatea lor. Mai uşor se poate înţelege dorinţa de valize burduşite cu bani sau cu droguri, de femei, de arme, de sânge. Oamenii ăştia obedienţi şi cenuşii, care se- ntâlneau săptămânal cu informatorii lor, par deopotrivă mai stupizi şi mai siniştri. Şi e clar că trădarea îşi are propria răsplată: satisfacţia umană măruntă si adânc înrădăcinată, de a deţine un ascendent asupra cuiva. Este psihologia metresei, de care s-a folosit regimul ca de un combustibil. *Herr* Bock vorbeşte în continuare si eu îmi notez în continuare. Orice întâlnire cu orice informator trebuia să se desfăsoare într-un loc ascuns, conspirativ.

- Adevărul este, zice cu mândrie, întorcându-şi capul în direcţia scărilor, că am chiar aici, la mine, la etaj, un loc conspirativ.

Camera lui de sus este şi acum aranjată pentru acelaşi scop, cu o masă rotundă în

mijloc şi scaune cu căptuşeală de vinii cafenie.
- Fiecare informator, bărbat sau femeie, ştia exact ce făcea, zice, şi întinde mâna în spatele lui, ca s-aprindă o veioză.
Mă uit la ceas. E ora nouă.
- Dacă-mi permiteţi să vă-ntreb: cu ce vă ocupaţi acum, *Herr* Bock?
- Sunt consilier de afaceri. Nu zic nimic.
- Păreţi surprinsă, zice tot el. Vă-ntrebaţi ce-aş putea eu să ştiu în materie de afaceri.
- Asa este, mă-ntreb.
- Lucrez pentru firme vest-germane, care vin aici să cumpere bunuri est-germane. Mediez între ele şi est-germani, pentru că vesticii nu vorbesc limba celor de-aici. Iar esticii sunt reţinuţi, când văd hainele fiţoase, maşinile Mercedes-Benz ale celorlalţi, şi aşa mai departe.
Terifiant. încă o dată le câştigă oamenilor lui încrederea, după care-i vinde pe mai nimic. Oamenii de la Stasi sunt mai puţin afectaţi, în linii mari, de şomajul care a măcinat Germania de Est după căderea Zidului. Mulţi şi-au găsit de lucru în asigurări, în teleshoping şi în imobiliare. Nici una dintre aceste afaceri nu exista în RDG. Dar Stasi avea, de fapt, oameni pregătiţi pentru ele, şcoliţi în arta de a-i convinge pe alţii să facă lucruri care erau împotriva intereselor proprii.

-Nu ne-am gândit niciodată, nimeni nu s-a gândit vreo clipă, zice, că totul avea să se sfârşească. Nu i-ar fi trecut nimănui prin minte că ţara noastră ar putea înceta să mai existe, într-un fel sau altul. Aşa, dintr-odată! Sus, la etajul şase, peste drum - şi

face iarăşi un gest cu capul către academia de vizavi -, la sfârşitul lui 1989, glumeam şi noi, ca toată lumea. Ziceam: „Cine rămâne ultimul pe-aici, să stingă lumina", pentru că n-ar mai fi rămas nimeni, la sfârşit de tot, în RDG.

Mă gândesc şi eu c-ar fi cazul să plec. îi mulţumesc lui *Herr* Bock, îmi iau lucrurile şi mă-ndrept către staţia de autobuz. Nu e decât un singur felinar pe toată strada, exact aici. Ca să oprească autobuzul numai pentru mine, trebuie să stau în conul de lumină făcut de el. Nu văd mare lucru în afară; nici măcar o lumină aprinsă nu este, la nici una dintre clădirile dimprejur. Aşa că, iată-mă proţăpită într-un loc netrecut pe hartă, bine luminată, să mă vadă oricine. După orar, mai sunt trei sferturi de oră până trece următorul autobuz. în cel mult zece minute, precis că-mi pătrunde frigul până-n măduva oaselor.

îmi iau rucsăcelul pe umăr şi mă-ntorc la *Herr* Bock. Nu e nici o lumină aprinsă nici la el, dar unde să se fi dus? N-a trecut nici o maşină. Poarta e blocată şi zdrăngăne. O sârmă pe care n-o văd îmi zgârie palma. Mi-l şi închipui pe *Herr* Bock trăgând cu ochiul de după draperii, şi adevărul este că nici nu deschid eu bine poarta, că şi el deschide uşa. Are gura plină.

- Cred c-ar fi mai bine să chem un taxi, dacă nu vă supăraţi, zic. Mai sunt trei sferturi de oră până la primul autobuz, şi ratez legătura cu trenul către Berlin. Pot să intru?

Este mai mult întuneric înăuntru. A stins veioza, ca să se uite la televizor, şi-acum îl

stinge şi pe-acela. înghite ce-are în gură şi zice:

- Nu mă pricep eu la taxiuri. Nu cred că vin pân-aici.
- încercăm să chemăm unul, totuşi?

Se simte bine aşa, pe întuneric.

- Ar putea să dureze ceva timp, zice. Probabil că vine tocmai de la Potsdam.

Dar găseşte o carte de telefoane chiar şi aşa, în penumbră, şi sună la o companie de taxiuri. Ne-aşezăm. Mi se acomodează ochii. îl văd luând ceva de pe o farfurie.

- Nu vă temeţi de întuneric, nu-i aşa? zice, cu gura plină.
- E chiar *foarte* întuneric, zic.
- în felul ăsta, vedem taxiul când vine, zice.

Nu-mi dau seama cum l-am putea vedea. Toate draperiile sunt trase şi, chiar dac-ar fi ceva lumină înăuntru, tot n-ar scăpa nici urmă printre ele. încep să cotrobăi prin geantă, căutând ceva, nici eu nu ştiu ce anume. Câştig puţin timp de gândire şi evit să mă uit la *Herr* Bock. Sunt obosită şi mi-e foame, iar limba de-aici nu mi se mai pare aşa simplu de vorbit. Bărbatul ăsta, în coconul lui cafeniu şi cu camera lui conspirativă, n-are prea multe şanse de-a mă atinge, dar nu-mi place felul în care se bucură c-am ajuns la mila lui. Mă tem că taximetristul o să vadă o casă cufundată în beznă pe o stradă neluminată, o să-ntoarcă şi-o să plece. Şi mă gândesc la modalităţi dea ieşi de-aici, când îl văd ridicându-se brusc. Aruncă o privire printre draperii, în aşa fel încât să nu se vadă nici o mişcare.

Dar se întoarce de la fereastră, aproape dezamăgit.

- Repede a mai venit, zice.

îmi iau în grabă lucrurile şi-l părăsesc în casa lui RDG-istă, cu toate luminile stinse.

Ulterior, am găsit instrucţiuni adresate cadrelor operative, cu modalităţi de a contracara elementele „opoziţioniste", care ofereau mai multe detalii decât mica prelegere de conjunctură pe care mi-a ţinut-o *Herr* Bock. Acestea se găseau în directiva „Instrucţiuni. Cuvânt-titlu: Percepţie". Se urmărea: „Dezvoltarea apatiei (la subiect)... atingerea unei situaţii în care conflictele sale interioare, de natură socială, personală, politică, privitoare la carieră sau sănătate să pară de nerezolvat... provocarea de temeri acestuia... dezvoltarea/crearea de dezamăgiri... restrângerea talentelor sau posibilităţilor sale... reducerea capacităţii sale de acţiune si... alimentarea disensiunilor si a contradicţiilor din jurul său în acest scop..." Pe 18 ianuarie 1989 - cu mult înainte ca oricine să fi putut anticipa demonstraţiile din octombrie, acelaşi an -, statul a emis o directivă şi mai amănunţită, intitulată *Zersetzungsmassnahmen.* Conceptul de *Zersetzung* presupune anihilarea sinelui uman (deci, „Măsuri de anihilare interioară"). Directiva recomanda următoarele metode: „... răspândirea de zvonuri direcţionate, prin intermediul unor scrisori anonime şi pseudo-anonime despre anumite persoane... punerea lor în situaţii compromiţătoare prin crearea de confuzie în privinţa faptelor... [şi] provocarea de comportamente isterice şi depresive la persoanele-ţintă". Vezi Jürgen Fuchs, *Unter Nutzung de Angst (Folosirea fricii),* 2/1994, raport publicat de BstU, şi *Politich-opertives Zusammenwirken und aktive Maßnahmen (Cooperarea politic-operativă şi măsurile active),* raport publicat de BstU în *Bearbeiten - Zersetzen - Liquidieren. Analysen und Berichte (Tratare - distrugere interioară - lichidare. Analize şi rapoarte),* 3/1993, pp. 13-24. Pentru definiţiile proprii date de Stasi, vezi Siegfried Suckut, *Das Wörterbuch der Staatssicherheit: Definitionen des M/5 zur „politisch-operativen" Arbeit (Dicţionarul securităţii statului Definiţii ale Ministerului Securităţii Statului pentru munca „politic-operativă"),* Christoph Links Verlag, Berlin, 1996. (n.a.

Capitolul 21

FRAU paul

Ştiu foarte puţine despre această femeie. Ghida de la Cartierul General al Stasi a fost atât de fermă în ideea că trebuie neapărat să stau de vorbă cu ea, încât am sunat-o, pur şi simplu, şi ne-am dat întâlnire. Iau trenul de la Mitte către capătul liniei, la Elsterwerdaer Platz, în partea de sud a Berlinului de Est. Acolo, aştept un autobuz cu care s-ajung la *Frau* Paul acasă.

în staţia de autobuz, un vietnamez vinde nişte flori pleoştite şi muşcate de ger, la o tarabă. RDG importa muncitori din Vietnamul de Nord, „fraţi întru socialism", şi-i trata prost. Locuiau în tabere şi erau duşi cu autobuzele, în fiecare zi, la fabrici, nu cumva să intre în contact cu localnicii. Acum, se descurcă şi ei cum pot.

Cumpăr cel mai puţin obosit aranjament, din câte pot să îmi dau seama. Floarea miresei şi garoafe. Arată ca de înmormântare - nu ştiu de ce. Vânzătorul e un tip mărunt, cu faţa lăbărţată, ca de mumie, şi cu nişte dinţi care nu-i stau bine în gură. îmi dă restul dintr-un buzunar de piele de la şorţul pe care îl are pe el şi-mi oferă o ţigară. O iau şi ne zâmbim unul altuia. Pe urmă, se apleacă sub tejghea şi scoate un cartuş de Marlboro rosu.

9

- Ţigară? întreabă din nou, rânjind cu toată gura.
- Nu, mulţumesc, zic.

Deci, taraba cu flori degerate e doar o faţadă pentru comerţul cu ţigări de contrabandă. Camioane întregi sunt aduse din Polonia clandestin, pentru a evita plata de taxe şi impozite, şi sunt vândute, în

mare măsură de către vietnamezi, la colţ de stradă, la intrarea în staţiile de metrou şi mai poetic, iată, la tarabele de flori. îmi place acoperirea omului ăstuia şi stilul său generos de a face comerţ.

îmi deschide o femeie masivă, trecută de şaizeci de ani. Are părul negru coafat ca o căciuliţă şi nişte ochi foarte albaştri în mijlocul unei feţe pufoase. Mă conduce în camera de zi, care pare plină ochi din cauza celor două canapele cu feţele de vinii şi a ghivecelor cu flori atârnate de tavan. Totul este aici „ca scos din cutie", cum ar spune mama - la fel şi Sigrid Paul. Hainele şi părul îi stau perfect, şi are degetele bondoace, cu vârfuri ascuţite, ale unei Marii Magdalene îndoliate. De altfel, deja ţine între ele o batistă călcată. A pregătit nişte tartine minunate cu pastă de ou şi carne roz, cu castraveciori tăiati felii subţiri.

înainte de toate, *Frau* Paul se scuză:

-Mai pierd şirul, zice. Şi nu vreau să vă consum prea multă bandă. Mi-am scris o scurtă notă biografică - o ia de pe măsuţa de cafea -, ca să nu mă îndepărtez prea mult de la temă.

Pare confuză - o femeie care se cramponează de notiţe despre viaţa ei personală. îmi întinde cele două pagini de autobiografie. Titlul sună astfel: „Zidul a trecut direct prin inima mea".

Totuşi, *Frau* Paul nu foloseşte notiţele. Ce-i drept, mai pierde şirul, iar câteodată se mai repetă. Altfel, îşi spune bine povestea.

în ianuarie 1961, *Frau* Paul - pe atunci se numea Riihrdanz, după soţ -, care lucra ca tehnician dentar, a dat naştere primului ei

copil. Travaliul a fost unul dificil, cu fătul poziţionat invers. Doctorii tocmai schimbau tura, asa că a fost asistată cu întârziere la naştere. Când, în sfârşit, a venit cineva să se ocupe şi de ea, copilul „scosese deja un picior", zice, dar tot i-au făcut cezariană.

Primele câteva zile după ce se născuse, Torsten Riihrdanz a scuipat sânge. Nu-l putea hrăni deloc. Atunci, doctorii s-au gândit că avea cine ştie ce tulburare gastrică şi au încercat să-i dea ceai. La şase zile după naştere, *Frau* Paul a fost externată din spital, deşi copilaşul ei reţinea foarte puţin din ce i se dădea să sugă. Şi tot mai scuipa sânge. Mama lui l-a dus la un spital din partea de est a oraşului, dar nici acolo nu s-a descoperit ce nu era în regulă cu el.

-Asta-mi crea o mare nervozitate, zice. Pentru mine si soţul meu, era copilul la care visaserăm de mult.

Apoi, s-a dus cu el la spitalul Westend (de Vest), în sectorul vestic al oraşului, unde i s-a dat un diagnostic după douăzeci şi patru de ore: Torsten suferise o ruptură de diafragmă în timpul naşterii. Avea stomacul şi esofagul afectate; existau inflamaţii şi hemoragii interne. Starea în care se afla îi punea viaţa în pericol, aşa c-a fost operat imediat. Recuperarea s-a desfăşurat acolo, în spital.

La început de iulie 1961, se simţea destul de bine încât să poată fi luat acasă, cu instrucţiuni precise în legătură cu alimentaţia şi medicatia. *Frau* Paul si soţul ei, Hartmut, urmau să ridice, în mod
» > » ···
regulat, de la spitalul vest-berlinez, formula de hrană şi medicamentele. Desi nu exista

deocamdată Zidul, frontiera dintre cele două sectoare era controlată, asa încât aveau nevoie de permisiune ca să treacă dintr-o parte în cealaltă cu produse medicale. *Frau* Paul solicita de fiecare dată autorizatie de la Ministerul Sănătătii [9] şi abia după aceea trecea frontiera şi se ducea să le ia.

Pe parcursul săptămânilor care au urmat, Torsten a făcut progrese lente, dar de netăgăduit.

- Ni s-a spus că erau şanse mari să se dezvolte normal, dacă-i asiguram tratamentul cu acea hrană specială şi cu acele medicamente, zice, şi începe să plângă, dar atât de reţinut, încât lacrimile par să i se prelingă din ochi pe obraji, de unde şi le adună imediat cu batista. Vă rog, zice, mâncaţi ceva.

întind mâna şi duc o tartină la gură. Mă uit în jur, după fotografii de familie, dar nu văd nici una pe pereţi, iar în vitrine, tot aşa, nu sunt - nu la vedere, cel puţin.

în noaptea de 12 spre 13 august 1961, Zidul Berlinului a fost instalat provizoriu, sub formă de role de sârmă ghimpată. Pe-atunci, *Frau* Paul şi soţul ei locuiau tot în această jumătate de casă din sectorul estic. N-au văzut şi auzit nimic din procesul de divizare a oraşului lor, care tocmai se desfasura, dar s-au trezit într-o lume schimbată.

Data următoare când *Frau* Paul s-a dus la Ministerul Sănătăţii, după aprobarea de ridicare a formulei de hrană şi a medicamentelor din sectorul vestic, a fost refuzată. Ţine minte cum s-a rugat de

funcţionarul de acolo, explicându-i cât de bolnav era bebeluşul ei şi că, fără tratamentul respectiv, putea să şi moară. „Dacă fiul dumitale e-atât de bolnav cum spui" - a zis funcţionarul -, „i-ar fi mai bine să moară."

Frau Paul nu mai varsă lacrimi acum, dar chipul ei lat e roşu de mânie. Cei doi părinţi n-au avut ce face, decât să-l treacă pe Torsten la o alimentaţie obişnuită. Copilul a început să scuipe iar sânge. într-un miez de noapte, l-au dus la Charité, marele spital din sectorul estic. Doctorii l-au pus sub observaţie şi au trimis-o acasă pe mamă.

-A doua zi dimineaţă, când m-am dus înapoi la spital, să-mi văd copilul, nu mai era acolo. Nu-mi spusese nimeni nimic. Nu mai avuseseră timp să stea de vorbă cu mine. (Când şi-au dat seama că nu- 1 puteau ajuta, doctorii din est au făcut cumva şi au reuşit să strecoare bebeluşul peste noua frontieră, ducându-l înapoi la spitalul Westend. *Frau* Paul nu stie cum au făcut asta, în schimb crede că i-au salvat viaţa.) Absolut nimic n-am să le reproşez doctorilor de la Charité. Era imposibil de prevăzut ce avea să însemne asta pentru el, ce avea să iasă din toată povestea pentru noi toţi.

Copilul ei se afla, deci, de partea cealaltă a Zidului. *Frau* Paul şi soţul ei s-au întors la Ministerul Sănătăţii, ca să obţină permisiunea de a merge să-l viziteze. Dar trecerea dincolo de „Mijlocul de Protectie Antifascistă" ţinea de Ministerul de Interne de-acum.

Frau Paul întinde mâna după o fotografie veche şi mi-o arată. Este ea însăşi, cu faţa fără riduri şi cu părul tapat, cum se purta în anii 1960. Ţine în braţe un bebeluş, afişând un zâmbet nesigur. Copilul îşi suge buza de jos şi se uită direct la obiectivul aparatului de fotografiat. Corpul nu i se vede. Un bărbat cu sutană neagră de pastor şi guleraş alb stă lângă mamă şi copil, cu toţii flancaţi de asistente medicale în uniforme şi bonete de spital.

-Asta era în octombrie 1961, zice *Frau* Paul. Botezul de urgenţă.

După nouă săptămâni şi câteva zile de când fusese despărţită de copilul ei, care păruse iar pe punctul de a muri, *Frau* Paul singură a căpătat un permis de liberă trecere de o zi şi o viză cu care să meargă să asiste la botezul său. Autorităţile au refuzat să-i permită şi soţului ei să meargă să-şi vadă copilul, nu cumva să se hotărască amândoi să rămână în Vest. Acum plânge iar, ca şi cum lacrimile i-ar da pe din afară. Este o linişte absolută, nici măcar zgomotul traficului nu se aude. Singurul sunet este cel făcut de respiraţia ei.

în fiecare dimineaţă, câte o clipă, Sigrid Paul se trezeşte, la fel cum făcea ea însăşi pe vremuri, când imaginea lui Torsten, cu trupul său micuţ şi bolnav, îi inunda mintea. Starea lui nu se ameliora. De patru ori a fost operat la spitalul Westend. A trebuit să i se introducă un esofag, o diafragmă şi un pilor, toate artificiale. A trebuit să fie hrănit artificial. Părinţilor săi li s-a spus, o dată în plus, c-ar putea muri.

- Am fost să-l văd de data aceea si, bineînţeles, am vrut mai mult, zice. Am vrut mai mult.

Frau Paul se exprimă de parc-ar vorbi în limbajul autorităţilor:

- Soţul meu şi cu mine am hotărât să încercăm să părăsim, în mod ilegal, teritoriul Republicii Democrate Germane. (îşi ţine batista cu ambele mâini în poală.) Nu sunt eu genul de luptător clasic al rezistenţei, zice. Nici nu făceam parte din opoziţie. Nici măcar în ziua de azi nu sunt membră a nici unui partid politic. (îşi suflă nasul.) Şi nici infractoare nu sunt. (Respiră adânc şi-şi îndreaptă umerii.) Ascultam şi eu postul de radio RIAS, din Vest. Era ilegal, dar toată lumea-l asculta. Mi se părea important să primesc veşti din afară. Şi, cum necum, până la urmă, RIAS m-a salvat.

Frau Paul şi soţul ei, care era constructor de bărci, au început să caute modalităţi de a se reuni cu fiul lor. în 1961 şi 1962, s-au format nenumărate comunităti mici de interese în Germania de Est - oameni uniţi de nimic altceva decât de o minimă cunoaştere a celuilalt si de dorinţa de a evada. Un anume doctor Hinze si soţia lui, care locuiau în oraşul Rathenow din landul Brandenburg, voiau să i se alăture fiului lor Michael în Vest. Michael Hinze urma studii de sociologie la Universitatea Liberă, când fusese ridicat Zidul, şi luase decizia să rămână unde era. Doctorul Hinze discutase de câteva ori cu soţul ei, zicea *Frau* Paul, despre cum ar fi putut ei să construiască un iaht şi să se îmbarce, pentru o călătorie în jurul lumii.

Era clar că aşa ceva nu se mai putea întâmpla de-acum, dar însemna că el ştia despre necazul lor. Iar fiul său, Michael, împreună cu alţi câţiva tineri studenţi din Vest, erau implicaţi într-o schemă de ajutat oamenii să evadeze.

Michael Hinze locuieşte în Germania de Vest, unde l-am si sunat.

Vorbeşte rar şi reţinut. Nu pomeneşte de ce-a făcut, în sensul că şi-ar fi riscat el însuşi libertatea, ca să-i elibereze pe alţii. Nici măcar nu pare un tip modest şi stingherit de conotaţiile de eroism. Are, mai degrabă, tonul unuia care-şi aminteşte cum şi-a reparat maşina la un moment dat, pas cu pas şi urmând instrucţiunile.

- în 1961, zice, aveam douăzeci şi trei de ani şi nici o experienţă în asemenea lucruri.

După ce s-a ridicat Zidul, Michael a luat legătura cu o grupare preocupată de drepturile omului, din Berlinul de Vest.

- Cineva de dincolo mi-a spus că exista o cale de a-i scoate pe oameni din tară.

După ce a fost construit Zidul, RDG a căutat să blocheze orice posibilă cale de evadare. A modificat rutele autobuzelor, le-a interzis trenurilor să mai oprească în gările din sectorul vestic, a instalat baraje rutiere de-a lungul frontierei şi a organizat misiuni de patrulare în apele Mării Baltice. Dar este imposibil să închizi o ţară cu totul de lumea din exterior şi, cu siguranţă, imposibil să închizi ermetic toate rutele de fugă şi să blochezi toate mijloacele de transport în acelaşi timp. Trenurile care mergeau din Europa Occidentală către Danemarca şi Suedia treceau prin Germania

de Est şi opreau la Ostbahnhof, în Berlinul de Est, pe drum într-acolo. Dacă aveau în paşapoarte vize de tranzit valabile, cetăţenii vest-germani puteau călători prin teritoriul est-german, pe drum spre Warnemünde, pe ţărmul Mării Baltice, pentru a se îmbarca pe feribot spre Malmö sau Copenhaga. Iar, la gara din Berlinul de Est, încă nu exista nici un zid, nici un punct de control între peroanele trenurilor locale şi cele ale trenurilor de lungă distanţă. Aşa cum fusese dintotdeauna, şi cum este iarăşi astăzi, controlul biletelor, al paşapoartelor şi al vizelor se făcea în tren. Altfel spus, persoana care avea paşaport vest-german şi viză de tranzit putea să se urce în tren în Berlinul de Est şi s-o şteargă definitiv de-acolo.

- Eram, cu toţii, vreo opt sau zece studenţi care ne ocupam cu asta, zice Michael Hinze. Pot să spun că-n total am reuşit să scoatem vreo cincizeci de inşi în felul ăsta - după care, adaugă: Nu eram eu cine ştie ce mare si tare.

9

Schema era isteaţă şi simplă. Consta în a transforma un est-german în vest-german, pentru o zi. Studenţii le cereau cetăţenilor vest- germani să renunţe la paşapoarte, pentru cauză.

-N-aveam deloc probleme în a face rost de acte. Oamenii erau mai mult decât doritori să-i ajute pe ceilalţi să scape de-acolo.

îi alegeau pe cei care semănau, ca vârstă şi înălţime, la culoarea ochilor, cu est-germanii pe care aveau de gând să-i scoată fraudulos din ţară. Deţinătorii paşapoartelor

înaintau cereri de viză de tranzit către autorităţile est-berlineze. în acelaşi timp, est-germanilor li se făceau fotografii de dimensiunile celor din paşapoarte vest-germane, care erau apoi trecute peste frontieră, în Berlinul de Vest. Când paşapoartele se întorceau la titularii lor, cu vizele de tranzit aplicate, studenţii le duceau la un artist grafician, care adăuga fotografiile persoanelor care încercau să evadeze. Paşapoartele astfel prelucrate erau trecute fraudulos înapoi în Germania de Est, la RDG-iştii care aşteptau să plece.

- înveleam câte cinci sau şase paşapoarte în ziar şi le vâram în conductele de ventilare ale Volkswagenului meu Beetle.

Michael putea călători în Est, cu câte un permis de liberă trecere de o zi. Odată cu paşapoartele, ducea dintr-o parte în cealaltă articole necesare pentru a le completa est-germanilor transformarea în turişti vest-germani.

- Le duceam diverse lucruri, cum ar fi paste de dinţi cu denumiri de mărci din Vest, pe care să şi le pună-n bagaje, şi permisele de conducere ale titularilor de paşapoarte. Şi ţigări occidentale, bineînţeles - Marlboro si ce mai era pe-atunci. Si-i învăţam să-si

scoată etichetele de pe haine, ca să nu scrie pe ei: „Produs în manufactura poporului".

Pe o alee din apropierea gării, Michael preda paşapoartele şi celelalte lucruri. Est-germanii se pregăteau să plece către vieţile lor cele noi cu câte o sacoşă de voiaj nu mai mare decât pentru o scurtă vacanţă. Până la

Crăciunul 1961, tatăl şi mama vitregă ai lui Michael Hinze ajunseseră în siguranţă în Berlinul de Vest.
Pe durata iernii 1961, *Frau* Paul a primit autorizaţie să-l viziteze pe Torsten de patru ori. Prima dată, o aştepta la spital un plic. Era un
bilet de la doctorul Hinze, cu numărul său de telefon si cu nişte
'>>
mărunţiş. Când l-a sunat, el a informat-o că fiul său Michael avea să-i ajute să evadeze. Data următoare când s-a dus la spitalul Westend, avea la ea poze în format de paşaport - a ei şi a soţului ei. Michael i le-a introdus în două paşapoarte vest-germane.
- Aşa că, în februarie 1962, zice *Frau* Paul, am aranjat să plecăm pe ruta de tranzit de la Berlin-Ostbahnhof în Danemarca, si de-acolo să ajungem în Berlinul de Vest. O rută de tranzit foarte ocolită.
Frau Paul este o femeie lipsită cu desăvârşire de simţul ironiei. Pare să fi luat, de fapt, foarte puţină distanţă faţă de ce i s-a întâmplat atunci. Lucrurile rămân apropiate şi dure.
Trei studenţi din Est urmau să evadeze odată cu ei: un tânăr pe nume Werner Coch si o altă pereche. *Frau* Paul si soţul ei si-au
9
încredinţat maşina unui prieten şi şi-au vândut, foarte discret, unele dintre bunuri. Şi-au lăsat locuinţa intactă, plină de mobilier.
- A fost o perioadă cumplită, nesigură, zice. Werner Coch este inginer chimist şi se apropie de şaizeci de ani. Vorbeşte încet şi la obiect, are părul negru, ochii întunecaţi şi

o faţă calmă. Este îmbrăcat elegant, în haine de culori pastelate şi pantofi, tot asa, deschisi la culoare. Ne aşezăm în camera de zi a casei
> ' > >
spaţioase şi confortabile, pe care şi-a construit-o singur, şi-mi povesteşte care a fost ruta de scăpare. O mică pendulă bate jumătăţile de oră ale după-amiezii.

- Am obţinut paşapoartele şi biletele de tren, zice, şi am învăţat povestea corespunzătoare pe dinafară: cine eram - nume, data naşterii -, unde mergeam în vacanţă, şi aşa mai departe. (A trebuit să înveţe şi pe unde mai fuseseră. Paşaportul lui Koch era al unei persoane care călătorise odată în Togo.) Auzi: în Togo! - şi râde. Nu pot să mă laud c-aş fi expert în istoria din Togo, sau mai ştiu eu ce, dar m-am pus cu burta pe carte şi-am învăţat cum se cheamă capitala - Lomé - şi ce limbă se vorbeşte acolo - franceza...

în ziua stabilită, s-au dus toţi cinci la gară. Planul era să stea în sala de aşteptare, până când un student din Vest, care venise cu un permis de o zi, le dădea semnalul că totul era în regulă şi că puteau să pornească. Abia atunci se duceau la peronul de curse internaţionale şi se urcau în tren. Studentul trebuia să telefoneze la Copenhaga, să se intereseze dacă şi grupul dinaintea lor ajunsese în siguranţă. După aceea, le dădea semnalul că puteau pleca. Coch nu mai ţine minte care era semnalul exact. Zice:

- Era ceva legat de un ziar. Felul în care era ţinut, parcă.

Frau Paul pare să fi uitat ori să-şi fi reprimat în minte cu totul asemenea detalii. Zice atât:

- Am primit un semnal de la un student, care însemna că nu trebuia să ne urcăm în tren. Dacă ne-am fi urcat, am fi fost arestati. Ne-am dus direct acasă, fără să ne mai uităm în urmă.

Coch intră în detalii. Când au primit semnalul:

- A fost ca un şoc, zice. Dar trebuie să spun că-n acelaşi timp am avut şi-un sentiment de uşurare. Ştiam că erau lucruri în bagajul meu care arătau a bunuri est-germane.

Frau Paul ştie acum că membrii grupului dinaintea lor au fost cu toţii arestaţi şi băgaţi la închisoare. Şi pe studentul vest-german care-i însoţea l-au arestat şi i-au dat o pedeapsă de doi ani într-o închisoare est-germană. Stasi avea unele bănuieli şi, peste noapte, introdusese o nouă ştampilă pe viza de tranzit. în timpul care trecuse de la cererea de vize până la introducerea frauduloasă, înapoi în Berlinul de Est, a paşapoartelor prelucrate, ştampila respectivă devenise obligatorie, fără ca micul grup de persoane să ştie.

-Am dus acasă la noi toate paşapoartele, zice *Frau* Paul, şi le-am pus pe foc. Aici, în apartamentul în care suntem. (Spune asta cu un fel de fatalism exagerat, de parcă un foculeţ, acolo, i-ar fi mântuit de orice vinovăţie.) Pe urmă, n-am avut ce face, decât să sperăm că fiul nostru avea să se facă bine, să se întoarcă înapoi acasă. Ne gândeam cam încercat şi noi o dată, şi n-a

mers. N-aveam de gând să mai încercăm o dată.

Eşecul avusese darul, măcar, de a-i vindeca de acea dorinţă puternică, şi se simţeau de parc-ar fi fost graţiaţi. Insistă că ea şi soţul ei, Hartmut, atunci şi acolo, renunţaseră la ideea c-ar fi putut evada.

- Ne-ajunsese - nouă, cel puţin. Dar aşa am ajuns, prin toată această poveste, să-i cunoaştem pe cei trei studenţi care locuiau aici, în Est. (în anul care a urmat, *Frau* Paul şi soţul ei au corespondat cu studenţii.) Aşa se-ntâmplă în viaţă, că oamenii care gândesc la fel se găsesc unii pe alţii, aşa că şi noi am păstrat legătura.

în februarie 1963, la un an după tentativa cu paşapoartele, cei trei studenţi au întrebat dacă puteau veni să stea câteva nopţi la Berlin. Torsten era tot în Vest, şi tot la spital.

-Le-am spus că da, zice *Frau* Paul. (De aici înainte, conversaţia ei devine confuză, punctată de afirmaţii de genul că „nu ştiam la vremea respectivă" sau „nu puteam bănui". Avea încredere în studenţi şi le-a dat pe mână cheia casei ei.) Lucram cu normă întreagă la serviciul meu de tehnician dentar, zice, aşa că n-aveam de unde bănui ce se petrecea în acest apartament în timpul zilei. Pur şi simplu, nu eram acasă. (îşi aranjează mai bine gulerul.) Soţul meu era de faţă, adaugă.

- *Frau* Paul şi Hartmut erau neliniştiţi, zice Coch, despre şederea sa în casa familiei Riihrdanz. Era o atmosferă încărcată.

Studentii veniseră să mai încerce o dată. Se construise un tunel din

Berlinul de Vest, pe sub Zid, până în subsolul unui bloc de locuinţe de pe Brunnenstrasse, în Berlinul de Est. Douăzeci şi nouă de persoane trecuseră dincolo prin el, cu câteva luni mai înainte. Pe urmă, însă, tunelul se umpluse de apă, lăsându-i pe alţii blocaţi de partea estică. Acum, apa de pe fund îngheţase, şi o nouă evadare fusese plănuită

.Capitolul 22

înţelegerea

- Eu voiam să plec, zice Coch, pentru că aveam senzaţia că totul era perfect organizat. Mă gândeam aşa: dacă pericolul e prea mare, primim noi un semnal, ceva, la fel cum se-ntâmplase la tentativa cu paşapoartele falsificate.

Studenţii au aşteptat, acasă la *Frau* Paul, să primească mesaj din partea vreunui curier. Ca şi mai înainte, noua tentativă era organizată de alţi studenţi, din Vest, care urmau să le spună esticilor unde se afla tunelul şi când şi cum puteau pătrunde în el.

Curierul a sosit cu informaţia.

- Ni se dădeau instrucţiuni să mergem pe o stradă anume din apropierea Teatrului Rosa Luxemburg, zice Coch. Acolo, urma să găsim o maşină parcată, având o pancartă sub luneta din spate. Din acel mesaj, am fi reuşit să descifrăm adresa clădirii pe unde puteam intra în tunel.

După aceea, trebuia să meargă la o cabină telefonică din apropiere. Dacă totul era în ordine şi puteau merge mai departe, ar fi găsit un plasture lipit sub receptor.

- Dacă plasturele nu era la locul lui, însemna că-l smulsese cineva, ca să ne

avertizeze. Pe urmă, nu ne mai rămânea decât să ne ducem la adresa respectivă şi să spunem parola.
Planul era să intre în clădire la intervale de câte jumătate de oră şi să fie conduşi la intrarea în tunel. Dacă totul mergea bine, trebuia să li se dea un semnal de la fereastra unei clădiri din sectorul vestic: un steguleţ alb, care ar fi fost o urare de succes. Dac-ar fi apărut probleme de orice fel, în fereastră urma să fie pusă o minge roşie.
- Hartmut Ruhrdanz şi eu am fost să verificăm traseul în după- amiaza dinainte. Am luat metroul până la staţia Rosa Luxemburg şi- am aruncat o privire prin zonă.
Au văzut maşina, si cabina telefonică, si au socotit cât le-ar fi luat să
ajungă până acolo, în aceeaşi seară, de acasă de la *Frau* Paul.
- Am pornit eu singur mai întâi, şi Hartmut a venit după mine, la o distanţă sigură. Era la vreo sută de metri în spatele meu, cam atâta.
Coch s-a apropiat de maşină şi a citit ce scria sub luneta din spate.
- Era un fel de ghicitoare legată nu ştiu cum de primăveri, zice, nu mai ţin minte precis, şi de numărul patruzeci şi cinci.
Brunnen înseamnă, în limba germană, primăvară, sau pârâu. Coch a dedus că trebuia să meargă la numărul 45 de pe Brunnenstrasse. După care, s-a dus la cabina telefonică, să verifice dacă plasturele era unde ar fi trebuit să fie, sub receptor.

Brunnenstrasse 45 era la mică distanţă de cabina telefonică. De fapt, este chiar după colţ faţă de unde locuiesc eu. Am trecut pe-acolo într- o dimineaţă. Cerul era de-un albastru palid, părea foarte înalt, iar soarele strălucea ca beculeţul din frigider. Brunnenstrasse dă în Bernauer Strasse, pe unde trecea Zidul şi unde au fost făcute celebrele fotografii cu oameni care săreau de la ferestrele apartamentelor proprii pe saltele stivuite una peste alta de partea cealaltă, în vest, pe 13 august 1961. Acum, în locul respectiv este o porţiune cu vegetaţie crescută la întâmplare. Dacă n-ai şti că Zidul a fost chiar în acest loc, ar fi şi greu să ţi-l închipui. Până la urmă, vor exista blocuri noi de locuinţe ridicate pe fostul amplasament al Zidului şi, peste mai puţin de o generaţie, cicatricea nu se va mai vedea. Pentru moment, însă, e ceva straniu în privinţa porţiunii respective: nu e parc, nu e nici măcar teren viran. Este, pur şi simplu, o gaură-n oraş.

Mi-am ridicat gulerul cât am putut de mult, în timp ce parcurgeam strada. Urmăream numerele cu mare atenţie, căutându-l pe 45, când am trecut prin faţa unei vitrine şi am citit denumirea. M-am întors după câţiva paşi. Citisem corect. Firma suna cam aşa: „Echipamente pentru săpături, de închiriat sau de vânzare. Maşini de săpat pe arcuri. Ciocane pneumatice electrice. Burghie spirale. Bormaşini. Pompe." Doi tineri au trecut pe lângă mine. Erau nişte duri, amândoi purtându-şi desfăcute jachetele, deşi era foarte frig. Pe un tricou scria, în englezeşte: „Prea mult am

băut / Să mai fut", iar pe celălalt, în limba germană: „Faceţi loc să treacă căcănarul". S-au uitat intens la mine, apoi la magazin, apoi iar la mine, ca şi cum ar fi vrut să priceapă ce naiba găseam atât de fascinant la un magazin de pompe şi burghie.

Brunnenstrasse 45 este un bloc de locuinţe obişnuit, de cinci etaje. Nimic nu scoate în evidentă această clădire fată de toate celelalte de pe stradă. Nu e nici o placă fixată pe ea, nici o inscripţie pe trotuar, care să reamintească de tunel. Si, ca multe alte clădiri din fostul Berlin de Est, se află în curs de renovare. Când să intru, doi turci în salopete de muncitori tocmai ieşeau, cărând unelte şi găleţi de moloz. Am dat din cap a salut, ca şi cum aş fi ştiut ce căutam acolo, şi am intrat fără ezitare. Uşa subsolului era în partea dreaptă. M-am oprit în faţa ei o clipă. După aceea, am deschis-o şi am dat de întuneric şi de miros de tencuială şi umezeală. O luasem deja pe trepte în jos, când m-am auzit strigată:

- Scuzaţi, vă rog! Scuzaţi, vă rog! Pot să v-ajut cu ceva?

Şeful echipei de lucrători, şi el turc, stătea în capul scărilor. I-am explicat că venisem să văd un tunel, care fusese accesibil, mai demult, din subsolul acelui imobil.

- Aşteptaţi puţin aici, a zis.

A plecat şi s-a întors cu o lanternă cu mâner lung. Am coborât împreună treptele. Subsolul avea un acoperiş boltit şi despărţituri de lemn pentru boxa fiecărui apartament. Nu cred că ne-aşteptam, nici el, nici eu, să găsim realmente un tunel. A

legănat lanterna dintr-o parte într-alta, pe toată lungimea coridorului acoperit de un praf gros, până la capăt, unde se-nfunda. Şi-acolo, în perete, era o porţiune care sugera un pasaj cât un stat de om, unde cărămizile erau mai noi decât oricare altele din jur. Am luminat acea porţiune cu lanterna şi am rămas cu privirile aţintite spre ea. Mă gândeam la cei douăzeci şi nouă de oameni care-şi părăsiseră ţara pe-acolo, la Werner Coch şi la ceilalţi.

9

-Când am ajuns la clădire, zice Coch, am intrat în holul mare şi mam îndreptat spre uşa de intrare în subsol. Am rostit parola, care era: „Herr Lindemann locuieşte aici?" Nu mi-a răspuns nimeni, aşa c-am repetat: „*Herr* Lindemann locuieşte aici?" Trebuia s-o audă oamenii - sprijinitorii - din spatele uşii. Eu trebuia s-aştept o reacţie din partea lor. M-aşteptam s-apară cineva c-o lanternă, sau poate să-mi spună ceva şi să mă ia de-acolo. Dar nu s-a întâmplat nimic. Absolut nimic. Mă gândeam: ceva nu e-n regulă aici. Doamne, ajută-mă să scap întreg din toată mizeria. M-am răsucit pe călcâie şi am ieşit din clădire. Abia atunci au sărit pe mine - câţiva inşi de la Stasi, în haine civile. Cred că erau trei, care m-aşteptau în stradă, să ies din acel bloc. Acum ştiu: înconjuraseră clădirea, şi aveau pe unul chiar şi pe scări, înăuntru.

L-au întrebat ce căuta în acea clădire, şi le-a spus că venise în vizită la *Herr* Lindemann. „Nu locuieşte nici un *Herr* Lindemann aici", i-au spus. L-au luat pe sus, mai întâi la secţia de poliţie, apoi în arest la Cartierul General al Stasi din Berlin şi, în cele din

urmă, la închisoarea din Hohenschönhausen.
- Hartmut Rührdanz urmărea toată scena de pe celălalt trotuar, zice Coch, după care s-a dus acasă, îngrozit.
Soţii Rührdanz aveau să rămână în Est. S-aştepte, până când bebeluşul lor se făcea destul de mare, ca să vină acasă. Şi sperau ca el să supravieţuiască.
Pe memorie, ca pe atâtea alte lucruri, nu te poţi bizui. Nu numai pentru ce-ţi ascunde sau pentru ce modifică - nici pentru ce-ţi dezvăluie. *Frau* Paul trebuie să fi ştiut de ce veniseră cei trei studenti
[9]
să stea la ea şi ştia, probabil, şi de ce tentativa cu tunelul eşuase. Motivul pentru care nu recunoaşte c-ar fi ştiut este că faptul de a fi ştiut a transformat-o în infractoare în RDG - şi, lucrul cel mai grav dintre toate, si acum la fel se simte.
Frau Paul îmi arată un raport de la Stasi în legătură cu tunelul. Gaura lui de ieşire fusese chiar sub picioarele mele pe Brunnenstrasse, nu în peretele din subsol, aşa cum demonstrează acest document, în birocratismul său îngrozitor:
GUVERNUL REPUBLICII DEMOCRATE GERMANE
Ministerul Securităţii Statului
[9]
CONFIRMARE
asupra existenţei unui tunel între Berlinul de Vest şi Capitala Republicii Democrate Germane
în cursul unui control, efectuat de membri ai Armatei Populare Naţionale în ziua de 18.02.1963, în clădirea de pe strada

Brunnen nr. 45 din Berlin-Mitte, s-a stabilit că exista o gaură în podeaua subsolului, care a dat naştere supoziţiei că acolo urma să fie descoperit un tunel.

O lărgire a găurii şi examinarea ei consecutivă a făcut posibilă confirmarea faptului că, în această clădire de pe strada Brunnen
nr. 45, se afla capătul unui tunel construit pe sub frontieră, pornind de pe teritoriul Berlinului de Vest.

Tunelul pornea de pe teritoriul Berlinului de Vest, trecea pe sub strada Bernauer din Berlinul de Vest şi pe sub mai multe clădiri ocupate din Capitala Republicii Democrate Germane, până la subsolul de pe strada Brunnen nr. 45.

De la subsolul clădirii de pe strada Brunnen nr. 45 până la frontiera naţională, tunelul măsura 130 de metri şi se prelungea de acolo pe sub strada Bernauer, care are o lăţime de aproximativ 30 de metri. Dimensiunile culoarului de trecere erau de
75 cm lăţime si 70
80 cm înălţime. La cercetarea culoarului de trecere au fost
confiscate 4 lanterne de fabricaţie occidentală, 1 cazma pliabilă de origine americană, 1 cazma de mână, 2 toporişti, 1 sfredel pentru piatră, precum şi mai multe şurubelniţe.

Pe lângă acestea, o serie de cabluri electrice, mai multe becuri de iluminat şi saltele de cauciuc au fost găsite pe lungimea tunelului si confiscate.

Prin intermediul comparaţiilor cu materiale adunate deja până acum, s-a tras

concluzia că studentul [nume], de la Universitatea Tehnică din Berlinul de Vest, a fost în mod neîndoios implicat în organizarea construirii tunelului care se deschidea în subsolul clădirii de pe strada Brunnen nr. 45.

De atunci, *Frau* Paul şi soţul ei au început să fie urmăriţi. - Dimineaţa, când mergeam la serviciu, era cineva care se ţinea scai de mine, zice. Dacă intram la Alexanderplatz, să fac nişte cumpărături, câte un bărbat venea cu mine de la uşa mea, cu autobuzul şi cu trenul şi înapoi până acasă. Se mai schimbau, dar era mereu câte cineva pe urmele noastre. Şi voiau să simţim asta.

Ce să simtă? O nelinişte nelegată de nimic anume, care-i fierbea la foc mic? Dincolo de faptul în sine că se ştiau urmăriţi, nu puteau anticipa nimic. La fel ca multe alte lucruri, până nu ţi se-ntâmplă ţie personal, nu crezi că ţi se vor întâmpla vreodată. Situaţia s-a prelungit două săptămâni.

într-o dimineaţă, când se-ndrepta spre staţia de autobuz, doi bărbaţi în haine civile au oprit-o pe *Frau* Paul şi i-au cerut buletinul de identitate.

- Ăsta era un lucru absolut banal. Trebuia să tii buletinul la tine în orice moment.

Până s-apuce ea să şi-l caute în poşetă, o „limuzină mare neagră" a oprit lângă bordura trotuarului. Cei doi bărbaţi au apucat-o de mai sus de coate si au vârât-o în maşină.

- Am fost răpită direct de pe stradă, zice.

Nu ştia unde au dus-o, „dar ştiam că era undeva la Stasi". Acum, a intrat în posesia înregistrării de la interogatoriu, şi rezultă că se afla pe Magdalenenstrasse, o zonă din Normannenstrasse, la Cartierul General al Stasi. A fost interogată de la ora 8 dimineaţa, din ziua de 28 februarie, până a doua zi la 6 dimineaţa.

- Atât de mult a durat, zice, şi-mi întinde documentul. Mereu am zis c-a durat douăzeci şi două de ore şi, când am căpătat acces la dosarul meu, ce să vezi: exact douăzeci si două de ore.

Este ca şi cum lucrurile pe care le-a păţit *Frau* Paul sunt în asemenea măsură de extreme pentru felul ei de a gândi şi pentru cum simte ea c-ar trebui să se desfăşoare viaţa, încât vrea să fie mereu sigură că nu exagerează, în nici o privinţă. Şi este ca şi cum nu i-ar veni să creadă că i s-a întâmplat chiar ei.

Frau Paul îşi aminteşte foarte clar de cel care a interogat-o. Era tânăr, corpolent şi nesincer.

- La început, n-am recunoscut nimic, dar, pe urmă, am remarcat că ştiau deja foarte multe. Voiau să capete informaţii despre studenţii care locuiseră la noi.

Când s-a sfârşit interogatoriul, a fost dusă înapoi în celulă.

- Nici nu mai puteam să vorbesc. Eram terminată. Dar nu m-au lăsat mult acolo. Au venit şi m-au dus în altă parte, într-o dubă de-a poliţiei. Acolo, au luat-o de la început cu interogatoriile, zi şi noapte - le plăcea să facă treaba asta, să te priveze de somn. Deloc nu mă lăsau să mă odihnesc.

în timpul unei asemenea sesiuni, au momit-o pe *Frau* Paul cu o înţelegere. O puseseră să stea pe un taburet cu picioarele tăiate, în colţul încăperii. Când se deschidea uşa, ea dispărea. Parc-o şi văd pe
Frau Paul, corpolentă cum e, stând pe scăunelul ăla, folosit special ca să-i facă praf demnitatea. Locotenentul care o interoga stătea în spatele unui birou masiv. I-a spus:
„Din câte înţeleg, fiul dumneavoastră se află pe teritoriu inamic".
„Da, domnule."
„Din informaţiile noastre, pare să fie foarte bolnav."
„Da, domnule." (Ce urmărea cu asta? Să i se fi întâmplat ceva lui Torsten, de care ea nu aflase? Doar nu i-ar fi făcut nimic unui copilaş atât de mic şi de bolnav?)
„Ati vrea să vă vedeţi fiul?"
„Da, domnule." (Ce întrebare mai era şi asta?)
„Se poate aranja."
îmi şi închipui speranţa uriaşă care s-a născut atunci în ea, umplându-i sufletul chiar şi aşa, cum stătea pe scăunelul umilitor. Dar ea zice:
- Atunci am devenit bănuitoare. Adică eu stăteam acolo, la bulău - iertaţi-mă, la închisoare -, şi ei îmi propuneau să mă duc pe teritoriul duşmanului - fiindcă asta era pe-atunci Vestul. Nu mai înţelegeam nimic.
„Cum să se poată aşa ceva?", l-a întrebat.
„Nu-i complicat deloc", a zis ofiţerul. „Ba chiar, este o chestiune foarte simplă. Dacă doriţi să mergeţi să vă vedeţi fiul pe teritoriul inamic, vă cerem numai atât: cât

vă aflaţi acolo, să aranjaţi o întâlnire cu mai tânărul dumneavoastră prieten Michael Hinze. Aţi putea să mergeţi amândoi la o plimbare. De pildă, în parcul din jurul castelului Charlottenbur g."
Ea nu ştia ce să creadă. I-a spus tot el: „Lăsaţi restul în seama noastră".
- Aşa mi-a spus: „Lăsaţi restul în seama noastră", auziţi şi dumneavoastră! - şi plânge. După care, a mai zis: „O faptă bună merită răsplătită cu alta la fel de bună". Zău aşa! „O faptă bună merită răsplătită cu alta la fel de bună."
în vocea ei se simte un amestec de groază şi de triumf. Am senzaţia clară că-mi scapă ceva. Mă-ntreb dacă în limba germană există vreun termen dintr-ăsta compus, care să descrie această emoţie stranie, combinată.
-în acel moment, îmi explică, mi-a trecut prin minte Karl Wilhelm Fricke. îl auzisem cu ani în urmă, la radioul din partea de Vest, povestind cum fusese răpit şi băgat la închisoare, şi nu reuşisem să uit aşa ceva. într-o clipită, mi-a fost clar: voiau să mă folosească pe mine drept momeală, ca să-l răpească pe Michael.
Karl Wilhelm Fricke este bine-cunoscut în Germania ca om de radio şi jurnalist, dar şi ca fenomen - „cazul Fricke". A fost întotdeauna un agitator de opinii împotriva Republicii Democrate Germane. Pe 1 aprilie 1955, la o întâlnire din Berlinul de Vest, agenţi trimişi de Stasi i-au pus droguri în coniac şi pe urmă l-au luat pe sus, inconştient cum era, şi l-au adus în sectorul estic. A fost inculpat pentru „instigare la

război şi boicot împotriva RDG" şi condamnat la patru ani de închisoare cu izolare, pe care i-a petrecut în acele condiţii până în ultima zi. Vestul n-a putut face nimic pentru a-l scoate de-acolo. Când i s-a dat drumul să se ducă înapoi în Berlinul de Vest, primul lucru pe care l-a făcut, asumându-şi toate riscurile, a fost să transmită la radio povestea răpirii lui. La capătul unei după-amiezi petrecute împreună cu el, mi-a spus: „Frau Paul - pe atunci, Rührdanz - este o femeie *foarte* curajoasă".

Frau Paul stia că Michael ar fi avut încredere în ea si ar fi venit, dacă-şi dădeau întâlnire în parc, iar când oamenii aceia şi-ar fi făcut apariţia şi l-ar fi băgat pe el într-o maşină, ei nu i-ar mai fi rămas nimic altceva de făcut, decât să întoarcă spatele şi să plece. Nu poate spune dacă oferta presupunea mai mult decât o singură vizită la Torsten sau si eliberarea ei din închisoare. Stia doar atât: dacă accepta, însemna că puseseră mâna pe ea, că-i cumpăraseră sufletul cu o vizită la copilul ei aflat într-o stare critică. Ar fi fost a lor pe vecie: o denunţătoare şi o provocatoare de ultimă speţă.

- Eu, momeală într-o capcană pentru Michael?! Dar bineînţeles cam spus un *nu* absolut. Nu puteam face aşa ceva. (Stă cu spatele drept şi cu pumnii strânşi pe coapse.) Karl Wilhelm Fricke - el a fost îngerul meu păzitor, zice. (Şi începe să se prăbuşească, să cedeze. în acest moment, nu arată deloc a femeie salvată de la indiferent ce.) A trebuit să iau o decizie

împotriva copilului meu, dar nu mă puteam lăsa manipulată în aşa hal.

Se apleacă de spate şi începe iar să plângă. îşi ţine o mână în cealaltă si, din când în când, le schimbă între ele, ca si cum ar vrea să se reconforteze cât de cât.

- La momentul respectiv, a fost decizia corectă, zice, printre lacrimi. Nu m-am făcut vinovată de nimic. Pot să dorm noaptea, după ce am făcut ce-am făcut. (Nu încearcă să-şi acopere faţa. Nu exista răspuns corect în situaţia ei, nici n-avea cum să iasă bine.) Ce-i drept, nu mi- am împovărat conştiinţa cu aşa ceva, zice, trăgând aer adânc în piept şi luptându-se cu un spasm, dar am luat o decizie împotriva copilului meu.

E-atât de greu de ştiut în ce fel gesturile noastre ne amanetează viitorul. *Frau* Paul a avut curajul să procedeze cum se cuvenea, după conştiinţa ei, într-o situaţie în care aproape oricine ar decide să se ducă să-şi vadă copilul şi mai târziu şi-ar spune, în sinea sa, că n-a avut de ales. Odată decizia luată, însă, *Frau* Paul a trebuit să-şi găsească întreaga rezervă de curaj, ca să se împace cu ea însăşi. Senzaţia mea este că tânăra mamă, aşa cum se întâmplă, îşi va fi supraestimat propria tărie şi rezistenţă în faţa suferinţei şi c-a ajuns, în ciuda principiilor, o epavă însingurată, întristată şi roasă de vinovăţie.

-Rezultatul a fost că nu m-au mai adus niciodată la interogatoriu, zice.

Mai târziu, a aflat că soţul ei si cei trei studenti fuseseră arestati, la fel ca ea şi la fel ca vreo alţi treizeci de inşi de prin tot RDG-ul, care plănuiseră să evadeze tot pe-acolo, prin tunel

.Capitolul 23

hohenschönhausen

Frau Paul si soţul ei au fost tinuti la închisoarea din Hohen-
schönhausen timp de cinci luni, după care, împreună cu cei trei studenţi, au fost duşi la Rostock, pe ţărmul Mării Baltice, pentru proces. *Frau* Paul crede că procesul s-a ţinut acolo pentru că massmedia vestice aflaseră despre cazul penibil cu Torsten de-o parte a Zidului şi părinţii lui de cealaltă parte, şi autorităţile au vrut să fie sigure că nu exista nici un risc de publicitate.

Cei doi soţi n-au văzut nici o clipă acuzaţiile care li se aduceau, nici nu au participat la judecata propriu-zisă. Le-au fost oferite serviciile avocatului din oficiu, dr. Vögel, cel cu legături strânse cu cercurile guvernamentale, care a devenit celebru prin aceea că negocia comerţul cu oameni între Est si Vest. Dar ei n-au avut încredere în
aranjamentul respectiv şi l-au refuzat, insistând să vină cu avocatul lor de familie. Acesta n-a putut face mare lucru ca să-i ajute, pentru că i-au fost arătate acuzaţiile aduse clienţilor săi cu doar cinci minute înainte să înceapă procesul. Procurorul a sustinut că:

Numita Rührdanz Sigrid este acuzată de a fi convins ori, dacă nu, măcar ajutat şi instigat cetăţeni ai Republicii Democrate Germane să-şi părăsească ţara în mod ilegal. Inculpata păstrează legături cu membrii unei organizaţii vest- berlineze teroriste, de contrabandă cu oameni, care ademeneşte oamenii să plece din RDG şi le facilitează

plecarea ilegală din RDG, fie prin folosirea de documente ilegale, fie prin violarea frontierei naţionale... [Aceasta] a deţinut paşapoarte falsificate în reşedinţa ei, a organizat întâlniri şi a transmis informaţii despre operaţiunile plănuite de a scoate oameni ilegal peste frontieră şi a găzduit în apartamentul său persoane care urmau să fie scoase ilegal peste frontieră. Există suspiciuni întemeiate că ea însăşi intenţionează să părăsească RDG în mod ilegal.

Frau Paul îmi citeşte lucrurile-astea si-si reafirmă nevinovăţia la

fiecare punct:

- Renunţaserăm demult, v-am spus deja, să mai încercăm să

evadăm, zice, si: Nu ştiam ce făceau studentii aceia în casa noastră.

> > j

în 1992, la douăzeci şi nouă de ani după proces, *Frau* Paul a văzut în dosar, pentru prima oară, mascarada care avusese loc şi în care ea însăşi fusese judecată. Nu se pomenea nimic de Torsten. Judecătorii scriseseră că „atitudinea ei de respingere faţă de statul nostru" fusese „exacerbată de faptul că inculpata este o ascultătoare constantă a postului de radio defăimător al organizaţiei NATO".

- Au băgat-o pe-asta cu „postul de radio defăimător al organizaţiei NATO", pentru că ştiau că n-am de gând să mă las manipulată şi să fiu momeală în capcana lor.

Frau Paul şi soţul ei au primit câte patru ani de muncă silnică fiecare. Pe ea au suit-o în duba poliţiei şi au adus-o înapoi de la

Rostock la Hohenschönhausen, ca să-şi ispăşească pedeapsa. Werner Coch a primit o condamnare mai uşoară - un an şi nouă luni de închisoare normală -, pentru că faptul de a fi complice la tentativa de părăsire frauduloasă a ţării se pedepsea mai aspru decât tentativa de evadare în sine.
închisoarea Hohenschönhausen este situată nu departe de centrul
Berlinului de Est, dar existenta ei le-a rămas necunoscută chiar si
j >
oamenilor care locuiau în suburbiile învecinate. Fiecare stradă care ducea înăuntrul sau în afara zonei respective era blocată de o barieră păzită de o santinelă. Hohenschönhausen era o închisoare pentru prizonierii politici - cea mai izolată instalaţie securizată dintr-o zonă păzită, dintr-o ţară zidită pe dinăuntru, o altă porţiune goală pe hartă.
Frau Paul m-a şi dus acolo într-o zi. Era o zi obişnuit de friguroasă şi ne aflam pe o stradă rezidenţială obişnuit de cenuşie. în timp ce mergeam pe acea stradă, a început să dea din cap şi a zis:
- Acolo era bariera.
Tot ce mai rămăsese din ea era o bornă pe trotuar, care ajungea până la înălţimea şoldului. Am trecut de ea şi am pătruns în fosta zonă de excludere impusă de Stasi.
- Clădirea de colo era Secţia M, de Supraveghere Poştală, a zis *Frau* Paul, mergând puţin mai în faţa mea şi arătând cu mâna. în cealaltă, de colo, erau atelierele de falsificare pentru Stasi.

Dincolo, era un spital special, tot pentru Stasi.

Toate clădirile respective erau simple, de beton. Păreau goale.

-Blocurile din partea aceea sunt locuinţe ale celor de la Stasi, a mai zis *Frau* Paul.

Am urmărit direcţia mâinii ei şi am văzut un grup de blocuri turn
albe si cenuşii. Dintr-unul s-a ivit un bărbat între două vârste, cu un
câine baset ţinut într-o lesă retractabilă. Omul nu ne-a băgat în seamă, dar câinele s-a uitat la mine plictisit, în timp ce făcea pipi la marginea trotuarului.

Pătrunzând şi mai adânc în zona securizată, am ajuns la o clădire cu ziduri înalte de beton, coafate cu sârmă ghimpată. Păreau să se întindă la nesfârşit acele ziduri, delimitând o suprafaţă cât un cvartal. La colţuri, erau turnuri de pază octogonale, iar la baza lor, pe din afară, o alee pentru câini. închisoarea Hohenschönhausen a fost închisă de câţiva ani. Oamenii se luptă acum s-o păstreze ca muzeu al regimului. *Frau* Paul este membră a grupului respectiv, prin urmare are o cheie.

Ne-am apropiat de porţile masive de oţel cenuşiu. Lângă ele, era o uşă cât un stat de om. *Frau* Paul avea ochii limpezi, şi hainele ei foşneau a nailon. Mergea în faţa mea cu un aer preocupat, care părea să spună: „Urăsc locurile astea şi, totuşi, iată-mă în continuare aici". Ne-am strecurat în închisoarea pustie, ajungând într-o curte uriaşă, înconjurată de clădiri, în mijlocul căreia se înălţa o altă clădire scundă. Pe jos erau asfalt şi pietriş, care scrâşnea precum

glazura de pe o prăjitură. în curte, mai era şi un camion parcat. Era vopsit în gri şi avea o cuşcă de oţel solidă la spate, fără ferestre şi fără vreun sistem de ventilare vizibil.

-Ăsta-i la fel cu duba poliţiei care m-a transportat pe mine timp de cinci ore, de la Rostock, a zis *Frau* Paul, adăugând, spre surprinderea mea: Urcaţi.

Am urcat. înăuntru, în locul celor două banchete pentru prizonieri, pe care m-aşteptam să le găsesc, avea un coridor strâmt, cu şase celule interioare, fiecare cu câte o uşiţă care se putea încuia. Nici una dintre cele şase nu era destul de înaltă, ca să poţi sta în picioare în ea, şi conţinea doar un soi de poliţă de stat jos. *Frau* Paul s-a urcat după mine în camion.

-Intraţi, mi-a spus, arătând către cea mai din fund celulă minusculă, ca să vă faceţi o idee despre cum a fost.

Am intrat şi ea a închis uşa grea de oţel după mine. A răsucit cheia în broască. M-am aşezat pe poliţă. Era întuneric beznă şi oribil. De afară, din faţa uşii, am auzit-o spunând cu voce tare:

- Imaginaţi-vă că, de cealaltă parte a uşii, stă cineva cu o mitralieră.

Mi-am imaginat, după care mi-a dat drumul.

Mai târziu, am aflat că asemenea camioane erau deghizate uneori în vehicule ale curăţătoriilor, sau de peşte congelat, sau de produse de panificaţie, când ele transportau tot timpul prizonieri şi disidenţi de-a lungul şi de-a latul patriei est-germane, oameni ţinuţi la izolator.

Am traversat curtea până la clădirea din mijloc şi am pătruns înăuntru printr-un pasaj pentru camioane, cu porţi uriaşe.

- Aici am fost adusă, zice *Frau* Paul.

Habar n-aveam unde ajunsesem. Din câte ştiam eu, puteau să mă ducă de la Rostock în orice alt loc din RDG. Cu siguranţă nu ştiam că m-aduseseră exact în inima Berlinului.

Duba şi pasajul pentru camioane erau în aşa fel proiectate încât prizonierii să nu poată fi scoşi din maşină decât unul câte unul şi să nu se vadă nici unul pe altul, nici lumina zilei, nici strada, nici intrarea în clădire.

Am urcat câteva trepte. O uşă mare de metal, cu nituri, s-a dat într-o parte şi ne-a dezvăluit un coridor lung, cu linoleum pe jos. *Frau* Paul mi-a arătat un sistem rudimentar de cârlige pe cablu, care urmărea peretele, la înălţimea capului. Când sosea câte un prizonier nou, totul funcţiona ca un sistem de alarmă, aprinzându-se lumini roşii din loc în loc. Acesta era semnalul pentru ca toţi ceilalţi prizonieri să fie încuiaţi în celulele lor, şi gardienii să se facă nevăzuţi. Noul prizonier nu trebuia să ştie cine mai era de fată, nici să aibă contact cu vreo altă fiinţă, decât sub un control strict al celor care-l păzeau - şi asta din motive psihologice.

Am pornit-o de-a lungul coridorului. Unele celule erau deschise, altele închise. Singurele sunete erau zgomotele paşilor noştri pe linoleumul de pe podea. Vopseaua cenuşie se cojea de pe pereţi. Nu era pentru prima dată când *Frau* Paul se întorcea în

locul acela, dar îmi închipui că tot nu-i venea prea uşor. Ştiu că există locuri pe care nu le vizitez şi unele prin faţa cărora nu vreau să trec nici măcar cu maşina - locuri în care s-au petrecut evenimente oribile. în schimb, ea se întorsese în locul unde fusese chinuită, şi-mi povestea despre el. Era parţial bravură - precum cea care o făcuse să nu accepte înţelegerea propusă de Stasi - şi parţial obsesie, poate provocată de ce-i făcuseră după aceea.

M-a dus în camera unde fusese interogată. în acel complex, 120 de camere erau disponibile pentru interogatorii concomitente. A ei avea un tapet cu model cafeniu, care ajungea până la jumătatea înălţimii pereţilor, un linoleum gri închis pe podea şi un birou mare, cu scaunul în spate. După uşă, se afla un taburet scund, cu patru picioare, ca un scăunel de muls vaca.

- Douăzeci şi două de ore de stat pe ăsta, a zis.

Apoi, ne-am dus la o altă clădire, poreclită „Submarinul". De jos, părea destul de banală. Am intrat, coborând câteva trepte. *Frau* Paul îmi spunea că fusese construită special de ruşi în 1946, sub forma unei serii de camere de tortură. Cât o ascultam, încercam să mă adaptez la mirosul straniu. Unele mirosuri sunt dificil de recunoscut. Tin minte

biblioteca universităţii, în perioada examenelor. Mirosea a transpiraţie, a paltoane umede şi a respiraţie puturoasă. Era un miros corcit, dar exact aşa mirosea frica în stare pură. Submarinul de aici

mirosea a umezeală, urină stătută, vomă şi pământ - adică, duhoarea mizeriei.

Coridorul tunel era lung şi dezolant. Becuri izolate atârnau de cabluri. *Frau* Paul a început să deschidă uşile. Mai întâi, un compartiment atât de mic, încât un om n-ar fi putut sta în el decât în picioare. Ideea era să fie umplut până la gât cu apă rece ca gheaţa. Şaizeci şi opt erau dintr-astea, mi-a spus. Pe urmă, erau celule de beton, cu nimic în ele, în care prizonierii puteau fi ţinuţi în beznă, printre propriile lor excremente. Era o celulă tapetată în întregime cu cauciuc negru. Ea însăşi fusese ţinută în apropiere. îşi amintea că-l auzea pe prizonierul ţinut în celula cauciucată cum îşi pierdea minţile treptat. Până la urmă, singurele cuvinte pe care le mai rostea erau: „Niciodată... să nu... ieşi... afară...!" îndată după ce fusese dus de- acolo, pe ea o puseseră să cureţe după el voma şi sângele.

Cea mai stranie celulă conţinea un dispozitiv de lemn ca un jug, ceva care semăna cu instalaţiile pe care le întâlneşti la bâlci. Prizonierul era obligat să se îndoaie aproape în unghi drept, cu capul şi mâinile vârâte prin găurile şi jugul care i le ţineau nemişcate. în faţa capului său, atârna de sus o găleată de metal plină cu apă, ca o traistă cu fân atârnată sub capul unui cal. Podeaua şi pereţii erau negre şi aveau muchii ascuţite. *Frau* Paul mi-a explicat că prizonierul, desculţ, era înjugat în poziţia respectivă. Muchiile de jos îi crestau tălpile picioarelor. După care, începea să picure apă dintr-o ţeavă care ieşea din tavan,

direct pe capul său. Până la urmă, prizonierul se alegea cu nişte dureri atât de mari, încât îşi pierdea cunoştinţa şi-i cădea capul în faţă, în apa din găleata situată chiar dedesubt. Ori se trezea si îndura în continuare acea durere, ori se îneca.

Nu era nimic amuzant în celula respectivă, şi nu era nimic amuzant în a sta înăuntru, alături de *Frau* Paul, simţind muchiile de pe podea prin tălpile cizmelor, pipăind lemnul frust al jugului şi închipuindu-mi cum o fi fost să stai aplecat aproape la nouăzeci de grade, în beznă, în suferinţă, între conştientă si înec. Dar avea ceva de ocol de vite în toată drăcăria. Părea mult prea rudimentară pentru jumătatea secolului XX şi peste măsură de primitivă pentru locul unde se afla. Toată instalaţia s-ar fi potrivit mai departe în est şi mai demult în timp, în cine ştie ce punere în scenă pythonescă— a istoriei.

Deşi, într-un fel anume, erau mai dătătoare de fiori biroul cu scăunelul pe care fusese obligată *Frau* Paul să stea la nesfârşit şi biroul administrativ comun, cu un scaun banal, de la care o domina cel care o interoga. în asemenea birouri se simţeau cei de la Stasi în elementul lor: erau inovativi, creau poveşti de viaţă, alergau după înţelegeri de-a dreptul faustiene. în acea încăpere, fusese propusă şi refuzată o înţelegere, iar un suflet fusese pentru totdeauna desfigurat.

Nici unul dintre tortionarii de la Hohenschönhausen nu a fost adus înfaţajustiţiei.-

De patru ori pe an, *Frau* Paul primea permisiunea să fie vizitată (de mama ei, în cele mai multe cazuri), numai că era transportată într-un alt loc pentru acea vizită, astfel încât nici ea, nici mama ei să nu ştie
unde anume pe teritoriul RDG-ist era ţinută prizonieră. Scrisorile i se trimiteau la o altă adresă, tot la Stasi, de unde le primea deschise. Fusese efectiv scoasă în afara timpului şi-n afara spaţiului.
Torsten a rămas la spitalul Westend ani în şir. Asistentele şi doctorii l-au hrănit prin tuburi, i-au dat medicaţia şi i-au schimbat scutecele. Iau cântat, l-au învătat să vorbească si au încercat să-l înveţe să
j > j
meargă. Spitalul era singura lui casă, iar personalul de-acolo, singurii oamenii pe care-i cunoştea Torsten Rührdanz. Aceasta, de mai jos, este una dintre scrisorile care le-a parvenit părinţilor săi. A fost scrisă în luna noiembrie 1963, când Torsten se apropia de vârsta de trei ani:

Domnule si doamnă Rührdanz,

Am aflat că doriţi să fiţi informaţi despre starea de sănătate a lui Torsten, ceea ce pot foarte bine să înţeleg. în general, e vesel, face progrese cu mersul şi e bucuros. A devenit mascota salonului. Desigur, din când în când, mai avem dificultăţi care se cer depăşite, ceea ce înseamnă, din păcate, că externarea nu este posibilă într-un viitor previzibil. Nu reuşim să-l hrănim fără un tub stomacal, pentru că are dureri de îndată ce mănâncă normal. Are greutatea încă nesatisfăcătoare de 7,67 kg. Şi înălţimea este semnificativ mai mică decât prevede

norma, la vârsta lui. Totuşi, diareea practic i-a dispărut. Nu avem nimic altceva de făcut, decât să procedăm în continuare la fel şi să sperăm că stomacul i se va mări treptat, iar problema de la capătul diafragmei sale se va repara.

Puteti fi convinşi că tot ce este omeneşte posibil se va face si mai departe pentru copilul dvs. Vă voi scrie din nou înainte de Crăciun.

Al dvs., Prof.dr. L.

Michael Hinze a locuit numai în Vest. Nu a fost niciodată răpit de Stasi; nici măcar n-a ştiut că erau pe urmele lui. Şi, până de curând, na ştiut nici că *Frau* Paul ar fi avut vreo legătură oarecare cu faptul că el s-a bucurat nestingherit de libertate. - Am aflat asta cu câţiva ani în urmă, după ce n-a mai fost Zidul. Nu mai auzisem nimic de soţii Rührdanz tot asa, zice, de mai mulţi ani, până când m-au sunat, într-o zi. Toată această poveste cu şantajul şi cu planurile de a mă răpi - habar n-am avut. (Este vag deranjat de idee în sine.) Adică, eu m-am văzut întotdeauna ca un peşte mic. Tot ce făceam era să adun oamenii, să le obţin paşapoarte. Ştiam că era ilegal, după legea din RDG, dar... - lasă fraza în aer.

Pur şi simplu, nu se gândise la consecinţe. Şi, chiar dacă s-ar fi gândit, cum şi-ar fi putut imagina că i se cerea unei alte persoane să plătească un preţ pentru libertatea lui?

-O femeie foarte curajoasă, continuă. îi port un respect enorm. îi sunt şi recunoscător. Şi, totuşi, în acelaşi timp, nu

cred că trebuie să mă simt vinovat - nu mă simt vinovat, adică, am avut noroc, asta-i tot, că n-am căzut în ghearele celor de la Stasi. în felul ăsta sau prin alte mijloace.

Crede că puteau foarte bine să pună mâna pe el, dacă şi-ar fi dorit neapărat, ceea ce probabil că aşa şi este.

- A fost şi foarte activă în toată povestea, zice Michael Hinze, admirativ. Soţii Riihrdanz îi conduceau pe oameni, de la Halle, de la Dresda sau mai ştiu şi eu de unde, oameni care voiau să plece, şi-i ajutau. Foarte dedicaţi, amândoi.

Frau Paul nu mi-a spus nimic despre asta, deşi altcineva poate că sar fi mândrit dacă juca un asemenea rol. Imaginea pe care ne-o facem despre noi înşine, cu toate congruenţele ei şi cu aspectele fantastice, ne susţine. *Frau* Paul nu-şi face, despre ea însăşi, o imagine eroică sau de disidentă. Este o tehniciană dentară si o mamă cu o istorie
familială cumplită. Şi este o infractoare. Ăsta mi se pare cel mai jalnic lucru: că imaginea pe care şi-a facut-o despre sine este cea pe care i-a construit-o Stasi.

- I-am spus că povestea ei m-a emoţionat profund, zice Michael Hinze. Şi că nu cunosc multă lume care nu m-ar fi trădat. I-am spus că nu sunt mulţi oamenii care să aibă curajul de care a dat ea dovadă. Care să se poarte cu... - caută o manieră în care să formuleze - ... cu atâta omenie covârşitoare, după mine. S-a comportat cu o foarte mare omenie. (Tăcem şi unul, şi altul câteva momente.) Dar pe propria ei piele, din păcate, zice.

în anul 1964, libertatea celor doi soţi Riihrdanz a fost cumpărată cu 40 000 de mărci vest-germane. Dar, în loc să fie eliberaţi în Vest, ca să fíe alături de copilul lor, au fost lăsaţi baltă în stradă, în Berlinul de Est, fără acte de identitate. *Frau* Paul pune acest fapt în seama refuzului lor de a-l accepta pe Vogel drept avocat. Faţă de un număr estimat de 34 000 de oameni, cărora li s-a cumpărat libertatea între 1963 şi 1989, nu există, deocamdată, decât nouă cazuri documentate pentru o asemenea cruzime, în care Vestul a plătit în valută forte, iar Estul nu a livrat persoanele a căror libertate fusese cumpărată.

Torsten se afla tot la spitalul Westend. Pe 9 aprilie 1965, când avea patru ani, *Frau* Paul a primit veşti despre el de la sora Gisela, una dintre asistente:

Vă urăm cu totii, dumneavoastră si soţului dumneavoastră, un

j > j

Paşte cu multă sănătate şi fericire. Torsten v-a pictat de unul singur un tablou de Paşti - iepuraşi cafenii în jurul unui cuib cu ouă colorate. A zis: „Asta-i pentru mămica mea, o să-i placă!" Ieri, am primit cartea poştală minunată din partea dumneavoastră şi vă mulţumim din partea lui Torsten. A fost atât de fericit, a trebuit să i-o citim de îndată. N-o mai lasă din mânute si se uită întruna la

99

Moş Ene de pe ea...

Dragă doamnă Rührdanz, Torsten face acum progrese reale. Mare păcat că nu puteţi fi aici, cu noi, să-l vedeţi cum avansează. E capabilă să ducă oamenii la disperare, această dramă a unui oraş

despărţit în două!! Dar nu despre asta vreau să vă scriu.

Mai bine câteva noi veşti despre Torsten. Are acum o greutate de 9,45 kg şi o înălţime de 84 cm. Vorbeşte şi înţelege totul ca un copil de şase ani. Nu-i scapă nimic! Mi-a spus c-ar fi cazul să vă scriu că vine curând acasă, la Kaulsdorf. Torsten poate să meargă singur chiar şi cinci metri! în afară de asta, merge cu scaunul rulant pe culoare cât e după-masa de lungă.

Dragă doamnă Rührdanz, vă urăm toate cele bune şi vă transmitem o mie de pupături din partea lui Torsten - şi pentru tăticul lui.

Au mai avut de aşteptat încă opt luni, până când Torsten a fost suficient de sănătos, cât să fie externat din spitalul Westend. Când s-a întors acasă, în Germania de Est, avea aproape cinci ani, era mic, aplecat de spate şi foarte politicos.

- Sigur că nu m-a recunoscut ca fiind mama lui, zice *Frau* Paul. Nu stia ce înseamnă o mamă. Nu cunoştea decât atmosfera sterilă din spital şi personalul de acolo, doctorii, surorile şi ceilalţi angajaţi. Chiar dacă toţi se purtaseră foarte iubitor cu el şi încercaseră... - acum plânge de-a binelea - ... încercaseră să creeze pentru el, în toate modurile în care se pricepeau, o atmosferă cât mai apropiată de cea de familie, tot nu era o casă pentru el. Era înfricoşat. Şi când eu... - dar trebuie să se oprească, fiindcă nu mai poate rosti cuvintele. ... Şi când eu l-am luat în braţe pentru prima oară şi l-am ţinut strâns lipit de mine, el s-a gândit, probabil:

„Ce vrea de la mine doamna asta bătrână? Zice întruna că e mama mea, dar ce este aceea o mamă?" Ni se adresa cu „dumneavoastră". Zicea, de pildă: „Mamă, se poate, vă rog foarte mult, să-mi faceţi un sandvici? Mi-e foame"; sau: „Tată, vreţi, vă rog, să mă ridicaţi pe scaun? Eu nu reuşesc." (îşi coboară vocea.) Atunci m-am luptat cu mine însămi cel mai tare: oare procedasem corect în acea cameră de interogatoriu, când refuzasem să mă las folosită ca momeală pentru o răpire? Sau ar fi trebuit să mă duc lângă fiul meu?

Plânge rău de tot, se scutură de plâns. Tulburată sunt şi eu. Lucrurile mărunte sunt cele care te fac să plângi. Ideea cu asistentele şi doctorii din Berlinul de Vest, care încercau să-i spună unui băieţel ce este o familie, să-l pregătească pentru când ar fi avut şi el una numai a lui. Ideea că, justificându-şi pentru mine, acum şi aici, decizia din urmă cu mai bine de treizeci de ani, *Frau* Paul tot nu şi-a găsit liniştea. Scormonesc pe fundul rucsăcelului după nişte batiste de hârtie, care par să existe numai descompuse, în grade variate şi toate jenante. Şi nici măcar nu mă gândesc la Torsten!

Sună la usă, iar *Frau* Paul se ridică si se duce să deschidă. Se
întoarce în cameră cu un bărbat a cărui vârstă e greu de ghicit, dar
îmi dau seama imediat că el este. Mă ridic si eu să dau mâna cu el, si
constat că sunt mult mai înaltă şi mâna lui încape foarte bine într-a mea. Are trupul mic şi adus de spate, iar braţele şi

picioarele îi par încovoiate, ca de păianjen. Şi capul îi pare mic. Are ochii închişi la culoare, dar vii, înfundaţi în orbite, şi pometii obrajilor proeminenţi. Poartă o jachetă cu câteva insigne prinse la rever, cu un aer oficial, dar firesc.

- Mă bucur să vă cunosc, zice Torsten jovial, şi se prăbuşeşte pe canapea lângă mine, aplecat într-o parte.

Nu pare surprins, când vede că mama lui a plâns. Nici nu e foarte sigur, Torsten, că-şi aminteşte când şi-a văzut părinţii pentru prima oară.

- Am văzut fotografiile, zice, şi-mi vine greu să deosebesc ce-mi amintesc şi ce-am văzut de-atunci încoace. Ştiu, din ce mi s-a spus, că le vorbeam cu „dumneavoastră", pentru că nu ştiam ce este acela un părinte. Uneori, am câte o vagă reminiscenţă a întâlnirii cu ei, ceva din trecutul sumbru, ca o *fata morgana,* dar o amintire conştientă, asta nu.

Are vocea foarte moale. Vreau să ştiu ce părere are, dacă mama lui a luat decizia corectă, de a nu veni alături de el, aşa că-l întreb direct. E calm.

- Nu m-am uitat niciodată la părinţii mei cu gândul ăsta, c-au luat o decizie greşită, zice, nici nu m-am uitat la ei cum s-a uitat Stasi, ca la nişte infractori sau ceva de genul ăsta - dimpotrivă: îi admir pentru ceea ce au făcut. (Pare să fi învăţat să-şi stăpânească şi nostalgia, şi regretul.) Nu mi se-ntâmplă să mă gândesc, zice, că poate ar fi putut să facă lucrurile diferit şi că lucrurile ar fi putut evolua diferit.

- în acelaşi timp, însă, presupun că o vizită n-ar fi însemnat cine ştie ce, zic.

încerc să-i ofer o variantă alternativă, nu să-i şterbesc mamei sale, în vreun fel, eroismul. încerc să găsesc o cale de a-i evalua opţiunea în aşa fel încât să nu mai pară că-l abandonase atât de drastic. Dar el îmi taie delicat elanul şi pune problema tocmai din punctul de vedere al mamei sale:

-Da, bine, zice, dar, dacă te gândeşti la cineva care e pe moarte, probabil că vrei să-l mai vezi măcar o dată pe acel cineva, înainte să moară. Şi-atunci, ar însemna ceva pentru tine, chiar dacă în sine nu schimbă lucrurile cu nimic.

Torsten îşi suplimentează pensia de invalid lucrând cu formaţii din domeniul muzicii electronice. Asta a făcut, într-o formă sau alta, şi până să cadă Zidul. Pe-atunci, dat fiind statutul lui de invalid, i se permitea să călătorească în Vest o dată la două săptămâni. Muzicienii rock din RDG îi comandau piese componente, pe care le introducea fraudulos în ţară. Era binecunoscut în cercurile poliţiştilor de frontieră, care-l controlau „cam nouăzeci la sută din timp", zice, zâmbind.

- Eram prins frecvent, dar consecinţele nu erau chiar atât de grave pentru mine - spre norocul meu. Deşi m-acuzau de „comerţ periculos cu instrumente muzicale şi componente electronice pentru aparate muzicale" - si râde.

în ciuda experienţei pe care o avuseseră cu familia lui, cei de la Stasi au încercat să-l racoleze şi pe Torsten, ca să devină

informatorul lor. Mai întâi, au adunat dovezi compromiţătoare despre mica lui contrabandă. Pe urmă, l-au adus la interogatoriu. Dar Torsten a tăcut mâlc, aşa încât aceleaşi dovezi care ar fi fost utilizate pentru a pune presiune pe el, să devină informator, au devenit, din contră, probe ale faptului că nu era potrivit pentru aşa ceva. Un raport final, din 17 iunie 1985, se rezumă la două propoziţii: „R. nu este potrivit pentru o colaborare neoficială cu Ministerul. (R. ia parte la activităţi infracţionale.)" Evident, n-ar fi putut să scrie, în loc de asta: „R. refuză din principiu să colaboreze".

îl întreb pe Torsten dacă i se pare că viaţa lui a fost influenţată de Zid.

-Mi se pare greu să spun exact în ce sens a fost influenţată viaţa mea de Zid - în ce sens ar fi fost diferită în alte condiţii, zice, dar c-a fost influentată, nu mă-ndoiesc.

S-a învăţat să nu joace jocul cu „dar dacă": „Dar dacă n-ar fi existat Zidul? Poate c-atunci n-aş fi avut un asemenea regres; poate c-aş crescut alături de părinţii mei; poate că ei n-ar fi ajuns la închisoare; poate c-aş fi fost întreg la trup; poate c-aş fi avut o slujbă, o parteneră de viaţă." Se suceşte pe locul pe care stă şi se uită fix în ochii mei.

- Nu există oameni întregi, zice. Fiecare se luptă cu problemele lui. Poate c-ale mele sunt ceva mai mari, dar ceea ce contează este cum te descurci cu ele.
- Si cum vă descurcaţi cu ele? întreb.

Sunt faţă-n faţă cu el şi mă uit la trupul său cocârjat, îl ascult cum respiră prin toate

tuburile alea pe care i le-au băgat doctorii pe dinăuntru.

- Da, bun, este o problemă pentru mine. Cred că viaţa mi se poate sfârşi mult prea repede, aşa că nu am aspiraţii pe termen lung. Orice mi-aş dori, vreau acum, vreau să trăiesc azi. N-am răbdare să economisesc bani, nici să pornesc nu ştiu ce fel de afacere. îmi creează nervozitate. Alţi oameni zic: „Ai timp, eşti încă destul de tânăr". Dar eu mă tem foarte tare că totul se poate sfârşi în orice moment. (Face o pauză.) Sau că şi politic, nu-i aşa?, totul se poate schimba la loc, si-atunci n-as mai avea ocazia să trăiesc anumite lucruri.

Observ că, desi a fost atât de mare si a schimbat vieţile oamenilor atât de brutal, e greu acum să mai găseşti măcar o urmă a Zidului. Dau să spun că mi se pare ciudat să laşi pe toată lumea să uite atât de repede, când Torsten zice:

- Eu mă bucur că s-a dus, si mă bucur si de altceva: c-a rămas atât de puţin vizibil astăzi din el. Mi-ar aminti întruna că s-ar putea foarte bine să revină. Că tot ce s-a întâmplat de-atunci s-ar putea inversa.

- Dar aşa ceva n-ar fi cu putinţă, nu? râd. Se uită la mine cu un aer sever.

- De ce? Orice-i posibil, zice. Nu poţi să spui niciodată că nu ştiu ce este imposibil.

Mama lui se declară de acord:

- Cine ar fi crezut vreodată că ar fi fost în stare să construiască ditamai Zidul! Şi asta era ceva imposibil! Cine ar fi crezut că,

până la urmă, acelaşi Zid mai putea să cadă vreodată! Şi asta era ceva imposibil!
Lumea de-aici vorbeşte despre *Mauer im Kopf,* adică „Zidul din cap". Am crezut că nu e decât o prescurtare a felului în care definesc germanii felul lor de a fi, despărţiţi în continuare în estici şi vestici. Dar găsesc acum un înţeles mai la obiect: Zidul şi însemnătatea lui nu au dispărut. Zidul persistă şi în minţile oamenilor de la Stasi drept ceva ce ei speră să vadă refăcut într-o bună zi, şi în minţile victimelor acelor oameni de la Stasi drept o posibilitate care-i îngrozeşte. Torsten se oferă să mă ducă până la staţia de autobuz cu maşina.
Frau Paul îl îmbrăţişează si-mi ia mâna în mâinile ei. Pe urmă, ridică
din umeri si zice:
- Asta e - de parcă, punând cap la cap o serie de secvenţe ale vieţii ei, s-a dovedit a nu fi mare lucru.
Maşina lui Torsten este un BMW model vechi, cu scaunul şoferului
făcut pe comandă, mai înălţat. Dă drumul la nişte muzică latino, care ţine pasul nu ştiu cum, ciudat, sincopat, cu ştergătoarele. Tot vorbind unul cu altul, trece de staţie şi mă duce până aproape de Alexanderplatz. Acolo cobor, ne facem cu mâna, iar el pleacă mai departe, cocârjat şi diform, trăind clipa.

Monty Python a fost un grup de comedianţi britanici suprarealişti, din anii 1960-1970. (n.tr.)

Vezi Ritchie, *Faust's Metropolis...,* 1988, p. 877 (n.a.

Capitolul 24

HERR bohnsack

Merg să-l întâlnesc pe ultimul meu om de la Stasi. Pe strada lui, se instalează noi linii de tramvai şi profilurile lungi de oţel stau grămadă pe fâşia mediană, ca nişte betisoare de lemn-dulce. E vremea prânzului, şi lucrătorii nu se văd pe nicăieri. Apăs, la interfon, pe butonul pe care scrie: Bohnsack. Iese un bărbat care poartă un palton elegant, de culoarea bronzului. E înalt şi uşor adus de spate, dar cu pieptul lat. Are o faţă plăcută, cu părul cam rărit şi obrajii plini. Se uită drept în ochii mei şi afişează un zâmbet cald.

- Să mergem la mine-n cârciumă, zice.

Cârciuma este o *Kneipe* (tavernă) tradiţional berlineză. Are un bar făcut din lemn de culoare închisă, cu oglinzi în spate, locurile grupate în separeuri şi perdeluţe albe, ca să nu fie clienţii văzuţi din afară. Un con de lumină trece, totuşi, prin ele pieziş - lumină de după-masă blândă, împrăştiată în particule şi raze leneşe. Doi clienţi de-ai locului îşi privesc paharele. Există şi în Berlinul de Est, şi-n cel de Vest, cârciumioare dintr-astea, unde toată lumea cunoaşte pe toată lumea. Mi s-a mai întâmplat să intru în câte una - ca să cer informaţii sau să-mi cumpăr ţigări -, şi, de fiecare dată, m-am simţit ca şi cum aş fi dat buzna în sufrageria cuiva, neinvitată. Când intră, aşa, câte un străin, zumzetul conversaţiei se opreşte brusc, oamenii îşi ridică privirile şi-şi arcuiesc umerii. Aici, în schimb, când îl văd pe *Herr* Bohnsack, ceilalţi clienţi obişnuiţi încuviinţează din cap. Barmanul îi

zâmbeşte ca unui frate.

- Ce mai facem? zice, frecându-si mâinile. Cu ce vă servim astăzi?
- Am vrea să mergem în salonul mic, dacă se poate, zice *Herr* Bohnsack. Să stăm puţin de vorbă.
- Bineînţeles, bineînţeles...

Omul se urneşte din spatele barului, trăgându-şi după el picioarele încălţate numai în ciorapi şi papuci şi ne conduce. Pereţii sunt plini de reclame vechi la bere, imagini cu fete rumene în obraji, cu cai şi fructe de hamei. Mă uit la *Herr* Bohnsack, la cum i se răsfrânge lumina pe spatele paltonului, şi mi se pare că şi el are un fel de aură care-l înconjoară.

- Cu ce-i putem servi pe doamna şi pe domnul?

- Pentru mine, o bere nefiltrată şi un *Korn —,* zice *Herr* Bohnsack. Dumneavoastră?

E devreme. Comand o bere şi mă lipsesc de şnaps. Günter Bohnsack are o voce groasă şi uşor neclară, ca un om cu dantura nepusă la punct sau care a băut. Are ochii luminoşi, însă, şi se simte relaxat în prezenţa mea. Se dovedeşte că nu este o persoană care să aibă ceva de demonstrat. Are cincizeci şi şapte de ani şi este singurul om de la Stasi care s-a dat în vileag de unul singur, dintre cei cu care am avut de-a face. Ajuns la gradul de locotenent-colonel, a lucrat într-una dintre cele mai secretizate divizii ale serviciului de spionaj extern, aşa-numita *Hauptverwaltung Aufklärung* (HVA - Departamentul de Informaţii). *Herr* Bohnsack era în Secţiunea X, răspunzătoare, din câte mi-a spus la

telefon, cu „dezinformarea şi războiul psihologic împotriva Occidentului".

HVA, deci, era serviciul care se ocupa de spionajul extern, din cadrul Stasi. Directorul său, Markus Wolf, este inteligent şi educat - fiul unui doctor şi dramaturg evreu - şi a constituit, pare-se, modelul spionului-şef Karla, din romanele lui John Le Carre. HVA-ul lui Wolf
se afla în subordinea lui Mielke, şeful ministerului. Dar Wolf si
oamenii lui s-au considerat întotdeauna o categorie aparte. Cu toate că erau şi ei organizaţi într-o ierarhie militară, la fel ca tot restul „Firmei", purtau totuşi costume civile, în loc de uniforme, primiseră o educaţie înaltă şi se bucurau de o existenţă privilegiată.

- Pentru că răspundeam de Occident, îmi explică *Herr* Bohnsack, puteam călători şi eram cu totul diferiţi. Diplomaţii noştri vorbeau limbi străine şi erau nişte oameni cultivaţi. Cu toţii îl dispreţuiam pe Mielke; îl aveam pe Wolf al nostru, un intelectual înalt, subţire şi elegant.

Herr Bohnsack s-a format ca jurnalist si a lucrat douăzeci si sase de
ani în dezinformare. O mare parte din activitatea Secţiei X era îndreptată împotriva Germaniei de Vest. Oamenii de-acolo adunau informaţii sensibile sau secrete de la tot felul de agenţi din Vest şi le făceau publice, pentru a provoca pagube; confecţionau documente şi realizau colaje din fragmente de conversaţii, care nu avuseseră loc niciodată sub acele forme, ca

să le aducă prejudicii persoanelor din sfera publică; şi răspândeau zvonuri despre diverse persoane din Vest, inclusiv zvonul devastator că unul sau altul lucra pentru ei. Tot oamenii Secţiei X le dădeau „ponturi" jurnaliştilor din Vest, despre trecutul nazist al cutărui politician vest-german (mai multor figuri publice importante le-au fost distruse carierele în felul ăsta); finanţau publicaţii de orientare stângistă şi au reuşit - într-un caz, cel puţin - să influenţeze de o manieră extraordinară însuşi procesul politic din Germania de Vest. în 1972, şeful social-democrat al guvernului vest- german, Willy Brandt, s-a confruntat cu o moţiune de cenzură în parlament. Secţia X a mituit unul, poate doi parlamentari de mai mică notorietate, pentru voturile lor, care l-au menţinut la putere pe Brandt.— Colonelul Rolf Wagenbreth, şeful Secţiei X, descria în termeni simpli activitatea oamenilor săi, ca pe „o încercare de a face să se învârtă rotile istoriei".

Herr Bohnsack începe cu un banc. L-a spus unui grup de colegi, la un prânz din 1980, într-un restaurant rezervat cadrelor Stasi de cel mai înalt grad. Se lasă pe spate şi zâmbeşte, ca un unchi care ştie un secret.

-Statele Unite, Uniunea Sovietică si RDG vor să ridice *Titanicul* de pe fundul mării, zice, ridicându-şi sprâncenele. Statele Unite vor diamantele despre care se spune c-ar fi fost în seif. (Dă aprobator din cap.) Sovieticii sunt interesaţi de tehnologia de ultimă oră, în timp ce RDG - şi dă mai întâi *Korn-vl* peste cap, ca să sporească efectul dramatic

- își doreşte formaţia care tot mai cânta, desi vasul se scufunda.

Râdem la unison.

- Era ceva normal să se spună asemenea bancuri? întreb.

-Da, da, zice, foarte normal, dar în funcţie de cine era de faţă. Eu, de îndată ce l-am spus, m-am gândit: Aoleu, frate, ce prostie am făcut! - pentru că la masă era şi un general. (îşi trece o mână peste cap.) După ce s-a terminat prânzul, generalul m-a luat deoparte şi mia spus, pe un ton calm: „Data viitoare, Bohnsack, eu n-aş mai spune un asemenea banc". Şi asta se-ntâmpla - când? - tocmai în 1980! De pe-atunci se simţea că toată şandramaua se ducea naibii.

- Erau şi bancuri despre Mielke?

-Da, o mulţime, zice. Dar cele mai bune bancuri cu Mielke nu erau bancuri, de fapt, erau adevăruri.

Herr Bohnsack a fost invitat la petrecerea dată de Stasi pentru propriile cadre şi tovarăşii lor sovietici, cu ocazia celebrării celei de-a patruzecea aniversări a Republicii Democrate Germane. Asta se- ntâmpla pe 3 octombrie 1989, în toiul demonstraţiilor şi al neliniştii civile.

-Erau vreo două mii de oameni la acea petrecere, zice. Mielke şi-a făcut şi el apariţia - ridică un braţ la nivelul urechii şi mimează prin aer, cu două degete, mersul unei persoane -, coborând nişte trepte pe la colţul sălii, înconjurat de generalii lui. Ca o fantomă sau ca zeul coborât pe frânghie în mijlocul scenei. A ţinut şi un discurs, Mielke.

Timp de patru ore a vorbit şi a răs-vorbit. Din când în când, mai scotea câte un strigăt de luptă. „Şi să nu uitaţi, tovarăşi, ce vă spun: cel mai important lucru pe care-l aveţi e puterea! Ţineţi cu dinţii de putere, cu orice preţ! Fără ea, nu sunteţi nimic!" N-a pomenit o vorbă, zice *Herr* Bohnsack, despre demonstraţiile în favoarea democraţiei, sau despre faptul că sovieticii se delimitau de noi, dar era clar că până şi el simţea, la cine ştie ce nivel, că se apropia sfârşitul.

Când a dat Dumnezeu si Mielke a terminat, a urmat banchetul: s-au servit struguri, ciocănele de pui, pepene, fructe de tot felul, „nişte lucruri pe care nu le vedeam niciodată în RDG şi care erau bunătăţi adevărate, delicatese fabuloase pentru noi". Dar, când să se înfigă şi ei cu adevărat în acele bunătăţi, Mielke a luat iarăşi, brusc, microfonul, să mai spună „câteva cuvinte stupide" şi toată lumea n-a avut ce face, decât să pună la loc în farfurie ciocănelele de pui şi ciorchinii de struguri, până când ar fi terminat din nou de vorbit. A sfârşit, spunându-le *Guten Appetit* - „Poftă bună" -, ei s-au apucat iar să mănânce, numai că n-au trecut mai mult de câteva momente si iar a luat microfonul, şi ei au lăsat iar mâncarea jos.

- Chestia asta s-a repetat la infinit, zice *Herr* Bohnsack. Toată situaţia era de-a dreptul dementă.

De Crăciunul 1989, din câte-mi povesteşte, lucrurile au evoluat către o farsă deplină, desfăşurată pe repede înainte. întreaga secţie din care făcea parte

Herr Bohnsack primea ordin să rămână acasă, pentru a nu-i provoca pe demonstranţi, şi fiecare să stea lângă telefon. La ora 3 dimineaţa, li se transmitea ordinul de a veni cu maşinile pe Normannenstrasse, la Cartierul General Stasi, dar să parcheze mai departe, fiecare pe unde putea - ca să nu ştie demonstranţii că sediul era, de fapt, ocupat -, şi să intre pe o uşă din spate. Când ajungeau în birourile lor, toate luminile erau stinse. Li se ordona să-şi pună echipamentul de luptă de camuflaj - „ca Legiunea Străină în junglă" - şi, pe urmă, să se doteze cu instrumente pentru gătit, cu tacâmuri, lopată rabatabilă, costum de protecţie pentru eventualitatea unui război chimic, pătură, pastă şi periuţă de dinţi - şi pistol-mitralieră. întreaga operaţiune era cronometrată.

- Şi ce urma să faceţi, după aceea? întreb.
- Să ne întindem pe birouri şi să dormim.

Generalii de sus de tot, de la etajul nouă, simulau o situaţie de război. Unul dintre ei cobora şi ne trezea cu cine ştie ce mesaj, de pildă că un submarin american fusese reperat în largul coastelor Turciei. Sau că bombardierele americane B52 erau pregătite de luptă. Pe urmă, pe la ora 5, primeam o veste şi mai rea, poate că un submarin sovietic fusese alungat din apele norvegiene. Oamenii ăia pretindeau că izbucnise al Treilea Război Mondial.

- Şi dumneavoastră ce puteaţi face?
- Nimic, asa că dormeam în continuare.

La ora 7 dimineaţa, le parvenea ordinul să iasă pe câmpul de luptă.

- Ne jucam de-a războiul în ziua respectivă, ne fâţâiam de colo-colo, trăgeam în siluetele de carton care se iveau brusc din iarbă. Toată lumea era prezentă - oameni inteligenţi, de înaltă specializare, care vorbeau limba arabă sau mai stiu si eu ce alta - si toti eram reduşi la statutul de copii care se jucau de-a soldaţii. La sfârşitul lui 1989, făceau deja o dată pe săptămână treaba asta.
- Şi noi ştiam că RDG era pe ducă, aşa că totul era un circ.

Pentru *Herr* Bohnsack, teama numărul unu era ca lui si celorlalţi să nu li se dea ordin să tragă în demonstranţii din faţa Cartierului General al Stasi. în timpul exerciţiilor, li se spunea că duşmanul se infiltrase în ţară şi-i întărâta pe est-germani împotriva lor. Mielke a sfârşit prin a spune lucrurile fără ocolişuri. Le-a declarat că duşmanii erau „ăştia" - poporul, adică. „Ori noi, ori ei", a zis.

- Pentru mine, zice *Herr* Bohnsack, nimic nu era mai înfricoşător de- atât. Că, în loc să tragem în ţintele alea de carton, am fi fost puşi să tragem în propriul nostru popor. Şi ştiam că era la fel ca sub regimul lui Hitler: dacă refuzam să tragem, noi am fi fost cei scoşi din rânduri şi împuşcaţi.

Mai exista o temere. Mielke le mai spusese oamenilor săi: „Dacă pierdem, or să ne pună ştreangul de gât la toţi". Atmosfera devenise una isterică. *Herr* Bohnsack fusese omul de contact al lui Markus Wolf între Stasi şi serviciile secrete din Ungaria, de la Moscova, Praga şi Varşovia.

- Contactul nostru de la Budapesta îmi spusese că oamenii lui, în toată drama din 1956, fuseseră spânzuraţi de copaci chiar în faţa birourilor din care-i scoseseră manifestanţii. Mi-a spus: „Dacă te-arată cineva cu degetul, după cinci minute eşti linşat".

Herr Bohnsack îşi trece iarăşi mâna peste cap.

- Slavă Domnului că nu s-a mers pân-acolo, zice.

Mă lămureşte că, la Berlin, până s-au pus demonstranţii cu adevărat în mişcare - ceea ce s-a întâmplat mai târziu decât la Leipzig şi prin alte părţi -, Mielke deja se dăduse la o parte. Şi, după ce fusese la conducere atâta timp, generalii de sub el, pur şi simplu, nu s-au priceput să dea ordinele din proprie iniţiativă. N-au fost capabili să ia fraiele in mâini.

- Asta ne-a şi salvat, zice *Herr* Bohnsack, scuturându-şi capul mare. Şi pe noi, şi poporul.

Cum necum, încă din acel septembrie, pentru *Herr* Bohnsack devenise clar că trebuia neapărat ca dosarele să fie distruse. I-a spus şefului său că el, unul, se apuca de tocat hârtie. „Dar nu-i voie!", s-a răstit şeful. „Nu ni s-a dat ordin să facem asa ceva!"

- Dar eu, zice *Herr* Bohnsack, mi-am adus maşina în curte si am început să scot dosarele din fişete. Erau metri şi metri liniari de dosare - documente cheie ale diverşilor agenţi, filme, rapoarte -, şi le-am

dus cu maşina la noi în grădină, la o sută de kilometri de Berlin.
Familia lui avea un cuptor vechi de pâine, pe terenul de vacanţă. Şi acolo:
- ... absolut de unul singur şi cu de la mine putere, fără permisiunea nimănui şi fără să fi primit ordin de la cineva, zice, am început să distrug totul, cât era ziua de lungă.
Atât de multă hârtie avea de ars, încât bietul cuptor a fost cât pe ce să se prăbuşească. Un imens nor de fum negru s-a format pe cer, deasupra capului său. *Herr* Bohnsack a rămas acolo timp de trei zile, alimentând focul întruna cu dosare.
Lumina palidă a după-amiezii trage să dispară şi cârciumarul vine să aprindă câteva lămpi. Este un bărbat cam de aceeaşi vârstă ca şi *Herr* Bohnsack, cu faţa brăzdată, cu mâinile înroşite şi cu o cârpă de culoarea ceaiului băgată în buzunarul de la şorţ.
- Aici e totul în regulă? vrea să ştie.
Herr Bohnsack mai comandă o bere, un *Korn* şi o cafea. Eu răspund că nu vreau nimic, deocamdată. *Herr* Bohnsack îmi zâmbeşte afabil:
- Dumneavoastră, nu? zice. Nu vă doriţi chiar nimic?
»
în spatele băutorului convivial, ghicesc un om care a fost egalul oricui, din Est sau din Vest.
Ceea ce dorea *Herr* Bohnsack era ca dosarele lui să nu ajungă în mâinile cui nu trebuia. Era vorba în ele de agenţii din Vest pe care-i comanda, cetăţeni vest-germani care făceau diverse lucruri pentru Stasi.

- în secţia mea, zice, toţi erau jurnalişti. Ne foloseam de ei, ca să declanşeze scandaluri sau ca să dezvăluie operaţiunile politice oculte. Noi le furnizam şi fonduri, şi ponturi.

Fumul, însă, n-a trecut neobservat. Vecinul său de la ţară, zice *Herr* Bohnsack, era un beţiv notoriu.[7] »

- Dar, bineînţeles, până şi el avea unele suspiciuni în privinţa locului meu de muncă. Aşa ceva numeam *Stallgeruch* (duhoare de cocină). îşi făcuse un obicei din a se rezema de gard şi a mă potopi cu insulte: „cur lustruit" şi ce-i mai venea la gură. Şi-atunci tot acolo era, beat ca de obicei, în timp ce eu puneam totul pe foc. Iar când fumul sa răspândit şi peste casa lui, a început să-mi cânte imnul mişcării pentru drepturi cetăţeneşti, *Wir sind das Volk* - „Noi suntem poporul". Intuise precis ce făceam eu acolo. Absolut grotesc era, pufneşte pe nas *Herr* Bohnsack, cum acompania rugul meu improvizat.

Mă uit la *Herr* Bohnsack si la cum este el, de un sic răvăşit - o suvită de păr i s-a desprins de restul şi-i stă ridicată peste ureche. îşi lasă capul iar pe spate, ca să dea pe gât păhărelul de tărie. Are gâtul plin de riduri şi cute, iar mărul lui Adam îi joacă în sus şi-n jos ca un şoricel pe-o scăriţă. Se uită de jur împrejur.

- Aici am fost întotdeauna client regulat, zice. Aveam locul meu la bar. De treizeci şi opt de ani locuiesc după colţ de acest local. înainte de 1989, nu eram decât, simplu, Giinter - bună, ce mai faci? Lumea nu ştia

cu ce mă ocupam, dar fiecare avea bănuielile lui, bineînţeles. Uneori, mă opream direct aici de la serviciu, cu cravată şi pardesiu elegant, cu servietă, şi tot localul exclama: „Ia uite, ce bine arătăm". Pufneau toţi pe nas, ca şi când ar fi vrut să spună că nu era chiar totul în regulă cu mine...

îşi strânge nasul între degetul mare şi arătător.

- Zidul a căzut pe 9 noiembrie 1989, zice. Prima dată când am trecut pe aici, după data respectivă, cred că era deja 15. (Se opreşte, bea o înghiţitură şi respiră adânc.) La barul din faţă era un beţivan şi, când m-a văzut, s-a răsucit încet pe scaun şi a răcnit: „Stasi, afară!" Toti ceilalţi au amutit si s-au întors, ca să se uite bine la mine. Toti gândeau la fel ca beţivanul - sau măcar jumătate din ei. Am rămas pironit pe loc. I-am spus barmanului: „Ce vor de la mine? N-am cum să vin aici, în faţa voastră, a tuturor, şi să desfac ce s-a făcut, să refac lucrurile altfel." După care, m-am aşezat. Am băut o bere şi-atât, am stat pe scaun.

îşi strânge buzele şi îşi desface mâinile, ca şi cum ar vrea să zică: „Păi, nu? Ce puteam face eu?"

A continuat să vină. Vreo trei ani a durat, până când nimeni nu l-a mai întâmpinat cu agresivitate.

-Dar n-a fost nimeni spânzurat, nici nu s-a încercat, măcar, nimic de felul ăsta. Realmente m-am simtit uşurat când am văzut că oamenii au reactionat cu atâta simt al măsurii.

Numai că publicul nu era făcut numai din băutori de bere. *Herr* Bohnsack a aflat că o revistă, *Die Linke (Stânga),* reuşise să obţină o dischetă pe care se aflau numele celor mai bine plătiţi 20 000 de angajaţi de la Stasi şi că se pregătea să publice respectiva listă. Pentru el a fost clar că toată lumea i-ar fi citit acolo numele si adresa si ar fi

99

avut ce sentimente ar fi avut - dispreţ, ură, dorinţă de răzbunare. Prin urmare, nu-i mai rămăsese decât o singură soluţie.

- Am hotărât să mă dau în vileag eu singur, înainte să fiu arătat cu degetul de alţii.

A sunat la *Der Spiegel,* faimoasa revistă vest-germană, şi a stabilit cu cei de-acolo să le spună totul.—

-Efectiv, mi-am dat pantalonii jos, cum se zice. Când mi-a parvenit numărul respectiv, mi s-a făcut rău. Era şi o fotografie, şi totul. Ce vreau să spun: când le ţii numai pentru tine şi minţi timp de douăzeci şi şase de ani, şi pe urmă, aşa, dintr-odată, te trezeşti cu tine însuţi într-o revistă... nu ştiu, a fost... (Face iar o pauză.) Trebuie să vă spun că nu mi-a fost deloc bine aici - si-si duce mâna la inimă.

99

Practic, nici unul dintre foştii lui colegi n-ar fi vorbit despre ce făcea, când făcea. Aproape că funcţionează un soi de *omertă —,* un cod al onoarei, după care se conduc toţi. îmi spune că se mai întâlnesc şi acum în grupuri, în funcţie de grade, sau la aniversări şi înmormântări. Un general, cu care a rămas în relaţii cordiale, i-a povestit

că, la o aniversare de şaptezeci de ani a altcuiva, totul s-a desfăsurat ca la o reuniune de lucru a secţiei, din vremurile bune. A existat o ordine de zi, iar cei de faţă au parcurs-o punct cu punct. A constat mai ales în trecerea din mână-n mână a unor tăieturi din ziare sau a unor rapoarte despre anumite programe de televiziune anti-Stasi. S-ar fi zis că vechii sefi de la Stasi îsi descoperiseră de- acum noul duşman - mass-media.

Iar *Herr* Bohnsack era un trădător, pentru că se dusese la „ăia" să-şi spună povestea. După ce s-a dat singur în vileag, a primit ameninţări cu moartea la telefon. „Nenorocitule, cât de jos ai s-ajungi" - şi altele asemenea, zice. Apelurile erau anonime, dar i se-ntâmpla câteodată să recunoască vocea. Un general i-a telefonat dintr-un local.

-A zis: „Scârba dracului, ţi-ajunge, ţi-a sunat ceasul" - după care a început să zbiere: „Opreşte-te! Opreşte-te!", până când i-au luat ceilalţi clienţi receptorul din mână.

Acum, nu mai primeşte asemenea telefoane.

-Nu mi-a fost frică niciodată, zice. Adică, e drept, îmi verificam de fiecare dată maşina, să nu fi umblat cineva la ea, dar, până la urmă, am renunţat, pentru că ştiţi cum e, dacă se pricep cât de cât la ce fac, or să facă în aşa fel încât să nu te prinzi.

îl întreb cine sunt prietenii lui acum.

- Păi..., n-am prieteni, zice, făcându-i semn cu capul barmanului, săi mai aducă de băut. (Se uită la mine cu ochi sticloşi,

parcă anesteziaţi.) Am căzut între scaune, cum se zice.
La ora 3 dimineaţa, sună telefonul. De astă dată, nu e Klaus, e de- acasă. în capul mamei mele atât de tinere, s-au descoperit patru
tumori, metastaze ale unui cancer de care cu totii am îndrăznit să
j
sperăm că se vindecase. îmi spune la telefon: *Je suis foutue, je suis foutue—.*
Ceea ce aveau să-i facă mai târziu i-a afectat vorbirea pentru o vreme - ei, o femeie cu un limbaj atât de elegant şi de elocvent. Pentru moment, însă, numai franceza îi serveşte, şi ştie deja că e *foutue.*
Uwe se dovedeşte a fi, deloc surprinzător, numai amabilitate. M- ajută să-mi fac bagajul în apartamentul unde locuiesc, adunând şi el cărţi, şi benzi, şi ciorapi rătăciţi, acoperiţi de praf. îi sunt recunoscătoare pentru înţelegere şi încă şi mai mult pentru felul în care nu-mi bagă în seamă disperarea, în momentele cele mai potrivite.
- Dacă vrei, te ducem noi la aeroport, zice.
- Mulţumesc. (Toate reacţiile mele par ireale, filmate cu încetinitorul sau sub apă.)
Care noi?
- Frederica şi cu mine. O ştii pe Frederica. De la secţia de traducători de spaniolă.
- O stiu - dar mint, fiindcă n-o stiu.
Sun la Miriam, desi sunt convinsă că e doar o formalitate. Nici măcar nu mai sper să dau de o voce vie la telefon. „Bună, Miriam, sper că eşti bine - se pare că nu reuşim să dăm una de alta! Timpul meu aici s-a încheiat şi mă duc înapoi acasă." îmi dau

seama, dintr- odată, c-am spus ceva obscen - că timpul *meu* s-a încheiat. Dau să-i spun: „Mă-ntorc", dar poate că este ultimul lucru pe care vrea să-l audă. Banda merge, între timp, şi-o să-mi lungească tăcerea, până o să devină penibilă. Aş vrea să-i spun ceva care să sune şi firesc, şi ironic, ceva cu care să-nchei lucrurile aici, dar germana mea nu acoperă şi domeniul ironic în mod satisfăcător. Sunt forţată să spun lucrurile într-o manieră mult mai directă si mai sinceră, decât le-as spune pe englezeşte: „Miriam" - zic -, „ai grijă de tine şi mult noroc".

în dimineaţa plecării efective, încerc din nou, şi telefonul sună în gol. Nici măcar nu mai e conectat robotul.

Când vin să mă ia, o recunosc, într-adevăr, pe Frederica - o venezueleană frumoasă, cu o aluniţă în colţul gurii. Ea şi Uwe fac un cuplu electrizant. El şofează tihnit spre aeroportul Tegel, dorindu-şi o lume care să aibă grijă, în fine, şi de el.

Nouă luni i-au trebuit mamei mele ca să moară, si în fiecare zi din acele nouă, mai puţin ultimele trei, a fost conştientă. Conştientă că avea zilele numărate, cum se zice, şi că numărul respectiv nu era unul mare. Şi mai era sentimentul că eşti privat de toate lucrurile pe care aveai de gând să le faci în viitor, deşi vedeai şi tu că nu erau lucruri importante, dar era vorba de viitorul în sine, el era important, adică de un număr mult mai mare de zile.

După ce a murit, durerea s-a coborât peste mine ca o cuşcă. Au mai trecut un an şi şase luni, până să mă pot concentra şi la

altceva decât la o zonă imediată de tristeţe sau să mă imaginez ca făcând parte din viaţa cuiva. Una peste alta, s-au scurs trei ani până să mă-ntorc la Berlin.

Literal: „grâu" (în lb. germ., în orig.); aici, rachiu de grâu (n.tr.)

în ciuda voturilor cumpărate de Stasi, cancelariatul lui Willy Brandt n-a mai durat mult: după numai doi ani, el a pierdut puterea, când s-a dezvăluit că unul dintre cei mai apropiaţi consilieri ai săi, Giinter Guillaume, era, de fapt, agent al lui Markus Wolf. (n.a.)

Articolele despre *Herr* Bohnsack se află în *Der Spiegel,* 29/1991, pp. 32-34 (în care acesta confirmă faptul că voturile unor politicieni vest-germani au fost cumpărate de Stasi) şi 30/1991, pp. 57-58. Despre dezinformare, vezi şi *Der Spiegel,* 49/1991, pp. 127-130. (n.a.)

Denumire dată, mai ales în sudul Italiei, unui cod al tăcerii practicat de organizaţiile de tip mafiot, care presupune a nu discuta cu nimeni din afară despre afacerile proprii şi, mai ales, nu cu autorităţile, (n.tr.)

„Sunt terminată" (în lb. fr., în orig.) (n.tr.

)Capitolul 25

berlin, primăvara 2000

Berlinul e verde şi este un oraş parfumat. îmi dau seama că n-am mai fost niciodată aici în toiul primăverii. Nici măcar din vechile mele incursiuni de noapte vara, cu televiziunea, nu mi-aş fi putut închipui aşa ceva. Copacii sunt enormi şi bogaţi, de un verde proaspăt. Lumina soarelui se filtrează prin coroanele lor, blândă şi frumos mirositoare atunci când ajunge pe trotuare şi în parcuri, în pieţe, peste şcoli şi cimitire. în faţa ferestrelor mele, castanii par magici. Etalează flori albe, în snopi verticali - ca nişte candelabre ivite printr-un hocus-pocus al naturii. Dulceaţa lor ameţitoare pluteşte prin aer, ca amintirea vremurilor copilăriei.

Am luat legătura cu agenţia de închirieri. Printr-un noroc de-a dreptul chior, vechiul

meu apartament a devenit brusc disponibil. Urma să fie renovat, aşa că studenţii plecaseră. „Dată fiind starea sa de pre-renovare" - mi-a scris agenţia -, „nu oferim nici un fel de garanţii că apartamentul este acceptabil, ba mai mult, locuibil." îmi asum riscurile, mi-am spus. Am cumpărat papetărie, aşternuturi şi o cafetieră şi m-am mutat înapoi în el.

Mă fâţâi prin casă acum, împăturind şi despăturind o copie a scrisorii. I-am trimis-o din Australia la vechea ei adresă:

Dragă Miriam,

Cu ceva timp în urmă, poate îţi aminteşti, am petrecut împreună o după-amiază şi o seară. Ulterior, am încercat să scriu povestea pe care ai trăit-o, dar mi-am dat seama că mai aveam nevoie să explic nişte lucruri legate de ea, aşa că scrierea şi-a stabilit propriul ei curs. Am scris despre RDG şi despre Stasi, apoi am stat de vorbă cu alte persoane - unele pe care Stasi le-a urmărit şi altele care au lucrat pentru Stasi. Cred c-am încercat să-mi construiesc o perspectivă despre această lume dispărută şi despre tipurile de curaj pe care le-a generat.

Mă întorc la Berlin şi mă întrebam dacă ne-am putea întâlni din nou. Aş vrea să te întreb dacă ai mai făcut progrese cu procuratura

de la Dresda si dacă femeile care descâlcesc documentele tăiate de

la Nürnberg au descoperit ceva legat de Charlie. Vreau să mă asigur, în plus, că am înţeles totul corect.

îmi pare rău că mi-a luat atât de mult timp până să-ţi mai dau semne de viaţă. Am lucrat la proiectul acesta cu mari întreruperi.
Abia aştept să-mi petrec vara la Berlin şi, poate, să vin în vizită la Leipzig...

Răspuns n-am primit la scrisoare, dar nici nu mi s-a întors nedeschisă. înainte să plec, i-am trimis un e-mail şi Juliei, care mi-a răspuns în englezeşte:

Bună, Anna,
Mă bucur să primesc veşti de la tine. Sunt la San Francisco - am părăsit Berlinul cu opt luni în urmă şi am venit în Statele Unite. Prea multe lucruri din trecutul meu dădeau întruna buzna peste mine acolo.
O „duc minunat", cum se zice aici. Lucrez la o librărie feministă de lângă Berkeley şi mi-am făcut câţiva prieteni. Am participat cu toţii, recent, la un marş intitulat „Ia-ţi înapoi noaptea", ceea ce ma făcut să mă simt realmente pozitivă şi departe de Turingia şi de tot ce s-a întâmplat acolo. Aici, oamenii îşi onorează victimele - serios, toată lumea pare să aibă câte o poveste cu ce a trăit fiecare. Sunt convinsă că se poate ajunge la exagerări, dar, pentru mine, deocamdată, e ceva bun. Sunt o străină aici si vorbesc cu accent, dar mă simt mult mai la
locul meu decât în tara mea. Ciudat, nu?

Dacă treci vreodată prin San Fran, te rog să mă anunţi.
Julia J

Apartamentul nu s-a schimbat prea mult. Aşa de auster cum este, ar fi fost şi greu să-l dezgolească şi mai mult cineva. De fapt, adăugirile sunt cele mai observabile. Un şir

de ilustrate sunt prinse cu piuneze pe zid în sus şi în continuare, pe tavanul camerei de zi. Sugerează călătoriile, dar sunt numai suvenire din cârciumile călcate de-a lungul si de-a latul oraşului - cele neafiliate, care au reclame înăuntru, în bucătărie, a rămas un borcan cu levănţică uscată, sfrijită, dar cu aspect vesel. Iar pe peretele din dormitor, a apărut un ditamai desenul, făcut cu markerul, reprezentând o ciupercă - de fapt, este un *ciuperc* mare, cu două ferestre pătrate pe pălărie, drept ochi, şi cu o uşă pe picior. Are şi un zâmbet larg pe faţă - uşa este un dinte uriaş -, pentru că pălăria *ciupercului* se confundă cu un cap de penis, şi totul se ridică pe toată înălţimea peretelui din dormitor.

în prima dimineaţă, mă trezesc şi mă duc peste drum, în parc, luându-mi şi cafeaua cu mine. E foarte devreme, dar e deja lumină şi e o zi splendidă. Cerul e de-un albastru albicios, aerul - nemişcat şi proaspăt, iar străzile parcă sunt mute. Parcul e ca o curbă mare şi verde, care se înalţă până la cafeneaua cu obloanele trase ca nişte pleoape. în partea sa cea mai de jos este lacul, pe care-l ştiam dinainte doar ca pe o gaură neagră şi moartă. Acum, pe el plutesc nuferi, care se desfac să prindă soarele. Undeva, pe-aproape, o mică formaţie de broaşte salută ziua cu orăcăieli.

M-aşez pe una dintre bănci şi mă uit în sus, la statuia lui Heine. Pân- acum, n-am stat aici mai mult timp; locurile păreau să fie întotdeauna ocupate. în locul unor mâini de poet, sculptorul est-german i-a făcut lui

Heine mâini mari, de muncitor, ca nişte cazmale. Citatul de pe soclu sună astfel:

Nu noi ne cramponăm de-o idee; mai curând, ideea se cramponează de noi, şi ne înrobeşte, şi ne biciuieşte să intrăm în arenă, iar noi, forţaţi să devenim gladiatori, ne luptăm pentru ea.

Heine, poetul liber-cugetător, se răsuceşte în mormânt, probabil, văzând ce înrobiri, ce forţări şi ce lupte au avut loc aici, sub nasul său rece şi negru, sub umerii săi acoperiţi de porumbei cu găinaţ.

Dincolo de statuie, observ siluete. Doi bărbaţi se apropie, târându-şi picioarele, unul din susul dealului, celălalt dinspre colţul de jos, în costume şi papuci, cu doze de bere în buzunare. Mai vin şi alţi trei şi- şi ocupă locurile pe bănci. Doi dintre ei duc sacoşe de cumpărături din material textil, pline cu alte doze de bere; unul poartă o medalie atârnată de gât cu o panglică - parc-ar fi lordul primar. Odată cu toţii aşezaţi (oi fi luând eu locul vreunuia?, fiindcă văd că-mi lasă o bancă întreagă), încep să facă schimb de saluturi politicoase şi de strângeri
de mână, în timp ce pe mine mă salută fiecare dând din cap. Ai zice că ne aflăm în camera de zi a cuiva.
Unul mai în vârstă se pune pe bancă în genunchi, cu faţa către tot parcul. Scoate două felii de pâine albă şi le rupe, cu mâinile tremurându-i, în bucăţele de aceeaşi mărime. în loc să le arunce, le aşează într-un model de firimituri pe suportul de beton de care e fixată banca, la

distanţe egale unele de altele. Un soi de nebunie, un soi de generozitate.
Un bărbat trece în alergare prin faţa noastră, în şort galben şi cu o bandană pe cap. Beţivanii îl salută în cor: *-Morgen!* ('Neaţa!)
- *Morgen!* le-o întoarce el, gâfâind.
Aceşti oameni ai parcului sunt păzitorii porţilor aici, nişte sfincşi în costume sau, iată, în costum de sport.
Rândunele şi porumbei se ridică bătând tare din aripi şi dau năvală la firimituri. Dintr-odată, înţeleg şi eu grija ceremonială a vecinului de bancă. De-acum, suntem atracţia centrală a parcului: natura vine la noi în cârduri înaripate, la micul altar cu pâine şi bere.
Un întârziat se alătură grupului, purtând pantaloni de trening negri. Pe sub materialul sintetic, i se ghicesc picioare lungi ca nişte catalige. E ceva mai tânăr decât restul, cu părul negru pieptănat lins pe spate. Cară o geantă de sport plină cu beri.
- Harry, băiete! Nu ne-am văzut de mult, zice bărbatul cu medalia. Care medalie îi stă culcată pe burta dezgolită. Poartă o haină de
costum, fără cămaşă pe dedesubt, şi bretele roşii, care-i ţin sus nădragii, direct pe piele.
- Am fost plecat.
- Unde-ai fost?
- în vacantă.
9
- Ai fost în vacanţă? *Mensch!* (Omule!) Mi-ar trebui şi mie o vacantă. Un' te-ai dus?
9
- în Mexic.

Simt cum îmi vine să râd, numai că vecinii mei încuviinţează din
capete cu un aer solemn.
- Si? Ia zi, ce-ai făcut acolo?
- Am vânat.
- Aaa..., dă din cap lordul primar. Se vânează bine în Mexic?
- Cel mai bine.
- Şi ce-ai vânat în Mexic, Harry?
- Elefanţi.
Nici unul nu clipeşte măcar.
- Si-ai avut noroc?
- Nooo..., dă din cap vânătorul a pagubă, se aşază şi desface fermoarul genţii de sport, ca să-şi înceapă ziua de băut.
Poate c-o fi, într-adevăr, un club de poeţi şi preoţi, în care toate poveştile trebuie luate metaforic. Sau poate că realitatea s-a dovedit atât de stranie aici, încât orice altceva este binevenit, dacă o înlocuieşte.
Omul cu medalia se întoarce către mine si ridică doza de bere:
- Sănătate! zice.
- Sănătate! zic, ridicând cana de cafea.
- Mai sănătoasă ca berea, îmi arată, rânjind, că-i lipsesc doi dinţi din fată.
- Dar nu la fel de amuzantă, îi întorc zâmbetul.
El o ia ca pe o invitaţie şi vine să se aşeze pe banca mea.
- Nu sunteţi de pe-aici, zice, băgând mâna în buzunar, după o cutie de tinichea cu tutun.
-Nu.
- Poate din Koln?
-Nu, sunt...
- Daţi-mi voie să ghicesc. Din Hamburg?

- Nu. Din Australia.
-A..., zice, după care se apleacă spre mine şi-mi pune pe genunchi o mână mare, cu nişte unghii încovoiate, cafenii. Nu vă faceţi griji, îmi răsuflă în faţă, şi eu am sângele impur.
- Cum vine asta? zâmbesc, miratã.
- Maică-mea era poloneză.
-Aha...
Se-apucă să-şi ruleze o ţigară. Şi-a dat părul cărunt cu briantină şi-i stă într-o coadă de răţoi perfectă. Are mustaţa de deasupra buzei pătată de tutun, maronie. Când şi-o duce la gură, poate vorbi mai departe cu mâinile libere, ţigara stându-i lipită misterios de buza de jos.
- Vă place parcul ăsta? întreabă.
- Da, foarte mult.
- E bine în parc, da' să veniţi odată cu noi la cules de ciuperci, să vedeţi acolo ce bine e.
- Serios? Unde vă duceţi?
- Ne urcăm toti în tren, eu si câţiva dintre amicii mei, ăştia - face semn cu mâna către ceilalţi. (Care stăteau cu ochii atintiti la el si la
mine, dar acum ne întorc spatele brusc şi-şi văd de treaba lor.) Mergem în natură la capătul de linie, cu coşuleţe la noi, şi culegem ciuperci. E fantastic!
Mă-ntreb dacă nu cumva mă ia peste picior, descriindu-mi un tablou cu nişte beţivani care se urcă-n tren, care ţopăie vioi prin pădure cu coşuleţele într-o mână şi berea în cealaltă şi care culeg ciuperci simpatice pe

măsură ce înaintează, făcându-le cu mâna elefanţilor. Dar nu - nu glumeşte.
- Culegem - şi începe să enumere speciile: *Steinpilze, PfLfferlinge, Maronenpilze, Butterpilze, Sandpilze* - astea-s galbene sub pălărie şi spongioase. *Rotkappe,* în schimb, arată ca *Fliegenpilze,* dar nu sunt, şi... (urmează ceva ce nu prea înţeleg), dar pe-astea nu te-apuci să le culegi, pentru că-s de-alea pe care le mănânci o singură dată! (Râde, răsturnându-şi capul pe spate şi arătându-mi o porţiune de gingie şi din cerul gurii, ca o dihanie subacvatică.) Adunăm câte patru kile în fiecare coşuleţ, după care ne-ntoarcem acasă şi le pregătim cu puţin unt - superbe sunt! (îşi vântură un deget arătător prin faţa mea.) Să ştiţi dumneavoastră, zice, îndreptându-şi degetul spre sine, c-atunci când vine vorba de ciuperci, în domeniul ăsta mi-s profesor!
Medalia profesorului Ciupercă se scutură puţin, sclipindu-i în lumina reflectată de burtă. Un cor bălmăjit, dar aprobator, vine dinspre celelalte bănci; amicii lui confirmă, ridicându-şi dozele de bere înspre el. îmi pare bine că sunt aici. Mă şi mir de cât de absurd e că n-am stat niciodată de vorbă cu aceşti oameni, care mi-au fost, la urma urmelor, vecini.
Continuă tot el, dându-mi un sfat:
- Trebuie să mai ieşiţi pe-afară, zice. Televizorul nu-i bun pentru ochi, stiti, nu-i asa? Nu-i sănătos.
Mă-ntreb dacă nu cumva m-a supravegheat de la distanţă în timpul iernii de-acum câţiva ani, văzând cum pâlpâia în

alb-negru fereastra mea. Poate că asemenea bărbaţi, care-şi fac veacul prin parcuri şi pe la colturi de stradă, în statiile de tramvai si la metrou, sunt cei care observă totul acum. O femeie trece prin faţa noastră, în drum spre lumină, iar omul cu ciupercile ridică o mână, ori s-o salute, ori, poate, doar să-i facă semn să treacă.

- Pe vremuri, în RDG, eram croitor, zice. Nici ăla nu era un lucru bun pentru ochi. Am vrut să mă fac ori actor, ori bucătar, dar nu s-a- ntâmplat. (Mi se pare c-a devenit şi una, şi alta, când îl văd cum se comportă şi-l aud ţinând teoria ciupercilor făcute sote.) Până-n 1990, am făcut parte din brigada voluntară de pompieri, da' pe urmă s-a dus dracului totul, pus în roabă şi dat la gunoi! Şi-asta, ce facem acum, *Kapitalismus* - nici nu vă-nchipuiţi ce căcat face. (Fornăie pe nas şi scuipă pe jos. Pe urmă, bagă mâna în buzunar şi scoate un pieptene.) Era mult mai bine înainte. Stau în acelaşi apartament - pe-atunci, mă costa 450 de mărci pe lună, iar acum - 804! Şi ce mare lucru dacă n-aveam banane si mandarine! Mie nu-mi trebuie o banană să mi se
ş
scoale! (îşi trece pieptenele cu grijă prin coafură.) Pe mai nimic reuşeam să fac rost de cinci kile de cartofi, bere la cin'zeci de pfenigi cutia, şi-acuma cât e? Transportul era treizeci de pfenigi şi vinerea - douăzeci. Adică, ce vreau să spun? C-aveam un stat social - pentru medicamente nici nu trebuia să plăteşti. Vă spun că nu pricep şi pace. Numa' tâmpenii se-ntâmpl-acum.

Arunc o privire peste umărul lui şi-i văd amicii dând pe tăcute şi nesiguri din cap, a încuviinţare.

Nu e prima oară c-aud astfel de lucruri, deşi foştii oameni de la Stasi, sau intelectualii de stânga privilegiaţi, sau foştii membri de Partid se plâng mai mult de costurile biletelor de avion: „La ce bun să fiu liber să călătoresc, dacă nu-mi permit să merg în vacanţă la New York, Las Palmas ori în Noua Zeelandă?" Odată, la Leipzig, o bătrână mi-a spus într-o cârciumă, dând şnapsul peste cap la ora patru după- masă: „Da, e mai bine acum decât sub Republica de la Weimar şi mai bine decât era sub nazişti, dar aduceţi-i înapoi pe comunişti, eu aşa zic. Erau pline localurile pe vremea lor, sub Honecker. Hai, noroc!" Nu mă-ndoiesc de-o asemenea nostalgie autentică, dar cred că nu face decât să vopsească o lume ieftină şi ticăloasă în auriu; o lume în care n-aveai ce să cumperi, n-aveai unde să te duci şi oricine voia să facă altceva cu viaţa lui, decât să slujească partidul, risca să fie persecutat sau chiar mai rău.

Dimineaţa s-a umplut de viaţă dintr-odată: insectele dansează pe deasupra ierbii, şi polenul pluteşte în lumină, printre oamenii care traversează parcul, ca să ajungă la staţia din Rosenthaler Platz. Profesorul Ciupercă e-n vervă:

- Pe-atunci, dacă erai beat, poliţia doar te lua de subţiori şi te-aşeza pe-o bancă. Acuma, nici nu mai putem să dormim aici, ca să nu fim jefuiţi! E cumplită morala din ziua de azi. Ştiţi că puteţi fi atacată pentr-o singură ţigară? Asta-i mâna mafiei ruseşti,

şi mai sunt şi românii, şi ţiganii. Dac-ar veni o ţigancă de-aia să danseze aici, pe banca asta, vă spun eu c-aţi rămâne fără portofel cât aţi clipi!

Şi plângerea asta am auzit-o, în tot felul de alte versiuni: este o suferinţă după nişte vremuri trecute, când totul era mai sigur. într-un stat al securităţii, la urma urmelor, măcar atâta lucru puteau face autorităţile, dacă tot băgau la închisoare oameni nevinovaţi - să cureţe străzile şi de infractori, în acelaşi timp.

- Uitaţi, la două sute de metri încolo era Zidul - şi profesorul Ciupercă întinde un braţ, cât s-apuc eu să-i văd un smoc de păr albit pe piept, între cele două bretele. Până să-l avem, ăştia, vesticii, veneau ca turmele aici şi ne cumpărau nouă toate mărfurile! A trebuit să ridicăm Zidul, ca să ne putem face cumpărăturile în propriile noastre magazine! Şi, până la urmă, ce?, ne-au dat Zidul jos şi tot ne- au cumpărat cu totul, vesticii ăştia, cu banii lor din Vest - toate fabricile si afacerile, chiar si cârciumile ni le-au luat. Si-acuma, nu
mai vor nici măcar să ne ţinem şi noi capul sus - păi, nu? Să vă spun eu cinstit cum era cu frontiera - şi-mi pune iar mâna pe genunchi. Şi să stiti că eu sunt om cinstit. Ştiam cu totii, nu era cetătean din RDG
să nu ştie că, dacă ne-apropiam de Zid, ne-mpuşcau! Şi cu-asta, basta! Aşa c-am rămas aici! Adic-ar fi trebuit să stea toţi aici pe cururile lor - şi-atunci nu i-ar mai fi umplut ăia de gloanţe!

Şi argumentul ăsta îl cunosc prea bine: dacă nu te luai de piept cu sistemul, nu-ti făcea nici un rău. Numai că, din câte am văzut, mă tem
că tot ti-ar fi făcut.
Profesorul Ciupercă îmi strânge mâna. - Serios c-ar trebui să veniţi cu noi la cules de ciuperci, zice. Corul din spate mormăie şi dă din cap c-aşa este, eu le mulţumesc şi mă ridic să plec înapoi spre palatul meu personal de lumină, aer şi linoleum

.Capitolul 26

zidul

în această blândă atmosferă de primăvară, mi-am făcut un obicei din a mă plimba unde vrei şi unde nu vrei. Este ora 10 seara, şi soarele nici n-a apus încă de tot. Cireşii aliniaţi pe marginea străzilor împrăştie pe trotuar sâmburi şi pete de suc - parc-ar fi de sânge. Merg spre casă, prin faţa cafenelelor cu terasă din Kollwitzplatz, unde stau grupuri, grupuri, de studenţi, majoritatea din Vest, care mănâncă şi râd. N-aş putea spune cu siguranţă cât anume ştiu ei despre ce s-a întâmplat prin locurile astea. Visez cu ochii deschişi pe marginea trotuarului, când o femeie cu şapcă de bufon şi pantaloni scurţi, foarte scurţi, aproape că-mi agaţă urechea, trecând prin faţa mea cu bicicleta.
Când ajung, în sfârşit, pe strada mea, cerul e deja negru. Un bărbat nesigur pe picioare se sprijină de clădirea mea, lovindu-se de ea ca o muscă de fereastra închisă. Aşa, pe întuneric, e mai mult o formă decât o persoană, un contur cu o sticlă în mână. E beat - criţă de beat. Când m-apropii de el, întinde o mână spre mine şi începe să

vorbească, dar nu e clar cui se-adresează, mie sau universului.

- Nu mai vreau să fiu german! se smiorcăie. Nu mai vreau să fiu german!

Are pe faţă dâre argintii de lacrimi.

- De ce nu? - întind o mână, să-l ajut să-şi păstreze echilibrul.

- Suntem cumpliţi, zice. (Abia dacă s-a uitat la mine. De unde să ştie că nu-s nemţoaică?) Sunt cumpliţi. Germanii-s cumpliţi.

Pleacă mai departe şi ţine drumul cât de cât drept, pipăind clădirile.

De care germani vorbea? De unii sau de toţi? Pentru acest bărbat est-german, multă vreme obişnuit să creadă că germanii răi se aflau de cealaltă parte a Zidului, poate că e prea greu acum să mai facă diferenţa. Să fie chiar atât de răi germanii? Sau sunt mai răi decât se- aştepta el? Şi-au fost vreodată oamenii ca el - care acum sunt frânţi sau beţi, ruşinaţi, fugiţi, încarceraţi sau morţi - cât de cât buni?

Mă sună o prietenă care lucrează la Autoritatea Dosarelor.

- Am primit o cerere interesantă la noi, acolo, ieri, de studiere a unui dosar personal, zice. M-am gândit să te informez.

- De la cine?

- De la *Herr* Mielke.

Prietena mea chicoteşte. Amândouă ştim, fără să mai spunem: Mielke crede, probabil, că aparatul creat de el era într-atât de meticulos, că aşa un elan administrativ, absolut de-sine-stătător, avea, încât cineva, undeva, stătea cu ochii până şi pe el.

După câteva zile, o sun pe *Frau* Paul. Stăm de vorbă o vreme. Activează acum într-o asociaţie a celor persecutaţi de fostul regim, organizează tururi ale închisorii de la Hohenschönhausen - „ne gândim să facem acolo şi-o cafenea", zice - şi face campanie pentru compensaţii acordate victimelor. Pe urmă, îmi spune:

- Mai e ceva.

-Da?

- Seara trecută, am fost urmărită pân-acasă, când mă-ntorceam de la o reuniune pentru compensaţii.

-Poftim?!

- Chiar aşa. M-a urmărit o maşină până la metrou, mergând la pas. Eram cu nişte prieteni şi nu i-am dat mare atenţie. Dar, când am coborât din tren la Elsterwerdaer Platz, eram singură, şi maşina m- aştepta. Pe urmă, s-a ţinut după autobuz. Când am coborât din autobuz, şi-a stins farurile şi a venit după mine până la uşă.

-Oribil...

- Da, zice, sunt o mulţime de oameni care nu vor să ridicăm glasul şi să luptăm pentru ce ni se cuvine.

- Stiti cumva cine era?

99

- Nu. Dar aproape sigur era vreun fost de pe la Stasi. (E înfricoşată, dar se încurajează singură.) Zice: Un Volvo era. Caut un şofer de Volvo.

Mielke a murit săptămâna asta. Avea nouăzeci şi doi de ani. Paginile ziarelor scriu: „Cel mai detestat om a murit". Mă gândesc la celălalt om „cel mai detestat" şi-i dau telefon. Răspunde soţia lui şi mi-l dă la telefon. Karl-Eduard von Schnitzler îmi

spune că nu se simte bine şi că lucrurile se agravează. Prin „lucruri", înţelege lumea din jur.

- Oamenii ăştia încă mai împrăştie minciuni despre bunul meu prieten, Erich Mielke - şi-acum e mort! Luni a fost îngropată urna cu cenuşa lui şi marţi a fost profanată! Exact sub nasul poliţiştilor care o păzeau! înţelegeţi? Cenuşa prietenului meu a fost împrăştiată şi locul său de veci, pro-fa-nat! (Exact aceeaşi voce avea: hârşâită, bătrână şi mânioasă.) Ăsta-i capitalismul gol-puşcă şi brutal! O absolută *Unkultur* (lipsă de cultură)!

Puţin probabil ca profanarea mormântului lui Mielke să fi fost săvârşită de nişte vestici; şi este un produs al capitalismului numai în măsura în care capitalismul nu-i protejează - nu cum s-ar cuveni, după el - pe foştii conducători ai fostei Republici Democrate Germane de ceea ce ar putea gândi propriul popor despre ei. Mi se pare, totuşi, că simt frică în vocea lui - care-i cealaltă faţă a furiei. Frică, poate, că şi sfârşitul său, care se apropie, va fi marcat de un mormânt profanat. Mi-aduc aminte apoi de loialitatea lui faţă de cauză. Cred că nu atât de moartea în sine se teme, cât de faptul că-i va anihila, până la urmă, forţa combativă.

Astăzi, merg pe jos de-acasă pe Brunnenstrasse, trec de tunelul prin care voia să fugă *Frau* Paul, până pe Bernauer Strasse, unde era Zidul. Acum, este un muzeu nou. Exponatul său cel mai important se află vizavi: o secţiune de Zid reconstituită, în mărime naturală, cu tot cu

o fâşie a morţii proaspăt construită şi atent greblată, pentru turişti. Exact alături, pe aceeaşi Bernauer Strasse, mai există câteva porţiuni din Zidul autentic, acoperite, aşa cum au fost întotdeauna pe partea lui vestică, de *graffiti* în culori ţipătoare. Aceste ruine, totuşi, se află în spatele unor tufe, sunt dărăpănate şi parcă stau să cadă. Ici şi colo, barele de oţel ies din beton, dezgolite ca nişte oase ale unui schelet.

Noul Zid, în schimb, arată impecabil. N-are urmă de graffiti pe el. Pot să înţeleg de ce originalul a dispărut aproape cu desăvârşire şi de ce, cum spuneau *Frau* Paul şi fiul ei, Torsten, oameni au *vrut* să dispară. Dar acesta, nou, este o versiune antiseptică, gen Disney - istorie aerografiată, pentru efect.

în interiorul muzeului, sunt panouri şi prezentări pe ecrane tactile, cu felul în care a fost construit Zidul, înregistrări cu Kennedy ţinând celebrul discurs *Ich bin ein Berliner^* si dramatizări ale diferitelor
9
tentative de evadare.

- Da, da, da, îi spune un bărbat, care stă cu spatele la mine, altuia care se află în spatele ghişeului. îi duc de-aici şi-i aduc înapoi tot aici. Cred c-o să dureze vreo două ceasuri. Asta vreau acum să verific.
- Bine, atunci, zice al doilea bărbat, după care se uită la mine.

Poartă nişte ochelari de vedere fistichii, care par să fie ţinuţi laolaltă
de un şir de cârlige de rufe multicolore în miniatură.

- Cu ce vă pot ajuta?

Bărbatul aflat la ghişeu se întoarce să se uite la mine şi el.

- *Frau* Funder! exclamă. (E Hagen Koch.) Ce să vezi, ce să vezi! Ce mai faceţi? Chiar aşa! Poate v-ar plăcea să veniţi cu mine!

Vorbeşte cu semne de exclamaţie. S-ar zice că nici n-am lipsit. Pentru el, trecutul înseamnă Zidul, iar eu sunt parte a prezentului, indiferent dacă în urmă cu trei ani sau acum. Părul i s-a mai albit, dar ochii sunt la fel de luminoşi, de un căprui zâmbitor.

- Fac bine, *Herr* Koch, mulţumesc. Unde să vin?

- Iau mâine un autocar de turişti şi-i duc pe traseul pe care-l urma Zidul, pentru că-n momentul de faţă aproape că nici nu se mai vede pe unde a fost. Iar azi mă duc să verific personal cam cât ar dura.

- Mi-ar plăcea foarte mult să vin.

Ideea este să mergem cu maşina de-a lungul frontierei municipale, până unde a fost construit Zidul: să ocolim vechiul centru al oraşului din Est şi să trecem de suburbiile vestice Wedding, Moabit şi Tiergarten. Pe urmă, zice *Herr* Koch, mergem acolo unde Zidul trecea exact prin centrul oraşului, pe Niederkirchnerstrasse, până tocmai la râul Spree şi de-a lungul malului său, până la podul Oberbaum.

Ne urcăm într-o maşinuţă roşie, pe care o conduce rapid şi sigur pe el. E fericit să aibă ca public fie şi o singură persoană, cu care să-şi exerseze discursul cu „turul oraşului uitat". Prima oprire e ceva mai jos pe aceeaşi stradă, o întindere de ierburi, lată de vreo sută de metri. Buruieni încâlcite,

crescute până la înălţimea genunchiului, se leagănă ca nişte fiinţe simţitoare în aerul cald. Dincolo de această porţiune, e un cimitir. Un înger de piatră stă pe un soclu cu faţa spre noi, rugându-se cu capul plecat. Mergem până în mijloc, unde cerul pare mai vast.

-Asta era fâşia morţii, zice *Herr* Koch, desfăcându-şi larg braţele. Mai înainte, însă, cimitirul se întindea până la stradă. Când s-a construit Zidul, a trebuit să fie deshumate cadavrele şi îndepărtate pietrele funerare. (Ridică din sprâncene.) Pe gardieni îi cam lua cu fiori, când făceau treaba asta.

Era ca şi cum gardienii de frontieră care au lucrat la fâşia morţii ar fi preferat să nu existe nici o dovadă a morţii pe ea.

Herr Koch se bucură să fie cu cineva care-i împărtăşeşte interesul în privinţa Zidului. Poate chiar e şi mai obsedat de el decât mi-l amintesc de ultima dată. Pare să nu mai fie conştient de faptul că interesul arătat de el este unul aparte. Se dovedeşte, o dată în plus, un adevărat credincios: Zidul este acela care l-a definit pe el şi nu vrea să se elibereze de amintirea Zidului. Mă gândesc, pentru o clipă, la *Frau* Paul, care nu vrea nici ea să se elibereze de amintiri. *Herr* Koch începe să facă poze. îmi înalţ privirile spre faţa prelungă a îngerului şi mă gândesc la Miriam şi la Julia: vieţi definite, tot aşa, în funcţie de Zid. O să se elibereze vreodată de el? Dar el, Zidul, o să le dea drumul din strânsoare vreodată?

Următoarea oprire este *Schiffahrtkanal* (Canalul navigabil). *Herr* Koch este incitat şi vorbeşte repede. Parcăm în faţa unui

complex rezidenţial nou. Apartamentele sunt proaspăt construite şi vopsite în culori vii. Sunt dispuse în jurul unei curţi interioare, după stilul berlinez obişnuit, doar că, într-o surprinzătoare părăsire a tradiţiei, exact în mijlocul curţii interioare se înalţă un turn de pază tipic estgerman, cât o clădire cu două etaje. Herr Koch mi-l arată, făcând un gest cu mâna către el:

- Ăsta, zice mândru, e turnul meu.

Pentru o clipă, e-atât de mulţumit, că rămâne fără grai.

Mă uit fix la drăcărie. Evident, e un turn vechi de pază de pe fosta fâşie a morţii. Are pereţi pătraţi de ciment şi ferestre până sus, ca să se vadă în toate direcţiile. în vârf, are o suprafaţă îngrădită cu gard metalic, de unde gardienii puteau să tragă. N-are cum fi un obiect care aduce plăcere, însă *Herr* Koch face o mutră care-i străluceşte de plăcere.

- Turnul dumneavoastră?!
- Turnul meu.

îmi explică: la sfârşitul anului 1989, în calitatea lui de ofiţer cultural angajat la Stasi, s-a oferit voluntar să fie responsabil de *Denkmalschutz,* adică de conservarea monumentelor istorice. A găsit o mulţime de plăcuţe alb-albastre, emailate, pe care scria „Moştenire naţională" si, în haosul acelor ultime zile, s-a fâtâit de colo-colo si le-a prins în şuruburi pe tot felul de obiecte preţioase, în opinia lui, cum ar fi Zidul însuşi, porţile rotative de la punctul de control Charlie şi turnurile de pază. Cele mai multe au fost puse la pământ, în ciuda eforturilor sale.

Turnul acesta, însă, i-a dat mari bătăi de cap, zice, mai ales când sau apucat dezvoltatorii să construiască ansamblul rezidenţial.

- Asa că eu ce-am făcut?

Îi întorc privirea. Nici nu-mi trece prin minte.

- Am găsit un vagabond şi l-am instalat aici, în turn! I-am dat şi bani, şi-o slujbă - să renoveze turnul! N-au putut să-l demoleze, pentru că era locuit!

Văd că pe uşă a pictat cineva de mână o adresă: Kieler Strasse nr. 2. Intrăm şi, culmea, găsim o baie modernă, tapetată cu faianţă albă, la nivelul cel mai de jos.

- Din păcate, zice *Herr* Koch, chiriaşul meu a murit.

Urcăm scara până sus, unde-şi îndeplineau misiunea gardienii. Turnul stă să cadă şi miroase a beton ud, dar mă bucură gândul că fostul chiriaş, un bătrân om al străzii din Est, a sorbit din priviri panorama, de aici, de sus, unde stăteau înainte gardienii şi-l supravegheau pe el. *Herr* Koch adaugă:

- Dar cred c-am reuşit să-l salvez. Au fost nevoiţi să construiască

apartamentele de jur-împrejurul turnului. Chiriaşilor nu le-a plăcut, iniţial, dar am stat de vorbă cu ei şi, pe măsură ce trece timpul, încep să-i aprecieze şi ei, din ce în ce mai mult, semnificaţia istorică.

Pune mâna pe o mătură şi un făraş, cu care se apucă de măturat ca un adevărat proprietar, înainte să plecăm.

Ne întoarcem cu maşina în oraş; trecem de *Bundestag,* de *Reichstag* şi de Potsdamer Platz. La un semafor, văd pe un stâlp un afiş

al trupei Renft promovându-şi turneul actual prin fosta Germanie de Est. Mă bucură să-l ştiu pe Klaus prezentându-şi muzica şi ajungând, o dată în plus, la statutul de stea rock. Oprim pe o stradă oarecare.
- Vedeţi? zice *Herr* Koch, desfăcându-şi larg braţele din nou.
Mă uit înjur. Nu e nimic de văzut.
- Pentru că nu vedeţi! Nici măcar nu mai puteţi vedea pe unde trecea Zidul!
Are dreptate, n-a rămas nici urmă de Zid, nici măcar o fărâmă de moloz, nici vreun teren viran.
- Uitaţi-vă, totuşi, pe jos - şi-mi face semn către pământ.
O dungă de granit îngustă e încrustată în caldarâm, uşor mai închisă la culoare decât restul căii de rulare.
- Atât a mai rămas din el! zice *Herr* Koch.
Mai demult, era o linie roşie, dar până şi pe aia au considerat-o prea evidentă, aşa c-au venit cu această soluţie în loc. Si nu-i numai asta: în locurile unde scrie, totuşi: „Zidul Berlinului 1961-1989", e scris în aşa fel încât se citeşte numai din partea vestică. Pentru noi, esticii, e cu fiindu-n sus!
Când ne apropiem de maşină, adaugă:
- Eu sunt singura persoană care menţine vie semnificaţia Zidului din perspectiva estică. Dacă există ceva ce m-a învăţat viaţa, este că nu-i bine să vezi lucrurile numai dintr-o parte! Lumea nu mă place, din acest motiv, dar e ceva ce trebuie făcut! *Herr* Koch este un cruciat singuratic în luptă cu uitarea.
Mergem cu maşina pe Zimmerstrasse, lăsând în urmă centrul, către

Bethaniendamm. Este o parte sărăcăcioasă a oraşului. Sunt mai multe blocuri noi de locuinţe, vopsite în culori vii, de-o parte, şi altele cenuşii, de beton, de partea cealaltă. între ele, este ceva ce pare, la prima vedere, un teren viran, îngrădit cu garduri din plasă de sârmă şi din scânduri şi pari. Dincolo de gard, cineva şi-a bătut capul să planteze cartofi şi vinete în şiruri ordonate, şi roşii cu vrejurile înfăşurate pe araci. Dar tot nu sunt convinsă că ştiu la ce ne uităm.

- Acestea, zice *Herr* Koch, sunt cepele turceşti.

Mă conduce de jur împrejurul zonei îngrădite, care este un mic triunghi de pământ. La un capăt, se înalţă un şopron complicat, pe trei niveluri, făcut din bucăţi de placaj compactat, din lăzi şi o scară, cu o viţă-de-vie care se urcă pe ea. în faţa şopronului sunt o canapea veche şi nişte scaune, iar la celălalt capăt al terenului, de o crengă de copac, atârnă un leagăn de lemn pentru copii, vopsit în galben şi roşu.

Herr Koch zice că această porţiune de teren cădea, practic vorbind, în zona estică, dar că era prea greu de construit o buclă în Zid, care so includă, aşa că Zidul trecea în linie dreaptă pe strada cea mai apropiată, lăsând această insulă de pământ în Vest. Nimeni din Berlinul de Vest n-a ştiut cum să procedeze cu ea; nu i se putea stabili nici o destinaţie, fără să fie antagonizat regimul din Est. Literalmente, era un pământ al nimănui. Până la urmă, o familie de turci a îngrădit- o, pur şi simplu, cu gard şi a plantat legume pe suprafaţa respectivă. Când Zidul a fost dat jos, nimeni n-a venit

cu nici o pretenţie asupra ei, aşa că turcii continuă să facă şi azi grădinărit aici. Trag cu ochiul prin gard. Văd un cais, iar, la un capăt, un stejar solid. îmi închipui o familie mare şi harnică: bunica pe canapea, copiii în leagăn şi mirosul de cafea răspândindu-se din palatul de vară aflat în capătul celălalt.

- Dar ştiţi ce s-a întâmplat? zice *Herr* Koch. (Mă-ntorc iar către el.) Familia s-a certat, până la urmă - erau doi fraţi, de fapt. S-au luptat cu atâta înverşunare între ei, că tot ce s-a putut face a fost să se tragă un gard prin mijlocul grădinii şi să fie împărţită în două zone separate! (I se luminează chipul, de la toată ironia situaţiei.) Veniţi încoace, priviţi.

Mergem la mijloc, unde un gard înalt de doi metri, din plasă de sârmă, desparte fix prin mijloc acest mic teren, şopronul de-o parte, leagănul de partea cealaltă, nelăsând nici o posibilitate de trecere de colo, colo.

Ultima noastră oprire este la podul Oberbaum. Aici, Berlinul este un loc pustiu, unde liniile de tramvai din Est şi cele din Vest au fost abia recent reconectate între ele. Cea mai lungă porţiune rămasă din Zid se înalţă pe acest mal al râului - fiindcă a fost uitat, mai degrabă decât păstrat cu bună-ştiinţă. Unde se termină Zidul, se află ceva ce arată, la prima vedere, ca o grupare de corturi de circ. Ne apropiem, şi-mi dau seama că sunt, de fapt, nişte corturi cu suvenire, cu steaguri fluturându-le în vârf şi pancarte pe care scrie în englezeşte: „Suvenire pentru tine" şi „îţi ştampilăm paşaportul". Plăteşti o marcă şi poţi să

capeţi, în paşaport, o viză de intrare în RDG, ca şi cum ai păşi în acest cort şi, dintr-odată, minune mare!, ai fi primit în locul acela din trecut. Dintr-un autocar, coboară turişti americani mai în vârstă.
Parcă s-ar fi potrivit - au hainele călcate, în culori palide, şi pantofi de alergare, exagerat de curaţi.
- Betty, o femeie o întreabă pe alta, cu un accent sudist, tărăgănat, ţi-ai pus aceeaşi jachetă pe care o purtai în ziua aia, la Auschwitz?
Herr Koch îşi face loc înspre standul principal.
- Gerd! strigă.
- Hagen, prietene!
Vânzătorul se ridică de la locul său şi dă fuga din spatele tarabei încărcate, să-l întâmpine. *Herr* Koch mă prezintă. Gerd este un bărbat de şaizeci de ani, bronzat, cu o cămaşă albastră desfăcută până la buric şi un zâmbet intens, ca de actor de vodevil. Mai târziu, aflu de la *Herr* Koch c-a fost, într-adevăr, actor în Est.
Prăvălia lui Gerd este un relicvariu de obiecte care amintesc de fosta sa tară. Are bonete ale soldaţilor sovietici si RDG-isti: medalii rusesti
bătute pentru a comemora serviciul militar în timpul invaziei Berlinului din 1945 („autentice, autentice", zice, seducător); inscripţii vechi, emailate, cu mesaje precum: „Aţi părăsit Sectorul american" în engleză, rusă, franceză şi germană; sau: „Atenţie: mine! Zonă interzisă - pericol de moarte!" Are maşinuţe Trabant în miniatură, ursuleţi, deschizătoare de sticle, abţibilduri

pentru maşină şi căni de cafea; iar, într-o parte a tarabei, în compartimente mici, are multe, multe, bucăţele de Zid.

- Vă rog să primiţi acest mic dar din partea mea, zice, şi-mi depune în palmă o bucăţică de Zid.

Este pusă într-o punguliţă de plastic, alături de un „Certificat de Autenticitate". Parc-ar fi o mostră pentru medicina legală. Se uită amândoi ţintă la mine, rânjind entuziasmaţi. Mă tem că-n orice moment ar putea începe să cânte în duet.

- De unde stiti că-i autentică? întreb.

- A, dar cum să fie? Sigur că-i autentică, zice Gerd, şi clipeşte convingător, precum gazda unei emisiuni de televiziune de dimineaţă.

Probabil că s-au pus în circulaţie destule fragmente „autentice" din Zid, cât să se ridice din ele două ziduri la fel de mari. Herr Koch se apleacă să vadă mai bine, interesat, ca întotdeauna, de documente.

- Uitati, zice, are un certificat care-i dovedeşte autenticitatea.

Le mulţumesc amândurora şi plec pe jos către noua staţie de tramvai de pe Warschauer Strasse. Când mă uit înapoi, văd că *Herr* Koch i-a strâns laolaltă pe turişti şi le oferă deja versiunea lui asupra istoriei.

„Eu sunt berlinez", pasaj dintr-un discurs ţinut de preşedintele american John F. Kennedy pe 26 iunie 1963, în Berlinul de Vest (n.tr.

Capitolul 27

cei care descâlcesc

Iau trenul spre Nürnberg. După ce ajung, beau un espresso în picioare, la un bar din gară. O tânără drăguţă serveşte din spatele tejghelei, purtând o şepcuţă de bar gen

„împinge-tava". Bărbatul de lângă mine comandă un *Riesenbockwurst* (cârnat uriaş). Barmaniţa îi pune mai întâi salată de cartofi şi o chiflă, apoi cârnatul fiert.
- Muştar sau ketchup? întreabă.
Ridică farfuria de carton mai sus decât este necesar, aşteptând un răspuns, iar mâna liberă şi-o întinde peste bar, unde ar trebui să se afle sticlele respective, întoarse cu fundul în sus, ca să poată fi apucate şi stoarse. în locul lor, de sus atârnă un fel de uger galben de cauciuc. Fata execută o mişcare ageră, stoarce şi răsuceşte una dintre ţâţe, pe care o mulge de muştar.
Când mi-am rezervat biletul, mi-am amintit de Scheller si Uwe si de
conversaţia pe care am avut-o cu ei demult de tot, despre femeile care descâlcesc. L-am sunat pe Uwe la postul de televiziune, ca s-o reluăm şi să-i spun că m-am întors ca să termin ce-am început. Un fost coleg mi-a răspuns la telefon. Mi-a spus că Uwe fusese promovat corespondent special în Statele Unite şi că el, Frederica şi micuţul Lucas erau de-acum instalaţi confortabil şi fericiţi la Washington. Lam rugat să le transmită gândurile mele cele mai bune.
Birourile Autorităţii de Studiere a Dosarelor Stasi, în care lucrează
femeile care descâlcesc, se află la Zirndorf, un sat de lângă Nürnberg. Sunt în aceeaşi incintă compartimentată unde sunt tinuti si
solicitanţii de azil. Doi ethiopieni, sau poate eritreeni, bărbaţi cu feţe biblice posomorâte şi braţe parcă fără scop, se plimbă prin zona exterioară.

Directorul, *Herr* Raillard, mă întâmpină la intrare şi mă conduce la etaj, în biroul său. Este o clădire administrativă simplă, care miroase a ceară de podele şi a placaj umed. *Herr* Raillard este un bărbat solid, cu părul alb şi drept până pe umeri şi cu ochelari. Este arhivar.

Sunt ca o leoaică în cuşcă. Şi într-o grabă inexplicabilă. Mă gândesc de-atâta timp la locul ăsta, unde-şi concentrează Miriam toate speranţele; vreau să văd aici banchete din oţel inoxidabil, şi lumea să poarte fileuri de păr şi mănuşi albe, din material textil. Vreau gardieni care să păzească intrările şi camere de supraveghere în spaţiile de lucru. Vreau ca paginile descâlcite şi reconstituite să fie scanate în calculatoare, corelate cu dosarele din care provin, şi ca oamenii ale căror vieţi le-au afectat să fie contactaţi de persoane sensibile, bine pregătite, şi puşi la curent cu noile referinţe ale existenţei lor, atâtea câte au fost descoperite.

Vreau să descopere ce i s-a întâmplat lui Charlie Weber.

Sunt convinsă că *Herr* Raillard este ocupat, dar biroul său nu e ocupat de nimic şi-mi creează impresia că nu şi-a făcut nici un program astăzi, tocmai pentru întâlnirea cu mine. Este un om liniştit şi neimplicat, a cărui carieră s-a consumat la arhivele vest-germane de la Koblenz şi care acum abia aşteaptă să se pensioneze.

- Da, zice, mai am puţin şi împlinesc şaizeci şi trei de ani - ca şi cum ar vrea să spună: „şi-am plecat de-aici".

îmi spune că lucrările au început în 1995, după ce sacii cu material stătuseră degeaba la Berlin timp de cinci ani. O mie cinci sute de saci au fost găsiţi la Cartierul General al Stasi de pe Normannenstrasse, în ianuarie 1990. Conţineau documente, cartele de indexare, fotografii mărunţite la tocător sau rupte de mână, plus benzi audio şi filme smulse de pe role.

Herr Raillard mi-a organizat discuţii la o cafea cu câteva dintre lucrătoare. Sunt nerăbdătoare să cunosc nişte femei care descâlcesc.

îl întreb câte sunt si dacă este adevărat că toate sunt femei, cum am auzit.

- A, nu, zice, dar sunt mai multe femei decât bărbaţi, probabil.

Se arată precaut şi exact şi-i cere secretarei să verifice câţi sunt. Femeia se întoarce cu un bileţel: optsprezece femei şi treisprezece bărbaţi.

Mai întâi, o luăm pe coridor în jos, ca să vedem camerele de lucru. Pe drum, îmi spune c-au apărut anumite controverse, pentru că victimele vor ca activitatea de aici să se desfăşoare mai repede. Există un program de calculator care ar putea să ajute în acest sens: pune laolaltă foarte rapid o mulţime de fragmente, pe baza unei scanări a formei precise a marginii rupte. Dar, zice *Herr* Raillard, dacă se doresc probe, documentele reconstituite pe calculator nu sunt considerate originale. Asta nu mi se pare c-ar avea vreun sens, pentru că oamenii, în general, nu vor să dea în judecată pe nimeni, vor numai să ştie ce s-a întâmplat cu vieţile lor.

- Şi ar fi şi foarte scump un asemenea program, adaugă *Herr* Raillard.
Ăsta-i motivul mai plauzibil pentru care nu e folosit.
Uşa se deschide către un birou banal; îmi sar în ochi, mai întâi, plantele în ghivece, vopseaua veche de pe pereţi şi un afiş cu nişte pisoi cu ochi sticloşi, încâlciţi într-un scul de lână. în rest, e doar un birou mare, cu un scaun gol în spate.
- Şi-a luat o pauză, probabil, zice *Herr* Raillard, făcând semn cu mâna către scaun. îl ascult, însă, doar pe jumătate. Fereastra e larg deschisă, perdeaua albă flutură în vânt, şi pe mine mă cuprinde panica, inima-mi urcă scările câte trei în piept, pentru că biroul este acoperit de mulţimi întregi de fâşiuţe subţiri de hârtie - unele în grămăjoare, dar altele răspândite pe toată suprafaţa. Sunt atâtea hârtiuţe, încât biroul nu e destul de mare, şi cine lucrează aici a început să şi le desfăşoare şi pe suprafaţa dulapului cu dosare. Bucăţelele sunt de dimensiuni diferite, de la o cincime de pagină A4 la numai vreo doi centimetri pătraţi - şi nimic, dar absolut nimic nu le poate opri să zboare în toate părţile prin încăpere sau chiar şi pe fereastră.
Herr Raillard înţelege altfel sentimentul de pe chipul meu.
- Da, zice, volumul de muncă este imens. în camera următoare, la fel. Persoana care lucrează aici, tot în pauză şi ea, pare să sorteze materialul scos din saci mai întâi în cutii de carton retezate în jumătăţi şi de-acolo, să-l întindă pe toată suprafaţa biroului. Un ochi de femeie dintr-o fotografie

ruptă îmi aruncă o privire dintr-o cutie pusă pe jos. Zăresc numele scriitorului Lutz Rathenow pe o fâşie de hârtie. Lângă scaun, este o rolă de bandă dublu-aderentă şi o pagină completată parţial în faţa ei: un colţ şi latura stângă.
în camera următoare, fragmentele sunt chiar mai mici.
- Este o muncă dificilă, zice *Herr* Raillard. Cele mai multe fragmente dintr-o singură pagină au fost nouăzeci şi opt până acum. Persoana din acest birou are aproape completat un teanc de foi, pe care le-a depus într-o mapă de carton deschisă. Paginile sunt acolo toate, una peste alta, cu excepţia unei bucăţele sau a mai multora, care lipsesc din mijloc, formând o gaură bine definită.
- îţi trebuie forţă brută, ca să rupi atâtea pagini deodată, zice *Herr* Raillard, scuturând din cap. Omul ăla de la Stasi probabil că nu şi-a mai simţit degetele a doua zi.
Pe drumul spre întâlnirea cu lucrătorii, îl întreb pe *Herr* Raillard despre măsurile de siguranţă. îmi spune că toţi cei care lucrează aici, inclusiv personalul de serviciu, sunt verificaţi, pentru a avea certitudinea că n-au avut sub nici o formă de-a face cu Stasi în trecut, chiar dacă toti sunt din Vest. Zice că lucrătorii săi sunt instruiti să nu

vorbească despre conţinutul dosarelor pe care le reconstituie din bucăţele. Uneori, această interdictie trebuie întărită:
- Dacă descoperă, să zicem, un document despre un politician vest- german important, intervin eu, stau de vorbă cu ei

şi le reamintesc să nu pomenească nimănui nimic, zice.
întreb dacă există supraveghere electronică în birouri, pentru că-mi închipui că sunt mulţi în afară care ar plăti bani serioşi ca să oprească unele dintre aceste informaţii să iasă la iveală.
- Nu, nu, zice *Herr* Raillard. Uneori, stau câte doi în aceeaşi cameră. Dar mai degrabă ca să mai scape de plictiseală, nu de altceva. Şi eu mă asigur c-am pus alarma seara, când plec de-aici.
Nu asta m-aşteptam s-aud. E ceva făcut la modul amical, mărunt şi la minima rezistentă. E ceva între un club al mozaicarilor entuziaşti si
un atelier al obsesiv-compulsivilor.
Herr Raillard mă prezintă şi pleacă. Trei femei şi doi bărbaţi stau la o masă, cu nişte suc de fructe, biscuiţi si un termos cu cafea între ei. Mi-au păstrat un loc în capul mesei. în dreapta mea, sunt două femei îndesate, bine fardate şi de vârstă medie. în stânga, e o tânără pistruiată, cu părul negru până la umeri, lângă ea, un bărbat mic de statură, şaten şi cu ochelari, iar ultimul este un tip mare, cu un aer afabil, cu părul blond şi nişte ochi albaştri ca bilele de sticlă. îi întreb în ce constă munca lor de fiecare zi. Femeia între două vârste cea mai depărtată zice:
- E ca şi cum ai completa un puzzle la tine acasă. începi de la colţuri, continui cu marginile şi completezi restul. Ne luăm indiciile şi de la tipul de hârtie, de la cum

arată literele dactilografiate, dacă e scris de mână, şi-aşa mai departe.

- Faceţi puzzle şi-acasă? întreb.
- Da, zice. Probabil c-am înnebunit. Râd cu totii.

Femeia de lângă ea şi-a început lucrul aici cu numai două luni în urmă. Are unghiile date cu ojă şi o strungăreaţă între cei doi dinţi din fată.

- Mi-au deschis un sac, să-mi arate, şi, când am văzut bucăţelele atât de mici dinăuntru, m-am gândit: „Aoleu, Doamne, nu pot să fac aşa ceva!" Sacii au peste un metru înălţime şi sunt burduhănoşi, mai ceva ca un om. Dar fiecare sac e diferit, zice, si trebuie să recunosc: sunt si lucruri interesante.

Bărbatul cu părul mai închis la culoare pare a fi cel mai vechi dintre toti aici. Are ochii înfundaţi în orbite si o voce calmă. Ceilalţi îl ascultă cu atentie când vorbeşte.

- Uneori, zice, satisfactia rezidă în a sti că oamenii, când află ce si

j > >

de ce au păţit, capătă o anumită linişte psihică - de ce şi-au pierdut locul la universitate, sau ce i s-a întâmplat unchiului care a dispărut fără urmă, sau mai ştiu şi eu ce. Le oferă celor afectaţi o perspectivă asupra vieţilor pe care le-au dus. Ceilalţi îsi toarnă cafea si-si dau din mână-n mână dozele de friscă.

îmi închipui cum trebuie să fie să aflu veşti despre mine însămi dintr- un dosar. Poţi s-ajungi să te gândeşti la propriul trecut ca la

un peisaj pe care l-ai traversat, fără să observi detaliile şi semnele.
- La sfârsit, zice si bărbatul blond, cred că Stasi adunase atâtea
informaţii, încât credea că oricine e duşman, fiindcă oricine era tinut
sub observaţie. Nu cred că mai ştiau cine era pentru ei, cine împotrivă sau dacă nu cumva toată lumea-şi ţinea gura, şi-atât. (E un timid, care se uită la propriile mâini, în care strânge cana de cafea în timp ce vorbeşte.) Dacă dau peste un document, din care aflu că o familie a fost urmărită până şi-n camera de zi a casei, timp de douăzeci de ani, mă-ntreb ce soi de oameni sunt cei care vor numai pentru ei înşişi o asemenea cunoaştere.
- Sunteţi tulburaţi de ceea ce descoperiţi uneori? întreb.
îmi răspunde femeia mai tânără:
- Când găsesc vreo scrisoare de dragoste, mă gândesc: „Vai de mine, ăştia chiar le deschideau pe toate - şi prin câte mâini o fi trecut asta? Câte copii or fi făcut după ea?" Nu mi-ar fi plăcut deloc să mi se- ntâmple mie aşa ceva. Nu-mi pică bine nici măcar că le văd eu, când le reconstitui.
Bărbatul şaten zice că-l şochează cel mai tare felul în care Stasi se
folosea de suferinţa oamenilor împotriva lor înşile.
- Când erau închişi, de pildă, li se oferea libertatea, cu condiţia să devină spioni pentru Stasi.
Mă gândesc la *Herr* Koch senior, care a fost obligat să schimbe partidele politice, ca să

nu se trezească exilat într-un lagăr sovietic, sau la *Frau* Paul, care ar fi putut deveni momeală într-o capcană întinsă pentru prinderea unui vestic, sau chiar la Julia, încarcerată în propria-i ţară, căreia i s-a oferit să fie lăsată liberă, cu condiţia să dea informaţii despre oamenii din viaţa ei. Mă gândesc la ciclurile generaţionale de nenorociri pe care germanii le-au provocat altor germani.

- Dar aici nu-i vorba de indivizi, continuă bărbatul şaten. E vorba de un sistem care i-a manipulat pe oameni într-o asemenea măsură încât să-i determine să facă toate lucrurile-astea. Se vede cum pot fi folosiţi oamenii unii împotriva celorlalţi. Mă feresc să-i condamn, pentru că şi cei de la Stasi erau manipulaţi, şi ei aveau nevoie de slujbe. (Ceilalţi încuviinţează din cap.) Pe de altă parte, zice, au fost şi o mulţime de oameni care au spus nu, pur şi simplu. Nu oricine poate fi cumpărat.

Povesteşte apoi despre un inginer care a refuzat să fie informator.

- Şi nu i s-a mai întâmplat nimic. I-au închis dosarul, şi gata.

Mi-amintesc povestea unei muncitoare dintr-o fabrică: după ce a fost abordată cu propunerea să devină informatoare, a doua zi, ea a zis în gura mare, la masa de la cantină: „I-auziţi aici! N-o să vă vină să credeţi, dar ăştia mă consideră aşa o tovarăşă de nădejde, că mi-au cerut să devin informatoare!" Dacă-şi dăduse acoperirea în vileag, nu le mai folosea la nimic, aşa c-au lăsat-o în pace.

Femeia tânără zice:

- Cred că erau şi avantaje, totuşi, de partea cealaltă, pe care astăzi le uităm, în special pentru mame şi copii. Eu am un copil, sunt singură şi ştiu despre ce vorbesc. A trebuit să lucrez, şi mi-a fost greu să găsesc un loc într-o grădiniţă. Am o prietenă care locuia de partea cealaltă şi-mi spune că n-ar fi vrut pentru nimic...
- Şi chiriile erau mai mici, intervine femeia cu strungăreaţă, din dreapta mea.
- Grădiniţele existau, de partea cealaltă, zice bărbatul şaten, pentru că voiau să aibă acces la copii de la vârste fragede, ca să-i crească direct loiali statului.
- Sigur, zice tânăra mamă. Dar mie mi-a fost limpede ca bună-ziua, de îndată ce-a picat Zidul. Am dat peste o pereche pe stradă, care numai ce veniseră din Est, şi n-aveau nici bani, nici unde să se ducă, aşa că le-am spus că puteau sta la mine. Au stat la mine un sfârşit de săptămână şi le-am arătat ce era de văzut. Ne-am dus la magazinul universal Karstadt si ne-am uitat la secţiunea cu mâncare. Erau de-a dreptul uimiţi. „Câte feluri de sos de roşii aveţi?", mă-ntrebau, holbându-se la rafturi. Şi-atunci, mi-am spus în sinea mea: „Chiar că sunt prea multe - ar trebui să existe o cale de mijloc. Oare chiar ne trebuie treizeci de soiuri de şuncă şi cincisprezece de sos de roşii?"
- Greşeala pe care a făcut-o RDG, zice bărbatul şaten, a fost să-i forţeze pe oameni să adopte o poziţie - ori eşti cu noi, ori eşti duşman. Şi, dacă ajungeai, până la urmă, să te consideri duşman, te şi întrebai - n-aveai cum să nu te-ntrebi: ce caut eu aici? Au vrut

să bage totul în tiparele lor înguste, numai că viaţa, pur şi simplu, n-a încăput în ele. (Face o pauză, iar ceilalţi aşteaptă să termine.) Cred că nu trebuie să uităm c-au venit aici pentru libertate, nu pentru cele cincisprezece soiuri de sos de roşii.

Herr Raillard mă conduce la plecare. îl întreb care crede el că erau consecinţele, când cineva care fusese abordat ca să devină informator
j
fie le spunea celorlalţi, fie refuza, pur şi simplu.

- Concret, zice, nu erau consecinţe. Asta era, şi gata. Dosarul era închis, nimic altceva, şi marcat cu *Dekonspiriert* - „Deconspirat". Dar, bineînţeles, nimeni nu putea şti, la momentul respectiv, că nu i s-ar fi întâmplat nimic. Aşa că, practic nimeni nu refuza.

Am ajuns la uşă. *Herr* Raillard zice:

- Am ceva ce trebuie neapărat să vă dau.

Fără o vorbă, îmi întinde o foaie de hârtie fotocopiată, pe care scrie ceva. Este o copie a unui memorandum conceput de el:

Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi - Proiectul Grupului de Reconstituire

Timpi necesari pentru reconstituire

Un lucrător poate reconstitui zilnic, în medie, 10 pagini.

40 de lucrători pot reconstitui zilnic, în medie, 400 de pagini.

40 de lucrători pot reconstitui în medie, într-un an de 250 de zile lucrătoare, 100 000 de pagini.

Există, în medie, 2 500 de pagini în fiecare sac.

100 000 de pagini înseamnă 40 de saci anual.

în total, Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi deţine 15 000 de saci.

Aceasta înseamnă că, la un număr de 40 de lucrători, reconstituirea completă ar dura 375 de ani.

Rămân fără grai. Nu pot să înţeleg decât că e vorba de un mic protest pe hârtie. *Herr* Raillard face un semn cu mâna spre foaie.

- Acestea sunt cifrele pentru patruzeci de lucrători, zice. Noi, după cum ati văzut, avem doar treizeci si unu.

în felul său calm, ceea ce-mi spune este că resursele alocate în Germania reunificată pentru această mică parte a reconstituirii existenţei cetăţenilor ei care provin din Germania de Est sunt de tot râsul - un fel de glumă sisifică. Iar ce face el aici este doar un gest eminamente simbolic.

Constat c-a tocmit un şofer care să mă ducă de la Zirndorf înapoi la Nürnberg. Ziua e-nsorită, albastră şi senină. Când ieşi dintre solicitanţii de azil şi fragmentele de hârtie, totul pare luminos şi primitor.

Mă uit pe fereastra maşinii, gândindu-mă la Miriam şi la speranţele ei ca porţiunile care i-au fost smulse din viaţă să fie puse iarăşi cap la cap, în acele camere bine aerisite, cândva, în următorii 375 de ani.

Capitolul 28

miriam si charlie

Trenul care mă duce înapoi la Berlin trece prin Leipzig, unde cobor.

E dimineaţă. Aerul e nemişcat si are o căldură mătăsoasă, care se va

» > > ·
transforma în ceva palpabil până la ora prânzului. Ultima dată, gara se afla în renovare; acum, e parte a unui centru comercial cu trei niveluri, într-un imens atriu. Scările rulante îi duc pe oameni în sus şi- n jos între niveluri. Lângă ieşire, o expoziţie de fotografii de la demonstraţiile din urmă cu zece ani. Deasupra lor, pe o pancartă, scrie: „Leipzig. Oraşul Eroilor". Nu ştiu prea bine ce caut aici.

Mă fâţâi prin oraş. Cele mai multe macarale au dispărut. Faţade noi ale unor clădiri vopsite în galben solar sau roz de amurg, unele chiar aurite, au ieşit la iveală de după schelării. Trec de primărie, trec şi de Pivniţa lui Auerbach. Usă-n usă cu ea, văd un muzeu nou, inserat în peisajul stradal: Forumul de Istorie Contemporană din Leipzig. înăuntru, numai pardoseli de mozaic veneţian şi finisaje scumpe. Din câte constat, este rezultatul efortului finantat din fonduri federale de a pune în vitrină istoria împărţirii în două a Germaniei.

Sunt celebrele fotografii de la construirea Zidului; un soldat al Estului, care se decide să fugă în Vest, facându-şi loc prin sârma ghimpată cu mâinile goale; şi Peter Fechter, tânărul de optsprezece ani împuşcat în 1962, pe când încerca să evadeze, şi lăsat să-şi dea sufletul pe fâşia morţii, pentru că fiecare parte a crezut că partea cealaltă ar fi tras dacă s-ar fi apropiat cineva de el, să-l ajute. Un rulou de faşă tot i-a zvârlit careva, dar el zace imobil şi sângerează. Sunt fotografii cu oameni ieşind în Berlinul de Vest dintr-un tunel - grupul care a reuşit, înainte să încerce şi *Frau* Paul -, iar

înăuntru, în muzeu, este parcată o dubă cenuşie de poliţie, la fel cu cea în care au transportat-o la proces. Un monitor de televiziune îl arată pe KarlEduard von Schnitzler în toată splendoarea tinereţii sale acide. Ajung în anii 1970 şi găsesc o vitrină în care sunt etalate obiecte ale trupei Renft: discuri, chitara cea veche a lui Klaus şi poze în care membrii formaţiei - bărboşi, pletoşi, cu pantalonii lor evazaţi - au un aer deopotrivă nevinovat şi suspect.

Sunt unicul vizitator. Supraveghetoarele sunt nerăbdătoare să-mi prindă privirea şi să intre în vorbă cu mine, plictisite cum sunt, de moarte. Poate din cauza şuvoiului de bani revărsat aici, obiectele aflate în vitrine atât de scumpe par vechi şi fără nici o valoare, ca nişte articole dintr-un timp lăsat undeva în urmă. Cobor scările, plescăind cu sandalele pe trepte. Nu-mi place că trecutul acesta poate părea chiar atât de bătător la ochi şi de inofensiv, ca şi cum de la bun început ar fi fost menit să sfârşească în spatele unor panouri de sticlă, despărţit prin şnururi sigure de tot restul lumii şi păzit de butoanele alarmelor. Şi mă enervează chiar şi reacţia mea: care-i problema? Cei un muzeu, dacă nu locul în care se tin lucruri terminate? ¡

E ceva de mers de aici, dar cred că-mi aduc aminte pe unde s-o iau, aşa că pornesc în direcţia clădirii zise *Runde Ecke.* Sper să mai existe încă, să nu fie această versiune ingenioasă, finanţată din Vest, singura, sau tot ce a mai rămas din Germania de Est. Ştiu că la periferia oraşului sunt obişnuitele blocuri turn

socialiste, dar, pe aici, străzile sunt pietruite şi clădirile - impunătoare. Chipuri tăiate în piatră se uită neclintite în jos de pe arcadele de deasupra galeriilor; un şir de flinte ca nişte cariatide susţin vechiul teatru. Trec prin fata unui magazin de muzică (doar a fost oraşul în care a locuit Bach), a unui bistrou şi a unui centru de pompe funebre, cu o listă surprinzător de lungă de servicii funerare oferite - scrie deasupra lor - „zi şi noapte": îngropare, incinerare, înmormântare pe mare, înmormântări anonime, plus „transport de sicrie". Un câine trece pe trotuar, cu aerul că are o destinaţie anume, aşa că undeva, mă gândesc, vreo fiinţă umană s-a rătăcit. Siguranţa cu care merge, cu capul sus, mă face să zâmbesc. Un bărbat din vitrina unei tutungerii mă vede şi-mi întoarce zâmbetul.

Clădirea e tot acolo, atât de mare încât ocupă un cvartal întreg şi se termină la colţul rotunjit, pe unde se şi intră. Când ajung lângă ea, văd că mai există muzeul comitetului cetătenesc - si e deschis.

Undeva, în sinea mea, încordarea se disipează într-un sentiment de uşurare. Urc treptele de piatră. Intrarea în expoziţie se face prin stânga, iar în Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi - Sucursala din Leipzig, prin dreapta. Nu s-a schimbat nimic prea mult. Parcurg toată lungimea coridorului, prin faţa biroului cu calendarul cu o fată pe jumătate goală, prin faţa celulei cu o ferestruică şi-un pat, către birourile muzeului. Au apărut afişe prin care

se solicită donaţii, pentru a putea menţine stabilimentul în funcţiune.

Frau Hollitzer nu e la birou astăzi, îmi spune mai tânărul ei coleg, dar mai lucrează pentru *Biirgerkomitee* (Comitetul cetăţenesc). îl întreb despre noul muzeu din oraş, la care el ridică din umeri şi-mi spune ceva despre incompatibilitatea dintre finanţare şi autonomie. S-a încercat o negociere cu autorităţile federale, ca să existe un singur muzeu al Germaniei divizate la Leipzig, şi să fie organizat de estici, dar nu s-a reuşit. Muzeul acesta, de la *Runde Ecke,* a rămas cu o înzestrare mai mică, mai săracă decât celălalt, dar este, chiar şi aşa, mai autentic: aici, în această clădire, oamenii au fost reţinuţi şi supuşi la interogatorii, iar, sus, biografiile furate le-au fost organizate şi îndosariate. Stau prin camere o vreme şi mă uit la grămezile de fărâme de dosare dintr-una, la mustăţile, perucile şi cleiul dintr-alta, la borcanele cu mostre de miros uman dintr-o a treia. Pentru mine, totul a început de aici. Cumpăr două cărţi de la tânăr şi plec. Afară, sa făcut foarte cald; de dimineaţă până acum, copacii au devenit de un verde mai profund şi aruncă umbre mai întunecate. Nu mai am nimic de făcut în acest oraş, decât să mă-ndrept înapoi spre gară.

Trec printr-un părculeţ în care oamenii îşi iau prânzul pe bănci. Atmosfera e liniştită, excepţie făcând numai cântecul păsărelelor, troncănitul tramvaielor şi, da, un huruit care se-apropie tot mai mult din spatele meu şi se-aude tot mai tare. Mă-ntorc şi văd venind spre mine doi băieţi pe skateboard, în plină

viteză. Până să mă decid eu de ce parte să mă refugiez pe alee, cei doi se despart, într-o mişcare graţioasă, şi trec pe lângă mine unul de-o parte şi altul de partea cealaltă, după care se reunesc din nou. Mă uit după ei, cum alunecă spre ieşirea din parc.
Repetă manevra cu o fată care vorbeşte la un telefon public. Fata se apleacă din cabină şi se uită după ei cum se duc, vorbind însă mai departe.

Când ajung în dreptul telefonului, mă trezesc privind-o pe fată. Poartă o bustieră albă, care-i lasă talia neacoperită, şi o pereche de blugi, şi molfăie gumă în timp ce stă de vorbă. N-aud ce spune, dar este complet absorbită în discuţie, sprijinindu-şi un călcâi pe genunchiul celălalt şi rezemându-se de peretele cabinei. Probabil că are şaisprezece ani, ceea ce înseamnă că avea şase când a căzut Zidul. N-are cum să-si amintească de o vreme fără cabine telefonice.

Până să-mi dau seama de ce m-am oprit aici, mă vede şi-mi face semn din cap, ca să ştiu că nu mai durează mult. Mă simt uşurată, pe moment, fiindcă mi-am găsit un scop. Dar, pe urmă, rămân blocată. Fata încheie conversaţia, îmi face cu mâna şi se îndreaptă spre bicicletă. Intru în cabină. Şaisprezece ani, mă gândesc, atât avea şi ea când s-a urcat în tren de aici, s-a dus la Berlin şi s-a căţărat pe Zid. La nimic altceva nu mă gândesc, în timp ce-mi deschid agenda cu numere de telefon şi-l formez pe-al ei.
-Alo?

- Miriam... Bună, Miriam, sunt Anna Funder. Am...
-Anna! De unde suni? Te-ai întors la Berlin?
- Sunt... sunt în Leipzig, ăsta-i adevărul, zic. M-am gândit la tine şi
te-am sunat să te salut, cât mai stau aici. Nu mai ştiam dacă ai acelaşi
număr de telefon. Am fost la Nürnberg, şi-acum mă-ndrept spre Berlin. Voiam doar...
- Vin să te iau, zice. Unde esti?
- Prin apropierea gării, cred.
- OK. Mă găseşti la intrarea laterală, în zece minute.
O văd venind înspre mine. E îmbrăcată de sus până jos în alb, cu nişte pantaloni largi şi o bluză care-i flutură. E de-aceeaşi înălţime cu mine, dar foarte zveltă; când mă strânge în braţe, îi simt proeminenţele omoplaţilor cu palmele. îşi ridică ochelarii de soare şi- mi arată iar acei ochi albaştri. Doar ridurile de pe faţă îi sunt mult mai adânci.
- M-am mutat de când ai fost ultima dată pe-aici, îmi explică.
O luăm cu maşina pe străzi pietruite, lăsând în urmă gara, pe sub ulmi, platani şi fire de tramvai.
Clădirea în care locuieşte Miriam acum este una de colt, frumos
restaurată. Pereţii scărilor impunătoare sunt pictaţi de mână, cu flori care se răsucesc în sus, iar în spate se găseşte un lift ascuns cu discreţie, în care ne urcăm. O dată în plus, apartamentul ei se află la ultimul etaj. Camera de zi dă spre ambele laturi ale colţului de stradă şi are ferestrele deschise

larg. M-apropii de una dintre ele. Peste drum, este o altă clădire frumoasă, cu un acoperiş de sticlă, iar dincolo de ea, un câmp cu iarbă şi copaci, care se întinde cât vezi cu ochii.

- Asta-i partea verde a Leipzigului, zice Miriam din spatele meu. E minunată pentru plimbare. Dacă vrei, putem să mergem, ceva mai târziu. Tot acolo-i şi grădina zoologică din Leipzig, care merită şi ea să-i aruncăm o privire.
- Ce miroase asa? întreb.
- Ar putea veni de la ţarcul felinelor mari, chicoteşte Miriam.
- Nu, e-un miros dulceag.
- A, de la salcâmi, atunci.

Vine lângă mine la fereastră şi-mi arată coroanele minunilor de copaci care sunt chiar sub noi. Flori de culoare crem se leagănă în ciorchini, ca strugurii.

- Frumos parfum, nu-i aşa? zice. Mai frumos, în tot cazul, decât ce vine din cuşca leilor - şi râde, punând o mână pe braţul meu.

Pregăteşte ceai şi ne aşezăm să vorbim. Nu pare surprinsă de sosirea mea - sau nu atât de surprinsă pe cât sunt eu însămi de a mă afla în compania ei. Ca şi cum s-ar fi aşteptat să ne revedem, aproape ca două prietene. Ce mai înseamnă două-trei apeluri telefonice rămase fără răspuns, între prieteni?

Aerul parfumat ne înconjoară cu blândeţe. Apartamentul are parchet pe jos, pereţii vopsiţi pal şi o bucătărie nouă la unul dintre capetele încăperii în care ne aflăm. Camera vecină este un spaţiu vast, acoperit cu o

mochetă groasă, de culoarea cretei. Pe lângă pereţi, sunt rafturi de cărţi şi plante, iar într-un colţ este un calculator, cu o imagine cu nori pe ecranul monitorului. Totul este alb, luminos şi reconfortant.
O pun la curent pe Miriam cu călătoriile mele, cu oamenii de la Stasi şi cu necazurile Juliei de pe vremea când era elevă, cu tentativele de răpire şi copiii lăsaţi de partea cealaltă a Zidului, cu trupa Renft şi profesorul Ciupercă. îi povestesc că tocmai mă-ntorc de la Nürnberg, unde am stat de vorbă cu femeile care descâlcesc, care sau dovedit a fi si bărbaţi - câteva zeci de oameni stau acolo si fac o
99
muncă pentru care le va trebui foarte mult timp ca s-o ducă la bun sfârşit. Nu ştiu de ce, dar nu pot să pronunţ cuvintele: „Trei sute şaptezeci şi cinci de ani".
- Totul în această ţară, zice, durează foarte mult.
Stăm la o masă de răchită, cu blatul acoperit cu sticlă. Miriam îşi scoate sandalele şi-şi ridică tălpile pe suportul dintre picioarele mesei. Are părul în continuare tuns scurt, dar acum şi vopsit, într-un maro-şaten profund. Poartă aceiaşi ochelari de vedere mici, rotunzi, şi zâmbeşte la fel, brusc, umbrele dintre dinţi fiindu-i amplificate de nicotină.
- Foarte... mult... timp, repetă, aprinzându-şi o ţigară.
O pală de vânt pătrunde în cameră, lipindu-i bluza de piele şi dezvăluind iar, pentru o clipă, cât de slabă e - ceva ce tot uit, din cauza vocii magnifice pe care o are.

Miriam lucrează acum la un post public de radio. Recent, i s-a cerut să facă o emisiune despre aşa-numitele petreceri de *Estalgie* - unde eşti lăsat să intri pe gratis, dacă scoţi un buletin de identitate estgerman, unde toţi îşi spun unii altora „Tovarăşe", iar berea costă numai 1 marcă şi 30 de pfenigi. Zice:

- Asemenea lucruri alimentează o nostalgie nebunească faţă de RDG - ca şi cum ar fi fost un stat providenţial nevinovat, care avea grijă de nevoile cetăţenilor. Majoritatea celor care iau parte la petreceri de-astea sunt prea tineri să-şi mai amintească de RDG, indiferent cum ar fi fost viaţa pe-atunci. Caută doar ceva după care să tânjească.

Dintre cei care conduc postul de radio, unii sunt foşti informatori Stasi, iar unul anume a fost angajat la Stasi. Mă arăt şocată, dar Miriam ridică din umeri, si-atât.

- Vechile cadre s-au întors la putere, zice. Stie că unul dintre ei avea obiceiul să redirectioneze către Stasi scrisorile cu nemulţumiri şi comentarii primite din partea ascultătorilor, iar el stie că ea stie.

- Nu e-n stare să se uite la mine, zice.

Când ea a refuzat să facă emisiunea cu *Estalgia,* colegul respectiv i-a spus: „Ştii care e problema ta? Problema ta este că nu te identifici cu postul ăsta şi cultura lui." Miriam îşi dă ochii peste cap, cât de ridicol poate fi un fost om al „Firmei" când reciclează vechile ameninţări de la Stasi, el fiind redus acum, de la nivelul unei naţiuni, la cel al unui post de radio.

Emisiunea tot a fost făcută - de altcineva - şi transmisă pe post, alimentând nostalgia insidioasă care ţine loc, în această ţară, de sentiment al apartenenţei.
De jos, din stradă, ajunge până la noi tuşea ţevilor de eşapament ale unor motociclete Vespa. Zgomotul mă face să mă gândesc la locuri cu plaje mirifice, deşi suntem blocate pe uscat, în mijlocul Europei Centrale. O întreb cum era Charlie.
- Ăăă... nu mi-am sortat încă toate fotografiile, zice, sunt şi-acum într-o valiză veche.
Se ridică şi se duce în dormitor. îi înţeleg perfect impulsul de a nu-l îndosaria încă sub folie de plastic într-un album, sau în cine ştie ce ramă, sub sticlă. Dintr-odată, mi-e clar de ce noul muzeu mi s-a părut aşa iritant. Lucrurile au fost băgate în vitrine, tot sub sticlă, deşi nu au încă un deznodământ.
Miriam se-ntoarce şi-mi arată două fotografii alb-negru şi un instantaneu color Kodachrome, de genul celor din copilăria mea. Rămân şocată.
- Asta esti tu?! întreb.
în poză, se vede o tânără pereche, la o masă. îl recunosc pe el, de ultima dată când l-am văzut: Charlie, cu fata luminoasă si maxilarele
lui proeminente. Poartă joben, dar cămaşă nu, şi se prosteşte. Pe Miriam, însă, n-aş fi recunoscut-o. Fata din poză e minunată, extraordinar de frumoasă. E zveltă şi cu pielea netedă, cu chipul parcă sculptat şi un zâmbet care te lasă fără grai. Deşi absolut

naturală, ai fi putut foarte bine s-o vezi într-o revistă - şi atunci, ca şi acum.
- Asta era după nunta noastră, zice. Am fost să mâncăm.
Mi-amintesc de poza ruptă. Mă bucur că a rămas măcar asta.
Mai este o poză cu ei amândoi, în care ea îl ţine pe el în braţe şi se uită spre aparatul de fotografiat. Parc-ar fi un înger năbădăios, o fantasmă prinsă chiar în momentul în care zbura peste Zid, băgată într-o cuşcă şi apoi lăsată liberă, aici cu iubitul ei. în cea de-a treia, o Miriam ceva mai tânără se uită solemn, pe sub breton, spre obiectivul aparatului. Arată de vreo doisprezece ani.
- Aici sunt imediat după ce am ieşit de la închisoare, zice. Rochia asta mi-a făcut-o bunică-mea.
- Dar esti atât de tânără, zic.
- Eram, ce-i drept, zice. Aveam şapteşpe ani jumate.
Mă uit la ea. Nu văd nici urmă de vanitate - nu se-aştepta să reacţionez la frumuseţea ei din poze. Soarele bate pieziş, poleindu-i jumătate din faţă. N-aş fi recunoscut-o niciodată în fata din fotografie.
- Mai e şi asta, zice. M-am gândit la ea ultima dată când ne-am întâlnit şi am găsit-o ceva mai târziu. (îmi întinde o foaie de hârtie, împăturită în patru.) Nu cred să mai fi umblat, de fapt, prin lucrurile- astea, de când a murit Charlie. (Trage aer adânc în piept.) Mi-a venit greu să m-apuc de săpături.
Pagina e-ngălbenită de vreme şi uşor zdrenţuită. Pe-o faţă, văd rânduri scrise de

mână cu creionul, tăiate şi începute din nou; pe cealaltă fată, o versiune curată.
- E-un poem scris de Charlie, zice.
- Pot să-mi fac o copie?
- Te rog, zice, ia-o cu tine. Trimite-mi-o înapoi, când o fi.
- Cum era Charlie? întreb iar.
Miriam scapără o brichetă şi, când flacăra se înalţă, ea se lasă pe spate, pe scaun.
- Ei, zice, era o persoană sensibilă. Foarte rezervat - observa lucrurile. Avea un simţ al umorului dezvoltat, numai că, dincolo de el, punea lucrurile la inimă. (Se uită pe fereastră, la cerul care parc-ar trece prin faţă.) Era genul individualist, şi copil singur la părinţi - probabil că de-aia le şi vine atât de greu socrilor mei.
Se ridică iar si aduce din bucătărie un castron cu cireşe.
- Prietenilor noştri li se părea o catastrofă mariajul dintre noi! râde, aşezându-se la loc pe scaun. Pentru noi, însă, era ideal.
- De ce credeau asa ceva?
- Pentru că fiecare făcea după capul lui - până la un punct, bineînţeles! De pildă, unul dintre noi voia să meargă la film, iar celălalt nu voia, şi-atunci, care voia se ducea singur. Nouă ni se părea perfect normal. Sau mi-aduc aminte că m-am întors, după ce fusesem plecată la Gera, şi m-am ciocnit de Charlie pe coridor. L-am întrebat: „Vii sau pleci?" - la care, el mi-a spus: „Ies în oras puţin, asa că ne vedem mâine".
Din stradă, urcă până la noi zvon de glasuri, câte o notă muzicală fluierată.

- Ne spuneau prietenii: „Dar asta nu se poate numi căsnicie!" Pentru noi, însă, era singurul mod în care puteam exista. De-aia ne-a şi mers atât de bine împreună. (îşi scuipă în palmă un sâmbure de cireaşă.) Cred că s-a datorat - din partea mea, cel puţin - experienţei din închisoare. Când am ieşit de-acolo, am reactionat la modul extrem. Pur şi simplu, nu-mi puteam face planuri, nu puteam anticipa. N-aş fi putut să spun cuiva: „Ne vedem duminică" - aşa ceva mi se părea de nesuportat, ca obligaţie. (Râde.) Sunt convinsă că era greu să se înţeleagă cineva cu mine!

Nu-mi pot închipui de ce i-ar veni greu cuiva să se înţeleagă cu Miriam, dar ştiu că ea e greu de pus cu botul pe labe. Şi-mi dau seama, dintr-odată, că realmente se bucură să mă vadă; pentru ea, este o continuare a discuţiei începute în urmă cu trei ani. A primit şi mesajele mele, şi scrisoarea, şi, dintr-un impuls pe care-l înţeleg abia acum, nu mi-a răspuns la ele, ca să nu-şi îngrădească opţiunile. După ce i-au anticipat oamenii ăia fiecare pas atâta timp, în zilele de-acum vrea să lase lucrurile să meargă de la sine. Iar brusca mea revenire în viaţa ei face parte din această lăsare în voia lucrurilor.

-După ce ne-am completat cererile de plecare, zice, totul a devenit de-a dreptul oribil. Au început să ne hărţuiască în plină stradă - ne opreau întruna. Eram urmăriţi şi de-o maşină, foarte urât - chiar că voiau să ne facă viaţa neplăcută. Până la urmă, Charlie a fost convocat la Ministerul de Interne şi luat la întrebări. Le-a spus că nu

voia decât un răspuns la cererea lui: da sau nu? Atunci l-au închis prima dată. După ce i s-a dat drumul, au început să apară cărţile poştale în cutia de scrisori, prin care era chemat la Camera 111 de pe Dimitroffstrasse.

Pe Dimitroffstrasse era clădirea poliţiei, dar Charlie Weber a aflat că o convocare la Camera 111 însemna că aveai întâlnire cu Stasi. Complexul avea o curte interioară.

-Puteai să intri acolo cu gândul că urma să lămureşti vreo chichiţă administrativă şi te trezeai brusc într-o cameră fără ferestre, interogat de Stasi, sau chiar pus la poprire, într-o celulă din dosul clădirii. (Face o pauză.) Ultima dată când a intrat acolo, Charlie s-a dus la o întâlnire în Camera 111 si chiar a sfârsit într-una din celulele alea.

-Voiai să faci exhumarea. Ce s-a întâmplat? întreb.

Miriam desface un alt pachet de ţigări din folia de plastic. Degetele-i par dure şi albăstrii, de la oxigenarea proastă.

- Biroul de-aici al procuraturii vrea să muşamalizeze tot ce s-a petrecut pe vremea aia şi, mai ales, nu se doreşte urmărirea penală a nimănui dintre cei de la Stasi. Sunt o mulţime de motive, presupun, pentru care nu se doreşte, dar unul dintre ele este şi-ăsta: încă se mai lucrează cu oameni care au lucrat la Stasi - sunt colegi unii cu alţii! De exemplu, judecătorul care a semnat mandatul pentru arestarea lui Charlie atunci, când a intrat ultima dată în arest, mai judecă şi-acum.

Totuşi, un pas înainte s-a făcut. Procurorii au găsit un martor, un alt prizonier, care

ştie ce s-a întâmplat în celulele respective, în ziua în care a murit Charlie.

- Individul a relatat, zice Miriam, că-n celula lui Charlie a fost vânzoleală dis-de-dimineaţă. S-a întâmplat nu ştiu ce, şi gardianul şi-a chemat colegii, care au venit în fugă. Pe urmă, au plecat cu toţii. Martorul zice că totul a fost liniştit până la miezul zilei, când le-a fost adusă mâncarea. Pe urmă, gardianul iar a chemat alţi gardieni, şi din celulă s-au auzit glasuri care vorbeau pe un ton ridicat. Poate-ţi închipui că aceste probe noi au mai dat puţin elan cercetărilor - ei bine, nu. Mai târziu, procurorul m-a înştiinţat că se găsise un alt fost deţinut, care-i dăduse „asigurări credibile" că el, unul, nu auzise nimic dinspre alte celule, în ziua respectivă. O dată în plus, voia să se folosească de prilej, pentru a declara chestiunea închisă.

Miriam şi-a pierdut încrederea în investigaţia „ăstora". Cu vreo lună în urmă, i-a trimis dosarul şi toată corespondenţa, schimbată de-a lungul anilor, direct ministrului Justiţiei.

- N-am primit nici un răspuns de la el deocamdată, zice, dar aştept. (Şi-a proptit un cot de braţul scaunului şi bărbia şi-o sprijină în palmă.) Şi, bineînţeles, mai sunt şi cei care descâlcesc, adaugă. Ştiu cu siguranţă c-au fost o mulţime de hârtii pe care nici măcar nu le-au mai pus în saci, aşa că n-au fost adunate şi trimise la Nürnberg pân- acum. Poate că scrie ceva în ele si de Charlie.

O vreme, nu spun o vorbă. Apoi o întreb ce crede ea că s-a întâmplat în celulă, în ziua aceea.

- Charlie era încăpăţânat. Ştiam, de când mai fusese arestat, că refuza să se arate cooperant - să vorbească sau să iasă în curtea în care se făcea mişcare. Mă gândesc şi eu: poate că n-a vrut să le răspundă sau să facă nu ştiu ce, când au intrat în celula lui, de dimineaţă, şi-atunci l-au bruscat, iar el s-a lovit cu capul de perete. Şi- ăia probabil că l-au lăsat în plata Domnului în celulă, iar când s-au întors, la ora prânzului, l-au găsit în aceeaşi poziţie în care căzuse. Mai mult ca sigur că era mort, sau pe moarte, şi de-aia şi-au chemat colegii gardieni, să fie martori.

îşi stinge ţigara şi tot apasă vârful chiştocului.

Probabil că are dreptate, şi chiar aşa s-a întâmplat. Dar deshumarea lui va scoate ceva la iveală? Poate va demonstra dacă a murit de ştreang sau nu, dar de mâna cui? Sau, dacă a fost incinerat, cum se arată în dosar, nu se va găsi nimic în sicriu, din care să se poată afla ce şi cum s-a întâmplat, şi Miriam va rămâne la fel, numai cu firava consolare a unor teorii.

Deocamdată, însă, jocul cumplit pe care-l joacă, aşteptând în van, o menţine agăţată de viaţa ei alături de Charlie şi încă în contact cu aceasta. Iar dincolo de nevoia de a sti, este nevoia de a vedea făcându- se dreptate. Regimul est-german s-a dus, dar lumea nu poate fi repusă pe făgaşul ei până când Miriam nu vede că i se face un soi oarecare de dreptate. Lucrurile or fi fost

puse în spatele unui perete de sticlă, dar nu sunt încă terminate.
Tot stând noi de vorbă, se lasă înserarea, si mâncăm roşii cu busuioc, *prosciutto* şi pepene. Miriam îmi povesteşte de prieteni, dar nu are un partener de viaţă lângă ea.

- Prea dificil să explici totul, zice întristată.

O întreb de familie. Pe mama ei o prezintă ca fiind o parvenită pe scara socială.

- Ai putea crede că aşa ceva era greu în socialism, dar ea tot a reuşit să parvină! - şi râde.

Are o soră dentistă.

- Poate i-ai văzut cabinetul când ai intrat, la parterul blocului.

Mă bucur să ştiu că sora ei nu e departe.

- Si tatăl tău?

9

- Tata era doctor, zice, şi un om foarte bun. A murit la începutul anilor 1970, destul de tânăr. (Bate cu pachetul de ţigări în tăblia mesei.) De cancer la plămâni.

- A...

- Chestia cu treaba asta, zice, scoţând fumul pe nas, e că nu durează deloc foarte mult.

Prin uşa dublă care dă în camera de-alături, zăresc privirea fixă, ca de porţelan, a unei păpuşi - o marionetă veche, într-un costum alb de mătase, care atârnă, cu mâinile în şolduri, în aţele ce o ţin legată de un crucifix, de coltul unui raft de cărţi.

Miriam insistă să rămân la ea şi nu se lasă până nu-mi cedează patul ei. Mă trezesc peste noapte, cu dorinţa de apă şi aer. Pe drumul de la baie către fereastra deschisă, care dă spre câmpul verde, o văd în lumina lunii şi mă opresc. Doarme pe

podeaua din camera de zi, într- o pijama largă, albă, cu ochii acoperiţi de o eşarfa. Stă cu gâtul îndoit şi cu braţele şi picioarele desfăcute larg, peste o pernă rotundă, turtită. E-atât de subţire şi de uscăţivă, încât aproape că are loc toată pe acea pernă, fără sfori, în luminile rampei.

Dimineaţa, mă conduce la gară. Spre uşurarea mea, găsesc un centru de copiere, aşa că-i pot returna poezia lui Charlie chiar acolo. Mă însoţeşte la peron şi aşteaptă până când trenul se urneşte din loc, tăcut şi lent. Tânăra din faţa mea îşi pupă-n bot pudelul; pe peron, un câine mai bătrân hămăie şi se-nvârte în jurul cozii, de gelozie. Apoi, Miriam face cu mâna, se-ntoarce şi pleacă, mergând ţeapănă în lumina soarelui.

îmi plac trenurile. îmi place ritmul în care le troncănesc roţile şi-mi place libertatea faptului de a fi suspendată între două locuri, având grijă alţii de toate anxietăţile provocate de un scop în viaţă: pentru moment, ştiu încotro merg. Ieşim repede în afara Leipzigului, trecând prin dreptul unor câmpuri de porumb şi de grâu şi al unor turnuri de apă ca din Evul Mediu, lângă fiecare gară: Lutherstadt Wittenberg, Bitterfeld, Wannsee. Pe un câmp, o sperietoare de ciori se pregăteşte să-ntâmpine orice vizitator cu o cască neagră de motociclist; dincolo de ea, un paraşutist se pregăteşte să atingă pământul. Doi băieţi stau într-o bărcută în stufăris, în această imensă mare nemişcată, de un verde neverosimil, şi pescuiesc.

Mă îndepărtez de fereastră, iar pudelul mă consideră dintr-odată fascinantă. A simtit si el foşnetul de hârtie din buzunarul meu. Scot
poezia lui Charlie. în această tară,
Mi s-a făcut rău de-atâta linişte.
în această tară, Am rătăcit, m-am rătăcit, în această tară,
M-am ghemuit la pământ, să văd
Ce-o să se aleagă de mine.
în această tară,
M-am tinut tare,
Ca să nu-mi vină să urlu.
Dar am urlat, atât de tare,
încât această tară s-a rătoit la mine,
La fel de hidos
Cum îsi construieşte casele.
în această tară, Am fost însământat.
Numai capul îmi rămâne, Sfidător, afară din pământ. Dar, într-o zi, şi el îmi va fi cosit
Făcându-mă, în sfârsit, Al acestui pământ.

O împăturesc la loc şi mă gândesc la Charlie Weber, de-acum al acestui pământ. Şi mă gândesc la Miriam, o fecioară care pufăie fumul de ţigară în turnul ei. Uneori, le mai aude şi le mai miroase, dar fiarele, deocamdată, sunt în custile lor toate. Merg pe jos pân-acasă, de la gara din Rosenthaler Platz. Parcul freamătă de viaţă, şi lumina-i atât de orbitoare, încât îi scoate pe oameni în evidenţă, împreună cu umbrele lor, într-un 3D exacerbat. Femeile fac băi de soare, tolănite pe iarbă, unele în costume dintr-o bucată, altele cu fundurile dezgolite. Adolescenţii îşi scot guma de mestecat din gură, ca să se poată săruta; un câine ciobănesc are o singură şuviţă de pe frunte vopsită verde; un tânăr infirm e scos la plimbare într-un căruţ de copil. Câţiva părinţi îşi leagănă bebeluşii în braţe, ca să-i liniştească, iar nişte

copii mai mari se bâţâie în leagăne ori se rotesc în caruselurile pe care nici nu le-am remarcat pân-acum

.Mulţumiri

9

în primul rând, mulţumirile mele se îndreaptă către persoanele care mi-au povestit vieţile lor, mai ales către Miriam Weber, a cărei poveste de viaţă mi-a oferit imboldul de a-i găsi şi pe ceilalţi. Le sunt recunoscătoare, de asemenea, celor care au stat de vorbă cu mine, dar ale căror experienţe nu se regăsesc în această carte; de exemplu, lui *Herr* Wolfgang Schellenberg, a cărui viaţă merită evocată într-o carte separată.

Le sunt îndatorată multor altor persoane cu care am discutat în Germania. *Frau* Hollitzer, de la *Museum in der Runde Ecke,* mi-a oferit cu generozitate din timpul şi ospitalitatea ei. Angajaţii Autorităţii pentru Studierea Dosarelor Stasi *(Der Bundesbeauftragte für die Unterhagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR),* mai ales Regina Schild, dr. Klaus-Dietmar Henke, Thomas Auerbach, Roger Engelmann, Jens Gieseke şi Bernd Eisenfeld, m-au ajutat cu informaţii şi, uneori, cu propriile experienţe. *Frau* Neubert, de la *Bürgerbüro e. V. Verein zur Anfarheitung von Folgeschäden der SEDDiktatur,* mi-a oferit puncte de vedere nepreţuite, la fel ca şi colegul ei, Uwe Bastian. Martin Gutzeit, de la *Berliner Landesbeauftragte für die Stasi Unterlagen,* mi-a fost de mare ajutor, ca şi angajaţii *Antistalinistiche Aktion Berlin - Normannenstraße e. V. (ASTAK),* ai *Bürgenkomitee '15 Januar' e. V. zur Aufarbeitung der StasiVergangenheit* şi ai

Forschungs-und Gedenkstätte Normannenstraße, din Berlin. îi mulţumesc, de asemenea, profesorului Manfred Görtemaker de la Universitatea din Potsdam.

Această carte n-ar fi fost scrisă fără sprijinul de o extraordinară generozitate pe care l-am primit, încă de la începutul scrierii ei, din partea membrilor Asociaţiei Germanilor Australieni. Mulţumesc Asociaţiei, în general, pentru acordarea Bursei pentru Dezvoltare Educaţională pe anul 1995 şi, în particular, membrilor ei: BMW (Australia) Ltd., Dresdner Bank AG, Mercedes Benz (Australia) Pty Ltd, şi Deutsche Bank Group din Australia. îi mulţumesc şi dlui Andrew Grummet, pentru prietenia şi ajutorul pe care mi le-a oferit.

Mulţumirile mele sincere se îndreaptă şi către Centrul Australia de la Potsdam, unde am fost scriitor-rezident în anii 1996-1997. Dr. Ditta Bartels în Australia si, la Potsdam, Ruth Bader si Rico Janke miau furnizat încurajări nepreţuite şi sprijin administrativ când am început să lucrez propriu-zis la carte.

Sunt recunoscătoare pentru Premiul de Scriere Creativă Felix Meyer şi pentru subvenţia, oferită de Arts Victoria, care m-au ajutat financiar în perioada scrierii cărţii. O bursă oferită, de asemenea, de Varuna - Casa Scriitorilor şi sprijinul primit de acolo, din partea lui Peter Bishop, s-au dovedit a fi de un fantastic ajutor.

Le mulţumesc Societătii Australiene a Autorilor si lui John Tranter, pentru că m-au sprijinit să parcurg programul de mentorat.

îi sunt mult îndatorată lui Marion Campbell, de la Universitatea din Melbourne, pentru îndrumări şi sfaturi. Le mulţumesc şi lui Jenny Lee, a cărei lectură timpurie a venit într-un moment esenţial, şi Gudrunei Papak, de la Institutul Goethe din Sydney.

Bunii mei prieteni de la Berlin - Annette şi Gerhard Pomp, Charlotte Smith si Markus Ickstadt, Harald si Marianne Meinhold, Lorenz si Monika Prell si Rainer Merkel - mi-au furnizat un simt al

9 9

vieţii normale, de care aveam atâta nevoie, în timp ce făceam explorări în Stasiland. Tatăl meu, John, şi mama mea mult regretată, Kate, m-au sprijinit enorm. îi sunt în mod special recunoscătoare editorului meu, Michael Heyward, al cărui entuziasm neobosit m-a impulsionat de multe ori, în timp ce scriam, şi a cărui competenţă editorială este magnifică. Dar îi sunt îndatorată, mai mult decât oricui altcuiva, lui Craig Allchin, inspiraţia mea constantă, care mi-a pus toate întrebările potrivite, fără să se întrebe vreo clipă dacă rezultatul de faţă a meritat patru ani din vieţile noastre.